

**ЛОРЪНС ДЪРЕЛ
ЖЮСТИН
АЛЕКСАНДРИЙСКИ КВАРТЕТ.
ЧАСТ ПЪРВА**

Част 1 от „Александрийски квартет“

Превод от английски: Иглика Василева, 2000

chitanka.info

ОТ АВТОРА

Тези четири романа са написани, за да се четат като едно произведение под общото заглавие АЛЕКСАНДРИЙСКИ КВАРТЕТ: подходящо описателно подзаглавие би могла да бъде думата „континуум“, или „цялост“. Докато се опитвах да си изработя форма, възприех, като груба аналогия, постановката за относителността на нещата. Първите три романа са свързани по метода на вмъкването и добавянето, като се явяват „сродници“ един на друг, а не „продължения“. Само последният бе замислен като истинско продължение, в което събитията се проследяват във времето. Цялото представлява едно предизвикателство към хронологичното изложение в традиционния роман: днешния пропит от времето роман.

Л.Д.

Франция, 1962

Героите в тази творба, първата от тетралогията „Александрийски квартет“, както и образът на разказвача са измислени и нямат никаква прилика с живи лица. Само градът е истински.

Мъча се да привикна с идеята да гледам на всеки полов акт като на процес, в който участват четирима. Предстои ни дълго обсъждане на тази тема.

Фройд, „Писма“

Ето двата изхода за нас: или престъплението, което ни прави щастливи, или ешафодът, който ни пречи да бъдем нещастни. Питам, има ли място за колебание, прекрасна Терез, и ще открие ли умът ви едно дори разсъждение, което да опровергае моето?^[1]

*Маркиз дьо Сад,
„Жюстин“*

На *Ив*

Тези спомени от родния ѝ град

[1] Преводът е на Красимир Петров; „Жюстин, или неволите на добродетелта“, изд. „Народна култура“, 1993. — Б.пр. ↑

ПЪРВА ЧАСТ

Морето и днес е бурно и пронизващият вятър духа на талази. Зима е, но вече се усеща поривът на пролетта. До обяд — небе от оцъкдени голи перли, притаили се на завет щурци, а сега и вятърът — съблича ширналата се равнина, тършува навред из нея...

Избягах на този остров с няколко книги и детето — детето на Мелиса. Не знам защо използвам думата „избягах“. Хората от селото се шегуват, че само болен човек би избрал толкова отдалечено място, за да се възстановява. Да, но аз пристигнах тук, за да се лекувам, да излекувам себе си, ако така предпочитате...

Нощем, когато вятърът вие и детето спи спокойно в дървеното си креватче, запалвам лампа до камината, в която отекват стенания, тръгвам да крача напред-назад и мисля за приятелите си — за Жюстин и Несим, за Мелиса и Балтазар. По железните окови на паметта, брънка по брънка, се връщам назад в града, който и тримата населявахме за кратко време: градът, който ни използваше за своя флора, породил у нас конфликти, които бяха негови, но които ние в неведението си погрешно взехме за наши: прекрасната Александрия!

Наистина трябваше да дойда чак тук, за да разбере всичко! Едва след като заживях на този гол нос, всеки ден изтръгвайки нощта от мрака с помощта на Арктур^[2], далеч от напоения с дъх на лимони прах на онези летни следобеди, най-накрая успях да проумея, че никой от нас не можеше да бъде съден за случилото се тогава. Единствено градът бе виновен, въпреки че ние, неговите деца, трябваше да платим цената.

* * *

Преди всичко какво представлява този наш град? Какво включва думата Александрия? Затворя ли очи, виждам хиляди изтерзани от

прах улици. Днес той е владение на мухите и просяците — както и на онези, избрали промеждутъчното съществуване сред тях.

Пет раси, пет езика и една дузина религии: корабите на пет флота се оглеждат в мазните води на пристанището. Половете обаче са повече от пет, но изглежда, само демотическият гръцки прави разлика между тях. Сексуалното предлагане, хвърлило котва в този град, изобилства от разнообразие на формите. Но въпреки това той няма вид на безгрижен пристан на удоволствията. Символичните любовници на свободния елински свят тук са изместени от нещо съвсем различно, по-скоро андрогинно, или превърнало се в своята противоположност. Ориентът не може да се наслаждава на сладостната анархия на тялото, защото отдавна го е надживял. Спомням си Несим, който веднъж каза — май просто цитираше някого, — че Александрия е голямата винарска преса на любовта; онези, които излизат от нея, са болните, самотниците, пророците — тоест дълбоко наранените в своя секс.

* * *

Бележки за нюансите на пейзажа... Редуващи се картини с темпера. Светлина, която се процежда през лимонова есенция. Въздухът, пълен с прах от тухли, със сладкия аромат на тухлен прах и мириса на горещ, окъпан с вода плочник. Леки, въздушни, прокъсани облаци, надвиснали ниско над земята, които обаче рядко донасяха дъжд. Над това прашно червено, прашно зелено и тебеширеномораво, редовно напявано аленеещо езеро. През лятото морската влага придаваше лек блясък на въздуха. Всичко лежеше под лепкав слой.

А през есента сухият пулсиращ въздух, пропит със статично електричество, лесно възбужда тялото през тънките дрехи. Плътта се раздвижва, оживява, опитва се да счупи решетките на своя затвор. Пияна блудница броди из тъмните улици нощем и от устните ѝ като цветчета се отронват откъслечни мелодии. Сигурно така и Антоний е доловил струните на онази музика, под звуците на която сърцето замира, и завинаги се е предал, вдигнал е ръце пред стените на града, в който е бил влюбен.

Навъсените тела на младите тръгват на лов за гола плът и в онези малки кафенета, в които Балтазар често се отбиваше със стария поет

на града^[3], момчетата неспокойно играеха табла под газените лампи: раздразнени от онзи сух пустинен вятър — така недоверчив, неромантичен, — тревожно оглеждаха всеки непознат минавач. С мъка си поемаха дъх и във всяка лятна целувка откриваха вкуса на негасена вар...

* * *

Трябваше да дойда тук, за да съградя наново този град в ума си — тъжни, меланхолични обиталища, които според стареца^[4] бяха пълни с „черните руини“ на неговия живот. Дрънченето на трамваите, които потръпваха в металните си вени, прорязващи мейдана^[5] в Мазарита с цвят на йод, злато, фосфор и магнезий. Толкова често се срещрахме тук. През лятото — край една малка цветна сергия с резени от диня и плодове, които тя обичаше. Тя, разбира се, често закъсняваше — по всяка вероятност освежена след изпълненото си задължение в притъмнената стаичка — нещо, за което предпочитам да не мисля; ала толкова свежа, толкова млада, разтвореният цвят на устните ѝ, който пада върху моите, бе като неутолено лято. Мъжът, когото бе оставила, сигурно още стоеше замаян, припомняйки си преживените сцени; а тя ме гледаше, все още поръсена с цветния пращец на неговите целувки. Мелиса! Не знам защо, но това като че нямаше почти никакво значение, усетих крехката ѝ тежест, когато се облегна върху ръката ми и се усмихна с откритата искреност на човек, отдавна приключил с всякакви потайности. Хубаво ми беше да стоя тук, скован и притеснен, задъхан, защото и двамата знаехме какво искаме един от друг. Посланията, подминавайки съвестта, идваха направо от плътта на устните, от очите, сладоледа, цветната сергия. Да стоим така, с преплетени кутрета, вдишвайки от камфорния аромат на напредналия следобед, на тази част от града...

* * *

Тази вечер преглеждах записките си. Някои от листовете бяха отишли за кухненска употреба, други бяха разпокъсани от детето. Тази форма на цензуриране ми допадна, защото крие в себе си безразличието на природата към построенията на изкуството — безразличие, което бях започнал да споделям. В края на краищата какъв е смисълът от една проникновена метафора за Мелиса, след като тя лежи погребана подобно на мумия в плиткия топъл пясък на черното речно устие?

Тези грижливо запазени от мен записки са трите тома, в които Жюстин водеше своя дневник, както и фолиото, свидетелстващо за лудостта на Несим. Несим ги погледна, когато си тръгнах, кимна и рече:

— Вземи тези записки, да, прочети ги. В тях има много неща за нас. Сигурно ще ти помогнат да подкрепяш Жюстин без колебание, както трябваше да правя и аз. — Това се случи в Летния дворец след смъртта на Мелиса, когато ние все още вярвахме, че Жюстин ще се върне при него. Често си мисля, и винаги с известен страх, за любовта на Несим към Жюстин. Може ли да има нещо по-всеобхватно, по-здрави и силно само по себе си? Тя обагреше нещастията му с нещо като екстаз — блажените рани, които човек си мисли, че са присъщи само на светците, а не на някакви си най-обикновени любовници. Ала малко чувство за хумор би го спасило от това ужасно всепоглъщащо страдание. Знам, че е лесно да се критикува. Знам.

* * *

В глухата тишина на тези зимни вечери има само един часовник: морето. Мрачната му натрапчива монотонност е фугата, на чийто фон аз пиша. Тягостният ритъм на солената вода, която ближе собствените си рани, разпенва се по устието на Делтата и кипи край безлюдните плажове — опустели навеки под полета на чайките: бели драскулки по сивия, сдъвкиан от облаци здрач. Тук появят ли се платна, загиват преди сушата да ги е приютила. Крушение, изхвърлено по островни крайбрежия, последната черупка, подвластна на всеядното време, щръкнала за миг в синята паст на водата... но ето че и тя изчезва!

* * *

С изключение на сбръчканата стара селянка, която идва всеки ден от селото, яхнала муле, за да чисти, ние с детето сме съвсем сами. То е щастливо и винаги намира с какво да се занимава сред непознатата му среда. Още не съм го кръстил. Разбира се, че ще се казва Жюстин — как иначе?

Що се отнася до мен, аз не съм нито щастлив, нито нещастен; лежа, сякаш увиснал между небето и земята, понесен като косъм или перо от облачните смесици на паметта. Споменах за безполезността на изкуството, но забравих да кажа истината за утехата, която то носи. Утехата на работата, която върша с мозъка и със сърцето си, се състои в това, че само *там*, в безмълвието на художника или писателя, действителността може да бъде препоредена, преработена и представена откъм значителната ѝ страна. Нашите общи действия в реалността не представляват нищо друго освен власеницата, която покрива сърмения брокат — смисъла на схемата. Чрез изкуството си ние, хората артисти, щедро прощаваме всички рани и поражения на всекидневието; по този начин ние не избягваме съдбата си, както непрекъснато се мъчат да правят обикновените хора, а я изпълваме с потенциала на истинското ѝ съдържание — въображението. Защо иначе ще се нараняваме един друг? Не, опрощението, което търся и може би ще намеря, не е онова, което винаги ще виждам в блесналите приятелски очи на Мелиса или в мрачния замислен взор на Жюстин. Всички ние вече поехме по различни пътеки; но в това, в първото голямо сътресение на моята зрялост, усещам нови предели за моето изкуство, а и животът ми е неизмеримо обогатен от спомена за тях. В мисълта си аз отново ги имам; сякаш само тук — на тази дървена маса под маслината, откъдето се вижда морето, само тук мога да им придам цялото онова богатство, което заслужават. Така че, за да има вкус, това писание трябва да вземе нещо и от своите живи субекти — техния дъх, кожа, глас — и да ги вплете в меката гъвкава тъкан на спомена. Желанието ми те да заживеят отново е сигнал до онзи кръстопът, където болката се превръща в изкуство... Може би ще се окаже, че това е един безполезен напън. Не знам. Но трябва да опитам.

Днес заедно с детето сложихме каменната плоча на огнището и докато работехме, разговаряхме. Говоря ѝ, ала така, сякаш съм сам, сякаш говоря на себе си; тя ми отвърща на някакъв високопарен език, който сама си е измислила. Заровихме пръстените, които Коен бе купил за Мелиса, в земята под камъка, както е обичаят на този остров. За късмет на обитателите на къщата.

* * *

Може да се каже, че когато срещнах Жюстин, бях почти щастлив човек. Ненадейно ми се откри възможност за близост с Мелиса — една интимна връзка, съвършено неочаквана и незаслужена, без обаче това да я прави по-малко прекрасна. Като всички егоисти и аз не мога да живея сам; а последната година на моето ергенство направо ме съсипа — фактът, че не умеех да се оправям с домакинството, с облеклото си, с храната, нито с парите, ме влудяваше и отчайваше. Направо ми се гадеше при вида на пълчищата хлебарки в стаите, където за мен уж трябваше да се грижи едноокият Хамид, моят слуга бербер^[6].

Мелиса разби и без това запуснатата ми отбрана не с някое качество, което човек очаква да открие в любовница — очарование, изключителна красота или интелигентност, — съвсем не, а по-скоро със силата на онова, което мога да нарека само милосърдие, но в смисъла, който гърците влагат в тази дума. Спомних си я, защото и преди я бях виждал — бледа, слаба, загърната в износено палто от тюленова кожа, да разхожда малкото си кученце по улиците през зимата. Туберкулозните ѝ ръце, прорязани от сини вени, и така нататък. Изрисуваните, извити като дъга вежди подчертаваха красивите ѝ, безстрашно честни очи. Месеци наред я бях виждал, без да се разчувствам от навъсената ѝ анилинова красота. Ден след ден се разминавахме по пътя ми към кафенето „Ал Актар“, където Балтазар ме чакаше с черна шапка на главата, за да ми даде „указания“. Никога не съм си и помислял, че ще стана неин любовник.

Знаех, че някога е била манекенка в Ателието — задължително се минава през това, — а сега беше танцьорка; дори нещо повече, знаех, че е любовница на възрастен търговец на кожи — дебел, груб, вулгарен мъж, една от знаменитостите на града. Споменавам го, за да

отбележа, че това бе един отломък от моя живот, който се откърти и потъна в морето. Мелиса! Мелиса!

* * *

Мисля си за онова време, когато за нас четиримата видимият свят почти не съществувахе; дните ни не бяха нищо друго освен интервали между сънищата, интервали между движещите се пясъци на времето, на действието, на трескавите изживявания... Приливи и отливи на безсмислени афери, понесени от течението на обречените връзки, които водеха наникъде и не изискваха от нас нищо друго освен невъзможното — да си останем такива. Жюстин би казала, че сме били впримчени в проекцията на една воля, прекалено силна и преднамерена, за да бъде човешка — гравитационното поле, в което Александрия улавя всички онези, които е избрала да бъдат неин прототип...

* * *

Шест часът. Фигури, загърнати в бели роби, се тътрят откъм гарата. Дюкяните се пълнят и изпразват като белите дробове на улица „Де Съор“. Бледите удължени лъчи на следобедното слънце размиват широките извивки на Еспланадата, а заслепените гълъби, като подгонени от вятъра хартии, литват над минаретата, за да поемат залеза върху разперените си криле. Звън на сребро откъм сарафските сергии. Желязната оградка пред банката е толкова нагорещена, че чак пари. Тропот на копита от конски файтони — държавните служители с червени фесове отиват към крайбрежните кафенета. Това е часът, който най-трудно се понася. И тогава най-неочаквано я зървам от балкона си — поклаща се мудно и небрежно, отива към града с белите си сандали, още неразсънена. Жюстин! Като престаряла костенурка градът раздипля нагънатия си врат и лениво се озърта. За миг напуска прокъсаните дрипи на плътта, а от някакъв скрит сокак край кланицата, над стенанията и ревовете на добитъка, се понася провлаченото носово стържене на сирийска любовна песен;

пискливата тоналност на четвъртините прокълтява, сякаш вие улична латерна.

Уморени мъже отварят кепенците на балконите и примижавайки, излизат на бледата гореща светлина — повехнали цветя на мъчителни следобеди, прекарани в мятане върху потни постели, бинтовани в тягостни сънища. Аз също се превърнах в един от тези клетки чиновници на съвестта, гражданин на Александрия. Тя мина под прозореца ми, усмихна се, като че вътрешно доволна от нещо, и продължи да размахва малкото тръстиково ветрило пред лицето си. Сигурно никога повече няма да видя тази нейна усмивка, тъй като в компания тя има навика само да се смее, показвайки прекрасните си бели зъби. Но тази кратка тъжна усмивка издава качество, което човек не предполага, че е възможно да притежава — способността ѝ да сплетничи и злослови. Някой по-скоро би я взел за трагическа натура, дори за лишена от чувство за хумор. Само натрапчивият спомен за тази усмивка щеше да подклажда съмненията ми през дните, които предстояха.

* * *

Аз, разбира се, притежавах доста такива мимолетни впечатления от Жюстин — всяко уловено в различен миг — и всъщност добре я знаех много преди да бъдем представени един на друг: в нашия град хората с доход от над двеста лири годишно не можеха да останат неизвестни. Бях я виждал да седи самотна на морския бряг, да чете вестник, да яде ябълка; или пък във фоайето на хотел „Сесил“, сред прашните палми, облечена в опъната по тялото ѝ рокля от сребристи мъниста, да държи прекрасната си кожена наметка на гърба, както селяните премятат палтото си през рамо — закачена на дългия ѝ, свит като кука показалец. Несим стоеше на прага на обяната в музика и светлина бална зала. Бяха се разминали. Под палмите в една дълбока ниша седяха двама старци и играеха шах. Жюстин бе спряла да ги погледа. Тя не разбираше нищо от тази игра, но безмълвната вгълбеност, която цареше в нишата, изглежда, я бе омагьосала. Дълго остана там — между двамата замислени играчи и света на музиката, сякаш се колебаеше какво да предпочете. Най-накрая Несим се

приближи тихо и я подхвана за лакътя. Постояха така известно време един до друг, тя — загледана в играчите на шах, той — в нея. После тя тихо въздъхна и тръгна безшумно и неохотно, сетне предпазливо прекрачи в света на светлината.

Но при други обстоятелства тази находчива мъжкарана можеше да бъде трогателна, отстъпчива и женствена, макар това да ѝ струваше много повече усилия, отколкото ни изглеждаше на нас, останалите. Тя ми напомняше за онези чудовищни кралици, които са оставили след себе си само амонячния мирис на кръвосмесителните си похождения да тегне като облак над александрийското подсъзнание и до ден-днешен. Гигантските човекоядни котки като Арсиное бяха истинските ѝ сестри. Въпреки това зад действията на Жюстин се криеше нещо друго, родено от една по-късна и трагична философия, в която моралните съображения сигурно са наклонили везните в ущърб на злотворната ѝ натура. Тя бе жертва на истински мъчителни съмнения. Въпреки това продължавах да виждам пряка връзка между образа на Жюстин, наведена над мръсния умивалник с ембриона в него, и клетата София на Валентин, която бе умряла от една любов, толкова съвършена, колкото и твърдоглава.

* * *

По това време делях малък апартамент на улица „Наби Даниил“ с Жорж-Гастон Помбал, дребен служител в консулството. Сред дипломатите минаваше за странна птица, защото за разлика от останалите като че притежаваше гръбначен стълб. За него тягостните задължения на протокола и приемите — така прилични на сюрреалистичен кошмар — не бяха лишени от екзотична прелест. Той като че гледаше на дипломацията през очите на един Русо, митничаря Русо. Наслаждаваше ѝ се, но никога не ѝ позволяваше да погълне онова, което бе останало от интелекта му. Предполагам, че тайната на успеха му се криеше в неговата неимоверна, почти свръхестествена леност.

Киснеше в генералното консулство на едно бюро, което бе вечно поръсено като с конфети от визитни картички на негови колеги. Беше ужасно мързелив, огромен, муден, отдаден на дългите следобедни

сиести и на Кребийон-син^[7]. Носните му кърпи ухаеха на „Португалска вода“. Любимата му тема на разговор бяха жените и вероятно говореше от опит, защото върволицата от посетителки в малкия апартамент нямаше край, при това човек рядко можеше да види едно и също лице два пъти. „За един французин предлаганата тук любов е доста интересна. Първо се действа, после се мисли. А когато дойде ред на съмненията и угризенията, човек е така изтощен от жегата, че не са му останали сили за тях. На тукашната любов ѝ липсва финес, изтънченост, но тази нейна животинска природа ми допада. И сърцето, и умът ми са вече износени от любов и копнеят за отдих — най-вече, скъпи ми приятелю, да бъдат пощадени от тази вечна семитско-коптска мания за дисекция, за анализиране на субекта. Искам, когато се върна във фермата си в Нормандия, сърцето ми да е цяло.“

През зимата той обикновено отсъстваше дълго време — отпуски, по време на които малкият усвоен апартамент бе изцяло на мое разположение и аз често оставах до късно вечерта, за да поправам домашните упражнения. Само хъркащият Хамид ми правеше компания. През тази последна година се озовах в някаква задънена улица. Нямах воля за нищо — нито да работя усилено, за да подобра положението си в обществото, нито да пиша, нито дори да се любя. Не можех да разбера какво става с мен. За пръв път изживявах истински срив. Пълно безволие за живот. Понякога преглеждах купчината листове на един мой ръкопис или старите коректури на роман или стихосбирка с неприкрито отвращение; с тъга, като човек, който разглежда стар паспорт.

От време на време някое от безбройните момичета на Жорж попадаше ненадейно в моята мрежа, като се отбиваше да го посети точно когато го нямаше, и тези мимолетни случки само изостряха погнусата ми от живота. В това отношение Жорж проявяваше не само съобразителност, но и щедрост, тъй като, преди да отпътува (и като знаеше оскъдните ми средства), той често плащаше предварително на някоя от сирийките в заведението на Голфо, нареждайки ѝ да прекара една-две нощи в оставения на разположение апартамент, както сам се изразяваше. Задължението ѝ беше да ме развеселява — съвсем нелека задача, понеже на външен вид у мен нищо не издаваше нуждата от развеселяване. Общият разговор се бе превърнал в напълно

автоматизиран и доста удобен начин на общуване, който продължаваше и след като си престанал да изпитваш необходимост от него; при случай аз можех и да се любя за разнообразие, тъй като тук не се спи много добре: но без страст, без дори да обръщам внимание на човека под мен.

Някои от тези срещи с бедните изтощени създания, готови на всичко в името на физическото си оцеляване, бяха интересни, дори вълнуващи, ала аз, изглежда, бях изгубил всякакъв интерес, докато се опитвах да подредя чувствата си, така че пред мен те пак дефилираха като плоски, сякаш прожектирани върху екран, лишени от триизмерност фигури. „На този свят жената може да бъде използвана само за три неща — обичаше да казва Клия. — Да я любиш, да страдаш по нея и да я превърнеш в литература.“ Аз изживях провал и в трите упоменати сфери.

Споменавам всичко това с единствената цел да покажа крайно необещаващия човешки материал, с който Мелиса бе избрала да работи — да вдъхне живот у мен. И бездруго едва ли й е било лесно да носи двойното бреме на собствената си бедност и болест. Да приеме и моите несгоди, прибавени към нейните — за това наистина се искаше смелост. Може би тази смелост идваше от отчаянието, защото и тя като мен бе стигнала до задънена улица в своя живот. Усещането за крах ни сближаваше.

В продължение на седмици нейният любовник, старият кожар, ме преследваше по улиците с пистолет, който тежеше в увисналия джоб на палтото му. С успокоение научих от една от приятелките на Мелиса, че не бил зареден, но все пак това следене ме изтормози. Почти на всеки ъгъл в града двамата се застрелвахме един друг мислено. Аз просто не можех да понасям надупченото му от шарка лице с измъчените, вечно навъсени животински черти — скупчени на едно място и размазани върху физиономията му, — противна ми бе и мисълта за грубиянската му интимност с Мелиса, за потните му малки ръце, покрити с остра черна четина като на бодливо свинче. Това продължи доста дълго време, а после, след няколко месеца, между нас се породи голяма близост. При всяка среща си кимахме и се усмихвахме един на друг. Веднъж го срещнах в един бар и останах да седя до него почти час; още малко и щяхме да си проговорим, но никой от двамата ни не събра кураж да започне. Нямахме обща тема на

разговор, с изключение на Мелиса. На тръгване го зърнах в едно от дългите огледала — беше навел глава и гледаше в чашата си с вино. Нещо в позата му — трогателната тромавост на дресиран тюлен, който се бори с човешките си чувства — ме сломи и тогава за пръв път си дадох сметка, че и той обича Мелиса не по-малко от мен. Съжалих грозотата му и болезнената тъпа безпомощност да проумее такива съвършено нови и непознати за него усещания като ревност и отнемането на желана любовница.

По-късно, когато претърсвах джобовете му, сред извадените дреболии и боклучета видях малко празно шишенце от евтиния парфюм, който използваше Мелиса; взех го и у дома го поставих върху лавицата над камината, където стоя няколко месеца, преди Хамид да го изхвърли по време на пролетното чистене. Никога не казах за това на Мелиса; но често, когато оставах сам нощем, докато тя танцуваше, а може би по необходимост и спеше с някого от почитателите си, аз се заглеждах в шишенцето и натъжен размишлявах върху тази страстна любов на стареца, като я сравнявах с моята; и косвено усещах отчаянието, което кара човек да стиска в ръцете си един малък захвърлен предмет, който все още е пропит със спомена за изменника.

Намерих Мелиса, прогизнала като полуудавена птица, на пустия бряг на Александрия, сексуално объркана...

* * *

Улиците откъм пристанището са се огънали под прекомерното бремене на порутени, прогнили къщи, които са наклеявали една срещу друга и си дишат право в устата. Балкони със затворени кепенци, пълчища от плъхове, старици с кърлежи в косите. Олющени стени са се килнали встрани от истинския център на тежестта си като същински пияници. Черни ленти от накацали мухи са полепнали по устните и очите на децата — влажните лъскави черни мъниста на летните мухи са навсякъде; покращащите се от години мухоморки се откъсват под тежестта на телата им и тупват пред прага на дюкяни и кафенета. Миризмата на пот и пяна, която лъха откъм бръснарниците, напомня повече за разложена стълбищна изтривалка. А уличните шумове: виковете и почукването на водоносеца, който удря двете метални чаши

една в друга вместо реклама, крясъците, на които никой не обръща внимание, но които се извисяват над общата врява с такава пронизителност, сякаш кормят деликатно животинче. Язвите на града са като локви — котило на човешка мизерия с такива размери, че сетивата изтръпват от ужас и отвращение.

Де да можех и аз да подражавам на неподправената самоувереност, с която Жюстин крачеше по тези улици към кафенето, в което я чаках: „Ел Баб“. Входят до порутената арка, където най-невинно седяхме и приказвахме, но в разговора ни вече се бе прокраднало онова благоразположение, което отначало възприехме само като щастливото знамение на приятелството. Върху сиво-кафеникавия пръстен под усещяхме как бързо изстиващият цилиндър на земята се потопява в мрак и ни обземаше непреодолимото желание да споделяме единствено онези свои мисли и преживявания, които са далеч извън обсега на нормалния разговор между обикновени хора. Тя ми говореше като мъж и аз ѝ говорех като на мъж. Спомням си само модела на тези разговори и колко важни бяха за нас, но не и същността им. Облегнат на вече изтръпналия си лакът, отпивайки от евтиния арак, аз ѝ се усмихвах и вдишвах топлия летен парфюм на роклята и кожата ѝ — парфюм, който, не знам защо, се наричаше „Jamais de la vie“^[8].

* * *

Това са моменти, които обсебват писателя, не любовника, и остават вечно. Човек се връща към тях мислено отново и отново, или пък ги използва като фонд, от който се храни писателската му половина. Той може да ги оскверни с думи, но това няма да ги развали. В този контекст си спомням и друг момент — лежа до заспала жена в бедняшка евтина стая недалеч от джамията. Ранна пролет, зазорява се, тежките капки на росата са накацали върху тишината, обгърнала целия град, преди да го събудят птиците — чувам напевния глас на слепия мюезин, който рецитира „Ебед“ — гласът му е увиснал във въздуха като косъм, понесен от палмовия полъх на Александрия. „Възхвалявам съвършенството на Всевишния, на Вечно живеещия“ (това се повтаря три пъти, всеки път по-провлачено, с висок мелодичен глас). „Съвършенството на Сътворителя, Лелеяния, Всезнаещия,

Единствения, Върховния: съвършенството на Господа, Всеопрощаващия, Неповторимия: съвършенството на Онзи, дете не взема за другар нито мъж, нито жена, нито друг като Себе си, нито такъв, дете е непокорен, нито заместник, нито равен, нито потомък. Да славим съвършенството Му.“

Познатата молитва пропълзя в сънливия ми ум като змия, сви се на кълбо и притихна; гласът на мюезина обаче зазвуча още потържествено, докато в миг усетих как утрото се сгъсти от нейните чудотворни лечебни думи, от внушенията ѝ за незаслужена и неочаквана благодат, дете изпълниха бедната стая, където лежеше Мелиса и дишаше леко като чайка, полюшквана от безбрежното великолепие на един език, който никога нямаше да научи.

* * *

Кой би могъл да твърди, че Жюстин не бе посвоему глупачка? Беше издигнала в култ удоволствията, цинизма и дребната суета, но трепереше за мнението на подчинените си. Ако поискаше, можеше да бъде досадно придирчива. Да. Точно така. Ала всички тези плевели се поливат с пари. Ще кажа само, че в много отношения приличаше на мъж, разсъждаваше като мъж и дори действаше като мъж — позволяваше си свободната независимост на мъжкия светоглед. Нашата близост беше от странен духовен порядък. Отрано забелязах, че тя отгатва мислите ми безпогрешно. Идеите ни хрумваха почти едновременно. Спомням си веднъж как усетих, че обзелата ме мисъл се върти и в нейната глава, а тя бе следната: „Тази близост *не бива да отива по-далеч*, защото вече сме изчерпали всичките ѝ въображаеми възможности: и онова, което ще открием зад мрачните тонове на чувствеността, ще се окаже едно приятелство — толкова силно, че ще ни обвърже завинаги.“ Това бе, ако щете, и един флирт на нашите умове, предварително изчерпан по силата на опита, който обаче бе далеч по-опасен, отколкото любовта, породена от физическото привличане.

Като знаех колко силно тя обича Несим, а понеже и аз го обичах, тази мисъл не можеше да не ме ужаси. Тя лежеше до мен, дишаше леко

и гледаше втренчено, с широко отворени очи обсипания с херувими таван.

— Нищо няма да излезе — рекох аз — от тази връзка между беден учител и светска дама. Колко жалко би било, ако всичко приключи с най-обикновен скандал, след който и двамата ще бъдем низвергнати от обществото, а ти ще започнеш да си блъскаш главата как по-бързо и безболезнено да се отървеш от мен.

Жюстин ненавиждаше някой да ѝ казва истината. Тя се обърна на една страна, повдигна се на лакът, сведе прекрасните си тревожни очи към мен и ме изгледа продължително.

— В тези отношения човек няма избор — отвърна ми с онзи дрезгав глас, който толкова обичах. — Говориш, сякаш имаме избор. Не сме нито достатъчно силни, нито достатъчно зли, за да упражним правото си на избор.

Всичко това е част от някакъв експеримент, започнат от друг, може би от самия град или пък от нашата друга половина. Откъде да знам? Спомням си я седнала пред петкрилото огледало на шивачката. Докато пробваше костюма от плътна коприна, подхвърли:

— Виж, пет различни образа на един и същ субект. Ако бях писателка, щях да експериментирам с многоизмерното въздействие на героите си, нещо като поглед през призма. Защо хората да не разкриват различни страни от характера си едновременно?

Прозя се и запали цигара; седна в леглото, обвини тънките си глезени с ръце и започна да рецитира бавно, с ироничен тон и изкривена физиономия онези прекрасни строфи на гръцкия поет за една отдавна отминала любов, чиято красота се губеше в превод на английски. Като я чух да декламира стиховете му, сякаш докосваше с нежност всяка сричка на мъдрия саркастичен грък, аз отново почувствах странната и непонятна притегателност на този град — плоския му наносен пейзаж и изтощени ветрове — и в нея видях истинското дете на Александрия; град нито гръцки, нито сирийски, нито египетски, а хибрид, възел, спойка.

И с какво чувство само произнесе онова място, където старецът случайно намира любовното писмо, дето така го е развълнувало, и възкликва: „Излязох тъжен, меланхолен на балкона — излязох мислите да променя, като погледам мълчаливо от моя град любим парченце малко и малко от движението по улиците и в магазините.“^[9] Сама се

изправи, отвори кепенците и излезе на мрачния балкон, увиснал над града от цветни сияния: долови вечерния бриз, полъхнал от селенията на Азия и за миг забрави собствената си плът.

* * *

„Принц“ Несим бе шеговито обръщение, но съвсем разбираемо най-малко в очите на дребните собственици на дюкяни, както и за облечените в черни пардесюта търговци, които често го виждаха безшумно да прекосява сводестия път в големия си сребрист ролс-ройс с жълти капаци на колелата. Преди всичко той беше копт, а не мюсюлманин. Въпреки това прякорът му беше съвсем сполучлив, понеже Несим, като същински принц, странеше от всеобщата алчност, която бе притъпила всички инстинкти за благоприличие на александрийците, включително и на най-богатите от тях. И все пак онова, което му придаваше вид на ексцентричен, не бе нещо, което би направило и най-малко впечатление на хора, живеещи извън Леванта. Той не трепереше над парите, използваше ги само за харчене — и това беше първото; второто бе, че не притежаваше гарсонiera, и по всичко личеше, че е верен на Жюстин, което бе вече нещо нечувано. Що се отнася до парите, тъй като беше извънредно богат, бе обладан от истинско отвращение към тях, поради което и никога не носеше у себе нито банкноти, нито монети. Харчеше по арабски и раздаваше на продавачите надраскани на ръка бележки; нощните клубове и ресторантите приемаха подписаните му чекове. Въпреки това дълговете му биваха честно и редовно изплащани и всяка сутрин секретарят Селим поемаше с колата по маршрута му от предишния ден, за да изплати всички натрупани задължения.

Това отношение към парите се смяташе за ексцентрично и крайно високомерно от жителите на града, които поради грубите си и строго йерархични възгледи, поради черната работа, която вършеха, поради раболепната си нагласа и неправилното образование не можеха да проумеят какво е това „стил“ според европейския смисъл на думата. Но за Несим то бе нещо вродено, а не просто придобито чрез образованието; в този малък свят на заучено похотливо печалбарство той не можеше да намери истинското си място, тъй като таеше у себе

си един чувствителен в същността си и проникновено съзерцателен дух. Без да е човек, който се натрапва, често предизвикваше приказки с действията си, които носеха истинския печат на неговата личност. Обикновено хората свързваха чудатите му обноски с чуждото възпитание, което бе получил, но истината беше, че и Германия, и Англия бяха успели единствено да го объркат и да го направят непригоден за живота в този град. Германия бе култивирала у естествения му средиземноморски ум вкус към метафизиката, докато Оксфорд се бе опитал да му придаде суха, педантична нагласа, но бе успял да развие у него само подчертана склонност към философията, и то до такава степен, че той се бе отказал да практикува любимото си изкуство — рисуването. Много мислеше и много страдаше, ала му липсваше решителност, за да продължи, а решителността е първото необходимо условие за всеки практик.

Несим беше скаран с града, но тъй като баснословното му богатство го принуждаваше да общува всекидневно с местните търговци, те се мъчеха да преодолеят собственото си притеснение, като често го вземаха на подбив — едно снизхождение, по правило полагащо се на някого, който не е много с всичкия си. Нерядко се случваше човек да влезе в кабинета му — този саркофаг от тръбна мебел и хвърлящо отблясъци стъкло — и да го завари седнал като сираче пред огромното бюро (покрито със звънци, ролки и сигнални лампи) да дъвче филия черен хляб, намазана с масло, и да чете Вазари^[10], докато разсеяно подписва писма, разписки и бордера. Вдигаше бледото си бадемово лице с недоумяващ израз — умислен, вгълбен, почти умоляващ. Въпреки това една тънка стоманена нишка прорязваше нежната му чувствителност и всичките му подчинени непрекъснато се учудваха, че така както си стоеше уж вечно незаинтересуван, познаваше работата до най-малката подробност и нямаше сделка, която да не се основава на най-проницателните му преценки. В очите на персонала си той беше нещо като оракул — и все пак (те само въздишаха и свиваха рамене) имаше вид на човек, потънал в пълна апатия! Да не се интересуваш от печалбата — в Александрия това се смята за лудост.

Познавах ги по физиономия много преди действително да ги срещна — както и повечето хора в града. По физиономия и репутация, защото техният предизвикателен, богаташки и екстравагантен начин на

живот ги бе направил известни сред провинциалните по манталитет жители на Александрия. За нея се знаеше, че е имала много любовници, а на Несим се гледаше като на *man complaisant*^[11]. Няколко пъти ги бях наблюдавал да танцуват заедно: той слаб, с тънка талия като на жена и изящни ръце с дълги пръсти; Жюстин с красива глава — изрязаните черти на онзи арабски нос и онези бистри, разширени от беладона очи. Оглеждаше се наоколо като недоопитомена пантера.

И тогава: веднъж от Ателието за изящни изкуства ме поканиха да изнеса лекция за родения в Александрия поет. Ателието беше нещо като клуб, където можеха да се събират млади таланти от всички области на изкуството, да наемат студия и така нататък. Приех, защото това означаваше малко пари за ново палто на Мелиса, тъй като есента приближаваше. Не ми бе никак лесно, понеже усещах стареца навсякъде край себе си; самият въздух в мрачните улици край залата бе пропит с уханието на онези негови стихове, родени от кратките опърпани мигове на изживяния екстаз — любов, купена с пари, и може би отнела само миг, но която продължаваше да пулсира в стиховете му — така остро, така осезателно бе уловил той този случаен миг, че бе обрисувал всичките оттенъци на наситената му гама. Каква дързост — да чета лекция за един изпълнен с ирония поет, чийто тънък усет така естествено бе заимствал сюжетите си от улиците и бардаците на Александрия! На всичкото отгоре да говоря не пред публика от продавачки и дребни чиновници — онези, които бе обезсмъртил, — а пред надути светски дами, за които културата, която той представляваше, бе нещо като кръвна банка: бяха дошли за поредното преливане. Една част от тях дори се бяха лишили от любимия си бридж, макар добре да знаеха, че вместо извисени ще се почувстват отегчени.

Спомням си само, че им казах как неговият образ продължава да ме преследва — онова неописуемо тъжно и благовидно лице от последната му фотография; а когато съпругите на заможните бюргери се спуснаха надолу по каменните стъпала и се пръснаха по мокрите съседни улици, където колите вече ги чакаха със запалени двигатели, и след тях в неприветливата зала остана само полъх от парфюм, забелязах, че на излизане са забравили да подберат със себе си една самотна поклонничка на поетическите страсти и изкуствата. Седеше

замислена в дъното с по мъжки кръстосани крака и пушеше цигара. Не вдигна очи към мен. Гледаше втренчено пода пред себе си. Поласках се от мисълта, че може би поне един човек е оценил моите притеснения. Затворих мократа си чанта с книги, взех стария си шлифер и тръгнах навън, а там тънък, дошъл откъм морето дъждец ръмеше кротко и напоително. Упътих се към вкъщи, където Мелиса сигурно вече се бе събудила и може би бе сложила покритата с вестник маса за вечеря, като преди това трябва да е изпратила Хамид до фурната да донесе печеното, понеже ние нямахме готварска печка у дома.

Навън бе студено. Прекосих улицата и минах на отсрещния, облян в светлина тротоар на улица „Фуад“. В една витрина зърнах малка кутийка с маслини и надпис „Орвието“. Обзе ме внезапен и непреодолим копнеж по онази, истинската част на Средиземноморието, влязох в бакалницата, купих маслините, отворих ги, седнах на една покрита с мрамор масичка и там, в сумрака на деня, вкусих Италия — тъмната, изпечена на слънце плът, пролетната земя, отдадена на лозята. Знаех, че Мелиса няма да проумее този мой импулс. Щях да излъжа, че съм изгубил парите.

Отначало не видях голямата кола, която стоеше като изоставена до тротоара, но с неизключен мотор. Тя влезе в магазина с широка решителна крачка и с онова надменно изражение, което лесбийките и заможните дами обикновено демонстрират пред изпадналите в крайна нужда хора.

— Какво по-точно искахте да кажете, споменавайки парадоксалната природа на иронията? — или нещо подобно, вече съм забравил точните думи на репликата ѝ.

Тъй като не успях веднага да се откъсна от обсебилата ме Италия, вдигнах сърдития си поглед и в трите огледала наоколо я видях как се е надвесила над мен — мрачното ѝ развълнувано лице издаваше неспокойна арогантна студенина и потайност. Разбира се, че бях забравил какво съм казал относно иронията или каквото и да било друго и точно това ѝ отвърнах с неприкрито безразличие. Тя въздъхна шумно, сякаш с облекчение, после се настани срещу мен, запали френски сарогал^[12] и след всяко отривисто всмукване взе да изпуска тънки синкави кръгчета дим на фона на дрезгавата светлина. Стори ми се леко неуравновесена. Гледаше ме втренчено и открито, но този неин

поглед ме притесняваше — сякаш се мъчеше да прецени за какво може да ме използва.

— Хареса ми — поде тя — начинът, по който цитирахте стиховете му за града. Вашият гръцки е добър. Личи си, че сте писател.

— Сигурно — отвърнах аз. Неизвестността боли. Не виждах смисъл да продължавам. Винаги съм мразел литературните разговори. Предложих ѝ маслина, която тя изяде бързо, изплю костилката като котка в облечената си в ръкавица лапа, където продължи да я стиска разсеяно, после рече:

— Искам да те заведа при Несим, моя съпруг. Ще дойдеш ли?

На прага се появи полицай, очевидно обезпокоен от изоставената кола. Тогава за пръв път видях голямата къща на Несим с нейните статуи, лоджии, палми, картини на Курбе и Бонар и така нататък. Беше едновременно красива и ужасна. Жюстин изтича нагоре по широката стълба, спирайки само за миг, колкото да се освободи от маслинената костилка — извади я от джоба на палтото си и я пусна в една китайска ваза, — като през цялото време не преставаше да вика Несим. Минавахме от стая в стая, разчупвайки легналата навред тишина. Най-накрая той се обади от голямото таванско ателие и тя се втурна нагоре като ловджийско куче, после, образно казано, ме остави в краката на господаря си, отдръпна се назад и доволно размаха опашка. Трябваше да се знае, че аз съм нейно откритие.

Несим се бе качил на върха на една стълба и четеше. Бавно слезе при нас, като ни оглеждаше поотделно — първо единия, после другия. Моят неугледен вид, мокра коса и кутия маслини не можеха да обяснят присъствието ми, нито пък аз бях в състояние да го сторя, тъй като не знаех с каква цел съм доведен тук.

Съжалих го и му предложих една маслина; двамата седнахме и заедно довършихме кутийката, докато Жюстин се суетеше да приготви по едно питие и не спираше да говори, доколкото се сещам, за Орвието, където никой от нас не беше ходил. С такова удоволствие си спомням сега за тази наша първа среща. Никога не съм бил еднакво близък и на двамата — близък, искам да кажа, на брака им; тогава ми изглеждаха като едно прекрасно двуглаво животно, каквото трябваше да бъде всеки здрав брак. Наблюдавайки мекия топъл блясък в очите му, аз си припомних всички скандални слухове по адрес на Жюстин и си дадох сметка, че каквото и да е направила, в известен смисъл го е

направила за него — дори и онова, което изглеждаше грозно и несправедливо в очите на света. Нейната любов бе като кожа, в която той бе защит подобно на детето Херкулес; и нейните усилия да се осъществи винаги я бяха водели към него, а не далеч от него. Знам, че светът не се нуждае от подобен парадокс; но тогава ми се струваше, че Несим я познаваше и я приемаше по начин, който не можеше да бъде обяснен на човек, за когото любовта продължаваше да означава притежание. Веднъж, много по-късно, той ми каза: „Какво бих могъл да направя? Жюстин бе по-силната от мен във всяко отношение. Единственото, в което можех да я победя, бе любовта — да я надлюбя. Това бе силната ми страна. Изпреварвах я — при всяко съгрешение, при всяко нейно падение аз вече бях там, готов да ѝ помогна, да я изправа на крака, да ѝ покажа, че всичко това няма никакво значение.

В края на краищата тя компрометираще най-маловажното нещо у мен — репутацията ми.“

Но това беше много по-късно: преди злощастното струпване на беди да ни погълне, ние не се познавахме достатъчно добре, за да разговаряме така свободно. Спомням си още, че веднъж рече — беше в лятната вила край Бург ел Араб: „Ще се учудиш, ако ти кажа, че в известен смисъл винаги съм смятал Жюстин за велика. Има различни форми на величие, нали знаеш, които, когато не намерят място в изкуството или религията, причиняват големи опустошения в обикновения живот. И нейният дар е погрешно насочен... към любовта. Съзнавам, че в много отношения тя е лоша, но те всички са маловажни. Също така не мога да твърдя, че никого не е наранила. Ала онези, които нарани най-силно, имаха полза от това. Защото, наранявайки ги, тя ги извади от вцепенението на старото им съществуване. А от такова нещо боли и мнозина не разбраха смисъла на тази болка. Не и аз обаче.“ И като обърна към мен онази негова добре позната усмивка, в която приветливостта бе примесена с неизразимо огорчение, той повтори тихо и сякаш на себе си: „Не и аз.“

* * *

Каподистрия... какво е неговото място? Човек ще рече, че прилича повече на таласъм, отколкото на мъж. Плоска змийска

триъгълна глава с огромно изпъкнало чело и коса, щръкнала право нагоре. Неспкоен белезникав език, който непрекъснато облизва тънките устни. Той е баснословно богат и може да живее дори без да помръдне пръста си. Цял ден прекарва на терасата на Брокерския клуб и зяпа минаващите жени с нетърпеливия поглед на картоиграч, който размесва старо измачкано тесте карти. От време на време с леко трепване езикът му замръзва във въздуха като на хамелеон — почти незабележим сигнал за непосветените. Но в този миг един мъж скача, напуска терасата и тръгва по петите на посочената жена. Понякога агентите му най-откровено спират и заговарят жената наред улицата от негово име, като веднага споменават и евентуалната сума. В нашия град никой не се обижда, когато му предлагат пари. Някои от момичетата просто се изсмиват. Други веднага се съгласяват. Но лицата им не показват раздражение — нито на едните, нито на другите. Тук никой не кокетира с добродетелта. Нито с порочността. И двете са нещо естествено.

Каподистрия стоеше настрана от всичко. Носеше ослепително бяло сако с цветна копринена кърпичка, увиснала върху гърдите му. Тесните му обувки блестяха. Приятелите му го наричаха Да Капо заради сексуалната му мощ, за която се твърдеше, че е толкова голяма, колкото и богатството — или грозотата му. Бе далечен роднина на Жюстин, която обичаше да казва: „Съжалявам го. Сърцето му е изсъхнало вътре в него и той е останал само с петте си сетива, като парчета от счупена винена чаша.“ Но така или иначе, неумолимо монотонният му живот не го отегчаваше. Семейството му се славеше с броя на самоубийствата и с лошо психично здраве, като преобладаваха умствени разстройства и наследствени болести. Той обаче бе невъзмутим човек и нищо не го смущаваше. Имаше навика да сочи слепоочието си с пръст и да казва: „Всичките ми предци са омекнали първо тук, в главата. Баща ми също. Беше голям женкар. На стари години си поръча да му направят гумена кукла в човешки бой. Модел на свършената жена. През зимата си я пълнеше с топла вода. Тя наистина беше много красива. Беше я кръстил Сабина, на името на майка си, и без нея не излизаше. Имаше мания да пътува с презокеански параходи. Всъщност през последните две години от живота си въобще не слезе от един такъв параход, който непрекъснато кръстосваше до Ню Йорк и обратно. Сабина притежаваше страхотен

гардероб. Невероятна гледка представляваха двамата — облечени за вечеря, — да влизат в ресторанта на кораба. Той винаги пътуваше с придружител, един слуга, наречен Кели. Куклата заставаха между тях и те я подпираха от двете страни, сякаш бе красива пияна жена в скъп вечерен тоалет. В нощта, преди да умре, рекъл на Кели: «Изпрати телеграма на Деметриус и му съобщи, че тази нощ Сабина е умряла в обятията ми, без да усети болка.» Тя беше погребана заедно с него край Неапол. Смехът му бе най-естественото и непресторено нещо, което съм чувал.“

След време — бях полудял от притеснения и потънал до гуша в дългове към Каподистрия — открих, че не е толкова услужлив; спомням си една нощ, когато, полупияна, Мелиса седеше на малкото столче край камината и в дългите си умислени пръсти стискаше разписката за дълга, върху която се четеше гневно надрасканото върху целия лист със зелено мастило „изплатено“... Тези спомени са като рана. Тогава Мелиса ми каза: „Жюстин е достатъчно богата и сигурно щеше да ти изплати дълга. Но аз не желая да затяга още примката си около теб. Пък и, въпреки че ти вече не ме обичаш, все пак исках да направя нещо за теб — и това бе най-малката жертва. Не знаех, че толкова ще се засегнеш, задето съм спала с него. Та нима ти не стори същото за мен — искам да кажа, нали взе пари назаем от Жюстин, когато ме изпрати на рентгенови снимки. Тогава ме излъга, но аз знаех. Аз обаче няма да те излъжа, не обичам да го правя. Ето ти разписката. Ако искаш, можеш и да я унищожиш, ала никога повече не играй комар с него. Не си му в категорията.“ И като се обърна, тя тръсна глава, както правят арабите, когато заплюват някого.

* * *

Що се отнася до видимия живот на Несим — онези многолюдни отегчителни приеми, които отначало посвещаваха на колегите си в бизнеса, а по-късно на неясни политически цели, — за тях въобще не ми се пише. Докато прекосявах големия салон, преди да се кача в таванското ателие, хвърлях един поглед върху списъка с местата на гостите край масата, който стоеше подпрян на лавицата над камината — само за да видя кой ще седи отляво и отдясно на Жюстин. Известно

време и двамата опитваха най-любезно да ме включат в тези техни събирания, но те толкова скоро ми омръзнаха, че взех да се преструвам на болен, въпреки че обичах да се отбивам в ателието и да имам на разположение огромната библиотека. След приема обикновено се срещаме като съзаклятници и тогава Жюстин можеше да захвърли престорената си веселост или сприхавост, които обикновено показваше в светските си общувания. А другите сваляха обувките си и играеха пикет на свещи. По-късно, преди да си легне, тя се поглеждаше в огледалото на първата площадка по стълбите и изсъскваше срещу отражението си: „Досадна, претенциозна истерична еврейка — това си ти!“

* * *

Вавилонската бръснарница на Мнемджиян се намиреше на ъгъла на „Фуад Първи“ и „Наби Даниил“ и именно тук всяка сутрин Помбал се излягаше до мен. Виждах го в огледалото. Едновременно ни полагаха — увити подобно на мъртви фараони — и двамата се оглеждахме в тавана, проснати като мострени екземпляри. Едно малко чернокожо момче разстилаше върху ни белите кърпи, докато бръснарят разбиваше гъстата си ароматна пяна в голямо викторианско легенче. После с уверени движения на четката покриваше с нея страните ни, след което ни оставяше в ръцете на своя помощник, а самият той отиваше до големия каиш, който висеше сред мухоловките в отсрещния край на салона, и започваше да точи острието на английския си бръснач.

Малкият Мнемджиян е джудже с виолетови очи, които така и не изгубиха детинския си блясък. Той е човекът памет, архивите на града. Ако някой поискаше да узнае нещо за миналото или, да речем, за дохода на случаен минувач, трябваше да пита него; той веднага бе готов да му издекламира подробностите с напевен глас, докато точи бръснача и го опитва върху коравите черни косми на ръката си. Онова, което не знаеше, можеше да го научи за броени минути. Нещо повече — беше еднакво добре осведомен както за живите, така и за мъртвите; искам да кажа, в буквалния смисъл на думата, тъй като Гръцката болница го наемаше да бръсне и подрежда мъртъвците, преди да бъдат

предадени на погребалното бюро — задача, която той изпълняваше с удоволствие, подхранвано от расово притворство. Неговият древен занаят обхващаше и двата свята и някои от най-точните му наблюдения обикновено започваха с фразата: „Както ми каза еди-кой си, преди да издъхне.“ Носеха се слухове, че жените много го харесват и дори, че е успял да натрупа известно състояние благодарение на почитателките си. Освен това сред неговите постоянни клиентки бяха и няколко възрастни египетски дами — съпруги или вдовици на паши, при които се отбиваше редовно, за да ги подстригва. Те, според собствените му многозначителни подмятания, „на всичко са се преситили“ — след което се пресягаше към противната си гърбица, потупваше я с нескривана гордост и добавяше: „Това тук ги възбужда.“ Сред притежанията си имаше и златна табакера, подарена му от една от въпросните почитателки, в която си държеше тесте хартийки за свиване на цигари. Гръцкият му беше неправилен, но остроумен и красноречив, поради което и Помбал не му даваше да говори на френски, който владееше далеч по-добре.

От време на време той служеше като сводник на моя приятел и аз винаги се учудвах на внезапните му поетични изблици, когато речеше да опише някое от своите протежета. Навеждаше се над кръглото като луна лице на Помбал и на фона на стържещия бръснач съзаклятнически му подшушваше: „Имам нещо за теб — *нещо специално*“ Помбал го поглеждаше в огледалото, после бързо отместваше очи, за да не ме зарази със смеха си и двамата да прихнем неудържимо. Само изръмжаваше одобрително. Мнемджиян премигваше, след това се навеждаше още по-ниско. Тихият му ласкателен глас продължаваше да го увещава, вече леко одрезгавял от двусмислието на думите, а речта му ставаше още по-дълбокомислена, защото знаеше как умело да я накъса с тежки, уж уморени от живота въздишки. После се умълчаваше за известно време. Виждах само върха на главата му в огледалото — това навяващо неприлични асоциации, обрасло с черни косми заоблено възвишение, от двете страни на което добре напльончени лимби стояха залепени за слепоочията, очевидно плах опит да отвлекат вниманието от кривата му, като че направена от папиемаше гърбица. Докато работеше с бръснача, очите му помръкваха, а чертите на лицето му ставаха безизразни като на шише. Студените му пръсти се движеха по живите

ни лица със същата сръчност, с която нагласяваха и придирчивите (да, и щастливи) покойници. „Този път — продължаваше Мнемджиян — ще останеш доволен във всяко отношение. Тя е млада, евтина и чиста. Ще си кажеш, я каква яребичка, медена питка, ама медът ѝ неизпит, още в нея, същинска гълъбичка. Има парични затруднения. Скоро излезе от лудницата в Хелуан, където мъжът ѝ се опитал да я затвори, като твърдял, че е побъркана. Успях да ѝ уредя едно място в «Роз Мари» — на последната маса на тротоара. Отиди да я видиш в един часа; ако пожелаеш да те придружи, ще ѝ дадеш едно листче от мен, аз ще ти го приготвя. Но помни, ще платиш на мен, само на мен. Това е джентълменска уговорка и единственото условие, което поставям.“

Не каза нищо повече. Помбал продължи да се зяпа в огледалото; виждаше се, че вроденото му любопитство се бори с безутешната апатия на летния ден. Не ще и дума, че малко по-късно щеше да се озове в апартамента си с някое изнемогващо объркано създание, чиято изкривена усмивка не би могла да предизвика у него никакви други чувства освен съжаление. Не мога да кажа, че приятелят ми бе лишен от добро сърце, защото винаги се застъпваше за тези момичета и се опитваше да им намери някаква работа; истината е, че повечето консулски служби в града бяха претъпкани с бивши проститутки, които полагаха отчаяни усилия да изглеждат прилично; и всички те дължаха местата си на настойчивите молби, с които Жорж досаждаше на колегите си от кариерата. Но на този свят няма жена, която да е толкова скромна, изтощена или стара, че да се откаже от онези външни прояви на внимание, от онези малки любезности и изблици на ухажване, които аз свързвам с галския темперамент; евтиният френски чар е по външните ефекти, ала той се изпарява много лесно, за да се превърне в също така силното по външни ефекти френско високомерие и умствена леност, която пък, подобно на френската мисъл, се разбива на пух и прах в пясъчни прегради; както всъщност и прословутият френски дух, който така бързо се втвърдява в закостенели консервативни схващания. Леката въздушна игра на любов, която непрекъснато занимава мислите и действията му обаче, бе вечно обагрена с онова привидно безучастие, което я прави съвършено различна от мислите и действията, да кажем, на един Каподистрия, който често се присъединяваше към нас по време на сутрешното бръснене. Каподистрия притежаваше вроденото умение да превръща

всичко в жена; под неговия взор дори столовете започваха да се притесняват от голите си крака. Той насищаше всичко с похот. Виждаше как под порочния му поглед семките на разцепената диня се раздвижват! Когато застанат пред него, жените се вцепеняват подобно на птички пред пепелянка; гледат като омагьосани това тясно плоско лице и езика, който без почивка облизва тънките устни. Пак се сетих за Мелиса: hortus conclusus, soror mea sponsor...^[13]

* * *

— Regard derisoire^[14] — рече Жюстин. — Как така става, че уж си един от нас, а в същото време... не си? — Разресваше тъмната си коса пред огледалото, устата и очите ѝ като че се бяха събрали около захапаната цигара. — Ти, разбира се, си мисловен изгнаник, понеже си ирландец, но междувременно пропускаш нашата angoisse.

Това, което се мъчи да изрази, е онова отличително качество, което се излъчва не от нас, а от заобикалящия ни пейзаж — металическият мирис на изнемогата, с който е пропит въздухът на Мареотис^[15].

Докато тя говори, аз си мисля за основателите на града, за Бога воин в стъкления ковчег, за младото тяло, запечатано в сребро, което пътува по течението към гроба си. Или за онази голяма квадратна негърска глава, в която кънти идеята за Бог, зачената в порядъка на чисто интелектуалната игра на мисълта у Плотин. Сякаш заниманията на този пейзаж са съсредоточени някъде извън обсега на средния обитател — там, където плътта, отдавна забравила задръжките в своята преситеност, се отдава на нещо далеч по-значимо или загива в онази изнемога, която ни е позната от творбите на Музейона^[16], безхитролната игра на хермафродити в зелените градини на изкуството и науката. Поезията като несръчен опит за изкуствено оплождане на музите; парливата недомислена метафора с косите на Береника, които блестят в нощното небе над спящото лице на Мелиса. — А! — отново се обади Жюстин — Значи, казваш, трябва да има пълна свобода, нещо полинезийско в нашата разпуснатост. — Или поне средиземноморско, можеше да добави тя, защото подтекстът на

всяка целувка е различен в Италия и в Испания; тук нашите тела са протрити и раздразнени от силните сухи ветрове на африканската пустиня и затова сме принудени да заместяваме любовта с една помъдра, но и по-безчувствена мисловна нежност, която обаче не прогонва самотата, а само я засилва.

Сега дори градът имаше два центъра на земното притегляне — истинският и магнитният север на личността му. А между тях искрите от темперамента на неговите жители прескачаха с пращане. Духовното му средище представляваше забравеното обиталище на Сомата^[17], където някога тялото на объркания млад войник е лежало заровено в божествената същност; а временният му център бе Брокерският клуб, в който като същински кабали^[18] брокерите на памука седяха по цял ден, пиеха кафе, пушеха смрадливи пури с отрязани краища и съзерцаваха Каподистрия — също както хората край реката съзерцават улова на рибар или рисунката на художник. За мен единият символизираше големите завоевания на човека в областта на материята, времето и пространството и суровите уроци от това поражение би трябвало непременно да бъдат предадени на победителя от ковчега; другият не символизираше нищо друго освен живия ад на свободната воля, преддверието на забравата, където се скиташе скъпата ми Жюстин и така целеустремено търсеше онази искра, която ще ѝ върне целостта и ще я накара да погледне на себе си поновому. В нея, както във всяка александрийка, неизвестно защо разпуснатостта представляваше вид себеотричане, пародия на свободата; и ако я виждах като прототип на града, не за Александрия или Плотин си мислех, а за тъжното трийсетото дете на Валентин, дъщерята, която паднала „не като Луцифер, бунтувайки се срещу Бога, а страстно желаейки да се слее с него“^[19]. Всичко, на което държим прекомерно, се превръща в грях.

Останала без божествената хармония в себе си, твърди трагическият философ, тя се откъсва, пропада и става проявление на материалното; и цялата вселена на този град, на света, се ражда от нейната мъка, от нейните угризения. Трагичното семе, от което израстват нейните мисли и действия, е семето на песимистичния гностицизъм.

Знам, че това отъждествяване е вярно, защото много по-късно, когато, измъчвана от безброй опасения, тя ме покани да се присъединя към малкия кръг, който всеки месец се събираше около Балтазар,

видях, че най-силно я вълнуваше онова, което той имаше да каже по отношение на гностицизма. Спомням си как една вечер попита така жадно, така умолително, сякаш бе успяла правилно да разтълкува мислите му:

— Значи Бог нито ни е създал, нито е искал да бъдем създадени; значи ние сме резултат от работата на едно нисше божество, на един демиург, който неправилно е смятал себе си за Бог, така ли? Небеса, това наистина звучи съвсем правдоподобно; и този самонадеян хюбрис, който е заложен у нас.

Както вървахме, тя изведнъж спря, защото имаше нужда да ме хване за реверите на сакото, да ме погледне изпитателно в очите и да попита:

— В какво вярваш? Ти никога не говориш, все мълчиш. Най-много понякога да се изсмееш.

Не знаех какво да ѝ отговоря, понеже на мен всички идеи ми се струват еднакво добри; самото им съществуване означава, че някой твори. Има ли значение дали са обективно правилни, или неправилни? Те никога не могат да останат задълго.

— Разбира се, че има значение — изплака тя с трогателна настойчивост. — Има значение, скъпи, има, и то голямо.

Ние сме деца на заобикалящия ни пейзаж; той ни диктува нашето поведение, дори нашите мисли дотолкова, доколкото сме податливи на въздействието му. Не се сетих за по-добро обяснение.

— Твоето съмнение например, което съдържа толкова тревога и жажда за абсолютната истина, е така различно от скептицизма на гърците, от мисловната игра на средиземноморския ум със съвсем съзнателната му наклонност към софистика като част от играта на мисълта; а за теб мисълта е оръжие, теология.

— Но как иначе да се прецени действието?

— То не може да се прецени цялостно, докато не се прецени мисълта, тъй като самите ни мисли са действия. Това е само опит за частични преценки върху двете, което пък води до сериозни опасения.

Толкова обичах да я гледам как понякога се тръшваше върху някой зид или съборен на земята счупен стълб в порутения двор на Колоната на Помпей и потъваше в неутешима печал, обсебена от нова идея, която умът ѝ бе прозрял и за миг усетил силата на нейното въздействие.

— Наистина ли мислиш така? — прошепваше тя с такава тъга в гласа, че макар и трогнат, на човек му идеше да се разсмее.

— Защо се усмихваш? Винаги се усмихваш на сериозни неща. А аз очаквам да се натъжиш.

Ако ме познаваше, макар и бегло, щеше да знае, че за онези от нас, които са способни на дълбоки чувства и съзнават сложността на заплетената и често объркана човешка мисъл, съществува само един отговор — иронична снизходителност и мълчание.

В нощ, така грейнала от звезди, когато светулките в сухата шумоляща трева отразяваха небето с призрачните си бледоморави, трепкащи отблясъци, не можех да правя друго, освен да седя до нея, да галя тъмната ѝ красива коса и да мълча. Вътре в мен, като черна река, се разливаха думите на Балтазар, който четеше с глас, едновременно разчувстван и уморен от бремето на абстрактната мисъл: „Денят на тялото е нощта на духа. Когато тялото почива, духът на човека започва своя работен ден. Разбуждането на тялото е заспиването на духа, а сънят на духа е разбуждането на тялото.“ И после, като гръм, прокълтяваше неговото: „Злото е зле използвано добро“

* * *

Това, че Несим я следи, бе нещо, в което дълго време се съмнявах; в края на краищата тя изглеждаше свободна като прилеп, който на воля кръстосва града ни нощем; никога не бях чувал някой да иска обяснение за нощните ѝ набези. Сигурно не е било никак лесно да се шпионира човек толкова неспокоен, променлив и многолик, който обичаше да общува с всевъзможни проявления на града. Но по всяка вероятност това следене е било организирано от загриженост да не би да изпадне в беда. Тази мисъл ми хрумна, когато една нощ се случи нещо неприятно. Бях поканен на вечеря в старата къща. Ако нямаше други гости, тримата вечеряхме в малкия павилион в дъното на градината, където лятната прохлада се смесваше с ромона на водата от четирите лъвски глави, които заграждаха фонтана. Жюстин бе закъсняла и Несим седеше сам със спуснати завеси на западните прозорци, а дългите му фини пръсти замислено си играеха с един нефрит от собствената му колекция.

Вече бяха минали четирийсет минути и той се бе разпоредил да сервира вечерята, когато черният телефон се обади с тънък писклив звън. Несим отиде до малката масичка, вдигна слушалката с въздишка на отегчение, сетне го чух да произнесе неспокойно „да, добре“, а после заговори с тих глас, като внезапно премина на арабски и тозчас интуитивно реших, че разговаря с Мнемджиян. Не знам защо имах това предчувствие. Бързо записа нещо върху един плик, затвори телефона, остана за секунда неподвижен, сякаш искаше да запамети написаното. После, когато се обърна към мен и заговори, вече не беше същият Несим.

— Изглежда, Жюстин е в беда и се нуждае от нашата помощ. Ще дойдеш ли с мен? — И без да дочака отговора ми, се спусна по стълбите, покрай езерцето с водните лилии, право към гаража. Забързах подире му, а след броени минути той вече излизаше с малката си спортна кола през тежките порти. Сви по „Фуад“ и се запровира през гъстата мрежа от тесни улички, които извеждаха към морето и Рас ел Тин. Не беше късно, но хора почти не се виждаха и ние препускахме по завоите на еспланадата^[20] към яхтклуба, като решително задминахме няколкото конски файтона („каретите на любовта“), които лениво кръстосваха напред-назад по крайбрежния път.

При форта Кайтбай завихме и навлязохме сред сгъстените бордеи зад улица „Татуиг“. Жълтеникавите фарове осветяваха претъпкани кафенета и площадчета с нетипични за това място проблясъци; някъде зад черния силует на първата редица от порутени къщи долиташе пронизителният вой на траурно шествие, чиито професионални оплаквачки влудяваха нощта със зловещите си вопли и ридания. Излязохме от колата. Намирахме се в тясна алея съвсем до джамията и Несим потъна в мрачния вход на някаква къща със стаи под наем, половината от които бяха кантори с кепенци и решетки на прозорците и зацапани фирмени табелки. Един самотен боаб (така в Египет наричат портиера) седеше, обвит в дрипи, подобно на захвърлен ненужен предмет (да кажем, стара автомобилна гума) и пушеше саморъчно направено наргиле. Несим го заговори сърдито и още преди човекът да му отвърне, мина през задната врата на сградата и излезе в нещо като мрачен вътрешен двор, от двете страни на който се виждаха паянтови къщи от глинени тухли с олющена мазилка. Спря за миг, колкото да щракне запалката си, след което започна да оглежда вратите

на мъждивата светлина. Пред четвъртата врата затвори запалката и задумка с юмрук. Не получи отговор и я блъсна с ритник.

Мрачен коридор отвеждаше към малка, забулена в сенки стая, едва-едва осветена от натопени в лой тръстикови свещи. Очевидно това търсехме.

Картината, която се откри пред очите ни, бе доста мистична, най-малкото поради това, че светлината, която идваше от пръстения под, докосваше веждите, устните и скулите на присъстващите, като в същото време оставяше големи, до черно засенчени петна върху лицата им и те изглеждаха като нагризани от плъхове, които човек бездруго чуваше непрекъснато да притичват по покривните греди на този злочест дом. В него живееха проституиращи деца и в сумрака, облечени в гротескни, дълги до земята библейски роби, с начервени устни, мъниста в косите и евтини пръстени, стояха дванайсетина къдрокоси момичета, които не бяха повече от десетгодишни. Това, което ни сепна, бе потресаващият контраст между особената невинност на детството, която прозираше дори под необичайните дрехи, и варварската възрастна фигура на един френски моряк, който се бе изправил в средата на стаята — с мускулести прасци, опънал шия към Жюстин с изкривено от гняв лице, докато тя стоеше с профил към нас. Онова, което ѝ бе изкрещял, бе погълнато преди миг от тишината на стаята, но силата, с която са били изречени думите, още личеше в издадената му напред брадичка и черните изхвъркнали жили на врата. Що се отнася до Жюстин, лицето ѝ грееше в мрака с нещо като болезнена, академична прецизност на чертите. В едната си ръка държеше бутилка, която бе вдигнала високо във въздуха, но от начина, по който я стискаше, си личеше, че няма опит в мятането на бутилки.

Върху продънено канапе в единия ъгъл на стаята, осветено от меката отразена светлина, бе легнала сянка, която приковаваше погледа — едно от децата, някак страшно смалено и съсухрено в нощната си риза, свито в поза, която говореше за смърт. Стената над канапето бе покрита със сини отпечатъци от детски длани — талисманът, който в тази част на света се смята, че пази къщата от зли духове. Това бе единствената украса в стаята, както всъщност и най-разпространената в целия арабски квартал на града.

Стояхме там — Несим и аз, — стъписани от картината, в която имаше много ужасяваща красота, подобна, да кажем, на онези страшни

цветни гравюри, с които навремето са илюстрирали евтините викториански библии и в които темата изглежда някак изместена и преиначена. Жюстин дишаше тежко, сякаш още миг и ще избухне в плач.

Двамата се втурнахме към нея и бързо я измъкнахме на улицата; във всеки случай спомням си само как тримата стигнахме с колата до морето и продължихме по крайбрежния път, огрян от бистрата бронзова луна; спомням си тъжното и безмълвно лице на Несим, отразено в шофьорското огледало, смълчаната му съпруга, седнала до него, загледана в разбиващите се сребристи вълни, обвита в дим от цигара, която бе успяла да изрови от джоба на сакото му. По-късно, в гаража, преди да излезем от колата, тя целуна нежно Несим по очите.

* * *

Вече смятам, че всичко това бе увертюра към онази първа среща лице в лице, когато разбирателството, на което се радвахме до този момент — едно от удоволствията на дружбата, подхранвана най-вече от общите ни вкусове, — се претопи в нещо, което не беше любов — как можеше да бъде? — а по-скоро духовна обвързаност, в която ненаситният апетит на секса играеше най-малка роля. Как въобще допуснахме това да стане, след като и тримата бяхме уж натрупали опит и закалка в толкова много болезнено преживени любовни разочарования?

През есента листата на лавъра добиват мътни фосфоресциращи отблясъци и след изтощителните душни и прашни дни човек за пръв път усеща полъха на есенната прохлада — като пърхането на уловена в мрежа пеперуда. Езерото Мареотис става лимонено-мораво и калният му бряг, подобно мръсен хълбок, лежи жигосан от разлистените анемонии, прорасли през тинестата мазилка на плахия прибой. Един ден, докато Несим беше в Кайро, аз се отбих в къщата, за да взема книги за четене, но най-неочаквано заварих Жюстин сама в ателието. Кърпеше стар пуловер. Беше хванала нощния влак, за да се върне в Александрия, докато Несим бе останал на някаква бизнес конференция. Двамата седнахме да изпием по чаша чай, а после, по волята на внезапно обзел ни импулс, грабнахме банските си костюми,

метнахме се на колата, излязохме от града и покрай планините от ръждив шлак на Макс поехме към плажовете на Бург ел Араб, които потрепваха в лимонено-моравата мараня на издъхващия следобед. Тук откритото море шумно се плискаше в пясъчния килим на приборя с цвят на окислен живак; глухият мелодичен тътен беше единственият фон на нашия разговор. Нагазихме до глезени в пълните с водорасли и морска вода, издълбани от вълните локви, някои от които бяха затлачени с изтръгнатите из корен и изхвърлени на брега сюнгери. Спомням си, че по пътя не задминахме никого, освен един млад мършав бедуин, който носеше върху главата си кафез с птици. Замаяни пъдпъдъци, уловени с помощта на намазано с клей клонче.

Дълго време останахме да лежим един до друг в мокрите бански костюми, наслаждавайки се на съприкосновението на кожата с бледите залязващи слънчеви лъчи в прекрасната прохлада на вечерта. Бях се проснал на пясъка с полузатворени очи, докато Жюстин (как ясно я виждам!) се бе подпряла на лакът, бе засенчила очи с дланта на едната си ръка и разглеждаше лицето ми. Имаше ужасния навик, винаги когато говоря, да следи движението на устните ми с насмешливо любопитство и нахално втренчен поглед, сякаш ме дебнеше дали ще сбъркам произношението на някоя дума. Ако наистина е вярно, че всичко е започнало тогава, значи съм забравил как точно е станало, затова пък още чувам дрезгавия ѝ тревожен глас:

— Ако се случи с нас... какво ще кажеш? — Но още преди да успея да ѝ отговоря, тя се наведе и ме целуна. Направи го подигравателно, антагонистично, право в устата. Беше така ненадейно и нетипично за нея, че устните ми се нацупиха, готови за упрек — ала оттук нататък целувките ѝ заприличаха на страхотни бездиханни меки пронизвания, които сякаш само подчертаваха потиснатия ѝ дивашки смях и подигравателния ѝ неуравновесен кикот. Още тогава си помислих, че ми напомня измъчван от страхове човек. Ако бях казал: „Това не бива да се случва с нас“, тя щеше да ми отвърне: „Но нека предположим, че се случи. Тогава какво?“ Тогава — и това си го спомням съвсем ясно — манията за самооправдаване я обзе (говорехме на френски: езикът създава националния характер) и помежду тези задъхани мигове, когато усещах силната ѝ уста върху устните си и онези съвсем земни загорели ръце върху себе си, рече:

— Не бих казала, че е въпрос на угаждане, ненаситност или задоволяване на страстни апетити. Ние сме твърде изтънчени за подобно нещо: просто имаме какво да научим един от друг. Ти как мислиш?

Как мисля ли?

— И това ли е начинът? — спомням си, че я попитах и сякаш видях високата фигура на Несим да се олюлява сред кълбестите облаци на вечерното небе.

— Не знам — рече тя с дивашки, упорит и отчаян израз на унижение върху лицето си. — Не знам. — И после се притисна в мен, както човек притиска наранено място. Сякаш искаше да изстиска от тялото си самата мисъл за мен и все пак в крехкия трепетлив контекст на всяка целувка намираще за кратко отдих от болката — като студен компрес върху навехнато. Как ясно открих у нея детето на града, който повелява, че жените са ненаситни жрици не на удоволствието, а на болката, обречени да дирят онова, от което най-много се страхуват!

Тя стана и тръгна по дългата извита плажна ивица, като бавно, с наведена глава преджапа локвите от лава; а аз си представих красивото лице на Несим, което ѝ се усмихва от всяко огледало в стаята. Цялата, току-що изиграна сцена отдавна обсаждаше ума ми под формата на невъзможен сън. Но най-вече с любопитство открих, че когато си запалих цигара и се изправих, за да я последвам, ръцете ми трепереха.

Настигнах я, спрях я, ала лицето, което обърна към мен, бе лице на болен демон. Кипеше от гняв.

— Ти си мислиш, че аз искам просто да спя с теб, така ли? Господи! Не сме ли вече преситени от това любене? Как тъй става, че нито веднъж не можеш да разбереш какво чувствам? Как? — Тя тропна с крак в мокрия пясък. И не само че под нас, в земята, по която само допреди миг бяхме крачили така самоуверено, се разкри разлом, ами сякаш отдавна изоставена шахта в градежа на собственото ми тяло ненадейно зейна и се срути. Разбрах, че тази безплодна размяна на идеи и чувства бе прокарала път към по-гъстите джунгли на сърцето; и че точно тогава се превърнахме в крепостници на тялото, в пазители на тайно познание, което можеше да се предава, получава, дешифрира и проумява единствено от сродни души. (Уви, колко малко на брой бяха те и колко рядко ги открива човек!) — В края на краищата — продължи Жюстин — това няма нищо общо със секса. — За малко да

се изсмея, тъй като във фразата ѝ прозрях опит да отдели плътта от посланието, което тя носи. Предполагам, че подобно нещо се случва винаги, щом неудачници като нас се влюбят един в друг. И тогава видях онова, което отдавна трябваше да забележа: нашето приятелство бе узряло до степен, когато всеки се превръща отчасти в собственик на другия.

Мисля, че и двамата се ужасихме от тази мисъл, защото колкото и изтощени да бяхме, подобна връзка не можеше да не ни плаши. Продължихме да вървим умислено, потънали в мълчание, хванати за ръка. Върнахме се там, където бяхме оставили дрехите си. Жюстин изглеждаше съсипана. И двамата копнеехме да се разделим, за да можем на спокойствие да се поровим в чувствата си. Повече не разменихме нито дума. Стигнахме в града и тя ме остави на нашия ъгъл, недалеч от апартамента. Затворих вратата на колата след себе си и Жюстин продължи, без нищо да ми каже, без дори да ме погледне.

Влизайки в стаята, пред очите си още виждах отпечатъка от крака ѝ в мокрия пясък. Мелиса четеше. Вдигна поглед и с онова спокойно, типично нейно предчувствие рече:

— Нещо се е случило, кажи какво. — Не можех да ѝ кажа, тъй като сам не бях сигурен. Взех лицето ѝ в ръце и безмълвно го огледах с любов и загриженост, с тъга и копнеж, които не бях усещал в себе си преди. Тя каза:

— Не виждаш мен в момента, а някоя друга. — Ала истината е, че виждах Мелиса, виждах я за първи път. Колкото и парадоксално да звучи, именно Жюстин ме накара да видя Мелиса такава, каквата бе — и да разпозная собствената си любов към нея. Мелиса се усмихна, протегна ръка, взе една цигара и рече:

— Изглежда, се влюбваш в Жюстин. — А аз ѝ отвърнах, колкото можах по-искрено, по-честно и по-оскърбително:

— Не, Мелиса, по-лошо е. — Въпреки че за нищо на света не бях в състояние да обясня какво или защо.

Когато си мислех за Жюстин, си представях небрежно нахвърляна скица, карикатура на жена, напълно освободена от оковите на мъжа. „Където е мършата — гордо цитира тя веднъж Бьоме^[21], говорейки за родния си град, — там са и лешоядите.“ И точно в този момент ми заприлича на лешояд. Докато Мелиса представляваше по-скоро тъжна картинка — зимен пейзаж със сумрачно небе или сандъче

с няколко стръка цъфнало мушкато, забравено върху перваза на прозорец на циментен завод.

Сега се сещам нещо, което прочетох в един от дневниците на Жюстин. Превеждам го, защото, макар да се отнася до случки, предшестваци тук разказаните, много точно отразява онова странно враснало се в любовта качество, което аз причислявам към типичните по-скоро за града, отколкото за нас самите. „Колко лекомислено е — пишеше тя — да си представиш влюбването като сходство на умовете, на мислите; едновременното възпламеняване на две души, израснали поотделно и автономно. Усещането прилича на безшумна експлозия във всяка една от тях. И когато това стане, влюбеният — замаян, забравил за всичко друго, започва да изследва собствените си преживявания; единствено благодарността, отправена към припознатия донор, създава впечатлението, че общува с обекта на своето желание, но усещането е погрешно. Обичаният обект е просто човек, участвал нарцистично в същото изживяване — съвпадение на мига; първоначално стремежът да бъдеш близо до обичания обект не се дължи на желанието да го притежаваш, а по-скоро на любопитството, което те подтиква да оставиш двете изживявания да бъдат сравнени, подобно на отражения в различни огледала. Всичко това може да предшества първия поглед, целувка, допир; да предшества амбицията, гордостта, завистта; да предшества първото признание, което бележи повратната точка — защото след него любовта дегенерира в навик, притежание, а после — обратно към самотата.“ Колко типично и колко мрачно описание на този магически трепет: и все пак колко вярно... що се отнася до Жюстин!

„Всеки мъж — бе написала тя някъде другаде, и тук отново чувам дрезгавите и тъжни акценти на гласа ѝ, който повтаря изписаните от нея слова: Всеки мъж е направен от глина и демони, но коя жена може да подхранва у него едновременно и двете половини?“

Същия ден, като се върнала вкъщи, тя заварила Несим, който пък бил пристигнал със следобедния самолет. Плакала се, че ѝ е тръпкаво, и побързала да си легне. Когато той се отбил за малко да постои край леглото и да измери температурата ѝ, тя му казала нещо, което му бе направило достатъчно силно впечатление, че да го запомни — и да го сподели с мен, ала това стана много по-късно. „Състоянието ми няма нищо общо с медицината — лека настинка. Болестите не проявяват

никакъв интерес към онези, които искат да умрат.“ И после с една от онези странни асоциации, които имаше навика да прави, подобно на лястовичка, рязко свърнала наред полета си, добавила: „О, Несим, винаги съм била толкова здрава. Дали пък това не пречи да бъда истински обичана?“

* * *

Несим беше човекът, който ме въведе в огромния лабиринт, наречен александрийско общество; собствените ми оскъдни средства не ми позволяваха да посещавам нощния клуб, където танцуваше Мелиса. Отначало се чувствах неудобно, когато се случеше да се възползвам от неговото гостоприемство, но скоро така се сприятелихме, че аз обикалях навсякъде с тях двамата, без дори да се замислям кой плаща за удоволствието. Мелиса изрови от куфарите ми някакъв стар смокинг и го постегна. И точно с тях посетих за пръв път клуба, където тя танцуваше. Почувствах се странно, докато седях между Жюстин и Несим и в същото време наблюдавах как ярката светлина на прожекторите изведнъж се посипа като сняг върху една Мелиса, която не можех да позная под цял пласт белило, от което нежните черти на лицето ѝ се бяха променили така, че изглеждаха вулгарни, прозаични и преждевременно състарени. Ужаси ме и пошлостта на танца ѝ, който бе трогателно непохватен и лишен от грация; и все пак, докато я гледах как извива тънките си ръце и крака в уж гъвкави, ала всъщност доста сковани и тромави движения (като газела, впрегната в рало), обзе ме състрадание към нейната посредственост и бездарност, разчувствах се при вида на неопитните раболепни поклони, с които приемаше съдържаните овации. След това тя тръгна сред посетителите с една табла, за да събира волни пожертвования за оркестъра, и докато обикаляше, направо примираше от притеснение. Когато стигна до масата, на която седях, застана с очи, сведени под ужасните ѝ изкуствени мигли, и с треперещи ръце. Тогава приятелите ми не знаеха за нашата връзка; но аз забелязах любопитния и подигравателен поглед на Жюстин, докато претърсвах джобовете си, за да извадя няколко банкноти, които сложих върху таблата с ръце,

треперещи не по-малко от Мелисините — така остро усещах нейното смущение.

По-късно, когато се прибрах в апартамента, леко пийнал и превъзбуден от танците с Жюстин, тя бе още будна и ме чакаше. Беше сложила да стопли вода върху електрическия котлон.

— О, защо трябваше да оставяш всичките си пари в таблата? Надницата ти за цяла седмица! Да не си полудял? Какво ще ядем утре?

И двамата бяхме ужасно неразумни и непрактични по отношение на парите, но все пак заедно се справяхме по-добре, отколкото поединично. Нощем, на връщане от клуба, тя спираше в уличката пред къщата и ако видеше, че лампата ми още свети, свирваше ми с уста и аз, щом чуех сигнала, затварях книгата и тихичко се спусках по стълбите, като мислено си представях устните ѝ, свити в кръг около този приглушен воднист звук. Във времето, за което пиша, онзи старец и неговите агенти все още я преследваха и не ѝ даваха мира. Без да разменим и дума, ние се хващаме за ръце и тръгвахме надолу по плетеницата от малки улички покрай полското консулство, като току спирахме в някой тъмен вход, за да проверим дали не ни следят. Най-накрая там, където дюкянчетата изчезваха зад гърба ни в синия мрак, се изправяхме наред озарената от морето млечнобяла александрийска нощ — мекият топъл въздух разтваряше всичките ни грижи и ние тръгвахме към зорницата, която пулсираше над черната кадифена гърд на Мунтаза^[22], а вятърът и вълните я галеха нежно, нежно.

В онези дни умислената и възбуждаща нежност на Мелиса притежаваше всичките качества на преоткритата младост. Дългите ѝ колебливи пръсти — често ги усещах върху лицето си, когато тя си мислеше, че спя — сякаш се мъчеха да запамятят току-що изживяното щастие. У нея имаше някаква отстъпчивост, гъвкавост, дори еластичност, която бе типично ориенталска — страстно желание да служи някому. Дрипавите ми дрехи например. Преливаща от внимание, вземаше в ръце мръсната ми риза така, сякаш искаше да я обгърне с цялата си грижовност; сутрин намирах бръснача си идеално почистен и дори пастата за зъби бе изстискана върху четката — всичко да ми е готово и подръка. Това нейно отношение ме стимулираше да сложа ред във всекидневието си, да му придам форма и стил, които да съответстват на простичкия начин, по който живееше тя. Мелиса никога не говореше за любовните си преживявания, често се

отвърщаше от тях с отегчение и отврата, които подсказваха, че са били родени по-скоро от нуждата, отколкото от желанието. Веднъж ми направи комплимент, като ми каза: „За пръв път не се страхувам, че може да изглеждам лекомислена или глупава в присъствието на мъж.“

Бедността ни сближаваше. Отначало излетите ни приличаха на онези обикновени екскурзии, които предприемаха всички провинциалисти, дошли в морския град. Дрънчащият малък трамвай ни отвеждаше до плажовете на Сиди Бишр или пък прекарвахме Шам ел Насим в градините Нузха, където лягахме на тревата под олеандрите, заобиколени от цяла дузина бедни египетски семейства. Шумните тълпи хем ни развличаха, хем ни сродяваха. Край вонящия канал, гледайки как децата се гмуркат в тинята за подхвърлените им монети или захапали по парче диня, закупено от уличните сергии, се разхождахме сред безделните минавачи, щастливи в своята анонимност. Имената на трамвайните спирки отекваха с поезията на местата, към които отвеждаха: Шатби, Кам дьо Сезар, Лоренс, Мазарита, Глименопулос, Сиди Бишр...

А имаше и други случаи, когато се връщах късно през нощта и я заварвах заспала с червените си чехли, изритани под нея, и малката лула за хашиш, паднала върху възглавницата ѝ... Тогава разбирах, че отново е в депресия. В такива моменти нищо не помагаше; тя пребледняваше още повече, изпадаше в меланхолия и пълно изтощение, дотолкова, че дни наред, каквото и да правеше, човек не бе в състояние да я извади от летаргията ѝ. Говореше, но само на себе си, слушаше радио с часове, прозяваше се или разглеждаше разсеяно купчина стари филмови списания. Когато кафарът^[23] на града я обземеше, непрекъснато си блъсках главата да измисля нещо, с което да я развлека. Лежеше с отнесен поглед, като пророчица, галеше лицето ми и непрекъснато повтаряше: „Ако знаеше какъв живот съм живяла, щеше да ме напуснеш. Не съм жена за теб, за никого не съм. Изтощена съм. Напразно си хабиш добротата.“

Ако се случеше да ѝ възразя, то не беше от доброта, а от любов, на която тя отвърщаше с гримаса: „Ако беше любов, отдавна да си ме отровил, вместо да ме гледаш да се влача така.“ После започваше да кашля с единствения си останал дроб и тъй като не можех да понасям този звук, излизах да се разхождам из мрачните мръсни арабски улици или пък се отбивах в библиотеката на Британския съвет, за да

прегледам някои справочници: и тук, където британската култура създаваше впечатление за пестеливост, нищета и интелектуална оскъдица, прекарвах в самота цялата вечер, щастлив да чувам край себе си приглушен шепот и шумолящи страници.

Но имаше и други моменти: онези сломени от слънцето следобеди — „облени в медена пот“, както ги определяше Помбал, — когато лежахме един до друг, потиснати от стелещата се навред тишина, загледани в жълтите завеси и едва си поемахме дъх — в такт с подухващия навън лек ветреца. Тя ставаше, за да провери колко е часът, но преди това разклащаше часовника и го долепяше до ухото си: сядаше съвсем гола пред огледалото на тоалетката и си запалваше цигара — изглеждаше толкова млада и хубава с тънката си ръка, вдигната във въздуха, сякаш за да покаже евтината гривна, която ѝ бях подарил. („Да, гледам себе си, но това ми помага да мисля за теб.“) А след това извърщаше глава от огледалото, сякаш малкият ритуал бе набързо приключил, прекосяваше грозната кухня, която служеше едновременно и за баня, заставаше пред мръсния железен умивалник и започваше да се мие със сръчни бързи движения, като шумно си поемаше дъх при всеки допир на студената вода, докато аз вдишвах сладникавия топъл мирис на възглавницата, върху която бе почивала тъмнокосата ѝ глава, загледан в удължения гръцки профил на опечаленото ѝ лице, със строг заострен нос, открити очи, млечна копринена кожа и бенката в основата на тънката ѝ шия. Това са неоценими моменти, които не могат да бъдат претеглени в думи; те живеят в тинктурата на паметта като красиви създания, единствени по рода си, измъкнати от дъното на девствен океан.

* * *

Мисля си за онова лято, когато за най-голямо мое неудоволствие Помбал реши да преотстъпи апартамента си на Пърсуордън. Мразех тази литературна знаменитост, защото представляваше пълна противоположност на собственото си творчество — истински изящна поезия и проза. Не го познавах добре, но бях наясно, че е финансово преуспяващ романист, което, разбира се, ме изпълваше със завист, а и през годините си на известност бе развил у себе си *savoir faire*^[24] —

нещо, което смятах, че никога не бива да се превръща в част от писателския актив. Той беше умен, доста висок, с руса коса и създаваше впечатление за млад човек, израсъл под нежното покровителство на майчината закрила. Не мога да кажа, че не беше мил или добър, защото беше и едното, и другото — но самият факт, че се налагаше да живея под един покрив с човек, когото не харесвах, ме правеше ужасно раздражителен. Ала неудобството да се преместя другаде би било още по-голямо, затова трябваше да се примиря с малката стаичка в дъното на коридора с минимален наем, където използвах потъналата в мазнотии кухничка и за баня.

Пърсуордън, разбира се, можеше да си позволи всевъзможни забавления и два пъти в седмицата будувах принудително заради пиянската гюрултия и кикот, които се разнасяха откъм неговия апартамент. Една нощ, беше много късно, на вратата ми се почука. В коридора видях Пърсуордън — блед и притеснен, сякаш спипан в небрано лозе. До него стоеше един едър набит и отблъскващо грозен огняр — като всички огняри във военноморския флот; приличаше на човек, който още от дете е бил продаден в робство.

— Знаеш ли — обади се Пърсуордън с писклив глас, — Помбал ми беше споменал, че ти си доктор; би ли дошъл да погледнеш едно момиче, което се чувства зле?

След като бях казал на Жорж, че една година съм учил медицина, той реши, че това е напълно достатъчно, и на бърза ръка ме произведе в пълноправен лекар, след което редовно споделяше с мен собствените си неразположения, най-честото от които беше възпаление от пичи въшки, но веднъж стигна дотам, че взе да ме убеждава да направя аборт в домашни условия — върху кухненската маса. Побързах да уведомя Пърсуордън, че не съм никакъв лекар, и го посъветвах да се обади по телефона и да извика истински доктор. Телефонът обаче беше развален, а нашият боаб не можеше да бъде събуден и с топ, тъй че подтикнат от чисто любопитство и нищо повече, аз метнах шлифера си върху пижамата и тръгнах по коридора. Така се запознахме!

Щом отворих вратата, примижах от ярката светлина и гъстия тютюнев дим. Това не беше обикновено парти, защото гостите бяха трима-четирима военноморски кадети с особен вид и една проститутка от заведението на Голфо, която вонеше на *тафия*. Тя се бе навела над фигура, която седеше в единия край на канапето — фигурата, сега

знам, бе Мелиса, обаче тогава ми заприлича на гръцка маска, изобразяваща едновременно и трагедията, и комедията. Виждаше се, че не е на себе си, виеше, но някак глухо, защото бе изгубила гласа си — като на филм без звук. Чертите на лицето ѝ бяха хлътнали. По-възрастната жена се бе паникьосала, удряше ѝ плесници и я дърпаше за косата с надеждата да я извади от това състояние, а един от кадетите доста несръчно я заливаше с вода от пицно изписано нощно гърне, което представляваше едно от най-скъпите съкровища на Помбал, тъй като на дъното му се мъдреше кралският герб на Франция. В отсрещния ъгъл на стаята някой мъчително се напъваше да повърне. Пърсуордън стоеше до мен и засрамен от себе си, съзерцаваше картината пред очите ни.

Мелиса бе плувнала в пот, косата ѝ бе залепнала за слепоочията; издърпах назад мъчителите ѝ и тя се отпусна в безизразно безмълвие, цялата се тресеше, а лицето ѝ като че бе застинало завинаги в гримасата на неосвободен вик. Най-добре би било да се узнае къде е била, какво е яла и пила, но един поглед към фъфлещата, разлигавена от пианство компания ми даде да разбере, че всякакви въпроси са излишни. Въпреки това сграбчих момчето до мен и започнах да го разпитвам кога курвата от Голфо е започнала да се дере неистово, защото очевидно бе в състояние на пълна истерия. Само здравенякът огняр успяваше да я удържи, и то като ѝ бе извил ръцете зад гърба.

— Испанска муха^[25]. Той ѝ даде испанска муха — отвърна момчето.

В този миг тя като плъх се отскубна от ръцете на своя мъчител, грабна дамската си чанта и я стовари върху главата на един от моряците. Чантата ѝ трябва да е била пълна с пирони, защото морякът се олюля и падна, а когато се свести, в косата му имаше парченца счупен фаянс.

Тогава тя се разхленчи, взе да се дърпа, да протестира, искаше да извика полицията. Трина моряци веднага се втурнаха към нея, сграбчиха я да не мърда и започнаха да я молят да млъкне. Никой не искаше да си има работа с военноморската полиция. Но също и с издутата ѝ дамска чанта, пълна с шишенца беладона. Тя внимателно заотстъпва назад — крачка по крачка. (Междувременно аз премерих пулса на Мелиса, разкъсах блузата ѝ и наведох ухо над сърцето ѝ. Уплаших се за нея, както и за Пърсуордън, който в този момент бе заел

стратегическа позиция зад креслото и се опитваше да въдвори ред.) Ала точно тогава настана нова веселба, тъй като моряците бяха успели да сгачят кресливата курва от Голфо — за нещастие обаче я бяха приклезили до красивия шератонски бюфет на Помбал, в който се намираще безценната му колекция от порцелан и керамика. За да не падне, тя се подпря на бюфета и в миг напипа неизчерпаемите запаси от бойни муниции, пусна чантата си на пода и с дивашки тържествуващ вик започна да мята порцелана с точност, на която можеше да завиди всеки добър стрелец. Из стаята захвърчаха египетски и гръцки лакримарии^[26], ушабти^[27] и севърски порцелан. Не след дълго — това бе вече неизбежно — се чу и познатият тропот от подковани ботуши и думкането по вратата, от което всички се опасяваха. Една по една светлините в цялата сграда светнаха. Пърсуордън бе видимо обезпокоен; като наемател в къщата, при това доста известен човек, той не можеше да си позволи подобен скандал, който щеше неминуемо да бъде раздут от египетската преса. Малко се поуспокои, когато му направих знак и започнах да увивам вече почти безчувственото тяло на Мелиса в един мек бухарски килим. Заедно я пренесохме по коридора и в благословената неприкосновеност на малката ми стая я извадихме като Клеопатра от килима и я положихме на леглото.

Спомних си за един стар доктор — грък, който живееше по-надолу на същата улицата. Успях да го доведе не след дълго: заизкачва тъмните стъпала с препъване и патетични псувни, като ръсеше по пътя си катетри и стетоскопи. Заяви, че Мелиса наистина е много зле, но диагнозата му беше доста смътна и разтеглива — както всичко в този град.

— Страда от какво ли не — рече той, — недохранване, истерия, алкохол, хашиш, туберкулоза, испанска муха... и от всичко друго, за което се сетиш. — Пъхна ръка в джоба, после я извади, уж пълна с всевъзможни болести, и протегна към мен разтворената си длан, за да си избера каквото пожелаея. Но освен това беше практичен човек и още на следващия ден уреди едно легло за нея в Гръцката болница. А междуременно не биваше никъде да я местим.

Прекарах въпросната нощ и следващата на кушетката до постелята ѝ. Докато бях на работа, за нея се грижеше едноокият Хамид, най-нежният от всички бербери. През първите дванайсет часа

тя наистина беше много зле, изпадаше в несвяст, бълнуваше, страдаше от ужасни пристъпи на пълна слепота — ужасни, защото смяташе, че никога повече няма да прогледне. Но къде с нежност, къде с умерена грубост ние двамата успяхме да я озаптим, да ѝ вдъхнем кураж, за да преодолее най-лошото, и през следобеда на втория ден вече се почувства достатъчно добре, за да може да говори, макар и шепнешком. Докторът грък каза, че е доволен от бързото ѝ възстановяване. Попита я откъде е и върху лицето ѝ се изписа отнесен израз, когато отвърна „Смирна“; но отказа да даде името и адреса на родителите си, а след като той настоя, тя се обърна с лице към стената и от очите ѝ бавно закапаха отдавна потисканите сълзи на изнемога. Докторът взе ръката ѝ и я огледа за венчален пръстен.

— Виждаш ли — каза ми с тон на лекарско безстрастие, посочвайки липсата на халка, — ето защо. Семейството ѝ се е отказало от нея и я е изгонило от къщата. Все по-често се случва напоследък... — И той съчувствено поклати рошавата си глава над нея. Мелиса не пророни дума, но когато линейката пристигна и трябваше да я прехвърлим върху носилката, тя много мило ми благодари за помощта, притисна ръката на Хамид към бузата си и истински ме изненада с любезност, за която животът не ме беше подготвил.

— Ако си нямаш момиче, докато съм в болницата, мисли за мен. Повикаш ли ме, ще дойда. — Не знам как да предам искреността на гръцкия език на английски.

След това не бях я виждал повече от месец, нито дори се бях сецал за нея, тъй като по онова време имах много други ангажменти. И тогава, през един празен горещ следобед, когато седях на прозореца и гледах как градът се раздвижва след дневния си сън, зърнах една съвършено различна Мелиса, която вървеше по улицата, после се скри в сенчестия вход на къщата. Почука на вратата ми и влезе — и двете ѝ ръце бяха пълни с цветя. Изведнъж се почувствах, сякаш от онази вечер ме деляха векове. У нея имаше нещо от същата стеснителност, с която по-късно я видях в нощния клуб да събира волни пожертвования за оркестъра. Изглеждаше като статуя на гордостта със свенливо сведена глава.

Обзе ме необяснима нервност. Предложих ѝ стол и тя приседна на ръба му. Цветята бяха за мен, да, но ѝ липсваше смелостта да ги тикне в ръцете ми. Забелязах как разсеяно се оглежда за ваза, в която

да ги натопи. Ала в стаята имаше само един емайлиран леген, пълен с недообелени картофи. Щеше ми се да не бе идвала. Бих искал да ѝ предложи чай, но електрическият ми котлон бе изгорял, а пък няха пари, за да я покана навън — точно по това време бях затънал до гуша в дългове. Освен това бях изпратил Хамид да вземе от гладачницата единствения ми летен костюм и в момента се бях загърнал с изпокъсан халат. Тя обаче изглеждаше великолепно, притеснително добре — с нова лятна рокля на едри лозови листа и сламена шапка, която приличаше на голяма златна камбана. Взех страстно да се моля наум Хамид да се върне час по-скоро, за да ме спаси от неловкото положение, в което бях изпаднал. Искан да ѝ предложи цигара, но пакетът ми бе празен и бях принуден да приема една от нейната малка ажурна табакера, която винаги носеше със себе си. Изпуших я, привидно успокоен, и ѝ казах, че съм постъпил на нова работа недалеч от Сиди Габр, което, разбира се, означаваше малко повече пари. Тя също спомена, че се връща на старата си работа; договорът ѝ бил подновен, но този път срещу по-ниско заплащане. След още няколко минути безсмислен разговор каза, че трябва да си тръгва, защото имала уговорена среща. Изпратих я до вратата и вече на площадката отвън я поканих да намине пак, ако желае. Тя ми благодари, като продължаваше да стиска цветята, които така и не събра кураж да ми поднесе, и бавно заслиза по стълбите. След като си отиде, седнах на кревата и започнах да бълвам всички най-гнусни псувни, за които можех да се сетя на четири езика, въпреки че не ми беше ясно точно за кого са предназначени. Тогава едноокият Хамид се дотътри и аз излях целия си яд върху него.

Това ужасно го учуди, тъй като отдавна не си бях изпускарал нервите пред него, поклати глава, измърмори нещо под носа си, призовавайки някакви духове на помощ, и после мълчаливо се уедини в кухнята.

След като се облякох и успях да взема малко пари назаем от Пърсуордън, излязох да пусна едно писмо. И тогава отново видях Мелиса — седнала в кафенето, сама, с подпряна в ръцете си брадичка. Шапката и чантата ѝ стояха на стола до нея, а тя гледаше в чашата си с умислено изражение, изкривено в лека усмивка. Без да се замислям, съвсем импулсивно влязох и седнах до нея. Казах, че съм дошъл да се извиня, задето съм я посрещнал така зле, но... и започнах да ѝ

разказвам мрачните си мисли, без нищо да спестявам. Изгорелият котлон, отсъстващият Хамид, липсващият ми летен костюм. Щом тръгнах да изброявам сполетелите ме нещастия, веднага ми се сториха леко смешни и като коригирах гледната си точка, взех да ги изреждам с мрачна досада, което изтръгна от нея най-звучния смях, който бях чувал. По въпроса за дълговете поукрасих нещата, като най-открито излъгах, въпреки че след онази нощ, когато нахлу полицията, Пърсуордън с готовност ми заемаше малки суми, без дори да се замисля. А после, за завършек, ѝ споделих, че се е появила в момент, когато още не ми е минала една дребна, но много неприятна венерическа инфекция — плод на грижите от страна на Помбал, — несъмнено пипната от една от неговите сирийки, които така предвидливо ми завеща. Това беше чиста лъжа, ала не знам защо — нещо ме подтикна да я изтъряся. Добавих, че съм изпитал ужас при мисълта, че трябва да легна с нея, преди да съм се излекувал докрай. При тези думи тя протегна ръка и я сложи успокоително върху моята, като в същото време се изсмя и сбърчи нос: изсмя се така искрено, безгрижно и непресторено, че на мига реших, че трябва да я имам.

Същия следобед, хванати ръка за ръка, дълго и безцелно се разхождахме край морето, а разговорът ни бе пълен с отломки и развалини от нашия, оставен на произвола на съдбата живот. Нямахме общи вкусове. Характерите и наклонностите ни бяха съвършено различни, но неизвестно защо в магическата простота на това приятелство усещахме, че нещо ни е обещано. Обичам да си спомням и онази първа целувка край морето, когато вятърът прилепи към белите ѝ слепоочия по кичур коса — целувка, откъсната от смеха, който я разтърси, щом си спомни моя разказ за униженията, на които бях подложен. Тя символизираше страстта, която изпитвахме; страст, безгрижна и безревностна като милосърдие.

* * *

Имаше два въпроса, по които беше безсмислено да се разпитва Жюстин, още по-малко пък — настойчиво: нейната възраст и нейният произход. По всяка вероятност никой, нито дори Несим, поне така си мисля — не знаеше със сигурност всичко за нея. Даже градският

оракул Мнемджиян бе в неведение, макар да помнеше наизуст всичките ѝ любовни афери от близкото минало. И все пак виолетовите му очи се присвиваха, щом заговореше за нея, и колебливо, но доброволно споделяше, че е дошла от гъсто населения квартал Аттарин, че е родена в бедно еврейско семейство, което впоследствие емигрирало в Солун. Нито пък нейните дневници предлагаха отговор на загадката, тъй като не съдържаха никакъв ключ — имена, дати, места, — а се състояха главно от фантастичните излияния на развихреното ѝ въображение, осеяни тук-там с незначителни случки и безмилостни описания на хора, чиято самоличност се криеше зад една-единствена буква от азбуката. Френският, на който пишеше, не бе много правилен, затова пък беше картинен и пикантен; също така издаваше неподражаемия тембър на дрезгавия ѝ глас. Ето как: „Клия разказва за собственото си детство, ала мисли за моето, при това страстно. Детството на моята раса, на моето време... Шамарите — първо в онзи коптор зад стадиона; в дюкяна на часовникаря. Ето ме, напрегнато и съсредоточено разглеждам спящото лице на любовника, както толкова често съм го виждала — наведен над някакъв счупен механизъм на времето, а ярката светлина го е обвила безшумно. Шамари и псувни. Навсякъде по стените от червена глина са отпечатани (като следи от гузна съвест) сините длани на ръце с разперени пръсти, които ни пазеха от зли духове. Ние израснахме с плесници, удари по главата и стиснати от болка очи. Къща с мъждукаща светлина от плаващи в масло фитили; пръстен под, гъмжащ от притичващи плъхове. Старият лихвар хърка пиан, с всяка глътка въздух вдишва органичната воня на разложението: пръст, изпразнения, курешки от прилепи; канавките, затлачени от листа и размекнат от урина хляб; жълти венчета от жасмин се носят по помията — крещяща бедност и безвкусица. Към това трябва да се прибавят и писъците посред нощ, долитащи иззад други спуснати кепенци в тъмната нечестива уличка: боят бие жените си, защото е импотентен. Старата билкарка се продава всяка нощ направо върху земята сред срутените къщи — мистериозно протяжно стенание. Мекият кожен звук от боси ходила по изпечената кал на улицата в полунощ. Стаята ни е набъбнала от мрак и мор и ние, европейците, живеем в такава дисхармония на фона на пращящото животинско здраве на негрите край нас. Съвкупленията на боабите клатят къщата,

като че е палмово дърво. Черни тигри с остри бели зъби. Навсякъде фереджета, крясъци, истеричен кикот, бяс, лудост, прокажени. Все неща, които децата виждат и помнят; неща, които ги правят поиздръжливи или съвсем ги объркват. Една камила се стовари от изтощение наред улицата пред нашата къща. Много е тежка и няма кой да я закара до кланицата, затова пристигат двама мъже със сатъри и започват да я режат на парчета, там, на улицата, а тя е още жива, мърда. Забиват сатърите в бялото месо — бедното животно е примряло от болка, но безмълвно търпи, недоумява, — отсичат му краката. Главата обаче е още жива, оглежда се с широко отворени очи. Нито ропот, нито ръмжене — никакъв протест, никаква съпротива. Животното се е оставило да го накълцат, да го издялкат, сякаш е дърво. Дни наред след това земята е червена и босите ни крака джапат в кал, напоена с кръв.

Звън на монети в канчетата на просяци. Реч на всевъзможни езици — арменски, гръцки, амхарски, марокански арабски; евреи от Мала Азия, Понта и Грузия: майки, родени в гръцките селища по брега на Черно море; цели общности, отсечени като клони от дърво, останали без главния ствол, не живеят, а мечтаят за рая. Това са бедняшките квартали на белия град; те нямат нищо общо с онези прекрасни улици, построени и украсени от чужденците, където брокерите си пият кафето със сутрешните вестници. За нас тук дори пристанището не съществува. Понякога през зимата, ала рядко, се чува гърленият рев на корабна сирена — но това вече е друга страна. О! Копнежът по пристанищата и имената, които изникват в съзнанието, когато човек никога никъде не е пътувал. То е като смърт — нещо в теб умира при всяко повторение на думата Александрия, Александрия.“

* * *

„Баб ел Мандеб“, „Абу ел Дардар“, „Минет ел Басал“ (улици, осеяни с пухчета от памуковото тържище), Нузха (градината с рози, спомени за целувки) или автобусни спирки със загадъчни имена като Саба паша, Мазлум, Зизиния Бакос, Шуц, Джанаклис. Един град става свят, когато обичаш някои от неговите обитатели.

* * *

В резултат на моите чести отбивания в голямата къща хората започнаха да ме забелязват и аз се радвах на вниманието на онези, които смятаха Несим за изключително влиятелен човек и разсъждаваха, че щом той прекарва времето си с мен, аз също би трябвало да съм или богат, или прочут, макар и това да не им бе известно. Един следобед Помбал дойде при мен, докато дремех, и приседна в края на леглото ми.

— Виж какво ще ти кажа — започна той, — хората вече те знаят. Разбира се, персоната на чичисбея^[28] е нещо съвсем обичайно в живота на Александрия, но нещата ще станат страшно отегчителни от обществена гледна точка, ако продължаваш да излизаш толкова често с тези двамата. Погледни! — И ми показа голяма цветна картичка с напечатана покана за коктейлите на френското консулство. Прочетох я, без да разбирам нищо. Помбал продължи: — Виж, това е ужасно глупаво, но Жюстин е завъртяла главата на моя шеф, генералния консул. Засега всичките му опити да се срещне с нея са били неуспешни. Неговите шпиони обаче са му докладвали, че ти имаш свободен достъп до семейния кръг, дори че всъщност си... знаеш за какво намеквам. Но той е твърдо решен да те измести от нейното сърце. — И Помбал се изсмя гръмогласно. По онова време нищо не можеше да ми изглежда по-абсурдно.

— Кажи на генералния консул... — подех аз и добавих няколко пиперливи думи, а Помбал само поклати глава неодобрително и изцъка с език.

— Бих могъл — отвърна ми, — но, скъпи ми приятелю, има си йерархия сред дипломатите, така както и в цялото ни общество. Аз завися от него, за да си получа почетния кръст.

Той надигна тежкото си тяло и следващото нещо, което извади от джоба си, бе малка измачкана книжка с жълти корици. Постави я върху коленете ми.

— Това навярно ще те заинтересува. Още съвсем млада, Жюстин е била омъжена за един французин от албански произход — писател. Тази малка книжка е написана за нея — нещо като посмъртно; между другото много добре е направена. — Той ми връчи книжката. Казваше

се „Нрави“ и бе от някой си Жакоб Арнаути. От авантитула си личеше, че е била преиздавана няколко пъти в началото на трийсетте години.

— Откъде я изнамери? — попитах, а Жорж ми намигна с големия си, тежък като на влечуго клепач и рече:

— Правим проучвания. Нали разбираш, консултът не може да мисли за нищо друго освен за Жюстин и всичките му подчинени вече седмици наред събират информация за нея. *Vive la France!*^[29]

Когато си тръгна, още неразсънен, запрелиствах страниците на „Нрави“. Книгата наистина беше доста добре написана, в първо лице единствено число, и представляваше дневник на александрийския живот през очите на един чужденец в началото на трийсетте години. Авторът твърдеше, че събирал материал за свой бъдещ роман — описанието на живота му в Александрия, ден по ден, бе много точно и проникателно; но онова, което най-силно привлече вниманието ми, беше портретът на млада еврейка, която среща случайно и за която впоследствие се оженва, завежда я в Европа, после се развежда. Пропадането на брака им, след като двамата отново се завръщат в Египет, е предадено с безпощадно прозрение, при което характерът на съпругата му Клавдия изпъква с пределна яснота. Онова, което най-много ме учуди и заинтересува, бе, че това се оказа описание на Жюстин, която веднага разпознах — разбира се, една по-млада и по-неуверена в себе си Жюстин, но несъмнено тя. Колкото пъти хващах книгата, а това ставаше често, непрекъснато си повтарях нейното име на мястото на онова, което съществуваше в текста. Правдоподобността бе ужасяваща.

Двамата се бяха срещнали там, където я видях и аз за пръв път — в едно от огледалата на мрачното фоайе на „Сесил“. „Във фоайето на този западнал хотел неподвижните листа на палмите се разцепват и пречупват в огледалата с позлатени краища. Само богатите могат да си позволят лукса да пребивават тук постоянно — само онези, които живеят под закрилата на осигурената си пенсия. Аз търся нещо поевтино. Тази вечер във фоайето тържествено се е настанил малък кръг от сирийци — тежки тела в тъмни костюми, жълтеникави лица и алени фесове. Жените им — същински мустакати хипопотамки — са издрънчали нагоре по стълбите с бижутата си и вече хъркат под завивките, обкичени с всевъзможни висулки. Любопитните овални лица на мъжете с меки черти и женствени гласове са се надвесили над

кутии за бижута — защото всеки един от тези брокери носи най-избраните скъпоценности винаги със себе си под ключ в малко ковчеже; след вечеря разговорът е обсебен изцяло от стойността на мъжките украшения. В средиземноморския свят само за това се говори; егоизъм, корист, самовлюбеност са все резултат от сексуалното изтощение, което се вижда и в символа на притежанието; така че при срещата с мъж човек веднага научава колко струва той, а при среща с жена му — колко ѝ е зестрата. Като евнуси са се надвесили над скъпоценностите и тихичко си тананикат, въртят ги в ръцете си, оглеждат ги, опипват ги, вдигат ги срещу светлината, за да ги оценят по-добре. Белите им зъби проблясват в тънки женски усмивки. Въздишат. Келнер с бяла престилка и лъскаво абаносово лице поднася кафе. Някой щраква запалка и сребърният ѝ капак се разтваря над тежките, бели (като бедрата на египтянките) цигари, във всяка от които има и по малко *хашиш*. Няколко зрънца опиянение преди лягане. Аз си мисля за момичето, което срещнах снощи в огледалото: кожа с белотата на слонова кост и мрамор, лъскава черна коса, дълбоки изумени очи, в които погледът потъва, изгубва се, защото те са нервни, неспокойни, пламнали от сексуално любопитство. Тя се представя за гъркиня, но трябва да е еврейка. Само евреин може да подуши друг евреин; но никой от нас няма куража да признае истинската си раса. Аз ѝ казах, че съм французин. Рано или късно ще се разкрием един пред друг.

В сравнение с други места тук чужденките са по-красиви. Обзети от вечен страх и несигурност. Сякаш се носят по вълните на океан от непрогледен мрак. Този град е бил построен като бент — да спре прилива от африканска чернота; но тихоногите негри, безшумно и полека, вече са проникнали и до европейските квартали: получило се е нещо като расова осмоза. За да си щастлив, трябва да си египтянка и мохамеданка — меки, отпуснати, подпухнали, всепоглъщащи телеса; с външен блясък, лустровани; огряна от нафтовите пламъци, восъчната им кожа става лимоненожълта или пъпешовозелена. Тела — твърди като дървесна кора. Гърди — корави като зелени ябълки. На пипане плътта е студена като на влечуго, а пръстите на ръцете и краката стърчат като кокалести стражи, заели предна позиция. Чувствата им са заровени в неосъзнатото. В любовта не дават нищо от себе си, защото нямат какво да дадат, ала те обгръщат, като змии се увиват около теб,

обсебват те с измъчените си лица — мъчението на неизразения копнеж, който лежи на противоположния полюс на нежността и удоволствието. В продължение на векове са били затваряни в обора заедно с добитъка, забулвани, обрязвани. Угоявани на тъмно със сладка и мазнини — превърнали са се в бъчви на удоволствието, които се търкалят върху хартиенобели, прорязани от сини вени нозе.

Когато прекосяваш египетския квартал, миризмата на плът се променя — амоняк, сандалово дърво, селитра, подправки, риба. Тя не ми разрешава да я изпратя до тях — сигурно се срамува от къщата си сред градските бордеи. Въпреки това говори с възторг за своето детство. Записал съм си някои неща: как се връща вкъщи и заварва баща си да чупи орехи с малко чукче върху кухненската маса под светлината на газена лампа. Представям си го. Не е грък, а евреин от Одеса с лисича шапка и мазни масури. А и целувката на бербера, огромният твърд пенис като обсидиан от ледниковия период; навежда се да ухапе долната ѝ устна между красивите си неравни зъби. Тук Европа е вече зад гърба ни и ние отиваме към нови ширини на духа. Тя ми се отдаде с такова презрение, че за пръв път в живота си проумях какво значи мъчително безпокойство и страх; беше самото отчаяние, подпухнала от нещастие. И все пак жените, които принадлежат към тези изгубени общества, носят у себе си една отчаяна храброст, много по-различна от нашата. Те познават плътта до такава степен, че в нашите очи изглеждат като чужденци. Как да опиша всичко това? Дали тя ще си дойде, или е изчезнала завинаги? Когато лягат с мъж, сирийките издават отривисти накъсани писъци — като прелетни птици.“

Тя идва. Разговарят. („Под заученото провинциално лустро и непреодолими предразсъдъци ми се стори, че долових едно непознаване, но не на света, съвсем не, а на обществото. Бях събудил интереса ѝ, това го разбрах, като чужденец с изискани обноски — и тя ме удостои със срамежливо мъдрия си взор на бухал, изгледа ме с онези огромни кафяви очи, в които на фона на млечносинкавата очна ябълка и дълги мигли изпъкваше великолепието на зениците — бляскави и открити.“) Човек лесно може да си представи с какво задъхано, болезнено вълнение прочетох за пръв път описанието на тази любовна история с Жюстин; наистина, след доста препрочитания, книгата, която вече знам почти наизуст, ми заприлича на документ,

удостоверяващ много лична мъка и недоумение. „Нашата любов — пише той на друго място — беше като силогизъм, на който липсват истинските предпоставки — обичта и уважението. Приличаше по-скоро на мисловно обсебване, сякаш и двамата бяхме заседнали в плитките хладни води на Мареотис, като хвърлящи яйцата си жаби, жертва на жегата, отпадналост и апатия... Не, изразявам се неправилно. Не съм справедлив. Нека се опитам отново да опиша Клавдия с тези мои недостатъчни и несигурни средства. Откъде да започнем?“

Умението ѝ да се ориентира във всякакви ситуации ѝ бе послужило добре през тези двайсет години на изменчив и безотговорен живот. За произхода ѝ научих малко, с изключение на това, че е била крайно бедна. Тя успя да създаде у мен впечатление за човек, който много държи да ми се представи под формата на серия от карикатури — но то е типично за всички самотници, които смятат, че за тях сродна душа няма. Скоростта, с която се придвижваше от една среда към друга, от един мъж, място или среща към други, бе направо зашеметяваща. Нейната несигурност обаче се отличаваше с подчертана привлекателност. Колкото повече я опознавах, толкова по-непознаваема ми изглеждаше; единственото постоянно нещо у нея бяха неистовите ѝ усилия да счупи бариерите на собствения си аутизъм^[30]. Ала каквото и да предприемеше, в крайна сметка всичко приключваше с поредната грешка, угризение, разкаяние. Колко често съм чувал нейното: „Скъпи, този път ще бъде различно, обещавам.“

По-късно, когато заминахме в чужбина: в „Адлон“, бляскавите пращинки на прожекторите, сипеци се като сняг върху испанските танцьори, а ние поглъщаме дима на хиляди запалени цигари; край тъмните води на Буда горещите ѝ сълзи капят сред безмълвно плаващите мъртви листа; прекосяваме мрачните неприветливи испански равнини; тишината е надупчена единствено от тропота на конски копита; по Средиземноморието, излегнали сме се край забравена и от Бога морска скала. Не, нейните изневери никога не са ме разстройвали — защото с Жюстин въпросът за мъжката гордост на сайбията винаги е стоял на втори план. Аз бях запленил от собственото си измамно усещане, че наистина бих могъл да я опозная; но сега разбирам, че тя всъщност не беше жена, а само възплъщението на жена, непризнаваща никакви порядки в обществото, в което живеехме. „Навсякъде търся живот, който да си струва живеенето. Може би, ако

успея да умра или да полудея, това ще придаде смисъл на всички стаени у мен чувства, за които не мога да намеря отдушник. Докторът, когото обичах, ми каза, че страдам от нимфомания — но в моето удоволствие, Жакоб, няма нито ненаситна страст, нито сладостно задоволяване. От гледна точка на угаждането желанията ми са направо прахосани. Хвърлени на вятъра, скъпи, на вятъра! Ти твърдиш, че изживявам удоволствията тъжно, като пуританите. Пак нищо не си разбрал. Изживявам ги трагично и ако моите приятели медици имат нужда от сложна дума, с която да назоват безсърдечното същество, каквото изглеждам в техните очи, тогава защо поне не признаят, че онова, което ми липсва като сърце, си го навакзвам под формата на душа. Оттам идват неприятностите ми.“ И тази тънка разлика е нещо, което малко жени умеят да правят. Сякаш нейният свят не беше триизмерен и любовта ѝ се обръщаше навътре, за да се превърне в своего рода идол. В началото погрешно определих това като опустошителен егоизъм, тъй като за нея сякаш не съществуваха онези малки и общоприети прояви на преданост и вяроност, които стоят в основата на обичта между мъжа и жената. Звучи превзето, но е така. Сега обаче, като си спомням болезнено изживените ѝ страхове и възторзи, вече се чудя дали съм бил прав. Мисля си за онези досадни драми, за онези сцени, които се разиграваха в чужди мебелирани стаи, когато Жюстин отваряше всички кранове, за да заглуши безутешните си ридания. Крачеше напред-назад, прегръщаше разтрепераното си тяло, говореше си наум, сумтеше, фучеше и пушеше като току-що гръмнала пушка. В такива моменти ме вбесяваше и незадоволителното ми здраве, разклатените нерви, но най-вече европейското ми чувство за хумор не издържаша. Ако се случеше да се почувства засегната, да кажем по време на прием, от някаква въображаема обида, това бе достатъчно основание да патрулира цяла нощ по килима пред леглото ми като пантера. Задремех ли от изтощение, обземаше я ярост, идваше, хващаше ме за раменете, разтърсваше ме и викаше: „Ставай, Жакоб, не виждаш ли, че аз страдам!“ Когато отказвах да участвам в тези спектакли, тя обикновено счупваше нещо върху тоалетката си — достатъчна причина, за да позвъни на прислугата. Колко ли уплашени лица на вдигнати посред нощ прислужници не съм успял да видя, изправени пред побеснялата си господарка, която се обръщаше към тях с ледена любезност: „Бихте ли почистили тоалетката ми? Толкова съм

несръчна. Счупих нещо.“ После седнаше и започваше да пуши цигара след цигара. „Много добре знам какво е това — казах ѝ веднъж. — Всеки път, когато си ми изневерила и те измъчват угризения на съвестта, искаш да ме предизвикаш с надеждата, че ще те ударя и по този начин ще получиш нещо като опрощение на греховете си. Любима, аз няма да ти доставя това удоволствие. Трябва да се научиш сама да носиш бремето си. Опитваш се да ме насъскаш срещу себе си, правиш всичко възможно, но в отговор можеш да получиш само моето съжаление.“ Тези думи, признавам, успяваха да я накарат да се сепне за миг, след което неволно протягаше ръце и започваше да гали гладката кожа на краката си, които така внимателно бе обръснала същия следобед...

Освен това напоследък, когато започнах да се отегчавам от нея, това насилие срещу собствената ми чувствителност взе страшно да ме дразни и тогава, без да се замисля, се нахвърлях срещу нея с обиди и язвителен присмех. Една нощ я нарекох досадна истерична еврейка. Тя побърза да избухне в онези ужасни дрезгави стенания, които бях свикнал да чувам толкова често, че дори и сега, след толкова години, мисълта за тях (тяхната плътна гърлена мелодичност) ме обижда; после се хвърли на леглото, а крайниците ѝ останаха да стърчат извън постелята — отпуснати и меки, изпъваха се само под напора на истеричните ѝ пристъпи, както маркуч се изпъва под напора на водна струя.

Толкова много ли бяха тези моменти или споменът за тях ги бе умножил неколkokратно? Сигурно е било само веднъж, а отгласът ме е подвел. Така или иначе, и досега чувам най-различни, свързани с нея шумове — как отваря шишето с хапчета за сън и приглушения звук на шумящите във водата таблетки. Дори в полудрямка се бях научил да ги броя, от страх да не вземе прекалено много. Но всичко това, разбира се, беше по-късно, доста по-късно; в началото само я молах да дойде при мен в леглото и тя се подчиняваше — стеснителна, сърдита, хладна. Беше глупаво от моя страна, ала си въобразявах, че ще успея да стопя леда в сърцето ѝ, да ѝ доставя онова физическо удоволствие, от което — мислех си тогава — зависи и душевният мир. Оказах се дълбоко неправ. У нея бе заседнал стегнат възел, който копнееше да развърже, но това не беше по силите ми нито като любовник, нито като приятел. Разбира се. Разбира се. Знаех само толкова, колкото

навремето се знаеше за психопатологията на истерията. Зад всичко това обаче ми се струваше, че долавям и нещо друго. В известен смисъл тя не търсеше живота, а някакво общовалидно откровение, което ще му придаде смисъл.

Вече описах как се срещнахме — в дългото огледало на хотел „Сесил“, пред отворената врата на балната зала в нощта на откриващия се карнавал. Първите думи, които си разменихме, бяха изречени — колко символично! — в огледалото. Тя беше с един мъж, който приличаше на сепия и търпеливо я изчакваше да разгледа смуглото си лице в огледалото. Аз се спрях, уж да оправя папийонката си — непривичен за мен атрибут на тоалета. Излъчваше жадна непресторена прямота, която изпревари демонстративната ми дързост с една усмивка и с думите: „Никога не е достатъчно светло.“ На което отвърнах, без да се замисля: „За жените може би, но ние, мъжете, не сме толкова придирчиви.“ Двамата се усмигнахме, аз минах покрай нея и влязох в залата, готов завинаги да изляза от огледалния ѝ живот. По-късно обаче един от онези ужасни английски танци със смяна на партньорите, който, ако се не лъжа, се наричаше „Пол Джоунс“, ме събра с нея за поредния валс. Разменихме няколко несвързани фрази — аз танцувам доста лошо; но тук е мястото да призная, че тогава красотата ѝ не ми направи никакво впечатление. Това стана много по-късно, когато тя взе да изказва прибързани и недообмислени заключения за моя характер, като в същото време хвърляше в паника отбранителните ми способности с остри и неочаквани пробиви дълбоко в тила, приписвайки ми качества, които без никакви угризения си измисляше на момента в желанието си да привлече моето внимание. Жените трябва да бъдат безмилостни към писателите — и от мига, в който научи, че съм писател, тя реши, че за да възбуди любопитството ми, е добре да подложи не друг, а самия мен на критичен анализ и пълен тормоз. И аз, в своето самолюбие, сигурно щях да се чувствам поласкан, ако някои от наблюденията ѝ не бяха така несправедливи. Но независимо от неточностите, тя имаше остър нюх, пък и аз бях прекалено слаб и мекушав, за да устоя на тази игра — словесните клопки, които съставляват отпавния гамбит на всеки флирт.

След това не си спомням нищо повече, преди да се стигне до онази нощ — онази красива лятна нощ на обляния в лунна светлина балкон над морето, когато Жюстин закри устата ми с топлатата си ръка,

за да не говоря, за да не кажа нещо от рода на: „Бързо. *Engorge-moi*^[31]. От желание към отвращение — по-скоро да приключваме.“ Тя, изглежда, вече ме бе изконсумирала в своето въображение. Ала говореше така отегчено и покорно — кой можеше да остане твърд пред обещанието за блаженство?

Безполезно е да се пресъздава случилото се с едно толкова несигурно изразно средство, каквото са думите. Спомням си мигове и моменти от безброй срещи и сега пред очите ми стои една съставна Жюстин, стаила в себе си неутолим глад за просветление, за повече сила чрез самопознание и всичко това под прикритието на чувствата. Замислям се с тъга дали поне веднъж съм успял да я развълнувам — или съм бил просто част от лабораторията, в която тя не спираше да работи. Жюстин научи много от мен: да чете и да мисли. Преди това не бе усвоила нито едното, нито другото. Дори успях да я убедя, че трябва да си води дневник, за да се откъсне от всекидневието на мислите. Ала онова, което взех за любов, изглежда, е било най-обикновена благодарност. Виждам се сред хилядите отхвърлени и забравени хора, впечатления, занимания — един сред многото, нося се, плавам във въздуха с протегнати напред ръце. Странно, но моята истинска среща с Жюстин се състоя не в ролята на любовник, а в ролята ми на писател. Там се опознахме — в безпътния свят на условните преценки, където незадоволеното ми любопитство се оказа по-силно от порядъка — силогическия порядък, натрапен от ума. Там човек се спотайва мълчаливо, притаил дъх, да не би стъклото да се замъгли. Така и аз я гледах. Бях луд по нея.

Като истинско дете на Музейона, тя, разбира се, таеше у себе си много тайни и аз трябваше да внимавам да не стана жертва на собствената си ревност или на желанието да нахлуя в забранената зона на нейния живот. Бях почти успял и ако я шпионирах, то не беше от ревност, а по-скоро от любопитство, за да узная какво прави или мисли в мое отсъствие. Например имаше една жена в града, при която тя често се отбиваше и чието влияние над нея беше толкова голямо, че започнах да я подозирам в забранена връзка; имаше и един мъж, на когото пишеше дълги писма, въпреки че доколкото знаех, той живееше в града. Може би е прикован на легло, мислех си аз. Поразпитах тук-таме, но моите агенти винаги ми донасяха скучни и безинтересни сведения. Жената излезе гледачка — възрастна вдовица. Мъжът, на

когото пишеше — как само скърцаше перото ѝ по евтината хартия, — се оказа доктор, който работеше на половин ден в едно от местните консулства. Не беше прикован на легло, но беше хомосексуалист и се занимаваше с херметизъм, който тогава беше много на мода. Веднъж забелязах върху попивателната съвсем ясен отпечатък от нейно писмо и веднага го разчетох в огледалото (пак огледало!). Ето какво пишеше: „... в живота ми има нещо като Неизлекувано място, както ти го наричаш, което се опитвам да запълня с хора, случки, болести, въобще с всичко, което ми попадне. Прав си, като казваш, че това е лош заместител на един по-добър и по-разумен живот. Но макар дълбоко да уважавам твоята наука и твоите познания, имам усещането, че за да се помирят със себе си — ако това изобщо е възможно, — ще трябва да поработят с отпадъците в моя характер, да събера боклука в него и да го изгоря. Всеки може да разреши моя проблем, като ми посочи църквата. Но ние, александрийците, сме горди хора, а и уважаваме религията. Няма да е честно спрямо Бог, скъпи ми сър, и колкото и несериозна да изглеждам (виждам усмивката ти), твърдо съм решила, че на Него няма да изневеря, който и да е Той.“

Това ми се стори, че ако това е част от любовно послание, то би трябвало да е предназначено за светец; и отново бях поразен, въпреки тромавия език и правописните грешки в писмото, от лекотата, с която успяваше да разграничи идеите от различни категории. Започнах да я възприемам в друга светлина; като човек, който може да се самоунищожи, поради излишък от вироглава воля, и така да пожертва щастието си, което тя, както и всички ние, желаем да постигнем и едва ли не живеем заради него. В порядъка на тези мисли квалифицирах собствената си любов към нея и понякога усещах как се изпълвам с погнуса. Ала онова, което ме караше да се страхувам и което много скоро осъзнах за мой най-голям ужас, бе, че не мога да живея без нея. Опитах. На няколко пъти заминавах за кратко, само и само да се махна. Но установих, че без нея животът е пълен с убийствена скука, на която не се издържаше. Значи бях *влюбен*. Самата мисъл ме изпълни с необяснимо отчаяние и отвращение. Сякаш неволно бях проумял, че в нейно лице съм срещнал злия си гений. Да пристигнеш в Александрия цял-целеничък и да откриеш, че сърцето ти е разбито — това бе лош късмет, който нито здравето, нито нервите ми можеха да понесат. Погледнах се в огледалото и си казах, че вече съм

минал четирийсетте и че слепоочията ми са прошарени. Веднъж бях стигнал дотам, че бях решил да сложа край на тази връзка, но с всяка следваща усмивка или целувка на Жюстин усещах как желанието ми отмалява. От друга страна, с нея човек потъваше във вечната компания на сенки, които нахлуваха в живота, изпълваха го с нов резонанс. Когато човек е така разкъсван от неясни съмнения и двусмислия, тогава нищо не може да се разреши със силата на волята. Понякога си мислех, че всяка от нейните целувки бе точно попадение в полза на смъртта. Например, след като открих (нещо, което вече знаех), че тя непрекъснато ми е изневерявала, и то в моменти на най-голяма близост помежду ни, не почувствах нищо особено, нищо болезнено; обзе ме само някакво тъпо вцепенение, сякаш бях оставил приятел в болница и на излизане бях влязъл в асансьор, за да потъна безмълвно шест етажа надолу в компанията на дишащ във врата ми униформен автомат. Тишината на стаята ме оглуши. После, като се замислих, като съсредоточих целия си ум върху този факт, установих, че това, което бе направила, няма никаква връзка с мен: то е било само опит да се освободи от мен, да ми даде онова, което знаеше, че ми се полага. Не мога да твърдя, че не ми звучеше като софизъм. Ала сърцето ми, изглежда, си знаеше истината и ми подсказа да си замълча тактично, на което тя отвърна с отново разпалена любов, обвита в много плам, сърдечност и благодарност. Това отново ме отврати.

О, да я бяхте видели в смълчаните мигове на нейната неизразима нежност, като прелестно дете, тогава не бихте ме упрекнали за малодушието. Рано сутрин, заспала в обятията ми, с коса, разпиляна върху усмихнатото ѝ лице, тя не можеше да се сравни с никоя друга жена в моя живот, с никоя друга жена изобщо — прекрасно създание в плейстоценския стадий на развитие. И по-късно, когато пак се сещах за нея, както често правех през изминалите няколко години, е удивление открих, че макар и да я обичах безкрайно и да знаех, че никога повече няма да обичам така — въпреки това изтръпвах при мисълта, че тя отново може да се върне при мен. Двете идеи съжителстваха в ума ми, без да си пречат. Мислех си с облекчение: „Добре. Вече мога да кажа, че съм обичал истински, което не е малко“; а към това моят друг „аз“ добавяше: „Спести ми мъките на любов, споделена с Жюстин.“ Тази загадъчна двойственост на чувствата у мен ме изненада. Ако това беше любов, значи тя беше нещо, съвършено

непознато за мен. („Проклетата да е тази дума — ми каза веднъж Жюстин. — Никога не я използвай по отношение на мен.“)

* * *

Последните откъси взех от онази част на дневника, която се нарича „Посмъртен живот“ и представлява опит да се обобщят и оценят тези епизоди. Според Помбал четивото е доста банално, дори скучно, но всеки, който познава Жюстин, би се трогнал. Освен това си личи, че намеренията на автора са подбудени от най-жив интерес. Той например твърди, че истински хора могат да съществуват само във въображението на творец, който е достатъчно силен, за да ги задържи и пресъздаде. „Животът, тоест суровият материал, съществува под формата на възможност, която авторът разгръща в творчеството си. Ако можех, дали щях да направя това от любов към бедната Жюстин.“ (Искам да кажа, разбира се, Клавдия.) „Мечтая за силна книга, която да съдържа елементи от нея — но няма да е като книгите, които се четат сега. Например на първата страница да има синопсис на интригата в няколко реда. Това ще ни даде възможност да минем без скелета на повествованието. И онова, което ще остане, ще бъде драма, освободена от бремето на формата. *В собствената си книга бих дал простор на сънища и мечти.*“

Но разбира се, човек не може да избяга така лесно от схемата, която обикновено смята за наложена отвън, докато всъщност тя израства органически от самата творба и си я присвоява. Онова, което липсва в неговото произведение — ала тази критика без съмнение важи за всички творби, които не са в първата редица на голямата литература, — е усещането за живота като игра. Той се нахвърля така стръвно върху собствения си сюжет; така стръвно, че това заразява стила му с онази неуравновесена ярост, която е типична за самата Клавдия. После пък всичко, което почива върху основата на чувствата, става еднакво важно за него: дума, отронена от устата на Клавдия сред олеандрите на Нузха, камината, където изгаря ръкописа на романа си за нея („В продължение на дни тя ме гледаше, сякаш се опитваше да прочете още ненаписаната книга, която носех в себе си“), малката стая на улица „Лепсий“... Той казва за героите си: „Всичките са свързани от

времето в измерение, което не е онази действителност, която ни се иска — а действителност, създадена от нуждите на произведението. Защото драмата винаги поражда близост между героите в нея и актьорът е важен само докато е обвързан в тази близост.“

Но настрана от горните забележки, портретът, който прави на Александрия, е изключително точен и изящен; на Александрия и нейните жени. Това са Леони, Габи, Делфин — розовата, златната, черната. Някои могат да се разпознаят съвсем лесно от неговите описания. Клия, която продължава да живее в онова високо ателие — лястовиче гнездо, изплетено от паяжини и стари парцали, — уловил я е безпогрешно. Ала в по-голямата си част тези александрийски създания се различават от жените в други части на света по своята ужасяваща откритост и светско отегчение. Като действително добър писател, той е успял да извади на преден план именно тези истински качества в града на Сомата. Човек не бива и да очаква повече от един талантлив чужденец, който едва ли не погрешка е проникнал през твърдата материалистична броня на Александрия, откривайки в същото време и себе си.

Що се отнася до Жюстин, в пълните с любовни преживявания страници на нейния дневник има едва няколко подмятания, вероятно отнасящи се до Арнаути. Само на броени места успях да открия буквата „А“, и то все в абзаци, натежали от чиста интроспекция. Ето един от тях, където ми се струва, че става дума именно за него:

„Онова, което първоначално привлече вниманието ми към А., беше неговата стая. Там, зад тежките капаци на прозорците, като че ли вечно нещо кипеше, нещо ставаше. Навсякъде лежах разхвърляни книги с обърнати наопаки обложки или подвързани с бяла хартия, сякаш в опит да се скрият заглавията им. Огромно количество ненужни вестници с дупки по тях, сякаш пълчища от мишки са пирували отгоре — това са изрезките на А. от «истинския живот», както сам го наричаше, една безкрайно мъглява абстракция за него. Той имаше навика да сяда с вестниците си, сякаш сядаше да се храни, облечен в халат на кръпки и с кадифени чехли, въоръжен с чифт тъпи ножици за нокти. Чудеше се на «действителността» в света извън неговата работа като дете; изглежда, хората там можеха да бъдат щастливи, да се смеят, да раждат.“

Няколко така нахвърляни описания в едри щрихи съставляваха целия портрет на автора на „Нрави“ — постна, оскъдна и крайно незаслужена награда за толкова много старателни, ревностни и пропити с любов наблюдения; нито пък успях да открия и една дума за тяхната раздяла след краткия им и неплоден брак. Но от тази книга беше интересно да се види как той бе стигнал до същите заключения и преценки относно нейния характер, до които по-късно стигнахме и ние двамата с Несим. Раболепието, което тя изискваше от всички нас, бе най-учудващото нещо у нея. Сякаш мъжете веднага усещаха, че общоприетите методи на преценка, които се използват при другите жени, не важат в случая. Веднъж Клия се изказа така за нея (а нейното мнение рядко биваше снизходително):

— От всички жени мъжете най-много обичат истинските курви — такива като Жюстин; единствено те могат да уязвят един мъж. Но разбира се, нашата приятелка е само бледо съвременно копие на великите хетери от древността — типът, към който принадлежи, без да знае... Ролята на Жюстин ѝ е била отнета и не стигат другите неприятности, ами обществото я е обременило и с чувство за вина. Колко жалко! Защото тя е типична александрийка.

Освен това Клия смяташе, че малката книжка на Арнаути за Жюстин е доста плиткоумна, макар че се опитваше да обясни всичко.

— Това е главното ни заболяване — каза тя, — дето искаме да вместим всичко в рамките на една психология или една философия. В края на краищата Жюстин не може да бъде нито оправдана, нито извинена. Тя е такава, каквато е, и толкоз. Нея чисто и просто я има и ние трябва да я приемем, както сме приели и първородния грях. Но да я наричаме нимфоманка или да се опитваме да я фройдизираме, боже мой, та това означава да я лишим от митическата ѝ същност — единственото, което притежава. Като всички аморални същества и тя се доближава до богиня. Ако нашият свят беше свят като свят, тогава щеше да има храмове за нея, в които да намери покой. Храмове, където да надрасне онова наследство, което носи у себе си, а не тия проклети манастири, пълни с малки пъпчиви католически момченца, които са превърнали гениталиите си в колоездачно седло.

Тя всъщност имаше предвид онези глави в книгата, които Арнаути бе озаглавил „Задръжката“ и в които си въобразяваше, че е намерил ключа към загадката за вечно неспокойното сърце на Жюстин.

Те може и да са плиткоумни, както смяташе Клия, но тъй като всичко подлежи на повече от едно обяснение, струва си човек отново да помисли върху тях. Лично аз не твърдя, че тези страници обясняват Жюстин, ала до известна степен осветляват нейните действия — онези дълги пътешествия, които са предприели заедно из цяла Европа.

„В самото сърце на страстта — пише той и добавя в скоби — (страстта, която ѝ се струваше, че е най-непринуденият дар) действаше една задръжка, някаква голяма емоционална пречка, чието съществуване долових чак след като бяха минали много месеци. Тя лягаше между нас подобно на сянка и тогава аз разпознах, или поне си мислех, че съм разпознал, истинския враг на щастието, за което и двамата копнеехме и от което се чувствахме изолирани. Какво беше това нещо?

Една нощ, докато лежахме в онова огромно грозно легло в стаята под наем, мрачно правоъгълно помещение с едва доловим френско-levantински дъх и обстановка — гипсов таван, покрит с изронени херувимчета и китки лозови листа, — тя ми каза. Каза ми и аз побеснях от ревност, която се помъчих да прикрия — но ревност от съвършено нов вид. Обектът на тази моя ревност беше мъж, който макар и още жив, *повече не съществуваше*. Фройдистите биха нарекли това параванна памет за случки от най-ранното детство. Тя била (и няма никакво съмнение в искреността на признанието, защото бе придружено с потоци сълзи, а аз никога преди, нито след това, не я бях виждал да плаче така) изнасилена от един свой роднина. Човек не може да не се усмихне на подобна изтъркана баналност. На каква възраст — невъзможно да си спомни. Въпреки това — и именно тук, мисля, че открих сърцевината на Задръжката: от онзи момент нататък не успявала да получи никакво задоволство в любовта, без мислено да си пресъздаде случилото се и да го преживее наново. За нея ние, нейните любовници, се бяхме превърнали във въображаеми заместители в онзи пръв акт в детството — така че любовта, подобно на някаква мастурбация, приемаше всички цветове на неврастенията; тя страдаше от собственото си, умиращо от анемия въображение, защото не можеше никого да притежава изцяло и плътски. Не можеше да получи любовта, която усещаше, че ѝ е необходима, понеже източникът на нейното задоволяване се спотайваше в сумрачните ъгли на един живот, който отдавна бе престанала да води. Страшно

интересно. Но още по-забавно бе това, че аз възприех въпросното откритие като удар по мъжкото ми самолюбие, точно както ако ми бе признала за умишлена изневяра. Какво? Значи всеки път, когато е лежала в обятията ми, тя не е изпитвала никакво друго удоволствие, освен онова, възбудено от картините на собственото ѝ въображение, така ли? Значи, в известен смисъл, аз не бих могъл да я притежавам и никога не съм я притежавал. Значи не съм нищо повече от един най-обикновен манекен. Дори сега, когато пиша тези редове, се усмихвам при спомена за треперещия глас, с който я попитах кой е мъжът и къде се намира. (Какво си мислех, че ще направя? Ще го извикам на дуел?) Ала истината е, че този човек съществуваше и с цял ръст се бе изправил между Жюстин и мен; между Жюстин и светлината на слънцето.

Но тъй като бях достатъчно откъснат от тази история, не можех да не забележа колко много любовта разчита на ревността, как се храни от нея, защото като жена, която притисках в обятията си, макар и недостижима за мен, Жюстин ми стана десет пъти по-скъпа, по-нужна. Това бе истинско злощастие за мъж, който никога не е имал никакво намерение да се влюбва, и за жена, която искаше единствено да бъде освободена от една натрапчива идея, за да може да обича на воля. А от това последва нещо друго: ако успееш да разбия Задръжката, щях да я притежавам истински — така както никой мъж не я беше притежавал досега. Щях да заема овакантеното място на сянката и да получа действителните ѝ, предназначени за мен целувки; защото сега те обсипваха груп. Стори ми се, че вече всичко разбрах.

Това обяснява и голямото пътешествие, което предприехме — ръка за ръка, така да се каже, само и само заедно да преодолеем този сукубус^[32] с помощта на науката. Заедно посетихме онзи кабинет с книги от пода до тавана, където седеше фамозният мандарин на психологията, навел ехидната си физиономия над пребледнелите екземпляри. Базел, Цюрих, Баден, Париж — потракващите стоманени релси, дублиращи артериите върху тялото на Европа: стоманени дългнести крайници, които се сплитат и разплитат наред планини и равнини. Оглеждахме лицата си в пъпчивите огледала на Ориент Експреса. Разкарвахме болестта ѝ напред-назад из цяла Европа, като бебе в люлка, докато в един момент аз започнах да се отчайвам и дори да си мисля, че Жюстин всъщност не иска да бъде излекувана. Понеже

към неволната задръжка на психиката прибавяше и нова — тази на волята. Защо постъпваше така, не можех да проумея; но тя не желаше да издаде името му на никого, името на сянката. Име, което вече не би следвало да значи нищо за нея — нито нищо, нито всичко. В края на краищата той би трябвало да съществува някъде в света, с коса, оредяла и прошарена от неволи или блудства, с черна превръзка на едното око, която получил в наследство след остър пристъп на офталмия. (Сега ви го описвам само защото веднъж имах възможността да го зърна.) «От къде на къде ще казвам на хората неговото име? — плачеше Жюстин. — Този мъж вече нищо не означава за мен и никога не е означавал. Самият той отдавна е забравил тези случки. Не разбираш ли, той е мъртъв. Като го видя...» — Сякаш змия ме ухапа. — «А, значи ти го виждаш?» — Тя веднага се сви в отбранителна поза. — «Веднъж на няколко години, когато се случи да се разминем по улицата. Само си кимваме, и то едва-едва.»

Значи това същество, това олицетворение на посредствеността продължаваше да диша, продължаваше да живее! Какво фантастично и недостойно нещо е ревността. Но когато е плод на въображението на любовника, е направо смешна.

Но ето че веднъж, в сърцето на Кайро, при задръстване на движението в най-бездиханната жега на лятната нощ, едно такси се изравни с нашето и нещо в лицето на Жюстин привлече погледа ми. В пулсиращия влажен задух, плътна поради издигащите се от реката изпарения и непоносима заради смрадта на изгнили плодове, жасмин и потни черни тела, в спрялото до нас такси зърнах съвсем обикновен мъж. Освен че имаше черна превръзка на едното око, нищо друго не го отличаваше от останалите хиляди опърпани, криви и извратени търговци в този ужасен град. Косата му бе оредяла, профилът бе остър, а очите — малки, кръгли и светнали. Носеше сив летен костюм. Застиналото в напрежение и тревога лице на Жюстин бе толкова изразително, че аз неволно извиках:

— Какво има? — В този миг колите се раздвижиха и таксито потегли, а тя ми отвърна със странно пламъче в погледа и с дръзкото изражение на пиянско предизвикателство.

— Мъжът, когото вие всички търсите. — Но още преди да изрече думите, аз вече бях разбрал и като в лош сън спрях колата и изскочих навън. Видях само червените стопове на неговото такси, което зави по

«Сюлейман паша», ала твърде далеч напред, за да мога да видя цвета на колата или номера ѝ. Беше невъзможно да тръгнем да го преследваме, тъй като движението отново се сгъсти отвсякъде. Влязох обратно в таксито — целият разтреперан и безмълвен. Значи това беше мъжът, когото и Фройд бе търсил в мрачното уединение на своя кабинет. Заради този скапаняк на средна възраст Жюстин бе лежала като разпъната на кръст, с изопнати нерви, разкъсвана между небето и земята, докато тънкият стоманен глас на Маняни бе повтарял тягостно и неспирно: «Каж ми как се казва; трябва да ми кажеш името му»; а от потъналите в забвение рудници на нейната затворена памет гласът ѝ долиташе като на оракул от машинния век: «Не мога да си спомня. Не мога да си спомня.»

Тогава ми стана ясно, че поради някаква неведома причина тя не желае да преодолее Задръжката и усилията на всички психиатри, взети заедно, не бяха в състояние да я убедят в обратното. Това беше голата истина без аранжимент и тук се криеше така наречената нимфомания, от която достопочтените доктори ме уверяваха, че страда. Понякога си мислех, че са прави; понякога се съмнявах. Независимо от това беше интересно да се види в поведението ѝ онова извинение, което таеше в себе си, а именно, че за нея всеки срещнат мъж криеше обещанието да я освободи от изгарящата я страст, от онази задушаваша я незадоволеност, при която сексът се подхранваше единствено от могъщите пламъци на фантазията.

Може би сбъркахме, като започнахме да говорим за това, да го възприемаме като проблем, защото тази откровеност само ѝ даде допълнително основание да важничи, и нещо повече, натовари я с нервно напрежение и несигурност, каквито преди не проявяваше. В своя живот на страстите тя беше съвсем директна — като стоварващ се сатър. Приемаше целувките като поредния пласт боя върху себе си. С удивление си спомням колко дълго, ала напразно, търсех извинение за нейната аморалност, мъчех се да я направя ако не възбуждаща, то поне понятна в собствените си очи. Сега си давам сметка колко много време и усилия съм прахосал по този начин; вместо да ѝ се наслаждавам, да махна с ръка и да си кажа: «Тя е толкова невярна, колкото и красива. Приема любовта, както цветята поглъщат вода — леко, безгрижно, без да се замисли.» Тогава щях да се разхождам с нея — ръка за ръка покрай смрадливия канал, или да плаваме заедно в окъпания в

слънчева светлина Мареотис, да ѝ се люблювам такава, каквата е, да я приема такава, каквата е. Колко издръжливи сме ние, писателите, за нещастие, какъв капацитет имаме само! Единственият резултат от тези дълги и мъчителни прегледи на Жюстин беше, че те успяха да ѝ създадат чувство за несигурност и да я направят съзнателно безчестна; и най-лошото — тя започна да гледа на мен като на враг, който непрекъснато я дебне за всеки жест или дума, с които би могла да се издаде. И застана нащрек — двойно повече отпреди, взе да ме обвинява в безпричинна ревност. Може би беше права. Спомням си я да казва: «Сега вече нашата близост е въображаема. Да ти призная, постъпих глупаво, като ти разказах всичко. Виж как само ме разпитваш. Все едни и същи въпроси. Дни наред. И при най-малкото противоречие се нахвърляш срещу мен. Много добре знаеш, че никога не разказвам една и съща история по един и същ начин. Значи ли това, че лъжа?»

Вместо тия нейни думи да ми послужат за предупреждение, аз удвоих усилията си да проникна зад завесата, където смятах, че се крие моят противник с черната превръзка на окото. Продължавах кореспонденцията си с Маняни и се опитвах да събера колкото е възможно повече информация, с помощта на която той да осветли мистерията, но напразно. Нима има човек, който може да проправи път през непроходимата джунгла от угризения и срамни подбуди, каквато представлява човешката психика — дори и когато обектът е склонен да сътрудничи? Само като си помисля за времето, което прахосахме в безплодни опити да узнаем всичките ѝ симпатии и антипатии! Ако Жюстин имаше чувство за хумор, как ли би се забавлявала. Спомням си една размяна на писма по повод на това, че не можеше да прочете думите «Вашингтон, Д.С.» върху плик от писмо, без да ѝ се доповръща! Сега съжалявам, и то много, че пропилях цялото това време, което можех да използвам, за да я обичам така, както заслужаваше. И старият Маняни сигурно бе доловил някои от тези съмнения, защото веднъж ми написа: «Мило момче, ние не бива да забравяме, че науката, с която се занимаваме, макар и многообещаваща, е още съвсем млада и в най-добрия случай се основава на неща, които са толкова несигурни, колкото е и науката астрология. И тези импозантни имена, с които назоваваме нещата! В края на краищата нимфоманията може да се окаже болезнено

проявление на девствеността, ако щеш; а що се отнася до самата Жюстин, възможно е тя да не познава любовта, никога да не я е изпитвала. Нищо чудно един ден да срещне мъж, с когото всички тези досадни химери ще изчезнат, сякаш никога не са съществували. Не бива да изключваш тази възможност.» Той, разбира се, не искаше да ме уязви, пък и това беше мисъл, която не можех да призная дори пред себе си. Но тя някак се вмъкна в съзнанието ми, настани се там, докато вниквах в писмото на този стар мъдрец.“

* * *

Не бях изчел тези страници на Арнаути преди онзи следобед в Бург ел Араб, когато бъдещето на нашата връзка беше променено от въвеждането на един нов елемент в нея — не бих посмял да използвам думата любов, от страх да не чуя във въображението си онзи дрезгаво-сладникав смях, който непременно би бил отразен от автора на дневника. Истината е, че според мен неговият анализ на обекта бе толкова фантастичен и нашата връзка толкова точно повтаряше отношенията му с Жюстин, че понякога самият аз се чувствах като герой, излязъл направо от страниците на „Нрави“. Още повече, че ето как и аз се опитвам да направя същото нещо с помощта на думите — въпреки че ми липсват неговите умения и не си правя илюзии, че съм творец като него. Искам да запиша нещата ясно и просто, без стил — хоросан и отгоре вар; защото портретът на Жюстин би трябвало да е ясно очертан и честната зидария на нейните неволи да си личи отдолу.

След случката на плажа не се виждахме известно време. И двамата бяхме обзети от трескава несигурност — или поне аз бях. Несим трябваше да отиде в Кайро по работа, но въпреки че, доколкото знаех, Жюстин бе съвсем сама къщи, не събрах сили да я посетя. Веднъж, минавайки оттам, чух „Блютнер“-а и се изкуших да натисна звънеца, защото съвсем ясно си я представих седнала пред черното пиано. Друг път, озовавайки се нощем край градината, зърнах вътре някого — трябва да е била тя — разхождаше се край езерцето с лилиите и в ръката си държеше запалена свещ, чийто пламък прикриваше с длан. Застанах колебливо пред голямата порта, чудех се дали да звънна или не. По същото време Мелиса бе заминала при една

нейна приятелка в Горен Египет. Лятото вече приближаваше и градът изнемогваше от задуха. Използвах всяка възможност, за да отскоча до препълнените плажове, като обикновено се качвах на малкия подрънкващ трамвай.

Един ден, докато лежах вкъщи с температура, защото бях прекалил със стоенето на слънце, Жюстин се появи в усойната тишина на малкия ми апартамент в бяла рокля и обувки, стиснала под мишница чантата си и навита на руло хавлиена кърпа. Великолепието на мургавата ѝ кожа и тъмна коса изпъкваше още по-привлекателно на фона на тази белота. Когато се обади, гласът ѝ бе дрезгав и несигурен, като на човек, който е пил — може и така да е било. Протегна ръка, подпря се върху полицата над камината и рече:

— Искам да сложа край на всичко това, колкото е възможно по-скоро. Имам чувството, че отидохме твърде далеч — там, откъдето връщането назад няма да е лесно. — В този момент обаче аз като че бях обзет от странна апатия, абсолютна вцепененост на тялото и ума, която ми попречи не само да отговоря, но дори и да помисля. Не можех да си представя любовен акт с нея, защото емоционалната паяжина, в която се бяхме оплели, стоеше между нас — една невидима мрежа от преданости, идеи, съмнения, които нямах кураж да отмахна встрани. Когато тя направи крачка към мен, аз рекох с тих немощен глас:

— Това легло е ужасно, вмирисано. Понеже съм пил. Опитах сам да се любя, но нищо не се получи; продължих да мисля за теб.

Усетих как пребледнявам, докато лежа безмълвен върху възглавницата; изведнъж почувствах тишината, захлупила малкия апартамент, която се прокъса в единия край от капките на незатегнатата чешма. В далечината изрева такси, а откъм пристанището — като приглушения вой на минотавър — долетя отривистият звук на параходна сирена. Двамата бяхме свършено сами.

Цялата стая принадлежеше на Мелиса — мизерната тоалетка, покрита с празни пудриери и снимки: грациозната завеса, която въздишаше леко в този бездиханен следобед и се издуваше като корабно платно. Защо ли не можехме по-често да лежим в обятията си и да съзерцаваме ефирните въздишки на това бяло прозирно парче плат? На неговия фон образът на любимата — като затворен в кристала на гигантска сълза — се раздвижи. Пред очите ми изникна

голото мургаво тяло на Жюстин. Не можех да не забележа, че твърдата ѝ решителност бе примесена с тъга. Дълго останахме да лежим един до друг, телата ни се докосваха лениво, но едва ли си предаваха едно на друго нещо повече от пълната отпадналост на късния следобед. Взех я в обятията си, притиснах я към себе си и в същия миг си помислих — колко малко наистина владеем телата си. Сетих се за думите на Арнаути, когато той казва: „Тогава ми хрумна, че по непонятен за мен начин това момиче ме бе лишило от задръжките на морала. Чувствах се, като че бе обръснала главата ми до голо.“ Но французите, разсъждавах аз, вечно разкъсвани между *bonheur*^[33] и *chagrin*^[34], сигурно ужасно страдат, щом се изправят пред нещо, което не признава техните *prejudges*^[35]; родени за тънки тактики и виртуозност, а не за войнишка издръжливост, на тях им липсва онази малко тъпа, но упорита преданост, която дава сила на англосаксонския ум. И тогава си помислих: „Чудесно. Нека ме отведе където си иска. Ще я последвам. И после няма да си говорим за *chagrin*.“ След това пък се сетих за Несим, който ни наблюдаваше (въпреки че тогава не знаех) като че от обратния край на огромен телескоп: виждаше умалените ни тела на хоризонта на собствените си надежди и планове. Много исках той да не бъде уязвен.

Но тя бе затворила очи — така меки и бляскави, като че лъснати от безмълвието, което плътно ни обвиваше отвсякъде. Треперещите ѝ пръсти се отпуснаха спокойно и уверено върху рамото ми. Обърнахме се с лице един към друг и телата ни, като две крила на една врата, се затвориха, загърбиха миналото, изключиха всичко друго и аз усетих как щастливите ѝ стихийни целувки започнаха да оцветяват обгърналия ни мрак с прииждащи на вълни багри. Когато свършихме и отново се отпуснахме с отворени очи един до друг, тя рече:

— Първия път не ме бива. Защо винаги е така?

— Може би нерви. И при мен е същото.

— Ти, изглежда, малко се страхуваш от мен.

После, като че разсънен, аз се подпрях на лакът.

— Жюстин, какво, за бога, ще правим оттук нататък? Ако това продължи...

В този миг обаче тя изпадна в паника, сложи ръка върху устата ми и каза:

— Моля те, да не чувам оправдания! Ще означава, че сме сбъркали! Нищо не може да извини това, нищо. И все пак така трябва да бъде. — Стана от леглото, отиде до тоалетката на Мелиса с наредените по нея снимки и пудриери и с един замах — като лапа на леопард — ги свали на земята. — *Ето* — продължи тя — как се отнасям аз към Несим и ти — към Мелиса! Би било непочтено да се правим, че не е така. — Това бе напълно в стила на онова, което бях научил от Арнаути, и затова си замълчах. Тя се хвърли към мен и взе да ме целува така ненаситно, че изгорелите ми от слънцето рамене започнаха да пулсират от болка, а очите ми се напълниха със сълзи. — А! — тихо и тъжно се обади. — Значи плачеш. Защо не мога и аз. Изгубих тази способност.

Спомням си, че докато я държах в прегръдките си, усещайки сладката топлина на нейното тяло и соления вкус на кожата ѝ — меката част на ухото ѝ бе съвсем солена, — си мислех: „Всяка целувка ще я отвежда по-близо до Несим, ала мен ще отдалечава от Мелиса.“ Но странно защо от това не изпитах нито униние, нито отчаяние, нито болка; а и тя, изглежда, си бе помислила нещо подобно, защото изведнъж се обади:

— Балтазар твърди, че родените предатели — като нас двамата — са истински кабали. Той казва, че ние сме мъртви и само пребиваваме тук, ала в пълна забрава, несъзнателно. От друга страна обаче, живите не могат без нас. Защото ги заразяваме с желание да преживеят повече неща, да се развиват.

Опитвах се да си внуша колко глупаво е всичко това — най-банална история за прелюбодейство, което пък е от най-евтините и изтъркани прегрешения в този град, и как не заслужава нито романтична, нито литературна украса. И все пак някъде дълбоко в себе си, изглежда, усещах, че това преживяване, в което току-що се бях забъркал, ще ме дамгоса с окончателната безвъзвратност на един научен урок.

— Толкова си сериозна — казах с известна неприязън, защото съм суетен човек и не обичам да се оставям на собствените си подмолни течения. Жюстин обърна огромните си очи към мен.

— Съвсем не — тихо изрече тя, сякаш на себе си. — Глупаво е да сееш толкова много злини, колкото съм посяла аз, и да не си даваш сметка, че причината е у теб. Само след като разбере какво точно

правя, мога да се надявам да надрасна себе си. Не ми е лесно да бъда такава, каквато съм. *Толкова много* искам да мога да нося отговорност за онова, което върша. Моля те, поне в това не се съмнявай, никога не се съмнявай.

Бяхме заспали, когато ме събуди шумът от прещракването на ключа на Хамид и от рутинните му вечерни задължения. За набожен човек, чието молитвено килимче стоеше навито на кухненския балкон, за да му е винаги подръка, той беше необикновено суеверен. Помбал беше прав, като казваше за Хамид, че е „бъкан с джинове“, защото според него във всеки ъгъл на апартамента се спотайваше по един джин^[36]. Как само ми беше писнало да слушам вечното му „дустур, дустур“, докато изсипваше утайка от кафе в кухненския умивалник, защото там живеел един много зъл джин, който трябвало да бъде умиловивен. Банята пък направо гъмжала от въпросните джинове и аз винаги познавах кога Хамид използва външния клозет — нещо, което му беше забранено да прави. А седнеше ли върху чинията в банята, не спираше страхливо да нашепва заклинания, за да усмири джина, който иначе можел да го всмукне навътре в канализацията. Сега го чух как тътри като боа краката си, обути в плъстени подпетени чехли, из кухнята и тихо си мърмори под носа.

Разбудих Жюстин от неспокойната ѝ дрямка; вгледах се в устата, очите и красивата ѝ разпиляна коса с онова парливо всепоглъщащо любопитство, което за мен винаги е било най-възбуждащата част на чувствения екстаз.

— Трябва да тръгваме — казах. — След малко Помбал ще се прибере от консулството.

Спомням си потайната унесеност, с която се облякохме, като същински съзаклятници се спуснахме крадешком по мрачното стълбище и излязохме на улицата. Не смеехме да се хванем за ръце, въпреки че докато вървахме, пръстите ни неволно се докосваха, сякаш още бяха под влияние на следобедната магия и не можеха да понесат раздялата. Сбогувахме се безмълвно на малкото площадче с изсъхналите дървета, изгорени от слънцето до тъмнокафявия цвят на кафето; разделихме се само с по един настойчив поглед — сякаш всеки искаше завинаги да си запази място в сърцето на другия.

Всевъзможни градски шумове се заблъскаха в ушите ми; тръгнах безцелно из улиците, както оцелелите от земетресение кръстосват

родния си град, учудени колко много от познатите им гледки са се променили. Странно, но вървах като напълно оглушал; не си спомням нищо друго, освен че след известно време в един бар налетях на Пърсуордън и Помбал. Двамата рецитираха известни строфи от „Градът“ на стария поет, които ми прозвучаха като нови — сякаш познатата ми до болка поезия бе изкована наново. А когато Помбал ми рече:

— Изглеждаш ми някак отнесен тази вечер. Какво се е случило?

— Аз му отвърнах с думите на умирация Амр^[37].

— Небето виснало е ниско над земята, а аз лежа притиснат между двете и дишам като през ухото на игла.

[2] Арктур — най-ярката звезда в съзвездието Воловар. — Б.пр. ↑

[3] Тук, както и в цялата книга, когато става дума за „стария поет на града“, се разбира гръцкият поет Константинос Петру Кавафис, роден в Александрия, 1863–1933. — Б.а. ↑

[4] Отново става дума за Константинос Петру Кавафис. — Б.а. ↑

[5] Място за разходка, крайбрежен булевард или алея край морски бряг в градина. — Б.пр. ↑

[6] Бербери — народ, който живее в Алжир, Мароко и Либия (общо около 12 млн.); мюсюлмани. — Б.пр. ↑

[7] Клод-Проспер Кребийон (1707–1777) — френски писател, автор на елегантни по стил романи и диалози с безнравствено съдържание; син на Проспер Жолийо Кребийон (1674–1762) френски поет, драматург, член на Френската академия. — Б.пр. ↑

[8] Никога, за нищо на света (фр.) — Б.пр. ↑

[9] Откъс от стихотворението „Вечер“ на Константинос Кавафис, превод Ст. Гечев, издателство „Народна култура“, 1963. — Б.пр. ↑

[10] Джорджо Вазари (1511–1574) — италиански художник, архитект и историк на изкуството. — Б.пр. ↑

[11] Снизходителен, отстъпчив съпруг (фр.). — Б.пр. ↑

[12] Цигара от френски, ситно нарязан тютюн. — Б.пр. ↑

[13] Затворена градина е моята сестрица невеста... (лат. Песен на песните, 4:12). — Б.пр. ↑

[14] „Насмешлив поглед“ (фр.). — Б.пр. ↑

[15] Езерото Мареотис, известно още като Марют. — Б.пр. ↑

[16] Александрийски музейон — „светилище на музите“, главен център на науката и културата в древния свят, основан (III в. пр.Хр.) към Александрийската библиотека от първите Птолемеи по инициатива на Деметрий от Фалерон, ученик на Аристотел. В него са живели и творили известни учени от много области на познанието от почти всички страни на Средиземноморието, които са били на пълна издръжка на Птолемеите, а по-късно и на римските императори до ликвидирането на Музейона от император Аврелий. — Б.пр. ↑

[17] Сомата символизира божествената сила, разума и вдъхновението. Хранителят на всички неща. — Б.пр. ↑

[18] Астралните тела на мъже, умрели от преждевременна смърт: „Те си представят, че телата им се движат, ала те нямат физически тела, а действат само чрез мислите си.“ (Парацелз). — Б.а. ↑

[19] „Поддържа гностичното учение, че сътворението е грешка... Представя си един първичен Бог, център на божествената хармония, който изпраща непрекъснато свои проявления под формата на двойки от мъж и жена. Всяка една от тези двойки е по-нисша от предшестващата и София («мъдрост») е жената в трийсетата двойка. Тя била най-малко съвършената. Но проявила своето несъвършенство не като се разбунтувала срещу Бога, подобно на Луцифер, а като пожелала страстно да се слее с него. Нейното падение е падение от любов“ (Е. М. Форстър „Александрия“). — Б.а. ↑

[20] Еспланада — крайбрежен път, обикновено издигнат над плажна ивица. — Б.пр. ↑

[21] Яков Бьоме (1575–1624) — немски мистик и философ — Б.пр. ↑

[22] Дворец с голям парк, строен в началото на XX в. — Б.пр. ↑

[23] Силна депресия или апатия, в която обикновено изпадат белите чужденци в тропиците. — Б.пр. ↑

[24] Сръчност, умение (фр.) — Б.пр. ↑

[25] Евтино питие от вино и метилов алкохол. — Б.пр. ↑

[26] Лакримарии — стъклен или глинен съд с издута или вретеновидна форма, без дръжка, който се пълнел с чист маслинен зехтин при погребение у римляните. Предполагало се, че в такива съдове те събирали сълзите си при траурна церемония. — Б.пр. ↑

[27] Малка фигурка, която се поставяла в египетска гробница заедно с мумията, обикновено с изписани върху нея цитати от Книга

на мъртвите. Тези фигурки представлявали някои от слугите, които трябвало да продължат да изпълняват задълженията си и в страната на мъртвите. — Б.пр. ↑

[28] Чичисбей — любовник на омъжена жена (ит.). — Б.пр. ↑

[29] Да живее Франция! (фр.) — Б.пр. ↑

[30] Патологично състояние, което се характеризира със затваряне в себе си, нежелание за общуване и загърбване на външния свят. — Б.пр. ↑

[31] Запуши ме, затъкни ме (фр.) — Б.пр. ↑

[32] Зъл дух, който се превръща в жена, за да се съвкуплява със спящи мъже. — Б.пр. ↑

[33] Щастие (фр.). — Б.пр. ↑

[34] Тъга, мъка (фр.). — Б.пр. ↑

[35] Предразсъдъци, предубеждения (фр.). — Б.пр. ↑

[36] Зъл дух, невидимо същество (тур.). — Б.пр. ↑

[37] Амр Завоевателя на Александрия, е бил поет и воин. Е.М. Форстър пише така за арабското нашествие: „Въпреки че са нямали намерение да я разрушат, разрушили са я, както дете разбива часовник. И в продължение на хиляда години след това Александрия не е успяла да се възстанови.“ — Б.а. ↑

ВТОРА ЧАСТ

Да изпиша толкова много страници, без да спомена нищо за Балтазар, това наистина е пропуск, защото в известен смисъл той е един от ключовете към града. Ключът: да, навремето го възприемах прекалено буквално, затова сега чувствам нужда да го преосмисля. Тогава имаше доста неща, които не разбирах, пък и много други научих по-късно. Спомням си най-вече онези безкрайни вечери, прекарани в кафене „Ал Актар“, когато играехме табла, а той пушеше любимия си „Лакадиф“ в лула с дълга дръжка. Ако Мнемджиян представляваше архивите на града, Балтазар беше платоническият му даймон — посредникът между неговите богове и неговите хора. Знаем, че звучи пресилено, но беше точно така.

Висок мъж с черна шапка с тясна периферия. Помбал го бе кръстил „ботаническият козел“. Слаб, леко прегърбен, с дълбок грачещ и в същото време много красив глас, особено като цитираше някой автор или декламираше стихове. Като разговаряше, никога не гледаше човека в очите — особеност, която съм забелязал у повечето хомосексуалисти. У него обаче това не беше резултат от преобърнатата му природа, от която той изобщо не се срамуваше, а по-скоро се отнасяше с пълно безразличие към нея; жълтите му кози очи притежаваха хипнотизаторска сила. Това, че не те гледаше в очите, бе само за да ти спести безпощадната си преценка, която иначе би ти развалила вечерта. Цяло нещастие е, че ръцете му — безпомощно увиснали от ствола на тялото — бяха така чудовищно грозни. На негово място отдавна да съм ги отрязал и хвърлил в морето. Под брадичката си имаше тъмен израстък от прорасли косми, като онези, които понякога стърчат от копитото на Пан, ако скулптурата е изваяна детайлно.

На няколко пъти по време на дългите ни разходки край тъжния кадифен бульон на канала се улавях, че се мъча да открия какво е онова качество у него, което така силно ме привлича. Това беше, още когато не знаех нищо за кабал^[38]. Въпреки че е много начетен, словото

на Балтазар никога не натежаваше от книжовни изрази и фрази, както е при Пърсуордън. Той обичаше поезията, притчите, науката и софистиката — но в разсъжденията му имаше лекота на подхода и тънка житейска преценка. Ала под тази лекота се криеше и нещо друго — резонанс, който придаваше плътност и стойност на мислите му. Предпочитанията му клоняха към афористичния стил и понякога това го правеше да изглежда като оракул. Сега разбирам, че е бил от малцината на тази земя, които са открили своята философия и са се опитвали да живеят според нейните постулати. Мисля, че именно това негово неанализирано качество придаваше острота и изразителност на речта му.

Като лекар той прекарваше дълго време в правителствената клиника за венерически болести. (Веднъж сухо подметна: „Аз живея във вихъра на градския живот — в неговата генитално-пикочна система: доста отрезвително място.“) Освен това бе и единственият мъж, чиято педерастия не пречеше на вродения му мъжки ум и мъжки начин на мислене. Не беше нито пуритан, нито неговата противоположност. Неведнъж съм бил гост в малката му стая на улица Лепсий — онази със скърцащия стол от бамбук — и съм го намирал заспал в леглото с някой моряк. В такива случаи никога не се оправдаваше, нито пък си даваше труд да подхвърли нещо по адрес на креватния си партньор. Само обличайки се, често се обръщаше да оправи с нежност чаршафа или да подпъхне завивката под отпуснатото тяло. Според мен такова естествено поведение беше за завиждане.

Той бе странна смесица; чувал съм гласа му да трепери от възмущение, докато говори за някои от аспектите на Кабал, и се опитва да ги обясни на зяпналата го групичка. Въпреки това веднъж, когато се изказах доста възторжено за направени от самия него забележки, въздъхна и рече с онзи типично александрийски скептицизъм, който сам по себе си предполага безусловна вяра и преданост към гностицизма.

— Ние всички търсим рационално обяснение на вярата си в абсурда.

Друг път, след дълъг и изтощителен спор с Жюстин относно наследствеността и средата, той заключи:

— О, скъпа моя, въпреки всички проучвания на философите върху човешката душа и на лекарите върху човешкото тяло, ние

продължаваме да не знаем почти нищо за човека. Какво се оказа той в крайна сметка — тръбопровод за твърди и течни храни, една канализация от плът.

Балтазар беше състудент и близък приятел на стария поет и говореше за него с такава нежност и разбиране, че думите му винаги успяваха да ме разчувстват.

— Понякога си мисля, че изучавайки го, научих повече, отколкото изучавайки философията. Деликатното равновесие у него между иронията и състраданието би го наредило сред светците, ако беше вярващ. По Божията воля обаче беше поет и често нещастен, ала с него човек имаше усещането, че той умее да улавя всеки отлитащ миг и го преобръща наопаки, за да го покаже откъм щастливата му страна. Истината е, че за живот не се щадеше, не щадеше вътрешния си „аз“. Повечето хора се отпускат и оставят животът да си поиграе с тях, да ги подплисква, да ги облее с отпадъчните води от дамска промивка. На картезианската сентенция: „Мисля, следователно съществувам“, той противопоставяше своята собствена, която гласеше нещо от рода на: „Въображението ми работи, следователно съм тук и съм свободен.“

Веднъж, говорейки за себе си, Балтазар подметна иронично: „Аз съм еврейин с типичния за всички евреи кръвожаден интерес към способността да се правят логически умозаклучения. И в това е ключът към повечето от слабостите в начина ми на мислене, които се мъча да компенсирам с останалите си способности, главно чрез Кабал.“

* * *

Спомням си как го срещнах през една студена зимна вечер, вървеше по обляния в дъжд Корниш, навел глава срещу силните пориви на вятъра, примесени с пръски солена вода, които идваха откъм двата канала, успоредни на булеварда. Под черната шапка в главата му отекваха звуците на Смирна и Спорадите, където бе прекарал детството си. Пак под черната шапка се спотайваше и натрапчивото прозрение за една истина, която след време той се опита да сподели с мен на безпогрешен английски, въпреки че не му беше

роден език. Вярно е, че се бяхме срещали и преди това, но само с поглед, и сигурно щяхме да продължим да се разминаваме с по едно кимване, ако не беше неговото вълнение веднъж, когато ме спря и улови ръката ми.

— О! Можеш ли да ми помогнеш? — примоли се той. — Помогни ми, ако обичаш. — Бледото му лице с блестящи кози очи се наведе над моето в припадащия мрак.

На фона на първите мъждукащи лампи влажната белезникава Александрия стоеше като изрязана от хартия. Крайбрежната стена с наредените по нея кафенета, замрежени от пръските, проблясваше с приглушена мигаща светлина. Вятърът духаше право от юг. Мареотис се спотайваше сред тръстиките — замръзнал на място като клечащия сфинкс. Каза, че търси ключето за часовника си — красив златен джобен часовник, изработен в Мюнхен. След време си помислих, че зад спокойната измъчена маска на лицето си е криел символичното значение, което часовникът имаше за него, защото олицетворяваше необвързаното свободно време, дето минаваше през тялото му, както и през моето, отмервано години наред от този станал вече исторически механизъм. Мюнхен, Загреб, Карпатите... Някога часовникът принадлежал на баща му. Висок евреин, загърнат с кожи в шейната си — пътува. Прекосил Полша, притиснат в обятията на майка си — спомняше си само как в онзи озарен от снега пейзаж бижутата по нея на пипане били студени като ледени висулки. Часовникът, скътан до тялото на баща му, а после и до неговото, спокойно отмервал времето — сякаш то ферментирало в тях. Навиваше се с малко ключе във формата на анк^[39], което, вързано с черна панделка, висяло на ключодържателя му.

— Днес е събота — каза той дрезгаво, — в Александрия. — Говореше, сякаш тук ние бяхме подвластни на друг вид време, и, изглежда, беше прав. — Ако не намеря ключето, часовникът ще спре. — В последните отблясъци на влажния сумрачен залез извади внимателно часовника от подплатеното с коприна джобче на жилетката си. — Не разполагам с много време — до понеделник вечер. Тогава ще спре. — Без ключето нямаше смисъл да се отваря тънкото златно капаче, за да се прегледат тупкащите като сърце вътрешности на времето. — Три пъти минах по същия път. Изглежда, съм го изпуснал някъде между кафенето и болницата. — С удоволствие бих му

помогнал, но нощта бързо падаше и едва изминали съвсем късо разстояние, вглеждайки се в процепите между плочите на уличната настилка, и вече трябваше да се откажем.

— Сигурно — обадих се аз — можеш да си направиш друго такова ключе. — Той ми отвърна бързо, някак нетърпеливо.

— Да. Така е. Но ти не разбираш. То принадлежеше на този часовник. Беше част от него.

Спомням си как продължихме да вървим, влязохме в едно крайбрежно кафене и седнахме умърлушени на по чашка черно кафе, докато той продължаваше да говори за историческия си часовник със своя грачещ глас. И именно тогава подметна:

— Ти, май, познаваш Жюстин. Тя ми е говорила с много топли чувства за теб. Канеше се да те доведе в Кабал.

— Какво е това? — попитах.

— Изучаваме окултни науки — отвърна ми той някак стеснително. — Представяваме нещо като малка ложа. Тя спомена, че и ти поназнайваш нещичко и ще ти бъде интересно. — Това ме учуди, защото, доколкото си спомнях, никога не бях споменавал пред Жюстин какви интереси имам, с какво се занимавам и какво чета в интервалите между дългите пристъпи на летаргия и самоотвращение. Пък и малкото куфарче с „Херметика“ и други книги от този род винаги е било добре заключено и пъхнато навътре под леглото ми. Въпреки това не казах нищо. После той заговори за Несим.

— От всички нас, в известен смисъл, той е най-щастливият, защото не се измъчва от никакви очаквания в отговор на своята любов. А да обичаш така непредумишлено, спонтанно — това е нещо, на което повечето хора се научават чак след петдесетата си година. Иначе се среща само у децата. И у него. Говоря сериозно.

— Ти познаваш ли писателя Арнаути?

— Да. Авторът на „Нрави“.

— Разкажи ми за него.

— Той ни се натрапи, но така и не съумя да види духовния град, който лежи скрит под временния. Надарен, чувствителен, ала премного французин. Тогава Жюстин беше много млада и успя само да го уязви. Лош късмет. Ако си беше намерил някоя малко по-възрастна — нали знаеш, всички жени са различни по стил Жюстини, — тогава би могъл, не да я напише по-добре, защото книгата му е добре написана, но да я

направи по-убедителна, а с това и по-артистична в своя художествен замисъл. Замълча, дръпна замислено от лулата и добави:

— Нали разбираш, в книгата си старателно избягва някои неща, които са не само верни, но и типични за Жюстин; ала той ги пренебрегва по чисто писателски съображения — например случая с нейното дете. Предполагам, решил е, че ще прозвучи доста мелодраматично.

— За какво дете става дума?

— Жюстин имаше дете. От кого — не знам. Но един ден то беше отвлечено и изчезна. Беше на около шест години. Момиче. Както ти е известно, такива неща се случват доста често в Египет. След време тя дочу, че детето е било видяно или разпознато, и като луда се втурна да го търси из арабските квартали на всеки град, във всеки дом с непочтена репутация, защото ти знаеш какво обикновено сполита сирачетата в Египет. Арнаути никъде не споменава за това, въпреки че много ѝ помагаше след всеки получен сигнал и би трябвало да е разбрал колко нещастна я направи тази загуба.

— С кого се любеше Жюстин преди Арнаути?

— Не мога да си спомня. Знаеш ли, повечето от любовниците на Жюстин си останаха нейни приятели; но по-правилно е да се каже, че най-верните ѝ приятели никога не са ѝ били любовници. Нищо че градът с удоволствие разпространява какви ли не слухове.

Аз обаче се замислих над един абзац в „Нрави“, където Жюстин среща Арнаути, но е в компанията на друг мъж, който е неин любовник. Арнаути пише: „Тя го прегърна пред мен — този мъж, нейния любовник, — обсипа го с целувки по устата, очите, бузите, дори по ръцете, направи го така нежно, че аз бях изумен. После обаче изведнъж ми хрумна трепетната мисъл, че във въображението си тя всъщност целува мен.“

Балтазар рече тихо:

— Слава богу, че съм пощаден от прекомерен интерес към любовта. На хомосексуалните поне им е спестено това унижение да се отдават един на друг. Когато легнеш със собствения си вид, за да се насладиш на едно изживяване, тогава запазваш свободна и неангажирана поне част от съзнанието си — онази, която принадлежи на Платон, или на градинарството, или на някой клон от висшата математика. В техния случай обаче сексът бе изоставил тялото и бе

нахълтал във въображението; затова Арнаути изстрада толкова много покрай Жюстин, защото тя плякоса всичко, което му принадлежеше, порази дори творческите му виждания. И когато всичко свърши, той се оказа един мини Антоний, а тя — мини Клеопатра. Цялата им история можеш да я прочетеш у Шекспир. А що се отнася до Александрия, сега би могъл да разбереш защо това наистина е градът на кръвосмешението — искам да кажа, че именно оттук започва култът към Серапис^[40]. Защото тази унилоост на сърцето, тази безжизненост на задръжките в любовта кара човек да се обърне навътре към себе си, към сестра си. Любовникът се оглежда в собственото си семейство като Нарцис и от това затруднение изход няма.

Думите му ми се сториха доста непонятни, но макар и смътно, долових смисъла на част от асоциациите; и наистина онова, което каза, като че представляваше по-скоро рамка на портрета на Жюстин, отколкото обяснение на нея самата — това мрачно страховито създание, чийто енергичен почерк бе изписал следния цитат от Лафорг^[41]:

„Je n'ai pas une jeune fille qui saurait me goûter. Ah! oui, une garde-malade! Une garde-malade pour l'amour de l'art, ne donnant ses baisers qu'à des mourants, des gens in extremis...“^[42] А под него бе добавила: *„Много често цитирано от А. и най-накрая случайно открито у Лафорг.“*

— Вече не обичаш ли Мелиса? — попита Балтазар най-неочаквано. — Лично аз не я познавам. Само съм я виждал. Прощавай, дано не съм те наскърбил.

И точно тогава разбрах колко много страда Мелиса. Без нито един упрек да излезе от устата ѝ, без нито веднъж да спомене името на Жюстин. Но цветът на лицето ѝ бе изгубил своята свежест и онзи блясък на плътта, който излъчва влюбената жена; ала най-парадоксалното бе това, че макар лягането с нея да ми костваше усилие, точно тогава се чувствах най-влюбен. Измъчваше ме тягостна неудовлетвореност и едно непознато до момента безсилие, за което мислено обвинявах Мелиса.

С Жюстин бе съвсем различно, защото и тя се намираще в същата безизходица като мен, разкъсвана между идеи и намерения. Веднъж ми рече: „Чудя се кой е измислил човешкото сърце? Кажи ми, а после ми покажи къде са го обесили.“

* * *

Какво да кажа за самия Кабал? Александрия е град на секти и евангелия. На всеки аскет се пада по един свободомислещ — Харпократ, Антоний, — готов да се потопи в царството на сетивата така дълбоко и всеотдайно, както и всеки отец пустинник — в дебрите на духа.

— Говориш с недоверие за синкретизма — каза ми веднъж Балтазар, — но трябва да ти е ясно, че за да работи тук — и този път говоря като религиозен маниак, а не като философ, — човек трябва да се опита да помири две противоположности на навика и поведението, които не са резултат на мисловната нагласа на обитателите на града, а по-скоро плод на почвата, въздуха, пейзажа. Имам предвид тяхната изключителна чувственост и интелектуален аскетизъм. Историците винаги представят синкретизма като следствие от смесването на противостоящи интелектуални постулати; но проблемът далеч не се състои само в това. Нито в смесването на расите и езиците. Той е национална особеност на александрийци — те неизменно търсят помирение между две дълбоко вкоренени и осъзнати психологически противоположности. Затова всички ние сме истерици и екстремисти. Затова като любовници нямаме равни на себе си.

Тук не е мястото да се опитвам да пиша за кабалата, дори да имам желание да споделя познанията си относно „незаявеното пространство на този гносис“, тъй като никой начинаещ херметик не би могъл да го направи — защото тези фрагменти на откровението се коренят в мистериите. Не че не бива да се разкриват, ала те са по-скоро преживявания на живо, отредени единствено за посветените.

И преди това се бях занимавал с тези неща в Париж, търсейки да открия в тях пътеката, която ще ми помогне да проникна до същината на собствения си „аз“, който по онова време можех да оприлича единствено на огромно, неорганизирано и безформено събрание на бурни страсти и невъздържани импулси. Смятах, че тези познания ще бъдат полезни за вътрешния ми духовен мир, въпреки че някакъв вроден и типичен за мен скептицизъм все ми пречеше да се включа всеотдайно в редиците на някое вероизповедание или секта. В продължение на почти цяла година бях учил под ръководството на

суфит^[43] Мустафа. Всяка вечер сядах на порутената тераса в неговата къща, слушах го да ми говори с мекия си паяжинен глас и пиех шербет с този мъдър турски мохамеданин. Затова и всичко ми изглеждаше познато, тръгвайки с Жюстин по криволичещите, гъсто населени улички в бедняшкия квартал, който се издига над укреплението Ком ел Дик, като през цялото време се мъчех да си представя как е изглеждал навремето, когато тук се е намирала свещената градина на Пан с голямата мека кафеникава могила, изваяна във формата на борова шишарка. Тесните улици създаваха усещане за интимна близост, въпреки че от двете им страни се простираха само паянтови развъдници на бълхи и въшки и по някое окъсняло кафене, в което мъждукаха лоени свещи. Странен покой цареше в този малък кът от града, придавайки му атмосферата на морско селце. Под него, на безформения кафеникавовиолетов мейдан до железопътната гара, се виждаха групички араби, скупчили се край играчи със стикове. Със своята безнадеждност припадащият здрач заглушаваше кресливите им подвиквания. На юг изпъкваше помръкналият поднос на Мареотис. Жюстин, както обикновено, крачеше енергично и мълчаливо. Изнервяше се от мудния ми ход — винаги изоставах, защото обичах да надничам през хорските врати и да се люблювам на семейните сцени вътре — осветени като куклен театър, — които ми се струваха изпълнени с огромно драматично напрежение.

По онова време Кабалът се събираше в нещо като изоставена дървена колиба до насипа от червена глина, недалеч от Колоната на Помпей. Предполагам, че изборът на мястото е бил продиктуван най-вече от болезнената чувствителност на египетската полиция на тема политически събрания. Първо се пресичаше една пустош от заградени с парапет археологически разкопки, после по кална пътечка се стигаше до каменен праг и след рязък завой човек се озоваваше в обширна гола колиба, една от стените на която представляваше издигащият се отвън насип, а подът — отъпкана пръст. Вътрешността бе ярко осветена от две газени лампи и обзаведена с плетени столове.

Събранието се състоеше от двайсетина души от различни части на града. В единия ъгъл с изненада забелязах слабата отегчена фигура на Каподистрия. Разбира се, присъстваше и Несим, но общо взето, имаше много малко представители на по-богатите и по-начетени квартали. Зърнах например един възрастен часовникар, когато

познавах по физиономия — изискан мъж с посребрена коса, чиито строги черти, според мен, изискваха наличието на цигулка под брадичката, за да изпъкнат по-добре. Няколко безлични възрастни дами. Един химик. Балтазар седеше пред тях на нисък стол, прибрал грозните си ръце в скута. Веднага го познах: редовният клиент от кафене „Ал Актар“, с когото веднъж бях играл табла. Минаха още няколко безцелни минути в обмяна на клюки, докато изчакахме да се появят и последните членове; след това възрастният часовникар се изправи, предложи Балтазар да открие сбирката и моят приятел се настани в стола си, затвори очи и с дрезгавия си грачещ глас, който полека-лека зазвуча сладко и мелодично, започна да говори. Спомням си, че говореше за душата и нейната способност да схване господстващия порядък във вселената, който лежи в основата на привидната безформеност и случайност на събитията. Учениците на ума могат да помогнат на хората да проникнат през булото на действителността и да открият хармонията на времето и пространството, която съответства на вътрешния строеж на душата. Но трябва да се знае, че изучаването на кабалата е едновременно наука и религия. Всичко това, разбира се, бе добре известно. Докато Балтазар говореше, фрагменти от изключителната му мисъл току изплуваха под формата на натежали от двусмислие афоризми, които продължаваха да провокират ума дълго след като беседата му бе приключила. Например спомням си как веднъж каза следното: „Никоя от големите световни религии не е направила нещо повече от това да забранява. Още при появата си всички са излезли с дълги списъци от забрани. Ала забраните създават желанието, което са призвани да лекуват. Ние от този Кабал казваме така: не потискайте желанията си, а ги изтънчвайте. Нашата цялост трябва да отразява единството на вселената и тази цел е нужно да се преследва във всичко, дори в удоволствието — дори в разрушителната фрагментация на ума по време на удоволствието.“

Структурата на този Кабал бе изградена от един вътрешен кръг на посветените (Балтазар би ми смигнал, ако чуеше думата, но аз не знам коя друга да използвам в случая) и един външен кръг от ученици, към който принадлежаха Несим и Жюстин. Вътрешният кръг се състоеше от дванайсет членове, които бяха разпръснати по цялото Средиземноморие — Бейрут, Яфа, Тунис и така нататък. На всяко от

тези места съществуваше и по една малка академия от любознателни хора, които се учеха да използват странните умствено-емоционални методи, създадени от кабалата около идеята за Бог. Членовете на вътрешния Кабал бяха в непрекъсната връзка помежду си, като си служеха с една много любопитна старовремска форма на кореспонденция, известна като *бустрофедон*; което ще рече писание, чиито редове се разчитат последователно отдясно наляво и после отляво надясно. Но буквите, използвани в тяхната азбука, бяха идеограми, отразяващи определено състояние на ума или духа. Казах достатъчно.

През тази първа вечер Жюстин седеше между нас — ръцете й леко вплетени в нашите. Седеше и слушаше с внимание и смирение, които бяха направо трогателни. От време на време очите на оратора се спираха върху нея за миг с израз на любеща нежност. Дали беше тогава, или чак по-късно открих, че Балтазар беше нейният единствен приятел и със сигурност единственият довереник, когото имаше в целия град? Вече не си спомням. („Балтазар е единственият човек, на когото мога да кажа всичко. Той само се изсмива. Но неизвестно как, помага ми да се отърва от онази ужасна празнота, която чувствам, с каквото и да се заловя.“) Именно до Балтазар пишеше тя онези свои дълги писма, в които се самобичуваше и които бяха възбудили интереса на Арнаути. В дневниците си бе записала как една лунна нощ двамата успели да влязат в Музея и цял час останали между статуите „незрящи като кошмари“. Той говорел, тя слушала. Казал й много неща, които още тогава й направили впечатление, но по-късно, когато се опитала да ги запише, те просто се изпарили от ума й. Въпреки това си спомнила как й разказал тихо и умислено за „онези от нас, които трябва да отдадат телата си на великаните човекоядци“, и мисълта проникнала дълбоко в нея, защото решила, че е намек за живота, който води. Що се отнася до Несим, той ми сподели, че веднъж, когато се измъчвал от мисълта за Жюстин, Балтазар му издекламирал сухо: „*Omnis ardentior amator propriae uxoris adulter est.*“ А после добавил: „Говоря като член на нашия Кабал, не като частно лице. Страстната любов, дори към собствената жена, е прелюбодеяние.“

* * *

Централната гара в Александрия: полунощ. Тежки капки мъртвешка роса. Шум от колела по калните хлъзгави улици.

Жълти локви от фосфоресцираща светлина и коридори от мрак. В сенките — стаени полицаи. Стоя до мръсната тухлена стена и я целувам за „сбогом“. Заминава за седмица, но обзет от паника, сякаш в просъница, мисля си, че може да е завинаги. Нежната, неумолима целувка и блестящите ѝ очи ме изпълват с празнота. Откъм мрачната платформа се дочува потракване на приклади и чуруликащ бенгалски говор. Рутинно прехвърляне на индийски войски в Кайро. Чак когато влакът потегля и фигурата на прозореца — тъмнееща на фона на нощта — пуска ръката ми, усещам, че Мелиса наистина си отива; усещам жестоката истина — бавното протяжно пълзене на вагоните към сребрилата светлина ми напомня извития стълб от прешлени, когато белият ѝ гръб се обръща в леглото. „Мелиса!“ — извиквам аз, но в този миг локомотивът кихва шумно и заглушава всички останали звуци. Тя се навежда, извива се, протяга ръце; а мракът, като сценичен работник, взе чевръсто да прибира нашарените с реклами вагони един след друг и да ги складира на тъмно. Аз стоя като изоставен самотник върху пуст айсберг. До мен един висок сикх премята през рамо пушката си — запушил е цевта и с роза. Размитият силует на Мелиса се плъзга по стоманените релси и изчезва в нощта; още едно поклащане и влакът се излива в тунела, сякаш се е преобразил в буйна бучаща река.

Същата нощ се разхождам по „Мохарам бей“. Луната е забулена в облаци — за кой ли път в плен на смътна тревога.

Зад облака прозира ярка светлина; към четири часа заръмява — тънък, чист дъждец, капките му като иглички. Млечката в градината на консулството стои като замръзнала, сребристи капчици роса са сковали тичинките ѝ. Изгрев-слънце е, но не пеят птици. Лек бриз поклаща палмите, извива галъвно вратовете им с глухо формално пращане. Чудният шепот на дъжда над Мареотис.

Пет часът. Разхождам се из нейната стая, вторачил съм се в неодушевените предмети и ги изучавам внимателно. Празните пудриери. Депилатоарните кремове от „Сарди“. Миризмата на атлас и кожа. Ужасното усещане за надвиснал скандал...

Пиша тези редове при съвършено различни обстоятелства и много месеци ме делят от онази нощ; тук, под маслината, в кръга

светлина, който хвърля газената лампа, аз преживявам отново въпросната нощ, която намери място в огромния склад на градската памет. В друга част на града, в просторен кабинет с жълтеникавокафяви завеси Жюстин преписва в дневника си ужасните афоризми на Хераклит. Сега книгата лежи до мен. На една от страниците тя е отбелязала: „Трудно е да се пребориш с желанията на сърцето; каквото иска, сърцето го преследва докрай, с цената на душата.“ И по-надолу, в полето: „Сомнамбули, бродници, вакханки, ленеи^[44] и посветените...“

* * *

Вече не си спомням дали не беше точно тогава, когато Мнемджиян ме стресна, като издиша в ухото ми думите: „Знаеш ли, че Коен умира?“ През последните няколко месеца старият кожар бе изчезнал. Мелиса бе чула, че е в болница и че страда от уремия. Но орбитата, която някога описвахме около нея, се бе променила; калейдоскопът се бе завъртял на една страна и той бе изпаднал от полезрението заедно с парченцата цветно стъкло. А сега бил на умирање, така ли? Нищо не казах, докато седях и се вглеждах в спомените си от онези ранни дни — случайните ни срещи по улични ъгли и барове. В последвалото умълчаване Мнемджиян продължи да стърже брадата ми с бръснача, после взе да полива главата ми с дафинов одеколон. Тихо въздъхна и рече:

— И все за твоята Мелиса пита. Цяла нощ и цял ден.

— Ще ѝ кажа — отвърнах и човекът памет ми кимна с кадифен съзаклятнически поглед.

— Каква ужасна болест — промълви уж на себе си, — и така мирише. Остъргват му езика с шпатула. Пфу! — И той насочи спрея на одеколона към тавана, като че искаше да дезинфектира спомена за него, сякаш въпросната миризма бе нахлула в бръснарницата му.

Мелиса лежеше по пеньоар на канапето с обърнато към стената лице. Отначало си помислих, че е заспала, ала щом влязох, тя се обърна и седна. Съобщих ѝ научената от Мнемджиян вест.

— Знам — отвърна ми. — Обадиха ми се от болницата. Но какво да сторя? Не мога да отида да го видя. Той не означава нищо за мен,

никога не е означавал и никога няма да означава.

След това се изправи, прекоси стаята и додаде с яд, който бе на ръба на сълзите:

— Той си има жена и деца. Какво правят те?

Седнах и пред очите ми отново изплува споменът за този кротък питомен тюлен, свел тъжни очи над чаша вино. Изглежда, Мелиса изтълкува мълчанието ми като упрек, защото се приближи до мен и разтърси раменете ми, за да ме извади от мрачната замисленост.

— Но ако той наистина умира? — казах. Въпросът бе насочен колкото към нея, толкова и към мен. Тя изведнъж се разплака, свлече се на колене и положи глава в скута ми.

— О, всичко това е ужасно! Моля те, не ме карай да отивам.

— Разбира се, че няма, щом не искаш.

— Но ако смяташ, че трябва, ще го направя.

Нищо не отвърнах. В известен смисъл Коен бе вече мъртъв и погребан. Отдавна бе изгубил мястото си сред нас и да хабим емоционална енергия по него, ми се струваше безполезно. Това не би имало никакво отношение към истинския старец, който едва крепеше в едно мигриращите фрагменти на дух и тяло в белосаното болнично отделение. За нас той се бе превърнал в най-обикновена личност от миналото. И все пак ето го — упорито се мъчи да запази своята индивидуалност, да се върне в нашия живот, да влезе откъм друга точка на окръжността. Какво можеше да му даде Мелиса сега? Какво можеше да му откаже?

— Искаш ли аз да отида? — попитах я. Макар и нерационална, тази мисъл нахлу в главата ми и аз реших, че пред лицето на смъртта на Коен ще мога да изпитам собствените си чувства, собствената си любов и нейната смърт. Реших, че човек *in extremis*^[45], който търси утеха в старата си любовница, би могъл да предизвика единствено вик на погнуса и това ме ужаси. Старецът вече не можеше да събуди състрадание, нито дори любопитство у моята любима, която бе изцяло погълната от новите си неудачи, на фона на които старите бяха избледнели, изгнили. А след време дали така ще стане и с нас? Ако тя ме призове или аз нея? Дали ще се отвърнем един от друг с глух възглас на празнота и досада? И тогава проумях истината за любовта: че е абсолютен, който или обсебва всичко доброволно, или го конфискува. Другите чувства — състрадание, нежност и така нататък

— съществуват единствено в периферията и принадлежат на обществото и на навика. Но самата тя — тази сурова, непреклонна и безпощадна Афродита, — тя е езичник. Не само мислите и инстинктите ни изяжда, ами и тялото до кокал оглозгва. Ужаси ме мисълта, че старецът, на такъв кръстопът в своя живот, не е успял да извика в паметта си миг на нежност — изречена или извършена; той, чието сърце винаги е преливало от романтична сантименталност.

Да бъдеш забравен по този начин, значи да умреш като псе. — Аз ще отида да го видя вместо теб — рекох тогава, въпреки че сърцето ми потръпна от отвращение при мисълта за това, което ме очакваше; но Мелиса бе вече заспала с глава в скута ми. Щом нещо я разстроеше, тя мигом намираще убежище в невинния свят на съня, потъваше в него леко и бързо като дете или сърничка. Пъхнах ръка под избелялото ѝ кимоно и нежно разтрих изпъкналите ѝ ребра и хълбоци. Тя се разсъни и промърмори нещо неразбираемо. Вдигнах я на ръце и внимателно я положих върху канапето. Останах още дълго до нея, загледан в съня ѝ.

Навън се бе смрачило и градът, сякаш понесен от талазите морски водорасли, се бе люшнал към ярко осветените кафенета в северната част. Отидох в „Паструди“ и си поръчах двойно уиски, което изпих бавно и замислено. После взех едно такси и се отправих към болницата.

Тръгнах след дежурната сестра по дълъг, безличен, боядисан в зелено коридор, чиито стени като че излъчваха влага. Белите фосфоресциращи крушки, които маркираха пътя ни, се поклащаха в мрака като подути светулки.

Бяха го настанили в малкото отделение с едно-единствено легло със завеса, което, както впоследствие разбрах от Мнемджиян, се пазело само за критични случаи със скорошен летален изход. Отначало не ме позна — беше се унесъл и гледаше с израз на изумление и пълна отпадналост, докато сестрата оправяше възглавниците му. Бях удивен от властната умислена решителност, изписана на лицето му, защото той бе отслабнал до неузнаваемост. Кожата му бе посивяла, помръкнала, лежеше като увехнала върху скулите; дългият му леко гърбав нос стърчеше така, че очертанията на изрязаните му ноздри изпъкваха още по-ясно. Това придаваше на устата и челюстта някаква жизнерадост — дух, който по всяка вероятност е характеризирал излъчването му като млад. Очите му обаче бяха помътнели от треската

и наболите косми на брадата му покриваха врата и гърлото, ала под всичко това изчистените черти на лицето му бяха като на трийсетгодишен мъж. Представата за него, която отдавна таях в съзнанието си — потно бодливо свинче, опитомен тюлен, — моментално се разпадна, за да бъде напълно изместена от тази нова за мен физиономия, от този нов човек, който приличаше на един от зверовете на Апокалипсиса. Стоях и гледах удивен непозната личност, която приемаше грижите на сестрите замаяна, но царствена в своята крайна немощ и безсилие. Дежурната сестра ми пошепна на ухо:

— Хубаво е, че дойдохте. Никой не идва да го види. Понякога изпада в несвяст, бълнува. После изведнъж се съвзема и търси хора, за да си общува. Вие роднина ли сте?

— Не, търговец съм. Работил съм с него — отвърнах.

— Ще се зарадва на всяко познато лице.

Но дали ще ме познае, зачудих се аз. Ако съм се променил и наполовина в сравнение с него, означава да се гледаме като напълно непознати. Лежеше по гръб, а дъхът му излизаше с приглушено свистене от дългия лисичи нос, който стърчеше върху лицето като гордо вирнатия нос на изоставен кораб. Изглежда, нашият шепот го бе извадил от вцепенението, защото той извърна към мен помръкналите си, но въпреки това чисти и замислени очи, които като че принадлежаха на огромна хищна птица. Позна ме чак след като се приближих на крачка от леглото му. Тогава изведнъж очите му се напълниха със светлина — странна смесица от смирение, наранена гордост и детски страх. Извърна лице към стената. Аз издекламирах цялото си послание на един дъх. Мелиса отсъства, казах му, но съм й телеграфирал да се връща час по-скоро, а междувременно съм дошъл, за да видя дали мога да помогна с нещо. Той сви рамене и аз си помислих, че от гърлото му неволно ще се изтръгне стон, ала вместо това само след миг се чу присмех — дрезгав, безумен, циничен. Сякаш насочен срещу вмирисания труп на това извинение, така прогнило и изтъркано, че не си струваше да бъде удостоено с нещо повече от зловещо избълвания кикот, раззинал хлътналата му уста.

— Знам, че е тук — каза той и ръцете му се разшаваха върху завивката като подплашен плъх, затърсиха моите. — Благодаря ти, че дойде — каза го и сякаш се успокои, макар че лицето му продължаваше да бъде извърнато встрани. — Искях — започна той

бавно, явно се мъчеше да се съсредоточи, за да се изрази възможно най-точно. — Искях честно да приключа сметките си с нея. Навремето се отнесох лошо с Мелиса, много лошо. Това, разбира се, не ѝ направи впечатление; тя е наивна, но добра, толкова е добра. — Странно прозвуча изразът *bonne copine*^[46] от устата на един александриец, още повече че бе произнесен с онзи насечен, провлачен и напевен акцент, който е така типичен за хората, получили образованието си тук. После добави с усилие, като се мъчеше да преодолее огромното си вътрешно съпротивление: — Излъгах я за онова палто. Всъщност беше от тюленова кожа. Пък и проядено от молци. Сложих му нова подплата. Защо ми трябваше да го правя? Като беше болна, отказах да ѝ платя лекарския преглед. Малки неща, но много тежат. — Очите му плувнаха в сълзи, а гърлото му се сви, сякаш се задушаваше от чудовищността на подобни мисли. Преглътна и продължи. — Не ми е в характера такава дребнавост. Питай съдружниците ми, ако щеш. Всеки от тях ще ти каже, че не съм такъв човек.

После се отнесе нанякъде и като продължаваше нежно да стиска ръката ми, ме поведе през гъстата джунгла на своите илюзии, проправяше си път сред тях с такава сигурна крачка, приемаше ги така спокойно, че и аз се почувствах част от тяхната компания. Големи листа на неизвестни дървета извиваха свод над него, галеха лицето му; калдъръмени камъни слагаха ръбести отпечатащи върху гумените колела на мистериозна линейка, пълна с метални отпадъци и други тела с черни зловещи очертания, които разговаряха помежду си за предверието на ада, където се складирали непотребни вещи — но това се оказа, че не било точно говор, а по-скоро отвратително джафкане, подправено с жлъчни упреци на арабски. Болката, да, тя също вече посягаше към разсъдъка му, обсаждаше го с фантасмагории. Белите ъгли на леглото му се превърнаха в кутии от цветни тухли, а температурната графика — в преbledняло лодкарско лице.

Двамата се носеха — Мелиса и той, — плаваха прегърнати по плитката кървавочервена вода на Мареотис към порутените колиби, където някога се е намирал Ракотис^[47]. Той взе да бълнува, възпроизвеждайки разговора им с такива подробности, че макар репликите на моята любима да оставаха безмълвни, аз чувах ледения ѝ глас и можех да се досетя за въпросите ѝ по неговите отговори. Тя отчаяно се мъчеше да го склони да се оженят, докато той изчакваше,

отлагаше, шикалкавеше, очевидно не искаше да се лиши от нея, но не искаше и да се обвърже. Най-любопитно от всичко бе изключителната точност, с която успя да възпроизведе целия им разговор, който, не ще и съмнение, все още терзаеше ума му като едно от големите изживявания в неговия живот. По онова време не си давал сметка колко много я обича; трябвало да се появя аз, за да разбере, за да си получи заслуженото. Но тогава, помислих си, защо Мелиса никога не беше говорила пред мен за брак, защо никога с нищо не ми бе издала собствената си слабост и изнемога, така както ги бе показала пред него? Това дълбоко ме уязви. Мисълта, че пред него тя бе разкрила една страна на природата си, която старателно криеше от мен, болезнено загложди суетата ми.

После картината пред очите му, изглежда, се смени и умът му се избистри. Като че сред необятната джунгла от безумие се появиха малки, огрени от разум полянки, където поетическите му химери секнаха. Тогава той заговори за Мелиса с чувство, но и с повече здравомислие — като съпруг или крал. Сякаш сега, когато плътта му умираше, цялата стойност на вътрешния му „аз“ — така дълго потискана зад дигата на един зле изживян, фалшив живот — бе пробила насипите, бе преляла навън и удавила цялото му съзнание. И не ставаше дума само за Мелиса, защото тук той намеси и съпругата си — дори на места объркваше имената им. Чу се и трето име — Ребека, което произнасяше с дълбоко усещане, с решимост, с плам и мъка. Затова реших, че говори за малката си дъщеря, тъй като само децата могат да нанесат своя *coup de grace*^[48] заради тези ужасни сделки на сърцето.

Седнал до него, усещах как кръвта ни пулсира в такт и слушах как говори за моята любима с ново съдийско спокойствие; без да искам, видях колко много качества има в този мъж, който Мелиса можеше да обикне наново. По каква ли приумица на съдбата тя не бе успяла да види истинския човек? Сега той изведнъж престана да бъде обект на моето презрение (както винаги е било), а по-скоро ми изглеждаше като опасен противник със сили и възможности, които не бях и подозирал; и тогава ме навести мисъл така недостойна, че ме е срам да я споделя. Зарадвах се, че Мелиса бе отказала да го посети на смъртния му одър, защото се опасявах, че ако бе дошла, можеше да прогледне и ненадейно да го преоткрие. И по силата на един от тези

парадокси, в които любовта тържествува, аз усетих, че го ревнувам повече сега, в смъртта му, отколкото когато и да било преди. Това бяха ужасни мисли за човек, който толкова дълго е бил търпелив и усърден ученик в любовта, ала в тях аз отново познах суровото, безумно и примитивно лице на Афродита.

В известен смисъл у него открих — в самата глухота на гласа му, когато произнасяше името ѝ — една зрелост, която липсваше у мен; защото бе превъзмогнал любовта си към нея, без да я повреди или нарани, като ѝ бе дал възможност да узрее и да се превърне, както трябва да стане с всяка любов, в пламенно, всепоглъщащо и обезличаващо индивидуалността приятелство. Вместо да се бои от смъртта или да я моли за утеха, той искаше само едно — да ѝ направи един последен подарък, дар от сърце и от неизчерпаемата съкровищница на собствената си смърт.

Великолепно палто от самурова кожа лежеше върху стола до леглото, опаковано в тънка хартия; един поглед ми бе достатъчен, за да се уверя, че това не е подходящ подарък за Мелиса, тъй като нейният окъсан и оскъден гардероб би изглеждал още по-мизерен под подобна дреха.

— Цял живот съм треперил на парите — рече той, — цял живот. Но щом тръгнах да умирам, изведнъж се видях в пари. — За пръв път в живота си бе позволил да си отпусне душата и кесията и това го правеше щастлив. Само болестта стоеше на страж до него като търпелив и строг наставник.

От време на време се унасяше в кратък неспокоен сън и тогава мракът зажужаваше в уморените ми уши като кошер. Беше станало късно, а аз все още не можех да събера сили да си тръгна. Дежурната сестра ми донесе чаша кафе и двамата се разговорихме шепнешком. Думите ѝ ми подеждяха успокоително, тъй като за нея болестта бе професия, която бе усвоила, и отношението ѝ към страданието беше като към рутинна работа.

— Напуснал жена си и детето си заради *une femme quelconque*^[49] — рече тя с хладен глас. — И сега нито съпругата, нито любовницата му искат да го видят. Така е! — Сви рамене. Тези заплетени чувства и отношения не предизвикваха у нея никакво състрадание, защото в тях виждаше само заслужаващи презрение слабости.

— Защо не идва детето? Нима не я е повикал?

Тя почисти предните си зъби с помощта на нокътя на малкия си пръст и рече:

— Не, той не иска да я плаши с ужасния си вид. Това, нали разбирате, е страшна гледка за едно дете. — Взе пулверизатор и апатично напръска въздуха над нас с някакъв дезинфектант, с което много ми заприлича на Мнемджиян. — Късно е — додаде. — Тук ли ще пренощувате?

Тъкмо да стана, когато спящият се размърда и пак стисна ръката ми.

— Не си тръгвай — промълви той с дълбок, задавен глас, съвсем на себе си, сякаш бе дочул последните реплики на нашия разговор. — Остани още малко. Има и нещо друго, което, след като размислих, искам да споделя с теб. — После се обърна към сестрата и й каза тихо, но отчетливо: — Върви си! — Тя оправи леглото му и ни остави сами. Той изпусна такава въздишка, че ако не виждах лицето му, щях да си помисля, че това е човек в разцвета на силите си. — Отиди до онзи шкаф — рече, — там са дрехите ми. — Имаше два тъмни костюма и под неговото напътствие измъкнах жилетката на единия, след което бръкнах в джобовете, докато напипах два пръстена. — Бях решил да помоля Мелиса да се омъжи за мен сега, ако, разбира се, се съгласи. Затова изпратих да я повикат. Но в края на краищата каква ще бъде ползата й? Моето име ли? — Той се подсмихна нагоре към тавана. — А пръстените... — Взе ги в ръце с такова благоговение, сякаш бяха нафора за причестяване. — Това са пръстените, които сама бе избрала преди много време. Затова сега са нейни. Може би... — Изглежда ме продължително с измъчените си неспокойни очи. — Но не — рече, — ти няма да се ожениш за нея. И защо да го правиш? Няма значение. Занеси й ги, както и палтото.

Пъхнах пръстените в плиткия горен джоб на самото си и нищо не казах. Той въздъхна още веднъж и после, съвсем ненадейно си затананика приглушено, едва доловимо с гномския си тенор една от популярните мелодии, която навремето бе подлудила цяла Александрия, *Jamais de la vie*, и под звуците на която Мелиса продължаваше да танцува в кабарето и до ден-дневен.

— Чуй музиката! — каза и аз изведнъж се сетих за умиращия Антоний в стихотворението на Кавафис — поема, която той никога не беше чел и нямаше да прочете. Сирените изстенаха откъм

пристанището, сякаш космическата песен на виещи от болка планети. После пак се чу тихото тананикане на гнома в леглото за *chagrin* и *bonheur*^[50]. Пееше не на Мелиса, а на Ребека. Колко различно от сърцераздирателния хор, прокълтял в ушите на Антоний — прекрасната мелодия на онази невидима процесия, която преминава в среднощен час с музика и викове — последна почит на александрийци към техния любимец. Всеки напуска този свят под ритъма на звуците, които заслужава, помислих си аз, и със срам и болка си спомних лишения от грация танц на Мелиса.

Той отново се унесе и този път като че стигна до бреговете на съня. Реших, че е време да тръгна. Взех палтото и го пъгнах в долното чекмедже на шкафа, после излязох на пръсти и се отбих при дежурната сестра.

— Много е късно — рече тя.

— Ще се върна на сутринта — казах и наистина възнамерявах да го направя.

Поех бавно към вкъщи по тъмните улици с надвиснали отгоре им дървета, усетих вкуса на соления, духащ откъм пристанището вятър и си спомних думите на Жюстин, изречени с дрезгав глас в леглото: „Използваме се един друг като сатъри, за да съсечем онези, които обичаме истински.“

* * *

Толкова често са ни повтаряли, че историята е безразлична, но ние винаги приемаме нейното скъперничество или щедрост като нещо предумишлено; дори не се заслушваме...

Сега на този сенчест полуостров във формата на листо от чинар с разперени пръсти (където зимният дъжд плющи като водопад) вървя сковано, обвит до задушаване от поривите на вятъра, крача по ивицата на прибоя, затлачена от вечно стенещите морски сунгери, които се плискат в неведение, още несхванали смисъла на кръговрата.

Предполагам, че като поет на историческата съвест, би трябвало да гледам на заобикалящата ни среда като на поле, подвластно на човешката воля — с труд превърнато в орна земя и ферми, разчертано на селца и градове. Пейзаж, който носи върху себе си дълбоко

врязаните подписи на хора и епохи. Сега обаче започвам да вярвам, че волята е наследена от средата; че багажът на волята и нейната сила зависят от мястото, че човек може да се окаже наемател на плодородна земя или на недорасли пущинаци. Но онова, което очите ми виждат, не е въздействието на свободната човешка воля върху природата (както си мислех), а властното надмощие на слепите и неуловими доктрини на самата природа като вечен източник на разнообразие и страдание. И тя за пример е избрала именно това разцепено като чатал парче земя. И тогава колко безсмислено звучат думите на Балтазар, който каза веднъж: „Мисията на кабалата, ако тя изобщо има мисия, е да облагородява функциите така, че дори яденето и отделянето да се превърнат във вид изкуство.“ В това човек лесно би могъл да прозре същността на един дълбок скептицизъм, който подронва волята за живот. И тогава остава само любовта, която може да поддържа тази воля.

Изглежда, нещо подобно си е мислел и Арнаути, когато е написал: „За писателя човекът като психология е напълно изчерпан. Съвременната душа се спуска като сапунен мехур под изпитанията на мистицизма. И сега какво му остава на писателя?“

Подобни мисли накараха и мен да избира това пусто място, където се усамотих през следващите няколко години — един изгорял от слънцето нос в Цикладите. Заобиколен от всички страни със забележителностите на историята, единствено този необитаем остров бе останал напълно девствен, непокътнат от нейните домогвания. Никъде в хрониките не се споменава за него, нито за хората, които са го населявали. А историческото минало се възстановява не с помощта на времето, а на мястото — тук няма храмове, могили, насаждения и амфитеатри, за да покваряват идеите с фалшивите си сравнения. Само няколко изхвърлени на пясъка лодки, пристанище отвъд хълма и едно запуснато градче, оголяло от липса на грижи. Това е всичко. Веднъж в месеца един параход пуска котва за малко по пътя си към Смирна.

През зимните вечери морските ветрове изкатерват скалите и връхлитат гората от гигантски чинари, където обичам да се разхождам — мълвят за страхотии и безумия с безпътен глас, огъват дърветата, разшумяват листата.

Вървя и всичко наоколо ми нашепва за тайнственото минало — натрапливи внушения, дете не мога да споделя с никого, от които дори

времето не може да ме излекува. Косата ми е прилепнала за черепа и с длан предпазвам недопушения тютюн в лулата си от силния вятър. Над мен небето е осеяно с ярки звезди. Антарес е легнал като в ров, погребан сред блестящи пръски... Това, че с лека ръка напуснах книги и приятели, просторни стаи и разговори край запалена камина — цялата енория на цивилизования ум, — не е нещо, за което съжалявам, а на което се удивлявам.

В този избор виждам и пръста на случайността, родена от импулси, с които съм длъжен да се съобразявам, тъй като са извън природата ми и не мога да ги контролирам. И все пак, колкото и да е странно, едва тук успях най-сетне да се върна отново в непогребания град с моите приятели; да ги вмества в тежките стоманени конструкции от метафори, които ще просъществуват заедно с града — или поне така се надявам. Тук най-накрая успях да прозра тяхната история и историята на града като едно и също явление.

Ала ето и най-странното от всичко: дължа това прозрение на Пърсуордън — последния човек, от когото смятах, че мога да науча нещо. Прощалната ни среща например в онази стая в грозния и скъп хотел, където той винаги се преместваше, щом Помбал се върнеше от отпуск... Отначало не разбрах, че тежката миризма на мухъл в стаята е всъщност миризмата на предстоящото самоубийство — и как бих могъл? Знаех, че той е нещастен; ала дори и да не беше, щеше да се чувства задължен да симулира нещастие. Днес всички хора на изкуството се правят на нещастни — така е модерно. Но той, като истински англосаксонец, носеше в себе си и една тънка жилка от съзливо самосъжаление — слабост, която го караше да пие по малко. През онази вечер непрекъснато изпадаше в пристъпи на ярост, глупост и остроумие, които се редуваха един подир друг, и докато го слушах, аз изведнъж си помислих: „Ето един човек, който, култивирайки своя талант, бе занемарил собствената си чувствителност, и то не случайно, а нарочно, защото нейното изразяване можеше да го доведе до конфликт със света, или пък самотата заплашваше разума му. Той не можеше да понесе приживе да му бъде отказан достъп до залите на славата и признанието. Под маската на всичко това обаче упорито се бореше с почти непоносимата мисъл за жалкото си малодушие, което добре съзнаваше. После кариерата му стигна един интересен етап, в който красивите жени, на които той, като стеснителен провинциалист,

винаги бе гледал като на нещо недостижимо, най-ненадейно бяха започнали да проявяват интерес към него. В компанията му те се движеха с леко разсеян вид, като страдащи от запек музи. На обществено място се чувстваха поласкани, ако задържи облечената им в ръкавица ръка макар и само миг повече, отколкото е прието. Отначало всичко това трябва да е подействало като балсам за суетата на този самотник, но в крайна сметка бе успяло единствено да засили усещането му за несигурност. Свободата му, извоювана чрез скромния касов успех на неговите книги, бе взела да го отегчава. Истинското величие беше започнало да му липсва осезателно, въпреки че с всеки изминал ден буквите на името му нарастваха, стигайки големината на блудкава реклама. Бе проумял, че хората се прекланят пред Репутацията, не пред човека, че въобще не виждат него — единственото, което бе постигнал с творчеството си, бе да привлече хорското внимание към страдащия самотник, защото той се изживяваше именно като такъв. Името му го бе затиснало като надгробен камък. А после дойде ред и на ужасяващата мисъл, че вече е напълно изчерпан. Кой в края на краищата е той?“

Не се гордея с тези мисли, защото те издават завистта, с която всеки провал гледа на успеха, ала злобата и тя може да вижда ясно като добротата. И наистина по релсите на ума ми паралелно се спуснаха думите, които навремето Клия бе използвала по негов адрес и които, неизвестно защо, аз бях запомнил: „Има нещо отблъскващо в него. Част от тайната се корени във физическата му грозота. Затова в таланта му е покълнала стеснителност. А стеснителността си има свои закони: можеш да се отдадеш, трагически, само на онези, които най-малко те разбират. Защото да разбираш някого, значи да признаеш неговата слабост. Оттук и жените, които обича, оттук и писмата, които им пише — шифровани писания (а кодът е само в неговата глава), предназначени за жените, за които си мисли, че копнее или най-малкото заслужава, “*cher ami*”.” Изреченията на Клия винаги свършваха по средата с онази магическа усмивка на обичлива нежност — „нима пазителката на моя брат — това съм аз?...“

(Онова, от което най-много се нуждая, е да записвам преживяванията не в реда, в който са се случили — защото това вече е хроника, история, — а в реда, в който за пръв път са станали важни за мен.)

Какво тогава го е накарало да ми остави петстотин лири при единственото условие да ги изхарча заедно с Мелиса? Първо си помислих, че може би е бил влюбен в нея, но след като разсъдих, стигнах до заключението, че е обичал не нея, а моята любов към нея. От всички качества той ми завиждаше единствено за вродената ми способност да отвърщам с чувство на обичта, чиято стойност той ценеше, дори жадуваше, но тя не му се удаваше поради отвращението, което изпитваше към самия себе си. Ала това наистина нанесе жесток удар на гордостта ми, защото бих предпочел да се възхищава — ако не от творбите, които бях написал, то поне от това, че съдържаха обещание за бъдещото ми развитие като писател. Колко глупави, колко ограничени сме — една гола суета на два крака и толкоз!

Не се бяхме виждали седмици наред, тъй като поначало нямахме навика да се срещаме редовно, а когато го правехме, това ставаше пред малкия ламаринен клозет на площада при последната трамвайна спирка. Обикновено се уговаряхме за късен час, по мръкнало, и едва ли бихме се разпознали, ако не бяха фаровете на колите, които от време на време обливаха вонящата тоалетна с бяла сребриста светлина.

— А! — извика той, от което разбрах, че ме е познал. Гласът му прозвуча умислено и несигурно, защото беше пиян. (Преди известно време, може би няколко седмици, ми беше оставил петстотин лири; в известен смисъл ме беше пресметнал, преценил, въпреки че за тази преценка щях да науча едва след смъртта му.)

Дъждът почукваше върху ламаринения покрив над главите ни. Копнеех да се прибера вкъщи, защото бях прекарал един ужасно уморителен ден, но останах да се помотая с него поради онази отстъпчива любезност, която винаги ме обзема в компанията на хора, които не харесвам. Силуетът на леко поклащащата се фигура изплува в мрака пред очите ми.

— Позволи ми — обади се той с разлигавен пиянски глас — да ти доверя тайната на моя майсторлък като писател. Аз жъна успехи, а ти провали, нали така? Отговорът, старче, е секс, при това много секс. — Повиши глас, вирна брадичка и каза, или по-скоро обяви думата „секс“, източвайки тънкия си пилешки врат, и я отхапа с лай като сержант, обучаващ новобранци. — Изобилие от секс — повтори той, този път с по-нормален глас, — но помни — и прошепна доверително, — *панталоните закопчани*. Копчелъкът затворен, човекът се измъчва.

Не може без страдание. Все едно че имаш стеснение на канала, стриктура, или пък ограничен избор като в Клуб на книгата. Онова, което е недопустимо за един роман, е доброто здраве, грубият сквернословен език, всичко естествено и смешно. Това, разбира се, е рецептата на Чосър и елизабетинците, но днес тя вече не важи — дюкянът трябва да е затворен догоре със здрави презвитериански копчета. — И извърна лицето си към мен с физиономия, която приличаше на копче — малко и гротескно. Благодарих му за съвета, ала той махна царствено с ръка.

— Давам ти го безплатно — рече, хвана ме и ме поведе по потъналата в мрак улица. Упътихме се към осветения център на града като роби, оковани в една верига, като две сродни писателски души, обременени — всяка с усещането за различен по вида си крах. Той взе да говори много поверително на себе си за неща, които интересуваха само него — мърмореше неразбираемо под носа си. Щом завихме по улица „Де Съор“, спря пред осветената врата на една къща с лоша слава и заяви:

— Бодлер твърди, че съвкуплението е поезията на тълпата. Уви, вече не е така! Сексът умира. През следващия век ще лежим един до друг с език в устата на другия, тихи и беспламенни като морски водорасли. О, да! Несъмнено така ще стане. — И ми цитира една арабска поговорка, която бе използвал за епиграф на трилогията си: „Светът е като краставица: днес е в ръката ти, утре — в задника.“ След това продължихме да криволичим като раци по пътя към неговия хотел, а той току повтаряше думата „несъмнено“, очевидно изпитвайки удоволствие от мекото съскане на с-то в нея.

Беше изпит, изтощен и необръснат, но в сравнително добро разположение на духа след разходката. Още невлезли в стаята, и той извади бутилка джин от скрина до леглото си. Казах нещо по адрес на двата издути куфара, които стояха до тоалетката, стегнати за път; шлиферът му лежеше праметнат върху един стол, а от джобовете му се подаваха вестници, пижамата, паста за зъби и други дреболии. Щял да хване нощния влак за Газа, така ми отвърна. Имал нужда да отдъхне и затова отивал в Петра. Коректурите на последния му роман бяха прегледани, подписани, опаковани и адресирани. Лежаха върху мраморния плот на тоалетката му. В обзелото го мрачно униние разпознах онова изтощение, което обикновено спохожда твореца след

всяка приключена работа. Това са творческите спадове, по време на които вечният флирт с мисълта за самоубийство се разиграва наново.

За жалост, колкото и да се опитвам, не мога да си спомня целия ни разговор. Сега, когато мислено се връщам назад, разбирам, че самият факт, че това се оказа нашият последен разговор, го обогатява със смисъл, какъвто никой от нас не е влагал първоначално. Нито пък, за целите на този роман, той е престанал да съществува; просто прекрачи в живачното царство на едно огледало, както трябва да направим и всички ние — да оставим болестите си, извършените злини и змийското гнездо на нашите желания да продължават да действат за добро или зло в реалния свят, където споменът за нас обитава сърцата на нашите приятели. Все пак присъствието на смъртта одухотворява живота — и това е целта: да придаде смисъл на необикновения ход на времето. В момента и двамата се намирахме в точки, отстоящи на равно разстояние от смъртта, или поне така смятам сега. Може би още тогава го е занимавала тази мисъл — няма значение. Не мога да кажа. Няма нищо мистериозно в желанието на един творец да сложи край на живота си, който смята за изчерпан (един от героите в последната му книга възкликва: „Години наред човек трябва да се бори с усещането, че хората го приемат с безразличие, истинско безразличие; един ден обаче с нарастваща тревога разбира, че не друг, а сам Бог е безразличен: и не само че е безразличен, ами и нищо не може да го изтръгне от тази апатия.“)

Но като оставим това настрана, все пак ще кажа, че то ми напомня за реплика от един наш пиянски разговор. Беше се разприказвал с голяма неприязън за Балтазар, за неговите занимания с религия, за тайния кръг Кабал (за който бе само дочул). Заслушах се, без да го прекъсвам, и постепенно гласът му заглъхна като часовник, притиснат от бремето на секундите. Стана, наля си пиене и рече:

— Човек трябва да страда от огромно невежество, за да се обърне към Бога. Аз обаче никога не съм влизал в категорията на неуките, поне така си мисля.

Ето такива разговори държат ума ми буден през ноци като тази, когато излизам да се разхождам във ветровития мрак; после се връщам към пращящия огън от маслинови съчки в старомодната сводеста камина, край която е заспала Жюстин — в люлка от ароматни борови клонки.

Каква част от него мога да твърдя, че познавам? Знам, че човек обикновено проумява само един аспект от нашия характер. Към различните хора ние обръщаме различни страни на призмата. Неведнъж съм се изненаждал от наблюдения, които само са потвърждавали тази моя мисъл. Например когато Жюстин определи Помбал като „един от големите примати на секса“. В моите очи той никога не е изглеждал като хищен грабител; по-скоро като хедонист, който до такава степен робува на собствените си страсти и апетити, че често става смешен. За мен беше трогателен и забавен, дори ценях тази негова вродена абсурдност. Но тя сигурно бе съзряла у него не друго, а огромния тихо пристъпващ котарак, какъвто беше (според нея).

Що се отнася до Пърсуордън, сещам се и още нещо. Докато говореше за религиозно невежество, той изправи снага и ненадейно улови бледото си отражение в огледалото. Бе вдигнал чаша към устните си и в този миг отпи, напълни си устата и извъръщайки глава, се изплю върху собствения си лъскав огледален образ. Спомням си сценката с болезнена яснота: размитото от джин отражение на стаята в огледалото — разхвърляна скъпа хотелска стая, която сега ми се струва най-подходящото място за случилото се по-късно същата нощ.

* * *

Площад „Заглул“ — сребро и гълъби в клетки. Сводеста пещера с наредени покрай стените черни бурета, запушена от дима на печена херинга и от миризмата на рецина. Думи, надраскани в полето на вестник. Разливам вино върху наметалото ѝ и докато се опитвам да изтрия петното, неволно докосвам гърдите ѝ. Никаква реакция. Пърсуордън продължава да разказва така цветисто за Александрия и изгарянето на библиотеката. В стаята над нас неизвестен клетник се превива и пици от менингитни болки...

* * *

Днес най-неочаквано заръмя пролетен дъждец и колоса уличния прах в града, както и листата в цветните лехи; зачука по стъкления покрив на ателието, където Несим се е умислил върху скицата за портрет на собствената си жена: седнала пред камината с китара в ръка, около врата ѝ шалче на точки, пее с глава, килната на една страна. Песента ѝ още звучи в главата му като дълбокия глух тътен, вещаещ земетресение. Чудовищни мълнии свистят над парковете, където палмите се превиват, опънати като пружина; митични жълтогриви вълни връхлитат Фарос^[51]. Нощем градът се изпълва с нови звуци, с поривите на вятъра, който шуми и отшумява на талази, докато човек усети, че Александрия се е превърнала в кораб и старите му дъски пъшкат и пращат при всеки устрем на морето.

Това е любимото време на Скоби. Лежи в леглото и нежно гали телескопа си, като от време на време замислено поглежда празната стена от проядени кирпичени тухли, която закрива гледката му към морето.

Скоби е почти на седемдесет, но още се страхува от смъртта; единственото му безпокойство е, че един ден ще се събуди и ще установи, че е умрял — той, капитан трети ранг Скоби. В резултат на това всяка сутрин, още преди да е съмнало, изживява страхотен шок, когато виковете на водоносците под прозореца му го разбуджат. Не смее да си отвори очите. Стиска ги здраво (от страх, като ги отвори, да не види новите си небесни хазяи или пък хор от херувими), после започва да опипва плота на шкафчето до леглото си и сграбчва лулата. Тя е винаги натъпкана от предишната вечер, а до нея стои отворена кибритена кутия. След първото дръпване от моряшкия тютюн той се успокоява и отваря очи. Поема си дъх с дълбока признателност за това, че е жив. Усмива се. Оглежда се с нескривано задоволство. Придърпва тежката овча кожа, която му служи за завивка, до ушите си и запява малкия си хвалебствен химн към утрото. Гласът му пука и пращи като станиол на вятъра. „*Taisez-vous, petit babouin: laissez parler votre mere*“^[52].

Увисналите му бузи на тромпетист порозовяват от усилието. Прави си кратка инвентаризация наум и открива, че неизбежното главоболие е налице. Езикът му е като ожулен от снощното бренди. Но какво са тези незначителни оплаквания пред перспективата за още един ден, прекаран в живота. „*Taisez-vous, petit babouin*“ и така

нататък — спира само колкото да пъхне ченето в устата си. Допира набръчканите си пръсти до гърдите и блажено се заслушва в звука на пулсиращото си сърце, което едва поддържа вялото му кръвообращение в системата от вени, чиито несъвършенства (истински или въображаеми, това не знам) лекува единствено с бренди във всекидневни и почти смъртоносни дози. Много се гордее със сърцето си. Ако го посети някой и той е в леглото си, веднага сграбчва ръката му в мазолестия си крайник и я слага върху сърцето си: „Здраво като на бик, нали? Тиктака като ново въпреки брендито“ — така казва. Човек преглъща и няма как, пъхва длан под евтината му пижама, за да усети тъжния, глух, далечен, едва доловим пулс на живота — като сърце на зародиш в седмия месец. После, изпълнен с трогателна гордост, той се закопчава догоре и изревава като звяр, за да покаже колко е як. „Сутрин скачам като лъв от леглото“ — това е другата му любима фраза. Човек не може да каже, че е видял цялото му очарование, преди да е зърнал как се измъква от грубата си памучна постеля, превит надве от ревматизъм като някое улично псе. Само в най-топлите месеци на годината кокалите му се раздвижват достатъчно добре, за да се изправи на крака. През летните следобеди излиза на разходка в парка — съсухреният му череп блести като малко слънце, лулата му е вирната нагоре към небето, а челюстта — стисната в похотлива гримаса, демонстрираща цветущо здраве.

Никаква история на града не може да е пълна без митовете за Скоби и Александрия със сигурност ще обеднее, когато изсушеното му от слънце тяло бъде обвито в знамето на Великобритания и спуснато в плиткия, запазен за него гроб в римокатолическото гробище до трамвайната линия.

Оскъдната му капитанска пенсия едва стига да си плаща за гъмжащата от хлебарки стая, която се намира в най-бедните покрайнини на града зад улица „Татуиг“; допълва я със също толкова оскъдната заплата, отпусната му от египетското правителство, удостоило го и с полицейската титла „бимбаши“. Клия му бе направила прекрасен портрет в полицейска униформа с ален фес на главата и огромна мухогонка, гъста като конска опашка, елегантно положена върху кокалестите му колене. Клия е тази, която го снабдява редовно с тютюн, със собственото си възхищение и компания, а когато може — и с бренди. Тъй като здравето му се нуждае от непрекъснати

аплодисменти, даваме дежурства, особено ако си е насинил гръдния кош от възторжени потупвания, за да покаже колко е силен. Що се отнася до произход — той няма такъв. Животът му, преминал на няколко континента, го превръща в сериозен субект на митологията. И тук присъствието му е така наситено с въображаемо здраве, че той не се нуждае от нищо повече — освен може би от някое и друго пътуване до Кайро по време на Рамазана, когато неговият участък е затворен и когато се смята, че престъпността е замряла поради постите.

Юношеството е голобrado, такова е и второто детство. Скоби има навика да подръпва остатъците от някогашната си красива, гъста, заострена брада — но много внимателно, почти гальовно, от страх да не я изскубе цялата и съвсем да оголее. Вкопчил се е в живота като пиявица, ала всяка година му носи нови неумолими промени. От похода на зимите тялото му като че се е смалило, свило се е; черепът му скоро ще заприлича на бебешки. Още година-две и ще може да си го напъха в бутилка и да го спиртоса веднъж завинаги. Бръчките му стават все по-дълбоки. Когато свали ченето си, в лицето заприличва на престаряла маймуна; над проскубаната му брада по всяко време на годината лъщят две червени като черешки бузи, които той нарича галено „ляво и дясно на борд“.

Може да се каже, че чисто физически тялото му бе претърпяло промяна на основните си параметри; през хиляда деветстотин и десета година едно падане от бизана бе изкривило челюстта му с два румба на югозапад и бе раздробило на парчета челния му синус. Когато говори, протезата му се държи като подвижна стълба, която се извива нагоре в черепа му постъпателно и на тласъци като конвулсивна спирала. Усмивката му е много особена — никога не знаеш точно в кой ъгъл на устата му ще цъфне, също като на Чеширския котарак. През хиляда осемстотин деветдесет и осма взел да прави знаци с очи на една чужда булка (по неговите думи), в резултат на което се простил с едното си око. Тази случка обаче, изглежда, е известна единствено на Клия. Ала подмяната на органи в конкретния случай не се оказала особено сполучлива. В спокойно състояние не личи много, но щом се разприказва, разликата в двете му очи става повече от очевидна. Има и един малък технически проблем — истинското му око е вечно кървясало. Още когато за пръв път почете присъствието ми с една писклива версия на песента „Караул, колко още ти остава?“, като

стоеше в ъгъла на стаята, вдигнал нощното гърне в едната си ръка, забелязах, че дясното му око е с по-забавени реакции в сравнение с лявото. Тогава дори го оприличих на по-големичък вариант на стъкленото око на препарирания орел, който наднича заплашително от нишата в градската библиотека. Ала през зимата не истинското, а изкуственото му око пулсира като бясно и го прави необщителен, злобен и навъсен до мига, в който смогне да излее в стомаха си малко бренди.

В дъждовно и мъгливо време Скоби се явява нещо като протозойски портрет, защото неизменно носи у себе си английското време и нищо не може да го ощастливи повече от зимна вечер, прекарана в разговори край камината. Един по един спомените бавно про капват от разнебитената машина на ума му, докато след броени секунди престава да ги разпознава като свои. Слушам го и пред очите ми се завихрят дългите сивеещи вълни на Атлантика, извиват гребени над спомените му, задушават ги в остри като иглички пръски и го заслепяват. Когато говори за миналото, прави го, като че изпраща кратки отривисти телеграми, сякаш връзките са лоши и времето пречи на комуникациите. В Досън Сити десетте мъже, изпратени нагоре по реката, попаднали в обятията на бялата смърт. Зимата се стоварила отгоре им подобно на чук, премазала ги: уиски, злато, убийства — като нов кръстоносен поход на север към дърводобивните райони. По същото време брат му паднал в един от водопадите на Уганда; дълго време в съня си виждал малката му фигура, като муха, как лети надолу, после изчезва, погълната от жълтеникавата мътилка на водата. Не, не: това било по-късно, когато разглеждал една карабина и се прицелил в мозъчната кутия на минаващ бур. Опитва се да си спомни точно кога трябва да е било, навежда полираното си теме и напряга ума си, но големите мрачни вълни го заливат, а дългите неотстъпчиви приливи охраняват бариерата, която го разделя от собствените му спомени. Оттук се сетих и за неумолимите промени, които морето е издълбало върху стария пират: черепът му прилича на изсмукан и вече само отгънялата кожа разделя външната му усмивка от усмивката на скелета отдолу. Заглеждам се във въпросния череп с дълбоки белези по него, в тънките като клечки кокали на пръстите му, покрити с восъчнобяла кожа, в треперещите му пищялки...

Наистина, както каза Клия, старият Скоби е като експериментален двигател, останал от миналия век — обаятелен и патетичен като ракетата на Стивънсън.

Живее в малкия си таван със скосен покрив като отшелник. „Отшелник!“ — още една от любимите му думи; докато я произнася, надува бузи мръснишки, после ги пуква като балон със средния си пръст и забелва очи, намеквайки за разпътните женски наслади, които си е позволявал на тъмно. Но се осмелява само пред Клия; иначе, в присъствието на „една истинска дама“ моментално приема защитната окраска на джентълмен, която захвърля в мига, в който дамата стане да си върви. Истината обаче е малко по-тъжна. „Виж, съвсем за кратко бях командир на скаутска дружина — признава ми той *sotto voce*^[53] — в лагера Хакни. Това стана, след като бях отзован от служба. При създаването се положение на нещата просто трябваше да се махна от Англия. Напрежението ме съсипа, направо вече не издържах. Всяка седмица очаквах да зърна някое заглавие от сорта на «Още една жертва на похотливите желания на скаутски командир» в «Новини от света». В самия Хакни нещата изглеждаха другояче. Момчетата ми бяха най-добрите секачи. Истинските млади лъвчета на Итън, така ги наричах. Ама на предишния командир му бяха лепнали двайсет годинки. При това положение човек започва да изпитва съмнения. Тези неща те карат да се замислиш. Така или иначе, не се чувствах добре в Хакни. Искам да знаеш, че всичко това е минало и забравено, пък и аз държа да ми е спокойно на душата — казвам ти го ей така, за всеки случай. Ала в Англия човек вече не се чувства свободен. Погледни ги само как гледат да затворят устата на пастори, на уважавани духовни лица и така нататък. Сън не ме ловеше по цели ноци, измъчвах се. Най-накрая заминах като личен придружител на Тоби Манеринг, баща му беше член на парламента, а самият той само си търсеше повод да се махне нанякъде. Казали му, че трябва да пътува с придружител. Много се натискаше да постъпи във флота. Така се озовах в Александрия. Хареса ми — надуших, че животът ми тук може да бъде по-лек и свободен. Веднага си намерих работа в нравствената полиция под командването на Нимрод паша. И ето ме още тук, скъпо момче. И както виждаш — никакви оплаквания. Като хвърля поглед от изток на запад към плодоносната делта на Нил, и какво виждат очите ми? Безкрайни мили от малки ангелски черни задничета.“

Египетското правителство, с типичните щедрост и донкихотщина, с които целият Левант се отнася към всеки чужденец, показал малко добронамереност и приятелско отношение, му предостави необходимите средства, с които можеше да преживява в Александрия. Твърди се, че след назначението му в нравствената полиция покварата в града взела такива неописуеми размери, та трябвало да бъде повишен, за да се махне от поста; но самият той винаги е твърдял, че преместването му в Централния следствен отдел на полицията било едно съвсем заслужено издигане — а самият аз никога не събрах кураж да го разпитам повечко на тази тема. Работата му не беше тежка. В продължение на няколко часа всяка сутрин трябваше да стои в паянтовата сграда в северната част на града, където дървениците, обитаващи прогнилото му старомодно бюро, се прескачаха из цялата стая. Обядваше скромно в „Лутеция“, а когато средствата му позволяваха, си купуваше една ябълка и бутилка бренди за вечеря. Дългите изтощителни летни следобеди прекарваше в сън и в прелистване на вестниците, които вземаше назаем от един приятелски настроен вестникар грък. (Докато четеше, темето му едва забележимо пулсираше.) Зрелостта е всичко.

Мебелировката на малката му стая издаваше изключително еkleктичен дух; няколкото предмета, които украсяваха живота на този отшелник, имаха определено субективен характер, сякаш, взети заедно, образуваха личността на собственика си. Затова и портретът на Клия притежаваше такава завършеност — защото във фона на картината бе успяла да вмести всички притежания на стария пират. Например изтърканото от пипане малко разпятие на стената зад леглото; чак на преклонна възраст Скоби прие римокатолическата вяра да му служи за утеха на стари години и да го предпазва от онези недъзи на характера, които вече се бяха превърнали в негова втора природа. На една от стените висеше и репродукция на Мона Лиза, чиято загадъчна усмивка винаги напомняше на Скоби за неговата майка. (Що се отнася до мен, прочутата усмивка винаги ми е напомняла усмивката на жена, току-що изяла съпруга си.) Но и репродукцията беше част от съществуването му и Скоби имаше към нея много лично и специално отношение. Сякаш неговата Мона Лиза бе дезертирала от Леонардо и по нищо не приличаше на останалите.

Не бива да забравяме и старата масичка за сервиране, която му служеше едновременно за скрин, библиотека и писалище. Клия я бе удостоила с подобаващо внимание, като я бе изрисувала в най-големи подробности. Тя имаше четири рафта — всеки с тънък, но много елегантен плот. През 1911-а бе платил за нея фардинг и девет пенса на Юстън Роуд и тя бе обиколила света с него поне два пъти. Всеки от гостите му трябваше да се възхищава от нея под вещото му напътствие — обяснения, които даваше без следа от чувство за хумор или смущение. „Прелестна стара вещ, нали така?“ — подхвърляше той самодоволно, грабваше един парцал и започваше да я бърше от прах. Горният рафт, поясняваше любезно, е предназначен за сандвичи с масло, средният — за сладкиши, и долният — за „два вида торти“. В момента обаче масичката не се използваше по предназначение. Най-отгоре лежаха телескопът, компасът и Библията, на средния рафт — кореспонденцията му, която се състоеше от един-единствен плик — този, в който получаваше пенсията си, и най-отдолу с особено достолепие се мъдреше нощното му гърне, за което твърдеше, че е „най-ценната му семейна реликва“, и което бе свързано с някаква мистериозна история, която все обещаваше да ми разкаже някой ден.

Стаята бе осветена със слаба електрическа крушка и цяла гора от свещи, поставени в нишата, в която се намиреше и стомната със студена вода за пиене. Единственият прозорец без перде бе като сляп, защото гледаше към тъжна олющена кирпичена стена. Проснат в леглото си сред димящите свещи и тяхната мъждукаща светлина, която се отразяваше в стъклото на компаса — проснат в леглото след полунощ, когато брндито вече пулсираше видимо във вените на черепа му, той ми приличаше на престаряла сватбена торта, която чакаше някой да се наведе и да ѝ духне свещите!

Последното нещо, което казваше на дошлия да се погрижи за него, да го сложи да спи и да го завие — настрана от сладното му „нацелувай ме“, което неизменно придружаваше с похотлив поглед и цинично мляскане във въздуха, — бе далеч по-сериозно. „Каж ми честно? — питаше той. — Личат ли ми годините?“

Истината е, че Скоби можеше да бъде на всякаква възраст; по-стар от раждането на трагедията, по-млад от смъртта на Атина. Измътен в Ноевия ковчег, резултат от случайната среща и ненадейното съвкупление на мечката и щрауса; преждевременното му раждане било

предизвикано от злоещото, всяващо ужас прашене, когато плоскодънният ковчег заседнал на Арарат. Скоби излязъл от утробата му в инвалидна количка, с ловджийски каскет на главата и червени панталони от каша. Върху долните му крайници — чифт блестящи ботуши с ластичен плат отстриани. В ръцете му — изпокъсана семейна Библия. На форзаца пише: „Джошуа Самюъл Скоби, 1870. Почитай баща си и майка си.“ Към тези дарове били прибавени очи като мъртви луни, добре очертано изкривяване на гръбначния стълб и слабост към древните гребни лодки. Не кръв течеше във вените на стария пират Скоби, а зеленикава солена вода — като онази от най-големите дълбочини. Походката му — бавна, умислена и тежка — напомняше мъчителния път на светеца към Галилея. Неговият език бе морският жаргон, дето се плакне в пет океана — антикварен магазин, пълен с непонятни измислици като секстанти, астролаби и избари. Когато запееше, което правеше често, то бе със същия глас като на Стареца и морето. Подобно на светец покровител, навсякъде бе оставил частица от плътта си — по целия свят: Занзибар, Колombo, Того, Луфън; малки листопадни късчета, които отдавна ръси по пътя си: стари рога, белезници, зъби, косми... Сега приливът го е изхвърлил на брега, изоставил го е на произвола на бурните бързеи на времето — Джошуа, провалилият се метеоролог, островитянин и отшелник.

* * *

Клия, нежната, обичната, непознаваемата Клия е най-големият приятел на Скоби и прекарва значителна част от времето си със стария пират; напуска своето обвито в паяжина ателие и отива, за да му направи чай и да послуша безкрайните му монолози за един живот, от който отдавна се е оттеглил, изгубил е неговия стимул и продължава да се носи по инерция единствено в лабиринта на спомените.

Що се отнася до самата Клия: защо ми е така трудно да нахвърлям нейния портрет? Дали пък въображението не ми пречи? Толкова често мисля за нея, ала когато хвана перото, усещам как се дръпвам, пазя се от директно описание. Може би трудността идва от следното: у Клия има голямо разминаване между навици и нрав. Ако опиша външните подпори на нейния напълно самостоятелен и уединен

живот — подкупващо простички, елегантни и изящни, — съществува опасност тя да заприлича или на монахиня, на която всички човешки страсти са чужди и напълно изместени от всеотдайното търсене на възвишения „аз“, или на разочарована и самовгълбена девственица, отрекла се от света заради лабилната си психика или някаква неизлечима рана, нанесена ѝ още в крехка възраст.

Всичко около нея е в бакъренозлатисти меки тонове; носи русата си къдрава коса вързана отзад точно на мъхестия врат. Затова и погледът веднага пада върху откритото ѝ лице на второстепенна муза с усмихнати сиво-зеленикави очи. Изящно оформените ѝ, спокойни ръце обаче притежават чевръстост, която проличава само когато хване четката да рисува или когато реши да превърже счупеното краче на някое врабче с шина от кибритена клечка.

Бих казал така: че е била излята, още топла, в тялото на млада грация, което ще рече в тяло, родено без инстинкти или желаня.

Да притежаваш ослепителна красота, да разполагаш с достатъчно пари, за да си независим, да имаш талант — все неща, които карат завистниците и малодушниците да смятат, че е голяма късметлийка, при това незаслужено. Но защо, питат нейните критици и наблюдатели, защо се е отказала от брака?

Живее скромно, ала съвсем не мизерно, като обитава едно таванско ателие, обзаведено с железен креват и няколко разклатени плажни стола, които през лятото автоматично пренася в крайморската си барака в Сиди Бишр. Единственият лукс, който си е позволила, е облицованата с плочки блестяща баня, в единия ъгъл на която е поставила миниатюрна печка, за да може да си стотви нещо, когато се наложи; както и етажерка с книги, по чиито претъпкани рафтове си личи, че интересите ѝ са всеотранни.

Живее без любовници и без семейни връзки, без да храни лоши или добри чувства към никого, изцяло отдадена на рисуването, на което гледа сериозно, но не съвсем. И в работата си също е късметлийка; защото дръзките ѝ и в същото време изящни платна излъчват мекота и милосърдие, както и снизходително чувство за хумор. В тях преобладава усещането за живота като игра — на силно обичани деца.

Но виждам, че по един глупав начин я определих като човек, „отказал се от брака“. Как би я разсърдило това, защото си спомням, че

веднъж ми рече така:

— Ако ще бъдем приятели, не бива да мислиш или говориш за мен като за човек, който се е отказал от нещо в този живот. Моята самота не ме лишава от нищо, нито пък мога да бъда по-различна от това, което съм. Искам да виждаш само моите успехи, а не да си представяш, че съм жертва на комплекси. А що се отнася до любовта — *cher ami*, — вече ти казах, че любовта ме бе заинтересувала, но само за кратко — а мъжете за още по-кратко; малкото, всъщност единственото изживяване, което ме беляза, бе изживяване с една жена. Аз продължавам да пия от щастието на тази съвършено *осъществена* връзка: на нейния фон днес всеки плътски заместител би изглеждал ужасно вулгарен и кух. Ала не си мисли, че страдам от някаква модерна разновидност на „разбито сърце“. Не. Колкото и невероятно да ти изглежда, чувствам, че любовта ни наистина спечели от изчезването на обекта; сякаш физическото тяло някак пречеше на истинската любов да разцъфти, стоеше на пътя на нейното самоосъществяване. Това сигурно ти звучи като бедствие? — изсмя се тя.

Спомням си как разговаряхме, разхождайки се по обляния в дъжд Корниш през есента, под смрачаващия се лунен сърп в облачното небе; докато говореше, Клия нежно ме хващаше под ръка, притискаше се в мен и така ми се усмихваше, че бих разбрал минувачите, които ни вземаха за влюбени.

— Освен това — продължи тя — има и нещо друго, което вероятно ще успееш сам да откриеш. Има нещо в любовта — няма да кажа сбъркано, защото грешките обикновено са у нас, но нещо, което не разбираме в нейната същност, в нейната природа. Например любовта, която сега изпитваш към Жюстин, не е различна любов към различен обект, а е същата, която чувстваш и към Мелиса, но този път се мъчи да се осъществи чрез Жюстин. Любовта е ужасно устойчиво нещо и на всекиго от нас се полага определена порция от нея, определена дажба. Тя може да има безкрайно много проявления и да се привързва към безкрайно много хора. Но е количествено ограничена, тъй като подлежи на изразходване, може да се износи, да се изтощи и капитулира, преди да е стигнала до истинския си обект. Защото целта на нейното пътуване се намира някъде в най-съкровенията глъбини на душата, където тя се разпознава като любов към себе си, тоест

основата, върху която градим душевното си здраве. Но то няма нищо общо нито с егоизма, нито с нарцисизма.

Именно тези разговори, които понякога продължаваха до късно през нощта, ме сближиха с Клия, научиха ме, че мога да разчитам на силата, от която черпеше и тя, а именно самопознаване и размисъл. В нашето приятелство ние често споделяхме съкровени си мисли и идеи, изпробвахме ги върху себе си — нещо, което би било невъзможно, ако ни свързваха онези чувства, които, колкото и парадоксално да звучи, по-скоро и по-дълбоко ни разделят, отколкото обвързват, въпреки че човешките заблуди ни пречат да повярваме в това.

— Истина е — спомням си я да казва веднъж, когато ѝ подхвърлих този странен факт, — че в известен смисъл аз съм ти по-близка от Мелиса или Жюстин. Знаеш ли, любовта на Мелиса е прекалено доверчива, тя я заслепява. Докато малодушната мономания на Жюстин гледа на всеки през призмата на собственото си въображение — Жюстин си измисля човека и това ти пречи да бъдеш нещо друго освен демона, който е тя. Не се сърди. Не ти го казвам с лоши чувства.

Но настрана от собствените си художнически проекти, Клия често работеше и по молба на Балтазар. Беше станала художник на клиниката. По една или друга причина моят приятел не беше привърженик на идеята болестните аномалии да се регистрират само с фотографски снимки. Според личната му теория не по-малко важна е и пигментацията на кожата през определени етапи на неговата любима болест. Опустошенията на сифилиса например — във всяка фаза и степен на аномалия, бяха увековечени специално за него от Клия в огромни цветни рисунки, направени с ужасяващи подробности, разбиране и професионализъм. В известен смисъл тези рисунки бяха истински произведения на изкуството; чисто практическата им насоченост бе освободила художника от необходимостта да търси самоизява и Клия се бе съсредоточила върху документалната им страна. Тънещите в невежество, измъчени човешки същества, които Балтазар подбираше всекидневно от дългата тъжна опашка пред отделението за приходящи пациенти (както човек изважда изгнилите ябълки от кацата), притежаваха всички художествени качества на портрета — човешки физиономии, издути като плондер кореми,

съсухрена кожа или такава, която се лющи като мазилка, карциноми, готови да се пръснат под обвиващата ги ципа... Спомням си, когато за пръв път я видях да работи в клиниката. Бях се отбил при Балтазар във връзка с едни рутинни удостоверения за училището, в което преподавах. През стъклената врата на хирургията зърнах Клия, която тогава не познавах, седнала под изсъхналата круша в запуснатата градина. Беше облечена в бяла престилка като човек от персонала, а боите ѝ бяха методично подредени отстрани върху мраморна плоча. Пред нея забелязах, полуизлегнато на плетен стол, едрогърдесто селско момиче с лице на сфинкс и с вдигната от кръста нагоре пола, за да се вижда изборият от приятеля ми обект на изучаване. Беше ясен пролетен ден и в далечината се чуваше плисъкът на морето. Непорочните и талантиви ръце на Клия се движеха напред-назад по бялата повърхност на хартията с професионална сръчност и увереност. Лицето ѝ издаваше съсредоточената всеотдайност и задоволството на специалист, който си разбира от работата. В момента изпилваше някои последни подробности.

Когато Мелиса умираше, не искаше да види никой друг освен Клия; тя стоеше по цели нощи край леглото ѝ, разказваше ѝ разни истории и се грижеше за нея. А що се отнася до Скоби — не смея да твърдя, че хомосексуализмът на двамата представляваше някаква скрита връзка, дълбока като подводен кабел, съединяващ два континента, защото би било еднакво несправедливо както спрямо единия, така и спрямо другия. Беше сигурно, че не това е отношението на стария пират към нея; а тя от своя страна бе толкова сдържана и тактична, че никога не би му показала колко кухо и суетно звучат хвалбите за любовните му подвизи. Ала двамата представляват съвършената двойка, истински щастливи в отношенията си, също като баща и дъщеря. Само веднъж съм го чувал да ѝ повишава глас, задето не се е омъжила, но тогава прекрасното гладко лице на Клия се закръгли от учудване като на ученичка, и с най-сериозен тон, който успя да прикрие игривото дяволито пламъче в сивите ѝ очи, тя му отвърна, че чака да се появи истинският мъж, на което Скоби кимна замислено и се съгласи, че е напълно права.

Веднъж от купчината потънали в прах платна, захвърлени в единия ъгъл на ателието ѝ, измъкнах портрет на Жюстин — полупрофил в импресионистичен стил, очевидно недовършен. Клия

затаи дъх и се загледа в него с онова умиление, което може да излъчва само майка, съзнаваща, че макар и грозновато, в нейните очи детето ѝ си остава красиво.

— Много е стар — подхвърли тя, дълго мисли и после ми го подари за рождения ден. Сега портретът стои върху лавицата на сводестата камина, за да ми напомня за влудяващата красота на това мургаво лице, пред което толкова често съм затаявал дъх. Току-що бе извадила цигарата от устата си и като че се канеше да каже нещо, което умът ѝ вече бе формулирал, и то се четеше в очите ѝ. Устните бяха разтворени, готови да изрекат думите.

* * *

Манията за самооправдаване е обща за хората с нечиста съвест и за онези, които търсят философско обяснение на действията си; но и в двата случая това води до странен начин на разсъждение. Тогава идеята не е спонтанна, а умишлено възприета. При Жюстин резултатът от тази мания беше непрекъснат поток от идеи и размисли върху минали и настоящи действия, които притискаха ума ѝ със силата на напиреща срещу бент вода. Ала въпреки злощастната енергия, хвърлена в тази насока, въпреки мъчителните клопки по пътя на самопознанието, човек не можеше да не отхвърли заключенията ѝ като несъстоятелни, тъй като те никога не бяха едни и същи, непрекъснато семеняха, гърчеха се под напора на вечното ѝ безпокойство. Тя предлагаше на вниманието на хората всевъзможни теории за себе си с такава лекота, сякаш раздаваше визитни картички. „И ти не вярваш, че любовта се състои изцяло от парадокси?“ — учудила се веднъж на Арнаути. Спомням си, че подобен въпрос зададе и на мен с онзи свой леко смутен глас, който зареждаше думите ѝ едновременно с гальовност и заплаха. „Да предположим, че съм си позволила тази близост, само и само да си спестя опасността от едно истинско влюбване в теб, което би означавало и падение? С всяка целувка аз спасявах Несим.“

Ето, това например, как би могло то да представлява същинският мотив за онази невероятна сцена на плажа? Истината е, че няма почивен ден за съмненията, няма. В друг случай тя подходи към

въпроса от по-различен ъгъл, но, както личи, със същата искреност. „Поуката е — каква е поуката? Ние не сме най-обикновени ненаситници, нали така? И как само тази връзка отвърна на всичките ни очаквания, спомняш ли си? Срецнахме се и злото ни сполетя, сполетя най-хубавото, което имахме — любимите ни същества. О, само не се смей!“

Лично аз винаги се изумявах, направо оставах със зяпнала уста пред подстъпите, които тези мисли отваряха; дори се страхувах, толкова странно ми се виждаше да разговаряме за чувствата си един към друг в такава погребална светлина. Понякога се раздразвах също като Арнаути при подобни обстоятелства и изкрещявах: „Не гневи Бога с тази твоя мания за нещастие, защото може да ни докараш и поголеми беди. Изчерпваш връзката ни, преди да сме я изживели.“ Разбира се, знаех, че е безсмислено да споря. В този свят има хора, орисани да се самоунищожават и при тях никакви разумни доводи не помагат. Жюстин винаги ми е напомняла за сомнамбул, който е поел гибелния си път по стената на висока кула; всеки опит да я разбудиш с вик би довел до нещастие. Човек можеше само да я следва тихомълком с надеждата полека-лека да я отведе встрани от мрачните бездни, зинали от двете ѝ страни.

Ала по силата на някакъв особен парадокс именно тези недъзи на характера — тези пошлости на душата — представляваха за мен най-силният магнит у странната кинетична личност на Жюстин. Предполагам, че са съответствали на недостатъци в собствения ми нрав, които, с повече късмет и за разлика от нея, бях успял да преодоля до голяма степен. Зная, че за нас любенето беше само една малка част от общия свят, роден от духовната ни близост, който с всеки изминал ден се разрастваше и разпростираше наоколо ни. Как само обичахме да разговаряме! Нощ след нощ из мръсните крайбрежни кафенета (като напразно се мъчехме да скрием от Несим и другите ни общи приятели една връзка, която ни караше да се чувстваме гузни). И като разговаряхме, неусетно ставахме все по-близки и по-близки, неусетно пръстите ни се вплитаха, търсехме утеха в обятията си — не разпалени от обичайната за всички влюбени чувственост, а по-скоро защото физическият допир сякаш облекчаваше болката от себеизучаването.

Разбира се, това е най-нещастната любовна връзка, на която е способен човек — обременена от сърцераздирателната тъга на следсъвкуплението, която полепва по всеки жест на нежност, утаява се като тиня в чистите води на целувката. „Лесно е да се пише за целувки — казва Арнаути, — но тяхната страст, вместо да прелива от намеци и кодирана многозначителност, служи единствено да утолява нашите мисли. Тя не носи информация, както обикновено. Толкова други неща стават едновременно.“ И наистина, докато я любех, аз започнах да проумявам какво точно е искал да каже, описвайки Задръжката като „парливото усещане да лежиш до красива статуя, неспособна да отвърне на целувките на грешната човешка плът, до която се докосва. Има нещо изтощително и извратено в това да се любиш така вещо и така пестеливо.“

Например спалнята. С бронзовофосфорната си светлина пастелите припламват в зелената тибетска ваза, от която се разнася ароматът на рози и изпълва цялата стая. Край леглото богатият остър парфюм на пудрата ѝ е увиснал тежко във въздуха, просмукал се е в надиплените балдахини. Тоалетка с кремове и мехлеми. Над леглото — Птолемеевата система на света! Беше поръчала да ѝ я нарисуват върху пергамент в красива рамка. Щеше да виси вечно над леглото ѝ, над иконите в кожени обвивки, над бойната редица от философи. Кант с нощна шапчица внимателно се качва по стълбите. Юпитер Тонанс. Тежка безполезност витае над този низ от величия — сред които бе допуснала и Пърсуордън. Там можеха да се видят и четири от неговите романи, ала не зная дали не ги беше сложила нарочно за случая (всички вечеряхме заедно). В компанията на своите философи Жюстин приличаше на инвалид, заобиколен от лекарствата си — празни капсули, шишенца и спринцовки. „Целуваш я — пише Арнаути — и виждаш как очите ѝ не се затварят, а се отварят все по-широко от нарастващо съмнение и лудост. Умът ѝ е така буден, че всеки дар на тялото е половинчат — паника, която не би реагирала на нищо по-слабо от остра кюрета. Нощем чуваш как умът ѝ тиктака като евтин будилник.“

На отсрещната стена виси идол, чиито очи са осветени отвътре с електрически крушки, и именно пред този безмълвен ментор, този истукан, Жюстин играе най-личната си роля. Представете си факла, пъхната в гръкляна на скелет, за да осветява свода на черепа, през

който безоките дупки гледат замислено. Сенките, играещи върху тази арка на краниума, пърхат безпомощно. Когато токът изгасне в случай на повреда, една дебела свещ се закрепва в конзолата: тогава гола, Жюстин се повдига на пръсти, за да поднесе запалената клечка кибрит към очната кухня на Бога. В същия миг бръчките около устата се очертават релефно, избръснатата лонна кост изпъква, както и правият като директ нос. Тя никога не се чувства спокойна, ако този посетител от далечната митология не бди над кошмарите ѝ. Под него лежат разхвърляни няколко малки евтини играчки — целулойдна кукла, моряк, — за които така и не събрах кураж да я разпитам. Именно с този идол Жюстин провежда най-красивите си диалози. Възможно е, твърди тя, когато говориш насън, да те чува мъдрата и милостива маска, която след време тя сама започна да нарича „благородната ми половина“ — добавяйки тъжно с усмивка, издаваща лошо предчувствие: „Има такава половина.“

Страниците на Арнаути сами се прелистват в ума ми, докато я съзерцавам и ѝ говоря. „Лице, изпосталяло от ужаса, дето я гори отвътре. В мрака, аз отдавна съм заспал, ала тя е на крак, за да размишлява върху нещо, което съм споменал относно нашата връзка. Събудя ли се, тя е пак заета, потънала в мисли; седи гола пред огледалото, пуши цигара и потупва с бос крак по скъпия килим.“ Странно, но за мен Жюстин съществува главно в причудливия контекст на тази спалня, за която нямаше да зная, ако Несим не ѝ я беше отстъпил. Именно тук си я представям в онези ужасни пози на интимност, за които пише Арнаути. „Няма по-страшна болка от тази да обичаш жена, която ти дарява тялото си, но не и себе си, защото не знае къде да открие истинския си «аз».“ Колко често, легнал до нея, съм си спомнял тези наблюдения, които обикновенният читател сигурно е отминал, без да ги забележи, погълнат от идеите, които на приливи и отливи изпълват книгата му „Нрави“.

След целувките за нея не идва сънят — вратичка към личната градина на покоя, — както това става с Мелиса. Под топлата бронзова светлина бледата ѝ кожа изглежда още по-бледа. Две цветчета аленеят върху страните ѝ, там, където пада светлината. Отмята роклята и започва да навива чорапите си надолу; тъмният белег над коляното се показва между двете закопчалки на жартиерите. Неописуемо е чувството, което изпитвам, щом видя тази рана — като знак от

апокрифна книга, — и веднага си спомням от какво е. В огледалото мъртвешката глава, сега по-млада и красива от надживяния оригинал, напомня за рудиментарния образ на младата Жюстин — като калцирания отпечатък на папрат във варовика: младостта, която смята, че е изгубила.

Не мога да повярвам, че би могла да съществува по-пълноценно в друга стая; че идолът може да е висял и другаде, в различна обстановка. Винаги е пред очите ми, виждам я как изкачва дългата стълба, прекосява колонадата с амурчета и папрати, после влиза през ниската врата в най-нейната от всички стаи. Фатма, черната етиопска прислужница, върви по петите ѝ. Жюстин се отпуска на леглото и протяга напред отрупаните си с пръстени ръце, а негърката, като хипнотизирана, ги издърпва един по един от дългите ѝ пръсти и ги поставя в малко ковчеже върху тоалетката. В нощта, когато тримата с нея и Пърсуордън вечеряхме сами, после бяхме поканени в голямата къща и след като разгледахме просторните и студени зали за приеми, Жюстин изведнъж се обърна и ни поведе нагоре по стълбите в търсене на среда, която би могла да накара моя приятел, от когото тя много се възхищаваше и страхуваше, да се отпусне.

Пърсуордън не спря да се мръщи цяла вечер, както често правеше — беше зает с пиенето, а това означаваше, че е изключил всичко друго от обсега на своето внимание. Малкият ритуал с Фатма като че свали от Жюстин не пръстените, а задръжките ѝ; тя изведнъж се почувства свободна да се държи естествено и да се движи сред нас с онова „дръзко и малко неуравновесено изражение, с което изруга роклята си, задето се бе закачила във вратата на шкафчето“, или пък да апострофира себе си в голямото огледало с формата на трилистна детелина. Продължи да ни обяснява за маската, като добави тъжно:

— Знам, че това ви звучи евтино, дори театрално. Но аз обръщам лице към стената и ѝ говоря. Така опроцавам собствените си прегрешения, както и на онези, които са съгрешили спрямо мен. Понякога се разбеснявам и удрям юмруци в стената, когато се сетя за безумията, които изглеждат маловажни в очите на хората или на Бога — ако въобще има Бог. И тогава говоря на човека, който винаги съм си представляла, че обитава някакво потънало в зеленина и покой място като в Двайсет и втори псалм. — После идва, скланя глава върху рамото ми и обвива ръце около врата ми. — Затова толкова често те

моля да бъдеш по-нежен с мен. Защото сградата ми се е пропукала — тук някъде горе. Имам нужда от онези малки ласки и галъовни думи, с които даряваш Мелиса; знам, че тя е твоята любов. Кой би могъл да обича човек като мен?

Вероятно Пърсуордън не беше толкова пиян, че да остане неподатлив на естественото очарование на нейния глас. Може би затова се отдалечи в ъгъла на стаята и започна да разглежда лавицата с книги. Като зърна собствените си произведения сред останалите, първо пребледня, след това се изчерви, но дали от срам или яд не мога да кажа. Извърна се, сякаш се канеше да каже нещо, ала, изглежда, премисли. После пак обходи с очи страховитата лавица, а на лицето му се изписа вина и огорчение. Жюстин се обади:

— Ако няма да сметнеш това за нахално от моя страна, бих те помолила за автограф. — Той обаче не отговори. Остана на мястото си като вкаменен с втрещени в лавицата очи и с чаша — застинала в ръката му. След това се завъртя на пети и в този миг алкохолът като че го удари в главата, защото просъска гневно: „Съвременният роман! Тази *grumus merdae*^[54], оставена от престъпниците на мястото на престъплението.“ После безшумно се свлече на една страна, като внимателно постави чашата си права върху пода и веднага потъна в дълбок безпамятен сън.

Последвалият дълъг разговор се състоя над проснатото му на земята тяло. Мислех, че той спи, но, изглежда, е бил буден, тъй като след време възпроизведе по-голямата част от думите на Жюстин в един свой жестоко сатиричен разказ, който, неизвестно защо, тя намери за изключително забавен, а аз се почувствах засегнат и дълбоко огорчен. Описваше как черните ѝ очи блестели от непролети сълзи, докато разказвала (седнала пред огледалото, гребенът пътувал през гъстата ѝ коса с пращане и съскане, наподобяващо гласа ѝ): „Когато за пръв път срещнах Несим, знаех, че се влюбвам, и затова се опитах да спася и двама ни. Нарочно си намерих любовник — един тъп и брутален швед — с надеждата, че по този начин ще успея бързо да нараня чувствата му и да го разкарам. Жената на шведа го бе напуснала и аз му рекох (само и само да спре да подсмърча): «Добре, кажи ми как се държи тя, какво прави и аз ще ти я имитирам. В тъмното всички се превръщаме в продажна плът, независимо дали косата ни е къдрава или права, независимо как ухае кожата ни. Кажи

ми и аз ще те даря с безупречна имитация на първата ти брачна нощ, ще легна в обятията ти, ще се разстеля като коприна.» А през цялото време си мислех: «Несим. Несим.»

В същия контекст си спомням и подхвърлената забележка на Пърсуордън, която сумираше цялото му отношение към нашите приятели.

— Александрия! — възкликна той (беше по време на една от дългите ни разходки на лунна светлина). — Евреите с техния шантански мистицизъм! Как да я опишеш с думи? Място и хора — така ли? — Може би точно тогава е обмислял и онзи злъчен разказ и е търсил начин да се оправи с нас. — Жюстин и нейният град си приличат по това, че създават атмосфера и настроение, но нямат истински характер.

Спомням си как през последната пролет (сякаш завинаги) се разхождахме на пълнолуние, леко замаяни от свежия въздух, морските пръски и сребърната луна, а градът блестеше като полиран нов ковчег. Въздухът лудуваше сред самотните дървета на потъналите в мрак площади, а пращните меланхолични улици се простираха от полунощ до полунощ. Лицата на минувачите бяха като на изпаднали в транс, блестяха подобно на скъпоценни камъни — пекарят забъркваше тестото за утрешния живот, любовникът бързаше към квартирата си, главата му затворена в сребърния шлем на паниката, двуметровите киноплакати светеха с отразената светлина на луната, опънала нервите ни като тетива.

Завиваме зад ъгъла и светът се превръща в плетеница от артерии, облени в сребро, с неизрязани, провиснали в мрака краища. В тази част на Ком ел Дик не се вижда жива душа с изключение на някой и друг съвестен полицай, който от време на време се мярка като греховна мисъл в главата на града. По пустия тротоар стъпките ни отекуват отривисто като среднощен метроном: двама души в своето време и своя град, откъснати от света, крачат сякаш по печалните просеки на луната. Пърсуордън говори за книгата, която винаги е мечтал да напише, и за трудностите, които изпитват градските чада в срещите си с изкуството.

— Ако например мислиш за себе си като за спящ град... тогава какво? Можеш да притихнеш и да прилепиш ухо до гърдите на работното всекидневие — воля, желание, упорство, познания, страсти,

решителност. Като милионите крака на стоножката, обречени да носят безсилното тяло, защото няма как да се отърват от него. Човек се уморява, като тръгне да обикаля тези полета на изживяния опит. Ние никога не сме свободни, ние, писателите. Можех да го обясня и поясно, ако беше сутрин. Копнея за мелодичната хармония на тяло и ум. Копнея за стил и съзвучие. Не за нервните надупчени мисли, които излизат от главата ми като телеграфна лента. Това е болест на нашия век, нали така? Тя обяснява модните вълни на окултизма, които ни заливат. Ето и тук: кръгът Кабал и Балтазар. Той никога няма да разбере, че най-много трябва да внимаваме с Бога, защото е изкушение за всичко *най-ниско* в човешката природа: нашето чувство за малоценност, страхът от неизвестността, личните несгоди и провали; но най-вече чудовищният ни еготизъм, който вижда във венеца на мъченика спортен трофей. Истинската и възвишена природа на Бога трябва да се освободи от нюанси, да стане като чаша изворна вода — да няма вкус и цвят, само да освежава; тогава със сигурност ще изкуши малцината, действително малцината истински съзерцатели.

Що се отнася до мнозинството, те вече са присвоили тази природа и затова не се занимават с нея. Според мен няма система, дето да не изопачава същността на която и да е идея. А и всички тези опити да бъде ограничен Бог, да бъде ограден с думи, идеи и схващания... Няма едно нещо, което да може да обясни всичко: въпреки че всичко може да хвърли светлина върху едно нещо. Боже, сигурно съм още пиян! Ако Бог искаше да бъде нещо, той щеше да си избере изкуството. Скулптурата или магическият цяр. Но огромното количество познание, което ни залива отвсякъде в този наш век, появата на нови науки — всичко това ни обърква, прави ни безсилни и ние не сме в състояние да асимилираме и да оползотворим дори онази част, с която вече разполагаме наготово.

Със свещ в ръка човек може да хвърли сянката на ретинните кръвоносни съдове върху стената. Ала нужно е затишие. Никога не цари мъртва тишина, никога не е достатъчно тихо, за да доловиш духа на Трисмегиста. Цяла нощ се чува бушуването на кръвта в церебралните артерии. Слабините на мисълта. Човек се стряска, колчем тръгне по зъбните предавки на историческото действие, по нишките на причинно-следствените връзки. Няма покой, не може назад да се върнеш, да вдигнеш ръце, да грабнеш кристала и по него да

гадаеш. Възкачваш физическото тяло, внимателно разтваряш мускулите, за да влезеш — мускули гладки и нагънати; старателно преглеждаш бобината на запалването във вътрешността на корема, момиците, черния дроб, затлачен от отрови като канала на кухненски умивалник, мехура с урина, розовия разплетен пояс на червата, мекия роговиден коридор на хранопровода, гласовия апарат със слузестата суспензия, по-мека от торбата на кенгуру. Какво искам да кажа? Човек търси обединяващата, координиращата схема, синтаксиса на Волята, която е в състояние да стабилизира всичко и да премахне вечно витаещата трагедия. По лицето избиват капки пот, обзема те вледеняваща паника, докато усещаш глухото свиване и отпускане на вътрешностите, които си вършат работата, без да обръщат внимание на онзи, който ги наблюдава, а това си ти. Куп дейности извършва човешкото тяло, сякаш е цял град; произвежда изпращания като фабрика и това, Боже милостиви, е нашето всекидневно жертвоприношение. По един дар за тоалетната чиния срещу всяко приношение за пред олтара. Къде се срещат те? Къде е връзката? Отвън в мрака край железопътния мост любимата на този мъж го чака — същото неописуемо червясване цари в нейното тяло и в кръвта ѝ; виното прелива от тръбопроводите, пилорът повръща като преял готованец, миниатюрният свят на бактериите се размножава във всяка капка сперма, слюнка, храчки и мускус. Той взема в обятията си гръбначния ѝ стълб, каналите ѝ са пълни с амонячна вода, менингите изпускат своя тичинков пращец, роговицата блести в аптекарските си тигели...“

След това избухна в ужасния си момчешки смях, като отметна назад глава, а лунните лъчи се отразиха в свършените му бели зъби, наредени под добре подрязаните мустачки.

В такава една вечер стъпките ни отведоха пред вратата на Балтазар и като видяхме, че свети, почукахме. Същата нощ той (така силно разчувстван, че чак изглеждаше страшен) ни пусна една плоча с аматорско изпълнение на стихове от стария поет:

*Мечтани и любими гласове
на мъртвите или на хората, които
за нас са като мъртви.*

*Понявга в сънищата ни говорят,
понявга в мислите си мозъкът ги чува...* [55]

Тези мимолетни спомени не обясняват нищо, не осветляват нищо: но те се връщат отново и отново, когато мисля за приятелите си, като че самите ни навици бяха пропити с онова, което чувствахме тогава, с ролите, които изпълнявахме тогава. Автомобилните гуми, буксуващи върху пясъчните талази на пустинята под синьото мразовито небе на зимата; или през лятото — страховитата бомбардировка от лунни лъчи, които превръщат морето във фосфор — телата блестят като станиол под светлината на електрически крушки; или пък вървим към последната пясъчна ивица до Мунтаза, провираме се през гъстия мрак на зеленината в Царския парк, покрай дремеците стражи, там, където силата на морето изведнъж отслабва и вълните лениво накуцват към брега като спънати с букаи. Или крачим под ръка в художествената галерия, помръкнала от необикновената жълта зимна мъгла навън. Ръката ѝ е замръзнала и тя я пъхва в моя джоб. Днес, понеже е останала съвсем без чувства, ми заявява, че е влюбена в мен — нещо, което досега винаги е отказвала да признае. Дъждът изведнъж затрополя по стъклата на високите прозорци с неочаквана ярост. Тъмните ѝ очи са студени, пресметливо закачливи. Черната сърцевина на предметите потреперва и силуетите се разкривяват.

— Напоследък ме е страх от Несим. Променил се е. — Стоим пред китайските картини от Лувъра. — Смисълът на пространството — подхвърля тя с отвращение. Вече няма форма, няма цветове, нито гледна точка — само зейнала дупка, през която безкраят бавно се влива в стаята: синият залив, където някога е бродил тигър, сега се излива в замислената атмосфера на ателието. После се изкачваме по мрачните стъпала към последния етаж, за да видим Свева, да пуснем грамофона и да потанцуваме. Дребната манекенка се преструва на разстроена, защото Помбал я е изоставил след „бурната им любов“, която продължи почти месец.

И моят приятел беше малко изненадан от силата на собствената си привързаност, която го бе накарала толкова дълго време да мисли само за една жена. Беше си порязал лицето, докато се бръснел, и сега

изглеждаше ужасно нелепо с мустак от лейкопласт върху горната устна.

— Този град помрачава ума — обади се ядосан той. — За малко да се оженя за нея. Направо се вбесявам при тази мисъл. Добре че прогледнах навреме. И това стана, като я видях да стои гола пред огледалото. Изведнъж се отвратих — въпреки че оценявам ренесансовото достолепие на отпуснатите ѝ гърди, восъчната кожа, хлътналия корем и малките ѝ селски лапи. Най-неочаквано се изправих в леглото и си казах: „Боже мой! Трябва да се отърва от нея!“

И сега Свева тихо подсмърча в носната си кърпичка, като си припомня прибързаните обещания на Помбал, които той никога няма да изпълни. „Това е необикновена и много опасна връзка за един свободен мъж — чувам обяснението на Помбал. — Хладната ѝ убийствена снизходителност унищожи цялата ми енергия, парализира нервната ми система. Благодаря на Бога, че отново се върнах към работата си и вече мога да се съсредоточа в нея.“

Той се безпокои за работата си. До консулството вече са стигнали слухове за навиците му и за възгледите, които изповядва. Проснат в леглото, планира кампания, след която да излезе чист като младенец и евентуално повишен в пост с повече възможности.

— Реших, че просто трябва да си понеса кръста. Ще дам няколко приема с внимателно подбрани и най-вече степенувани по важност гости. Ще разчитам и на теб: отначало ще са ми необходими шепа нищожества, за да оставя у шефа си впечатление, че може да се държи с мен покровителствено. Той, разбира се, е типично парвеню и се е издигнал благодарение парите на жена си и целенасоченото подмазване пред влиятелни хора. Най-лошото обаче е, че страда от ясно изразен комплекс за малоценност по отношение на моя произход и среда. Все още не е решил дали да ми види сметката или не; ала вече прави сондажи в Ке д’Орсе^[56], за да провери как се котирам. Но разбира се, след като чичо ми почина, а кръстникът ми епископът бе въввлечен в огромен скандал във връзка с един публичен дом в Реймс, и моето положение там се поразклати. Трябва да накарам този звяр да заеме отбранителна позиция и да ми даде шанс да се проявя. Пфу! Значи така: отначало един мижав прием само с една-единствена знаменитост. О, защо се хванах с дипломатическата кариера! Защо си

нямат едно мъничко наследство — само за мен и да ми стигне за цял живот?

Изслушахме всичко това, разказано през пресилените сълзи на Свева, и си тръгнахме — пак по стълбите, където ставаше силно течение, пак под ръка, мислите ни бяха заети не със Свева, нито с Помбал, а с онзи откъс от книгата на Арнаути, в който той пише за Жюстин така: „Обичам жени, които мислят с биологическите си сетива и без помощта на разума. За такива създанията се отдаваш, е грешка, и то фатална; всичко се свежда до онзи мляскащ звук, като от котка, стигнала вече до гръбначната кост на мишката.“

Мокрият плочник е хлъзгав от дъжда, а въздухът е натезал от влагата, за която така отдавна копнеят дърветата в парка, статуите и други посетители. Жюстин се е отнесла нанякъде — пристъпя бавно в прекрасната си копринена рокля и пелерина с тъмна подплата, навела е глава. Спира пред ярко осветените витрини и хваща двете ми ръце, така че да се обърне с лице към нея, поглежда ме в очите.

— Смятам да се махна оттук — отронва тихо и в гласа ѝ се прокрадва въпрос. — Нещо става с Несим, а още не знам какво — Изведнъж сълзите напълват очите ѝ и тя казва: — За пръв път ме е страх, а не знам защо.

[38] кабал — термин, който означава тайно общество, група или секта. Води началото си от времето на Чарлс II в Англия и е съставен от първите букви на имената на следните съветници на краля: Клифорд, Арлингтън, Бъкингам, Ашли и Лодърдейл. Да не се бърка с кабала: окултно учение на еврейски равини през Средните векове, свързано с мистическия смисъл на буквите и числата, който само посветените са могли да тълкуват. По-нататък в романа става дума и за кабала. — Б.пр. ↑

[39] Староегипетски символ на живота; ключът към опознаване на загадките и скритата мъдрост. Състои се от мъжките и женските символи на Озирис и Изида и прилича на Т-образен кръст с поставен отгоре клуп, удобен за хващане. — Б.пр. ↑

[40] Серапис е египетски бог, оформил се по времето на династията на Лагидите (или Птолемеите) от смесването на две египетски божества — свещения бик Алис и Озирис. Той е бил отъждествяван с бога на подземното царство Плутон (и Озирис е бил

такъв). Най-прочутият му храм — Серапион, се е намирал в Александрия. — Б.пр. ↑

[41] Жул Лафорг (1860–1887), роден в Монтевидео. Автор на стихове и разкази с изящен импресионистичен стил. Един от създателите на свободния стих. — Б.пр. ↑

[42] Нямам момиче, на което бих могъл да допадна. А, болногледачка, да! Болногледачка от любов към изкуството, целуваща само смъртници, само хора в последния им час... превод от френски: Венелин Пройков. ↑

[43] Суфизъм — мюсюлмански мистицизъм. Възниква в края на VII в. под влиянието на християнското отшелничество. Главна цел е посредством мистичния път суфитът да се извиси и да постигне сближение с Бога. — Б.пр. ↑

[44] Ленеи — нощни духове или духове на мъртъвци. — Б.пр. ↑

[45] Накрая, в последния час (лат.). — Б.пр. ↑

[46] Добра дружка (фр.). — Б.пр. ↑

[47] Наименованието на египетския квартал в Александрия. — Б.пр. ↑

[48] Довършващ удар (фр.). — Б.пр. ↑

[49] Незначителна, посредствена жена (фр.). — Б.пр. ↑

[50] Мъка и щастие (фр.) — Б.пр. ↑

[51] Островче в Средиземно море срещу град Александрия; тук в древността е издигнат нареченият на Фарос Александрийски фар — едно от седемте чудеса на света. — Б.пр. ↑

[52] Млъкни, немирник такъв, остави майка си да говори (фр.) — Б.пр. ↑

[53] Полугласно, тихо (ит.). — Б.пр. ↑

[54] Купчина лайна (лат.). — Б.пр. ↑

[55] От стихотворението „Гласове“ на Константинос Кавафис, превод Ст. Гечев, Изд. къща „Христо Ботев“, 1995 г. — Б.пр. ↑

[56] Кей в Париж на левия бряг на Сена, където се намира Министерството на външните работи, както и други правителствени сгради. Използва се като нарицателно не само за Външното министерство, но и за цялото френско правителство. — Б.пр. ↑

ТРЕТА ЧАСТ

През тази втора пролет се случи най-лошият хамсин^[57], който бях виждал. Още преди разсъмване небето над пустинята кафенееше като грубо ленено платно, а после се смрачи още повече; издуваше се като прясна синина и накрая придоби очертанията на облак — гигантски пълчища от охра, които връхлитаха откъм Делтата, носеха се като вулканична пепел. Целият град бе затворил плътно врати и прозорци, сякаш се е задала буря. Обикновено няколко порива на вятъра и тънък кисел дъждец са предвестниците на мрака, който затулва цялата светлина на небето. Невидими в тъмнината на запердените стаи, малките песъчинки нахлуват навсякъде; като с вълшебна пръчка се появяват сред заключените в гардероба дрехи, сред книгите, в рамките на картините и дори в лъжичките за чай. В ключалките на вратите и под ноктите на пръстите. Дразнещият въздух изсушава гърлото и носа, а очите пламват от конюнктивит. Облаци с цвета на засъхнала кръв са надвиснали над градските улици като зловещи пророчества; пясъкът се спуска над морето като пудра в масурите на стара перука. Мاستилото в писалките засъхва, устните се напукват, а ребрата на венецианските кепенци са засипани с пясък, като току-що навети преспи сняг. Екипажите на призрачните фелюги, които плават по канала, приличат на вампири с омотани в шалове глави. От време на време направо от небето се спуска вятър, изплющява с камшика си и целият град се завихря в бурята — дървета, минарета, паметници и хора — вихрушката ги вдига във въздуха, после внимателно ги спуска обратно в пустинята, от която са изникнали, и отново притихва върху вълнообразно нагънатите дюни.

Не мога да отрека, че по това време и двамата бяхме обзети от изтощение на духа, поради което изпитвахме само отчаяние, безпокойство и нетърпение — нетърпение да бъдем разкрити. Провинението винаги бърза към своя край — наказанието: само там намира удовлетворение. Безразсъдството на Жюстин, което бе по-голямо от моето, като че беше продиктувано от тайно желание за

някакво изкупление; или пък може би и двамата смътно усещахме, че така както сме свързани един с друг, само някакъв катаклизъм би могъл да ни върне прозаичния и трезв разсъдък. Дните бяха пълни със знамения и предупреждения, които още повече подхранваха нашата тревога.

Един ден едноокият Хамид ми каза, че идвал някакъв мистериозен непознат и му рекъл да си отваря очите на четири и да бди над господаря си, тъй като го грозяла голяма опасност от страна на високопоставена личност. По описанието, което ми даде на въпросния човек, реших, че това трябва да е Селим, секретарят на Несим, но можеше да бъде и всеки друг от сто и петдесетте хиляди обитатели на провинцията. Междувременно отношението на самия Несим към мен се промени, превърна се в ласкава загриженост, с която често ми дотягаше. Той напълно забрави предишната си резервираност. Когато говореше с мен, използваше нетипични за него мили обръщения и гальовни думи и свойски ме хващаше за ръкава. Понякога, докато разговаряхме, внезапно се изчервяваше или пък очите му се напълваха със сълзи и той извъръщаше глава на една страна, за да ги скрие от мен. Жюстин наблюдаваше всичко с голяма загриженост, която сама по себе си представляваше мъчителна гледка. И двамата се упреквахме, задето сме наранили чувствата на Несим, но това унижение ни сближаваше още повече, като същински съучастници в престъпление. Понякога тя подхвърляше, че иска да се махне, понякога аз подхвърлях, че трябва да се махна. Ала нито един от нас не можеше да помръдне. Трябваше да изчакаме изхода, обзети от фатализъм и изнемога, които ни съсипваха.

Но тези тревожни предизвестия с нищо не усмириха нашето безразсъдство; по-скоро го засилиха. Някаква ужасна небрежност диктуваше всичките ни действия, непростимо нехайство бележеше всяка наша стъпка. Дори не се и надявахме (и тук вече разбрах, че напълно съм си изгубил ума) да избегнем съдбата, която ни очакваше — каквато и да беше тя. По-скоро се тревожехме, и то по един глупав начин, да не би да не я споделим, да не би тя да ни раздели! По време на това любовно мъченичество разбрах, че чувствата ни един към друг са кухи и несвършени.

— Колко ли отвратителна ти се струвам — каза ми веднъж Жюстин, — с този мой миш-маш от противоположни идеи, които

изповядвам: цялото това болезнено отдаване на Бога и пълното ми безсилие дори пред най-незначителното морално запрещение, което ми диктува собствената природа, като например да не изневерявам на мъжа, когото обожавам. Страхувам се за себе си, скъпи, страхувам се. Защо не мога да се отърва от тази досадна класическа истерична еврейка у мен... Защо не мога да я смъкна от себе си като стара кожа?

По времето, когато Мелиса беше на лечение в Палестина (парите за което бях поискал назаем от Жюстин, само и само да отиде), на няколко пъти за малко да ни спипат. Един ден си говорехме, Жюстин и аз, в голямата спалня на къщата. Току-що се бяхме върнали от плажа и си взехме по един студен душ, за да измием солта от кожата си. Жюстин седна гола на леглото, бе увила пешкира около тялото си като хитон. Несим беше в Кайро, където трябваше да говори по радиото от името на някаква благотворителна организация. Пред прозореца дърветата поклащаха големите си прашни листа във влажния летен въздух, а отдалеч долиташе приглушеното жужене на движението по улица Фуад.

Спокойният глас на Несим прозвуча от малкото черно радио до леглото — преобразен от микрофона в глас на преждевременно остарял човек. Празните, безсъдържателни фрази оставаха да витаят в тишината, която бяха нарушили, докато въздухът наоколо се изпълни с плоски тривиалности. Но гласът беше красив, глас на човек, умишлено дистанцирал се от света на чувствата. Зад Жюстин вратата към банята стоеше отворена. А зад нея — матирано в бяло стъкло, като онези по болниците — и после още една врата, която извеждаше към желязната външна стълба, тъй като къщата беше построена около централен кладенец, така че баните и кухните ѝ се свързваха чрез плетеница от железни стълби, подобни на онези, които опасват машинното отделение във всеки кораб. Най-неочаквано, докато гласът продължаваше да говори, а ние стояхме заслушани в него, откъм желязната стълба пред банята се чува леки младежки стъпки: без съмнение това беше походката на Несим — или на когото и да е от сто и петдесетте хиляди обитатели на провинцията.

Надникнах през рамото на Жюстин и видях как върху стъклената плоскост на матираната врата се очертаха главата и раменете на висок слаб мъж с мека филцова шапка, прихлупена над очите. Той изникна като при проявяване на снимка във фотографски разтвор. Силуетът

спря и протегна ръка към дръжката на вратата. Жюстин улови погледа ми и обърна глава в същата посока. После праметна голата си ръка върху раменете ми и обзети от гробовно спокойствие, чиято дълбочина, като пулсиращо сърце, излъчваше не друго, а трескава импотентна сексуална възбуда, двамата вперихме очи в тъмната фигура, която стоеше там между два свята, сякаш отпечатана на рентгенова снимка. Сигурно е намерил позата ни за абсурдна — като за фотография, с лица, изразяващи не страх, а безобидно облекчение.

Силуетът остана там дълго време, като че потънал в мисли, или може би напрегнато заслушан. После тежко поклати глава, обърна се озадачен и очертанията му постепенно се разтвориха върху стъклото и изчезнаха. Извъръщайки се, той като че пъхна нещо в десния джоб на палтото си. Чухме бавно заглъхващите му стъпки — низходяща гама от тонове — върху желязната, спускаща се надолу в кладенеца стълба. Никой от нас не проговори, а и двамата се обърнахме като омагьосани към малкото черно радио, от което гласът на Несим продължаваше да се лее с неповторима изисканост и мекота. Но как можеше да бъде едновременно на две места? Чак след като говорителят обяви, че изказването му е било на запис, разбрахме какво е станало. Ала защо той не отвори вратата?

Предполагам, че е бил обзет от световъртежа на мъчителна неувереност, която при миролюбивите натури неизменно идва след всяко решение за действие. Нещо ставаше у него през цялото това време — натрупваше се зрънце по зрънце, докато бремето му бе натежало до непоносимост. Той съзнаваше дълбоката промяна у себе си, която най-накрая му бе помогнала да преодолее продължителната парализа на една импотентна любов, управлявала до този момент действията му. Мисълта за някаква внезапна намеса, за някакъв определящ фактор на доброто или злото му изглеждаше като опияняваща новост. Той се чувстваше (или поне аз така си мислех) като комарджия, който се кани да заложи жалките остатъци от изгубеното си богатство на още едно последно завъртане на рулетката. Но същността на начинанието все още не беше решена. Каква форма да възприеме? Размърда се гъмжилото от мъчителни химери.

Нека предположим, че две главни тенденции са се слели в това желание за действие; от една страна, досието, което неговите агенти му бяха събрали за Жюстин, вероятно бе взело такива размери, че вече

не е можел да се прави, че то не съществува; от друга страна, е бил обладан от новата и страшна мисъл, която, кой знае защо, не му бе хрумвала преди, а именно, че най-накрая Жюстин наистина се е влюбила. Бе станала друга; за пръв път изглеждаше умислена, съзерцателна, като че потънала в благоуханни фантазии — с каквито всяка жена отрупва мъжа, когото не обича. Нали разбирате, и Несим, като мен, дълго бе душил следите от стъпките ѝ по страниците на Арнаути.

„Първоначално смятах, че тя трябва сама да се пребори, за да стигне до мен през гъстата джунгла на Задръжката. Всеки път, щом започваше да ме гложди болезнената мисъл за нейната изневяра, си казвах, че тя не е истински търсач на удоволствие, а на болка, който по този начин търси себе си — и мен. Мислех си, че ако се намери мъж, който да я освободи от самата нея, тогава ще стане достъпна за всички мъже, следователно и за мен, защото аз най-силно я желяех. Но когато видях как взе да се топи като сняг през лятото, обзе ме страшната мисъл, че онзи, който я освободи от Задръжката, завинаги ще я запази за себе си, тъй като успокоението, което ще ѝ даде, е точно онова, дето тя така неистово търси в нашите тела и богатства. За пръв път ревността ми, настървена от страха у мен, ме завладя напълно.“ Така си го е обяснявал.

Винаги ми се е струвало невероятно, ала дори и сега Несим продължаваше да ревнува всеки, но не и истинския причинител на безпокойството у Жюстин — тоест мен. Въпреки всекидневно нарастващата купчина от доказателства той подозираше всеки друг, само не и мен. Значи не любовта е сляпа, а ревността. Много време мина, преди да се довери на обемистата документация на своите агенти за нас двамата, за нашите срещи и поведение. Но тогава вече фактите биеха на очи и нищо не можеше да бъде отминато като случайна грешка. Проблемът беше как да се отърве от мен, без да ме пречука, естествено. Бях се превърнал в образ, засенчващ светлината му. Вероятно си е представял как умирам, или може би как си отивам завинаги. Защото не знаеше най-важното. Че най-възбуждаща е именно тази опияняваща несигурност. Разбира се, само предполагам, че не е знаел.

Но наред с тези грижи той имаше и други — посмъртните проблеми, които Арнаути не бе успял да разреши, и които Несим бе

следил с истинско ориенталско любопитство в продължение на години. И вече бе стигнал близо до човека с черната превръзка на окоето — по-близо от всеки един от нас. Това бе още едно сведение, което не можеше да реши как да използва най-добре. Ако Жюстин наистина беше на път да се отърве от сянката на мистериозния образ, тогава какъв смисъл имаше да се отмъщава на истинския човек? От друга страна, какво щеше да стане, ако аз заема мястото, опразнено от въпросния образ?...

Веднъж попитах Селим без заобикалки дали е идвал в моя апартамент и дали е разговарял с едноокия Хамид за мен. Той не отговори направо, само наведе глава и измънка: „Господарят ми не е на себе си тия дни.“

Междувременно моята съдба взе абсурден и съвършено неочакван обрат. Една нощ някой задумка по вратата ми и когато отворих, вътре пъргаво влезе елегантната фигура на египетски офицер от армията, издокаран с лъскави ботуши и фес, а под мишницата си носеше гигантска мухогонка с абаносова дръжка. Юсуф бей говореше почти перфектен английски, като оставяше всеки звук да се изтърколи небрежно от устните му. Дума след дума — всяка внимателно подбрана — излизаха добре оформени от черното му като въглен лице с наниз от малки перленоблестящи зъби като маргарит. У него имаше някаква симпатична тържественост — приличаше на надута говореща любеница. Хамид му донесе обичайното кафе и лепкав сладникав ликьор и като седна, той побърза да ми каже, че един голям мой приятел на висок пост много държи да ме види. Веднага си помислих, че трябва да е Несим; но този приятел, увери ме говорещата любеница, бил англичанин, официално лице. Повече от това не можел да ми съобщи. Мисията му била поверителна. Бих ли тръгнал с него, за да ме заведе при моя приятел?

Обзеха ме какви ли не опасения. Александрия, привидно така спокойна, всъщност не беше безопасно място за християните. Само преди седмица Помбал бе дошъл да ми разкаже за шведския вицеконсул, чиято кола се счупила някъде по пътя за Матрух. Той оставил жена си самичка за малко и отишъл пеш до най-близката телефонна будка, за да позвъни в консулството и да ги помоли да му изпратят друга кола. След като се върнал, заварил тялото на жена си нормално изправено на задната седалка, само че без глава. Полицията

пристигнала веднага и цялата околност била претърсена. Недалеч от мястото на престъплението имало малък бедуински лагер и когато ги разпитали за случилото се, те побързали да отвърнат, че въобще не са чували за подобен инцидент, но точно тогава от престилката на една от жените случайно се изтърколила липсващата глава. После обяснили, че искали да извадят златните зъби, които всъщност бяха най-неприятното нещо у шведката, особено като се усмихваше по време на прием. Подобни неща не бяха рядкост и никой не смееше да се разхожда по тъмно из съмнителните квартали, така че отвътре ми притрепери, когато последвах войника, настаних се на задната седалка в колата на армейския щаб, зад униформения шофьор, и видях как закриволичихме точно към най-опасните части на града. Юсуф бей заглади тънките си остри мустачки със замисленото изражение на музикант, който настройва инструмента си. Беше безполезно да го разпитвам, още повече че не исках да издавам безпокойството си. Така че мислено се оставих в ръцете на съдбата, отпуснах се, запалих цигара и се загледах в дългата крайбрежна ивица, която се носеше край нас и после бързо се разтваряше в мрака.

След малко колата спря и ни остави. Войникът ме поведе пеша през безразборна плетеница от малки улички и сокаци, недалеч от улица „Де Съор“. Ако задачата е била да ме пуснат тук, за да се изгубя, вече можеше да се смята за успешно изпълнена. Той вървеше с лека самоуверена стъпка и тихичко си тананикаше. Най-накрая свихме в една доста еснафска улица, пълна с магазини, и спряхме пред висока порта с дърворезба, която войникът блъсна, като преди това бе натиснал звънеца. Влязохме в двора, където растеше една-единствена декоративна палма; по пътеката, която го пресичаше, бяха поставени няколко мъждукащи фенера — долу на земята, върху чакъла. Прекосихме двора, изкачихме две-три стъпала, където матова електрическа крушка светеше над висока бяла врата. Той почука, влезе и отдаде чест — всичко наведнъж. Последвах го в просторна, елегантно обзаведена и приглушено осветена стая с блестящ под, застлан с красиви арабски килими. В един от ъглите, седнал зад високо инкрустирано писалище с вид на човек, хванал дявола за опашката, се мъдреше Скоби — важното изражение на лицето му за миг се озари от усмивката, с която ме посрещна.

— Боже Господи! — промълвих. Старият пират изхихика театрално и рече:

— Най-накрая, старче, най-накрая. — Той обаче не стана, а продължи да седи като истукан в неудобния си стол с висока облегалка, с фес на главата, с мухогонка върху коленете и ужасно нафукана физиономия. Върху пагоните му забелязах още една звезда, която означаваше бог знае какъв ранг, чин или власт.

— Сядай, старче! — каза с отривист наполеоновски жест, сякаш режеше дърва. Войникът беше освободен и напусна стаята ухилен до уши. Стори ми се, че Скоби не се чувстваше особено комфортно в тази атмосфера на пищен разкош и богатство. Като че ли беше нащрек. — Поисках да те доведат — поде той, като сниши гласа си до заговорнически шепот — във връзка с нещо много специално. — Върху бюрото му се издигаше купчина зелени папки и един калпак за чайник, който лежеше като изкормен. Седнах.

Тогава той енергично се изправи на крака и отиде да отвори вратата. Отвън нямаше никого. После отвори прозореца. И на перваза нямаше никого. Постави калпака за запарка върху телефона и отново седна. Наведе се напред, забели стъкленото си око към мен и прошепна с конспиративна тържественост:

— За това нито дума на никого, старче. Закълни се, че няма да кажеш. — Заклех се. — *Назначиха ме за шеф на тайните служби.* — Думите тихо изсвистяха през изкуствените зъби на протезата му. Аз кимнах изумен. Той си пое шумно дъх, като че камък падна от сърцето му, и продължи: — Старче, да знаеш, война ще има. Това е секретна информация. — И стрелна дълъг пръст към слепоочието си. — Война ще има. Врагът работи денонощно, старче, тук сред нас. — Не бях в състояние да отвърна нищо на това. Можех само да се възхищавам от новия Скоби, който седеше пред мен като излязъл от някое пошло илюстрирано списание. — Ти ще ни помогнеш да ги разбием, нали, старче? — изрече той със смайваща важност. — Искаме да влезеш в нашия отбор — добави вече по-приятелски. Зачаках подробностите. — Най-опасната банда е точно тук, в Александрия — изскрибуца, после изрева, — и ти си в центъра ѝ. Всички до един са твои приятели.

Погледнах сключените му вежди, забеленото му изцъклено око и изведнъж си представих Несим — образът му блесна пред мен като подсказана от интуицията ми светкавица, — седнал зад огромното си

писалище в студения кабинет с тръбна мебел, с втрещен в телефона поглед и избили по челото му капчици пот. В очакване да се обади Жюстин — още едно завъртане на забития в живата плът нож. Скоби поклати глава.

— Не той е най-главният. Вътре е, разбира се. Обаче баш главатарят е някой си Балтазар. Погледни какво са събрали цензорите.

Измъкна една картичка от папките и ми я подаде. Балтазар има изящен почерк и без съмнение написаното бе излязло изпод неговата ръка; но не можах да съдържа усмивката си, като видях, че обратната страна на пощенската картичка съдържаше само миниатюрната шахматна диаграма на *бустрофедона*. Квадратчетата бяха запълнени с гръцки букви.

— Толкова е нагъл, че ги изпраща с открити картички. — Погледнах диаграмата и се опитах да си спомня малкото, което бях научил от приятеля си за тези изчисления.

— Системата е деветзначна — казах аз. — Но това не мога да го разчета.

— Те се срещат редовно, старче, за да си обменят информация — додаде Скоби задъхано. — Знаем го със сигурност.

Задържах картичката в ръцете си и като че чух гласа на Балтазар: „Работата на мислителя е да насочва, а тази на светеца — да пази в тайна откритието си.“

Сега вече Скоби се облегна назад в стола си с неприкрито самодоволство. Беше се надул като паун. Свали феса от главата си и покровителствено го нахлупи върху калпака за чай. Почеса черепната си фисура с кокалести пръсти и продължи:

— Не можем да разчетем кода — рече той. — А от картичките имаме цяла дузина. — И посочи към папките, пълни с копия. — Отдавна обикалят отделите за разшифроване. Стигнаха дори до старшите ранглери^[58], но резултат никакъв.

Това не ме изненада. Оставих картичката върху купчината копия и отново се заслушах в Скоби.

— Затова се сетих за теб — каза той и направи гримаса, — ако, разбира се, си съгласен, старче. Искаме да откриеш кода за разшифроване, колкото и време да ти отнеме. Ще имаш на разположение отличен екип. Какво ще кажеш на това?

Какво можех да кажа? Идеята беше твърде примамлива, за да си позволя да я изпусна. Пък и през последните месеци работата ми в училището не вървеше добре и бях сигурен, че в края на срока няма да ми подновят договора. Непрекъснато закъснявах след срещите си с Жюстин. Вече почти не поправях писмените работи на учениците. Бях станал ужасно раздразнителен и често се случваше да се сдърпам с колегите или директора. А ето, откриваше ми се възможност да не завися от никого. В главата ми прозвуча гласът на Жюстин: „Нашата любов се е превърнала в своята противоположност.“ Наведох се напред и кимнах. Скоби въздъхна с облекчение и нескривано удоволствие, след което се отпусна и отново влезе в любимата си роля на стар пират. Повери службата си на някакъв анонимен Мустафа, който според мен живееше някъде в черния телефон — докато говореше, Скоби непрекъснато поглеждаше към апарата, като към човек. Напуснахме сградата заедно, качихме се на една от колите на персонала и поехме към морето. По-нататъшните подробности от моето назначение вече можеха да се обсъждат на чашка бренди в неговото жилище.

Слязохме на крайбрежния булевард, за да повървим малко пеш. Луната светеше ярко и сърдито наблюдаваше как старият град се разтваря в мрака, после отново се появява над вечерната мъгла — силуетът му приличаше на графика със заострените върхове на зданията и спадовете на околната пустиня и зелената алувиална делта на Нил. Скоби говореше за каквото се сети, прехвърляше се от тема на тема. В един момент взе да оплаква сирашката си съдба. Наистина още от малък бе останал съвсем сам. Родителите му бяха загинали при много драматични обстоятелства и това му даваше храна за размисъл.

— Баща ми е бил един от първите автомобилни състезатели, старче. По пътищата, старче, с двайсет мили в час, нали разбираш. Имал си е собствено ландо. Представям си го как седи зад кормилото с големите си мустаци. Полковник Скоби от Военния кръст. Невероятен майстор на кадрила. Майка ми, и тя седи до него, старче. Никога не се отделяше от него, нито дори по време на състезанията. Тя беше неговият механик. Вестниците не пропускаха да поместят снимката им преди старта — с пчеларско було на главите — винаги съм се чудел защо навремето автомобилните състезатели са носели тези огромни воалетки. Предполагам заради праха.

Но воалетките показали пагубната си ненужност. При един остър завой по класическия състезателен път Лондон-Брайтън булото на баща му се замотало в предната ос на автомобила. Той паднал на пътя, колата продължила да го влечи, а в паниката си жена му се ударила челно в едно дърво.

— Единствената утеха е, че ако можеше да избира, сигурно би предпочел подобна смърт. При това водели в състезанието с четвърт миля.

Винаги съм обичал истории за нелепи смъртни случаи и сега едва успях да сдържа смеха си, докато Скоби ми описваше тази злополука и зловещо въртеше стъкленото си око. Ала докато слушах, половината ми ум препускаше по друга писта. Вълнуваше ме новата работа, която щях да върша, и най-вече с каква свобода щях да разполагам. По-късно същата нощ трябваше да се срещна с Жюстин при Мунтаза — голямата кола пърхаше на място като нощна пеперуда в прашната длан на пътя. Какво ли щеше да каже тя на това предложение? Разбира се, щеше да се зарадва, че съм се отървал от оковите на сегашното даскалуване. Но една част от нея щеше да изпъшка наум при мисълта, че това облекчение ще ни създаде нови възможности за близост и изпитания, ще ни изправи пред лицето на неистината и най-вече ще ни разголи повече от всякога пред очите на нашите съдии. Ето още един от парадоксите на любовта; точно онова нещо, което най-много ни сближи — *бустрофедонът*, — щеше, ако усвоим неговите тънкости, да ни раздели завинаги. Говоря за онези наши половини, които бяха увлечени до лудост, които живееха в заслепение.

— Междувременно — както щеше да каже Несим с тихия си глас, помръкнал от сенките на трезвомислието, типично за онези, които са обичали истински, но не са получили любов в ответ, — междувременно аз живеех сред водовъртежа на вълнението, за което отдих няма. Приливи на неудържимо самочувствие се редуваха с депресии, така дълбоки, та измъкването от тях ми се струваше невъзможно. Имах смътното усещане, че се готвя за някакво състезание — подобно на атлет, и започнах уроци по фехтовка и по стрелба с джобен пистолет. С помощта на един наръчник по токсикология, който получих назаем от доктор Фуад бей, взех да

изучавам състава на различни видове отрови и ефекта от тях. (Измислям само думите.)

Той бе започнал да таи у себе си чувства, които не се поддават на анализ. След периодите на опиянение и силна възбуда следваха други, в които усещаше, сякаш за пръв път, истинското бреме на собствената си самота: една вътрешна агония на духа, за която, поне тогава, не можеше да намери отдушник нито в рисуването, нито във всекидневните си занимания. Не преставаше да размишлява върху детските си години, които го омайваха със своето богатство: сенчестата къща на майка му сред палмите на Абукир^[59], вълните, които мазно подплискваха картечните гнезда на стария форт и сгъстяваха дните на ранното му детство в наситени единични емоции, родени от зрителната памет. Той се бе вкопчил в тези чувствени спомени с непознат за него страх. И през цялото това време, зад паравана на нервната депресия — защото незавършеното дело, което обмисляше, тегнеше у него като *coitus interruptus*^[60], — покълваше семето на своенравна и безконтролна възбуда. Сякаш някой го подтикваше, примамаваше го да се приближи още малко, още малко... до какво по-точно? Не можеше да каже; но тук идваше ред на дълбоко вкоренения му ужас от лудостта, който се явяваше, за да го обсеби, да разруши душевното му равновесие. Тогава той изпадале в пристъпи на такъв световъртеж, че безпомощно протягаше напред опипващи ръце като слепец, който търси къде да седне — стол ли, канапе ли. После се отпускаше леко задъхан, с пот, която избиваше по челото му на ситни капчици, ала успокоен, че вътрешната му борба остава скрита за случайните минувачи. Точно тогава забеляза, че неволно повтаря на глас фразите, в които съзнателният му ум отказваше да се заслуша: „Добре — Жюстин го бе чула да казва на едно от огледалата, — значи всичко е ясно: изпадаш в неврастения!“ И по-късно през една ясна, осеяна със звезди нощ, облечен в елегантния си костюм, Селим, който бил на кормилото, доловил просъсканите му думи: „Тази еврейска лисица май успя да провали живота ми.“

Понякога обаче е толкова уплашен, че тръгва да търси ако не помощ, то поне контакт с човешко същество, например с доктора, предписал му фосфорен тоник и режим, който той не желае да спазва. Гледката на помъкнали се в редица кармелити с тонзури като на мандрили, които пресичали Наби Даниил, го подтикнала да поднови

забравеното си приятелство с отец Пол, който в миналото изглеждал толкова щастлив и защитен в своята религия — като сгънат бръснач. Ала сега направо му се доповръщало от словесната утеха, която му предложил този щастлив, доволен и прозаичен грубиян.

Една нощ коленичил до леглото си — нещо, което не бил правил от дете — и се насилил да се помоли. Останал така дълго време, с изпразнен ум и глътнат език — главата му не родила нито една мисъл, нито една дума. Почувствал, че изпада в непреодолим ступор, сякаш е получил мозъчен удар. Въпреки това продължил да упорства, докато накрая усетил, че се задушавя. След това скочил в леглото си и се завил презглава, като неволно шептял откъслечни заклинания и неясни пледоарии, които сякаш не излизали от неговите уста.

Външно обаче той с нищо не издаваше мъчителните си терзания; речта му си остана бездушна и премерена, въпреки трескавите мисли зад нея. Докторът му го похвали за отличните рефлексии и го увери, че в урината му няма излишен албумин. Главоболието, което го тормозеше от време на време, се оказа само едно леко неразположение — обичайното страдание на богатите и скупаещите.

Самият той бе готов да страда, стига страданието да остане под контрола на съзнанието му. Онова, което най-много го ужасяваше, бе усещането за пълна самота — една действителност, в която, както си я представяше, не би могъл да контактува нито с приятелите си, нито с докторите, които ще бъдат извикани, за да поставят диагноза на неестественото му поведение.

И тогава той се залови сериозно с рисуването, но и това не даде резултат. Смутеното му съзнание като отрова прояждаше цялата му палитра, рисунъкът излизаше вял и мъртвороден. Трудно му бе да излъже дори собствената си четка; сякаш някаква невидима ръка не спираше да го дразни, да го дърпа, пречеше на свободата и замаха на движенията му.

Притиснат от заплашителния здрач на тези чувства, той направи още едно безплодно усилие да си възвърне душевния мир и предишната увереност; зае се да довърши Летния дворец, както го наричаше на шега — няколко скупчени на едно място арабски колиби и обори в Абусир^[61]. Преди много време при едно пътуване до Бенгази по пустото крайбрежие попаднал в падина на сред пустинята, която се намирала на по-малко от миля до морето и където най-ненадейно,

пробивайки дебелия пясъчна кожа на дюните, бликал сладководен ручей. Той лъкатушел неуверено към безлюдните плажове, но след кратък път се губел, окончателно погълнат в пясъците. Тук бедуините, вечно лелеещи зеленина, подобно на всички почитатели на пустинята, били посадили палма и смокиня, които пуснали здрави корени в пясъчника, откъдето извираше и бистрата вода. Докато почивал с конете под сянката на тези млади дървета, Несим съгледал в далечината стар арабски форт, а зад него дългия белезникав белег на пустеещото крайбрежие, където прибоят неуморно бушувал и денем, и нощем. Тук нагънатите дюни оформяли долинка, която въображението му бързо населило с плющящи на вятъра палми и зелени смокини, които, както винаги край течаща вода, предлагат толкова дълбока сянка, че човек се чувства като завит с мокра кърпа. Беше си дал цяла година време, докато мястото узрее във въображението му, като междуременно често го посещаваше, за да провери капризите на климата през различните сезони и най-накрая разгада всичките му особености. Не бе споделил с никого за него, но някъде дълбоко в съзнанието му продължаваше да мъждука идеята за една лятна вила за Жюстин наред този миниатюрен оазис, където тя щеше да се грижи за трите си коня — чистокръвна арабска порода, и да прекарва най-големите горещини на годината в любимите си занимания — плуване и езда.

Земята беше прокопана, изворът — уловен и водата му се събираше в мраморен водоем, оформящ центъра на малкия двор, покрит с груб пясъчник, край който трябваше да се издигат къщата и конюшната. Колкото повече вода извираше, толкова по-зелено ставаше наоколо; сянката даде подслон на бодливите абстрактни силуети на кактуси и буйни царевични лехи. След време дори и пъпешите започнаха да виреят — сякаш редки персийски изгнаници. Единствената конюшня в арабски стил бе загърбила невъзмутимо зимния морски вятър, докато останалите разположени Г-образно сгради представляваха складове и жилища със зарешетени прозорци и черни железни кепенци.

Две-три малки спални — не по-големи от монашески килии, излизаха направо в приятно обзаведен правоъгълен хол с нисък таван, който се използваше едновременно за всекидневна и столова; в единия край се издигаше голяма бяла камина, чиито трегери бяха украсени с

арабски керамични мотиви. В противоположния пък имаше каменна маса с каменни пейки, които напомняха отколешна манастирска трапезария — средище на пустинните пастири. Суровата вътрешност на залата контрастираше с пищните персийски килими и богато инкрустирани ракли със златни орнаменти по закопчалките и гарнирани с кожа по кантовете. Скромното обзавеждане беше изцяло под контрола на добрия вкус — така се постига най-изящното великолепие. Имаше няколко прозореца, които предлагаха красива, разчертана от ребрата на кепенците гледка към плажа и пустинята, а върху строгите белосани стени висяха стари трофеи, които можеха да служат едновременно и за лов, и за медитация, като например: старо арабско копие с дълго тясно знаме на върха, будистка мандала, няколко пленени южноафрикански копия, голям лък, който още се използваше за лов на диви зайци, и морско триъгълно флагче с емблемата на някакъв яхтклуб. Нямаше никакви книги с изключение на един стар Коран с корици от слонова кост и потъмняла от времето метална закопчалка, но затова пък имаше няколко тестета карти, пръснати по первазите, включително Голямото таро за гадаене на бъдещето, както и тесте с животинчета за детска игра на карти. В единия ъгъл се мъдреше стар самовар, който разкриваше едно от пристрастията и на двамата — пиенето на чай.

Работата по строежа напредваше бавно и колебливо, но когато най-накрая Несим не можеше повече да пази тайната и заведе Жюстин да види къщата, тя не успя да сдържи сълзите си, докато я разглеждаше, притичвайки от прозорец на прозорец из красивите стаи, да надникне ту към изумруденото море с догонващите се игриви вълни, ту към спираловидно навяния пясък на дюните, които на изток се сливаха с небето. После се тръшна пред запалените трънаци в камината, както само тя умееше, и се заслуша в тихия, ала ясно доловим монотонен плисък на вълните върху дългия пясъчен бряг, примесен с цвиленето и неспокойното потропване, което идваше откъм новата конюшня в отсрещния край на двора. Беше късна есен и в сгъстяващата се влага на сумрака светулките прелитаха на колебливи проблясъци, което ги накара да си помислят, че техният оазис вече дава подслон и на други живи същества.

Започнатото от Несим трябваше да довърши Жюстин. Малката тераса под палмовото дърво беше разширена на изток и защитена с

ограда, която да спира настъпващите дюни, защото след зимното вилнеене на вятъра навяванията от пясък в двора стигаха до шест инча. Един плет от хвойна също служеше да брани от вятъра, а и помагаше да се задържи червено-кафявият хумус от прогнили листа, който след време щеше да се превърне в твърда почва и да подхранва първите храсти, а по-късно и други, по-високи дървета.

В обзавеждането Жюстин се постара да се отплати на съпруга си за неговата грижовност, като не забрави да отдаде заслуженото и на главната му страст — астрономията. В единия край на Г-образния комплекс тя му направи малка, снабдена с телескоп обсерватория. Тук Несим прекарваше зимните нощи, облечен в старата си, ръждива на цвят аба, като тъжно съзерцаваше звездите и седеше прегърбен над тайнствени книги, за да изчислява съдбата на света, подобно на някакъв средновековен гадател пророк. Тук идваха и приятелите им, за да погледат луната или — като завъртят телескопа под друг ъгъл — да зърнат отдалеч града и перлените облаци, които го похлупаха.

На това имение, разбира се, му трябваше пазач, затова никой не се изненада, когато един ден Панайотис пристигна и се настани да живее в малката стаичка до конюшнията. Този възрастен мъж с продълговата заострена брада и зорки пронизателни очи беше преподавал цели двайсет години в гимназията в Даманхур. После бе приел духовен сан и бе прекарал девет години в манастира „Света Катерина“ в Синай. Не се знаеше какво точно го бе довело в оазиса, защото в един момент от иначе еднообразния му живот някой бе отрязал езика му по неизвестни причини. От знаците, които правеше в отговор на нашите въпроси, излизаше, че бил тръгнал пеш на поклонение в малката светиня „Свети Менас“, която се намираще на запад, когато най-неочаквано попаднал на оазиса. Във всеки случай решението му да се заеме с тази работа не беше случайно. Той сякаш бе създаден за нея. Срещу незначителна заплата прекарваше там цяла година като пазач и градинар. Беше здрав и много издръжлив дребен старец, подвижен като паяк. Трепереше над всяка зеленинка, която пък дължеше живота си на неговото трудолюбие и грижи. Именно той успя да отгледа пъпешите, а по-късно и една лозница, която обви трегера на главния вход. Смехът му представляваше нечленоразделно подкрякване, и освен това имаше навик свенливо да крие лице в раздърпания ръкав на старото си католишко расо. Гръцкото му

красноречие, заприщано от неспособността му да говори, преливаше в очите и там искреше и танцуваше при най-малкото подмятане или въпрос. Какво повече може да иска човек от живота, сякаш казваше той, освен този оазис край морето?

Какво повече наистина? Това бе въпросът, който Несим често си задаваше, докато колата препускаше към пустинята, а шофьорът Селим, с лице на ястреб, седеше зад кормилото като истукан. Няколко мили преди арабския форт пътят се отклоняваше от крайбрежието, свиваше към вътрешността, а точно преди оазиса вече нямаше и настилка, само дюни — пухкави като разбит белтък, блеснали от люспи слюда. На места, където имаше опасност колата да затъне в пясъците, те заобикаляха, за да попаднат на жила от ронлив пясъчник, който всъщност оформя и гръбнака на целия нос. Вълнуващо наистина — да се носиш по тази шир от надиплена белота като катер, подгонен от морския бриз.

Идеята отдавна се въртеше в главата на Несим, но пръв я предложи Пърсуордън. Целта беше да се възнагради старият Панайотис за неговата всеотдайност, и то с единствения дар, който би приел с радост; и ето сега Несим носеше в лъскавото си дипломатическо куфарче разрешение от патриарха на Александрия за строителството и поддръжката на малък параклис в прослава на свети Арсений в рамките на имението. Изборът на светец бе съвсем случаен, както и трябва да бъде. Клия бе намерила една много хубава негова икона още от осемнайсети век сред разни вехтории на пазара в Кайро. Беше я подарила на Жюстин за рождения ѝ ден.

И именно тези две скъпоценности — разрешителното и иконата — разстлаха те пред любопитните, изпълнени с нетърпение очи на стареца. Мина време, докато успеят да му обяснят всичко, тъй като неговият арабски не беше много добър, а Несим пък не знаеше гръцки. Но най-накрая, след като прочете разрешителното, той плесна с ръце, вирна брадичка и се засмя; едва не се строполи, толкова се развълнува. Всичко разбра. Сега вече се досети защо Несим прекарваше толкова време в съзерцание на последната клетка в конюшнията, която стоеше празна, и все нещо си чертаеше върху хартия. Той стисна ръката му сърдечно и пак изкудкудяка нечленоразделно. Сърцето на Несим се сви от благородна завист, като видя непрестореното щастие, с което Панайотис прие жеста му. От дълбините на своята *camera obscura* —

убежище на мрачните му мисли — внимателно заразглежда този духовник, сякаш напрегнатият му взор се канеше да проникне в онази негова сърцевина, която помагаше на стареца да обладава такова щастие и душевен мир.

Най-накрая, мислеше си Несим, това, дете съм се заел да построя нещо със собствените си ръце, ще ме дари с душевно равновесие, защото умът ми няма да е зает с мисли — и той се заглеждаше в старите мазолести ръце на гърка със завист и възхита заради времето, което му бяха убили, заради мисленето, което му бяха спестили. В тях видя години на здравословна физическа работа с окована мисъл и неутрализирана воля. И все пак... кой можеше да каже? Онези дълги години на учителстване, годините в манастира, а сега и продължителните самотни зими, дете обсаждаха оазиса, когато само песента на разбунените морски талози и плющенето на големите палмови листа са единствената компания за мисълта... За терзанията на душата винаги се намира време, каза си, и още по-настървено взе да разбърква цимента със сухия пясък.

Но дори и тук той нямаше да намери спокойствие, защото Жюстин с нейната влудяваща загриженост, идваща от чувството ѝ за вина, което изпитваше към мъжа, когото обичаше и същевременно се мъчеше да унищожи, се появи с трите арабски жребеца и се настани в лятната си резиденция в оазиса. Вечно неспокойна, умислена, нащрек, до болка позната. И тогава, подбуден от непоносимата празнота, която отсъствието ѝ създаваше у мен, аз успях да ѝ изпратя тайно една бележка с настояване или да се върне в града, или да убеди Несим да ме покани в Летния дворец. Скоро след това Селим пристигна с колата, за да ме откара лично. През целия път той мълча съчувствено, без да посмее да издаде презрението си.

Самият Несим ме прие с добре премерена любезност; изглежда се надяваше, че компанията ми ще опровергае измислиците на неговите агенти и ще му даде възможност лично да прецени дали ние сме... какво да кажа? „Влюбени?“ Тази дума обаче предполага всеотдайност, която отсъстваше у моята любовница, тъй като тя приличаше по-скоро на древна богиня, чиито атрибути в смисъл на качества се размножаваха с течение на времето, вместо да се концентрират в една-единствена отлика на сърцето, която човек може да обича или не. „Притежаване“, от друга страна, пък е прекалено

силна дума; та ние бяхме човешки същества, а не герои от романите на сестрите Бронте. Но английският не прави онази тънка разлика (както например съвременният гръцки), която би била безкрайно уместна в случая, тоест отделна дума, означаваща страстна любов.

Настрана от всичко това, тъй като не знаех нито съдържанието, нито посоката на Несимовите мисли, не можех по никакъв начин да успокоя дълбоко вкоренените му страхове, като му кажа, че и с мен Жюстин следва онзи свой маниакален модел на поведение, който прозира от страниците на Арнаути. Тя самичка генерира у себе си желание, което, тъй като не се захранва от външен източник, а разчита само на собствената воля, се изтощава бързо, угасва като свещ — изгоряла докрай или духната от друг. Съзнавах това състояние на нещата, но някак частично, макар и да знаех, че там се крие причината за липса на истинска връзка. Защото подобен съюз не може да се крепи върху упованията на волята. И все пак колко интересна ми беше тя, сякаш животът ѝ следваше каноните на някакво вълшебство — бе любовница, пълна с остроумия и заклинания, и то до такава степен, че човек започваше да се диви как изобщо е могъл да обича преди нея и наистина да смята, че онова другото е било любов.

В същото време с учудване установих, че онази част от мен, която бе останала вярна на Мелиса, водеше едно напълно автономно съществуване — с упорито примирение продължаваше да ѝ принадлежи, без обаче да желае нейното завръщане. Писмата, които ми пишеше, бяха весели, в тях нямаше и следа от упреци или самосъжаление; дори долавях нейната пораснала самоувереност. Описваше малкия санаториум, в който се лекуваше, с неподозирано чувство за хумор и остро, наблюдателно око, надсмиваше се на докторите и другите пациенти, сякаш не бе една от тях, а страничен наблюдател. Върху листа хартия тя ми се струваше някак по-улегнала, сякаш свършено различна жена. Отговарях на писмата ѝ, доколкото успях, но трудно ми се удаваше да прикрия трайния хаос, който управляваше моя живот; нито можех да ѝ намекна за моята страст по Жюстин, с която живеех в друг свят от цветя, книги и идеи — един свършено непознат за Мелиса свят. Средата по рождение ѝ бе отнела всичко това, а не вродената ѝ чувствителност. „Бедността те изключва от живота — подметна ми веднъж Жюстин, — а богатството те затваря в него.“ Тя обаче бе получила достъп и до двете разновидности на

живота — този на лишенията, и този на богатата, в резултат на което се чувстваше свободна да живее естествено.

И най-накрая тук, в оазиса, човек добиваше илюзията за блаженство, което по-лесно му убягва в условията на града. Ставахме рано всяка сутрин и работехме по строежа на параклиса, докато настъпи жегата. Тогава Несим се усамотяваше в малката обсерватория, за да се занимава с делата на своя бизнес, а ние с Жюстин се качвахме на колата и тръгвахме по вълнообразните пясъци към морето, за да се къпем и разговаряме. На около миля от оазиса морето бе образувало плитка и кръгла като медальон лагуна, край която, сгъсена в гальовно извитата прегръдка на една дюна, стоеше тръстикова колибка с покрив от листа, служеща на къпещите се едновременно за сенчест подслон и съблекалня. Дватама с Жюстин прекарвахме голяма част от деня заедно. Спомням си, че тогава новината за смъртта на Пърсуордън бе още прясна и често си говорехме за него с най-добри чувства и страхопочитание, като че за пръв път се опитвахме да преценим един приятел, чиито качества бяха скрили от нас истинския му характер. Сякаш в смъртта си се бе отървал от принизената си земност и бе добил грандиозните пропорции на собствените си писания, които все по-често се явяваха пред очите ми, докато споменът за живия Пърсуордън все по-бързо избледняваше. Смъртта преобрази този човек, обяви го за друг, не за онзи досаден, макар и блестящ ум, безплоден и отегчителен, когото познавахме и от когото често гледахме да се отървем. Сега го виждахме единствено в кривото огледало на анекдота или помръкналата палитра на спомена. По-късно често чувах негови познати да питат дали е бил висок или нисък, дали е имал мустаци или не — тези прости нещица се оказаха най-силно заличени в паметта и никой не можеше да си спомни със сигурност как е изглеждал. Някои от най-близките му хора твърдяха, че очите му били зелени, други — че били кафяви... Чудно наистина, колко бързо човешкият портрет се разтваря в митичния образ, който сами си създаваме — в случая този, който Пърсуордън бе изградил за себе си в своята трилогия „Бог е шегаджия“.

В онези дни на ослепителна слънчева светлина ние разговаряхме като хора, които искат да уловят и фиксират спомена за него, преди да е засенчен от разрастващата се сянка на мита; говорехме за него — потвърждавахме, отричахме, сравнявахме, подобно на тайни агенти,

които репетират камуфлажна версия; и всичко това, защото греховното човешко същество принадлежеше на нас, докато митът за него принадлежеше на света. И тогава научих от Жюстин как една нощ, докато гледал танцуващата Мелиса, казал: „Ако съществуваше и най-малката надежда да приеме, още утре бих поискал ръката ѝ. Но тя е толкова невежа и съзнанието ѝ е така деформирано от мизерията и лошия късмет, че няма да ми повярва и затова ще ми откаже.“

Ала през цялото това време Несим вървеше по петите ни и стъпка по стъпка ни преследваше със своите страхове. Един ден открих думите „пази се“, изписани на гръцки с пръчка върху пясъка на лагуната, където се къпехме. Гръцкият надпис издаваше ръката на Панайотис, но Селим също владееше този език.

Това предупреждение ми обясни и нещо, което се случи с мен много скоро след това, докато дирех лист хартия, за да напиша писмо на Мелиса. Отбих се в малката обсерватория на Несим и започнах да търся по бюрото му онова, което ми трябваше. Направи ми впечатление, че цевта на телескопа е насочена надолу, а не към небето, и гледаше към дюните и отвъд тях, където градът дремеше сред перлената мъгла на облачните селения. Това не беше нещо необикновено, дори напротив — едно от любимите ни занимания бе да се опитваме да зърнем най-високите минарета помежду сгъстените и вечно подвижни въздушни маси. Седнах на трикракото столче, притиснах око към окуляра и изчаках, докато лекото трептене на трескавия пейзаж се успокои. Въпреки солидната каменна основа, върху която стоеше триножникът, от силното увеличение на лещите и маранята на горещия въздух пейзажът пред погледа ми се раздвижи като тежко дишане на пресекулки. Сърцето ми спря, когато видях не друго, а малката тръстикова колибка, където само допреди час двамата с Жюстин лежахме прегърнати и си говорехме за Пърсуордън. Яркожълтото петно върху пясъка беше джобното издание на „Крал Лир“, което бях взел със себе си, но бях забравил да върна; ако образът не потрепваше, с лекота щях да прочета и заглавието върху корицата. Останал без дъх, продължих да гледам втренчено натам, докато усетих, че ме обзема страх. Почувствах се като човек в тъмна позната стая, в която смята, че е сам, ала изведнъж някой поставя ръка върху рамото му. Излязох на пръсти от обсерваторията с лист хартия и молив, седнах

в един стол с лице към морето и се зачудих какво мога да напиша на Мелиса.

* * *

Тази есен, когато вдигнахме стана и се прибрахме в града за зимата, все още нищо не беше решено; дори усещането за криза като че се притъпи. Сякаш всички бяхме впримчени, така да се каже, в мъглявината на всекидневието, от която трябваше да изкристализира бъдещето, независимо какво би ни коствало това. Бях извикан да започна новата си работа за Скоби и безпомощно затънах в проклетия бустрофедон, в чиито тайни Балтазар продължаваше да ме посвещава помежду две партии шах. Направих опит да заглуша угризенията на съвестта си, като казах истината на Скоби и неговите хора — по-точно, че Кабал представлява безобидна секта, отдадена на херметическата философия, и че членовете ѝ не се занимават с шпионаж. В отговор ме срязаха, че не бива да вярвам на тази измислена за прикритие версия, а да се залявам с разшифроването на кода. Поискаха ми подробни доклади върху сбирките на групата и аз им ги доставях чинно, като изписвах на машината цели страници от беседите на Балтазар върху Амон и Хермес Трисмегист, при това с някакво злорадо задоволство, представяйки си междувременно измъчените правителствени служители, прегърбени над въпросните листове, изпокрити във влажни мазета на хиляди мили разстояние. Но нали за това ми плащаха, и то добре; за пръв път се видях в пари и можех да изпратя на Мелиса една малка сума, както и да върна част от онова, което дължах на Жюстин.

Освен това ми беше интересно да науча кои от моите познати бяха наистина част от тайния шпионски канал. Мнемджиян например бе един от тях; неговата бръснарница се оказа нещо като „пощенска кутия“ за събирането на всевъзможни сведения относно града, при това доста хитро избрана. Той изпълняваше задълженията си внимателно и дискретно, като непрекъснато настояваше да ме бръсне безплатно; бях ужасно разочарован, когато много по-късно узнах, че най-търпеливо е размножавал секретните доклади в три екземпляра и ги е продавал на най-различни други разузнавания.

Не по-малко любопитна страна в моята работа представляваше и това, че можех да се разпоредя да направят обиск в къщата на някой от приятелите ми. Голямо удоволствие ми достави претърсването в апартамента на Помбал. Клетият човечец имаше пагубния навик да си носи вкъщи служебните папки, за да работи вечер. Конфискувахме му цяла грамада листове за радост на Скоби, тъй като съдържаха подробни бележки относно френското влияние в Сирия и списък на френските агенти в града. В него фигурираше и името на стария кожар Коен.

Помбал беше силно шокиран от този обиск и почти цял месец след това вървеше по улиците и плахо се озърташе, надничайки през рамо, защото страдаше от манията, че го следят. На всичкото отгоре си бе втълпил, че някой е платил на едноокия Хамид, за да го отрови, и вкъщи не хапваше нищо, без аз да съм го опитал преди това. Продължаваше да очаква своя орден и своето прехвърляне, затова се опасяваше, че изгубването на материалите може да попречи и на двете, но тъй като бяхме съобразили да му оставим самите папки с номерата на класьорите, успя да ги върне на местата им с протокол, удостоверявай, че сведенията са били изгорени „според указанията“.

Напоследък той се радваше на известен успех заради приемите, за които много внимателно подбираше компанията по ранг и обществено положение, като от време на време представяше по някой гост и от по-скромните градски прослойки, например проститутки или хора на изкуството. Но разноските и досадата бяха наистина мъчителни. Спомням си как веднъж ми обясни с ужасно посърнал глас смисъла на тези събирания. „Коктейлите — както подсказва и името им — са първоначално измислени от псетата. Те не са нищо друго, освен душене на задници, издигнато в ранг на официален прием.“ Но независимо от това той не спираше да организира тези малки сбирки, за което бе и възнаграден от своя генерален консул, към когото, въпреки презрението, продължаваше да изпитва детинско страхопочитание. Чрез настоятелни молби и увещания успя да склони дори Жюстин да се появи на един от тях, като целта му беше с този ход да предизвика по-бързото си награждаване с кръст. Това ни даде възможност да се запознаем с Пордър и малкия дипломатически кръг в Александрия — до един хора повърхностни, безлични, размити и безжизнени, поне на мен така ми се сториха.

Самият Пордър бе по-скоро една прищявка, отколкото човек. Беше направо роден за карикатурен герой. Имаше дълго бледно лице със своенравно изражение и прекрасна сребристобяла коса, с която обичаше да кокетничи. Но това бе по-скоро лице на лакей. Превзетите му маниери (пресиленото му внимание и приятелски чувства към най-бегли познати) ужасно ме дразнеха, но ми помогнаха да разбера както мотото, което един мой приятел бе сътворил за френското министерство на външните работи, така и епитафа, който според него трябвало да краси надгробния камък на шефа му. („Неговата посредственост беше неговото спасение.“) И наистина характерът му бе тънък като златна люспа — блестеше единствено с лустрото на култура, която, за разлика от другите хора, дипломатите получават наготово.

Приемът вървеше като по ноти, а поканата за вечеря, която Несим отправи към стария дипломат, направо го разнежи — и този път не се преструваше. Знаеше се, че кралят често гостува в дома на Несим, и старецът сигурно вече пишеше наум доклада си, който щеше да започне с думите: „Миналата седмица, докато вечерях с краля, насочих разговора към въпроса за... Той каза... Аз отвърнах...“. Устните му взеха да се движат, погледът му се отнесе нанякъде и той изпадна в нещо като транс — бе добре известен с тези си публични изяви, — след което в един момент сякаш се сепна и изуми събеседниците си с глупавата рибешка усмивка, поднесена вместо извинение.

Лично аз винаги се чувствах странно, когато трябваше да се явя в малкия, затворен като резервоар апартамент, където бях прекарал почти две години от живота си; защото не можех да не си спомня, че именно тук, точно в тази стая, за пръв път срещнах Мелиса.

Апартаментът беше напълно преобразен под вещото ръководство на последната любовница на Помбал. По нейно настояване бе облицован с ламперия и боядисан в светлокремаво с бежови первази на дюшемето. Старите изпокъсани кресла бяха претапицирани с тежка дамаска на кралски лилии, а трите стари канапета бяха изхвърлени, за да се открие повече място. Сигурно са били или продадени, или съвсем изпочупени. „Навярно — сетих се аз за едно стихотворение на стария поет, — навярно съществуват още някъде горките овехтели

мебели“^[62]. Какво свидливо нещо е паметта и как скъпернически стиска суровия материал, от който всеки ден тъче своите спомени.

С обзавеждането си мрачната спалня на Помбал напомняше смътно края на века и за разлика от друг път сега цялата светеше от чистота. Ставаше за декор на действието в пиеса от Оскар Уайлд. Моята собствена стая бе отново префасонирана в кухня. Креватът ми продължаваше да стои до стената и близо до железния умивалник. Разбира се, жълтата завеса бе изчезнала и на нейно място висеше раздърпан бял парцал. Сложих ръка върху ръждясалата рамка на старото легло и сърцето ми се сви при мисълта за Мелиса. Видях я как обръща чистите си очи към мен в прашния сумрак на малката стаичка. Засрамах се, но също така се изненадах от внезапно обзелата ме тъга. Щом Жюстин се промъкна зад гърба ми, побързах да затворя вратата с ритник и веднага обсипах с целувки устните, косата и челото ѝ, притиснах я към себе си, докато изгуби дъх, само и само да не забележи плувналите ми в сълзи очи. Но тя разбра веднага и отвърщайки на целувките ми с онази пламенност, която е присъща единствено на приятелството, промълви: „Знам. Знам.“

След това внимателно се освободи от прегръдката ми, хвана ме за ръка, изведе ме от стаята и затвори вратата след нас.

— Трябва да ти кажа нещо за Несим — рече тя с тих глас. — Слушай. В сряда, ден преди да напуснем Летния дворец, излязох с колата на разходка по брега. Бях сама. Над цялата крайбрежна ивица кръжаха гларуси — огромно ято. И тогава в далечината зърнах колата, която се друсаше по пясъчните дюни в посока към морето. Селим беше на кормилото. Не можех да разбера какво правят. Несим беше на задната седалка. Помислих, че ще заседнат в дюните, но не: продължиха да се носят към водата, където пясъкът беше мокър и твърд, и тогава Селим даде газ и колата се втурна право срещу мен. Аз не бях на самия плаж, а скрита в една дълбочинка на около петдесет ярда от морето. Когато се изравниха с мен, видях, че Несим държи в ръце старата си винтовка. Вдигна я и започна да стреля по гларусите, които се бяха скупчили в наподобяващо облак ято, и не я свали, докато не изпразни пълнителя. Три-четири птици потрепераха и тупнаха в морето, но колата не спря. Профуча край мен за секунда. Сигурно има някакъв пряк път от твърд варовик, който свързва плажа с шосето и оттам с главната магистрала, защото като се прибрах след около

половин час, колата на Несим вече стоеше пред къщата. Самият той беше в обсерваторията. Вратата му бе заключена и когато почуках, ми отвърна, че е зает. Попитах Селим какво означава всичко това, ала той само сви рамене, посочи към вратата на Несим и рече: „Той ми нареди.“ Но, скъпи, ако беше видял изражението на Несим, когато се целеше с пушката... — И припомняйки си сцената, тя неволно вдигна дългите си пръсти към лицето, сякаш да намести собственото си изражение. — Приличаше на луд.

В другата стая разговаряха любезно за политика и за положението в Германия. Несим бе кацнал върху страничната облегалка на стола с Пордър. Помбал преглъщаше прозевките си, които обаче се връщаха под формата на потиснати оригвания. В ума ми нямаше нищо друго освен Мелиса. Този следобед ѝ бях изпратил малко пари. Стопляше ме мисълта, че с тях ще си купи дрехи, дори това, че би могла да ги прахоса неразумно.

— Пари! — подхвърли Помбал закачливо към една възрастна дама с вид на каещя се камила. — Човек не може без тях. Защото пари само с пари се правят. Мадам сигурно знае арабската поговорка, която гласи: „Богатство с богатство се купува, а с беднотия и целувка на прокажен не можеш да си купиш.“

— Трябва да вървим — каза Жюстин и преди да се сбогуваме, погледнах в топлите ѝ тъмни очи и разбрах, че знае как мисълта за Мелиса ме е обсебила в момента; и може би затова в ръкостискането ѝ усетих повече съчувствие и сърдечност.

Мисля, че същата тази вечер, докато Жюстин се обличала за вечеря, Несим нахълтал в стаята ѝ и се обърна към отражението ѝ в сърцевидното огледало.

— Жюстин — казал той строго, — недей да си мислиш, че съм полудял или нещо подобно, но трябва да те попитам: вие с Балтазар били ли сте нещо повече от приятели? — Жюстин точно закачвала златната си обеца на лявото ухо; вдигнала глава, изгледала го продължително и отвърнала с равен невъзмутим тон:

— Не, скъпи.

— Благодаря ти.

Несим останал още дълго, загледан в собственото си дръзко отражение, после се размислил. Въздъхнал и извадил от джобчето на жилетката си малко златно ключе във формата на анк^[63].

— Не мога да разбера откъде се е взело това ключе у мен — казал той, като се изчервил силно и вдигнал ключето пред очите ѝ. Същото, чието изчезване бе разстроило Балтазар толкова много. Жюстин погледнала изненадано първо ключето, после съпруга си.

— Къде го намери? — попитала.

— При копчетата за ръкавели.

Жюстин продължила, макар и по-бавно, да си прави тоалета, после се извърнала с любопитство към съпруга си, който се бил вторачил в собствения си лик и внимателно изучавал чертите му в огледалото.

— Трябва да намеря начин да му го върна. Може би го е изпуснал на някоя от сбирките ни. Но странното е... — Той пак въздъхнал. — Че нищо не си спомням. — И двамата знаели много добре, че го е откраднал. Несим се завъртял на пети и рекъл: — Чакам те долу. — След като вратата се затворила тихо след него, Жюстин взела ключето и го заразглеждала с интерес.

* * *

По това време той бе започнал да изживява цяла серия от исторически сънища, които бяха изместили сънищата му от детството и в които на първо място се извяваше Градът — сякаш най-сетне бе открил отзивчив поданик, чрез когото да даде воля на колективните си желания и стремежи, пропили неговата култура. Събуждаше се и пред очите му — кули и минарета, отпечатани върху излинялото, напудрено с прах небе, а върху тях — като филмов монтаж — се виждат гигантските следи от стъпките на историческата памет, която е учител и пътеводител на индивидуалните спомени, нещо повече — техен сътворител, защото човек е само проекция на духа на мястото, в което живее.

Те го тревожеха, защото това не бяха сънища на нощния покой. Често прескачаха в дневната действителност и нахлуваха в мислите на будния му ум, сякаш мембраната на съзнанието му се бе прокъсала на места, за да ги пусне вътре.

Редом с тези гигантски построения на ума — внушителна галерия от образи, резултат от много четене и размишления върху

собственото минало и това на града — той започна да изпитва все по-остри и по-остри пристъпи на необяснима омраза към онази Жюстин, с която все по-рядко общуваше — вярната приятелка и предана любима. Тези пристъпи бяха наистина кратки, ала така ожесточени, че той, тъй като с право ги смяташе за обратната страна на любовта си към нея, започна да се страхува не за нейната сигурност, а за собствената си. Страхуваше се да се бръсне всяка сутрин в бялата стерилна баня. Малкият му бръснар често откриваше сълзи в очите, докато покриваше лицето му с пяна.

Но докато галерията от исторически сънища изцяло занимаваше ума му, силуетите на негови приятели и познати — осезаеми и истински, се разхождаха напред-назад сред тях, сред развалините на класическата Александрия, населявайки едно чудно историческо време и пространство като същински действителни персонажи. И подобно на древен летописец той най-съвестно записваше в дневниците си всичко видяно и почувствано, а после нареждаше на невъзмутимия Селим да ги препише на машина.

Тогава например съзря и Музейона със сериозните му, вечно навъсени и доволно осигурени творци, заети да увековечават покровителите си; а по-късно видя и философа^[64] — сред самотниците и мъдреците, — който търпеливо чакаше светът да се превърне в специална частна държава, и то във вид абсолютно ненужен никому освен на него — защото на всеки етап от развитието всеки човек обобщава цялата вселена така, че да отговаря на неговата вътрешна природа: а всеки мислител и всяка мисъл наново оплодяват цялата вселена.

Надписите върху мраморите в музея му проговаряха, като минаваше край тях — мърдаха устни и шептяха. Балтазар и Жюстин стояха и го чакаха. Беше дошъл да ги посрещне, стоеше замаян от лунната светлина и източените сенки на колонадите. Долови гласовете им в мрака, подсвирна познатия на Жюстин сигнал и същевременно си помисли: „Каква душевна вулгарност! Да си толкова сигурен в основните принципи, както е например Балтазар.“ После чу по-възрастният мъж да му казва: „Етиката е нищо, ако си остане проява на добри обноски.“

Той бавно закрачи под високите арки и тръгна към тях. Мраморните плочи бяха нашарени като зебра от лунни лъчи и сенки.

Бяха седнали върху мраморния капак на саркофаг, докато някъде в безпощадната тъмнина на външния двор някой крачеше напред-назад по жилавите чимове трева и лениво си подсвиркваше мелодия от Доницети. Златните обеци на Жюстин във формата на цикади я бяха преобразили в героиня от собствените му сънища и наистина му се стори, че двамата седят, загърнати в богатите дипли на тежки роби, изтъкани от лунна светлина. С глас, изтерзан от парадокса, който лежи в основата на всяка религия, Балтазар тъкмо казваше: „Разбира се, в известен смисъл дори да се проповядва евангелието е погрешно. Това е един от абсурдите на човешката логика. Ала не самото евангелие, а неговото проповядване, е което ни въвлича в играта на тъмните сили. Ето защо нашият Кабал е толкова ценен, защото не приема за даденост нищо освен науката на правилното търсене.“

Бяха се посместили, за да седне и той върху мраморния саркофаг, но преди да стигне до тях, опорната точка на вътрешното му зрение отново се промени и нови сцени тържествено нахлуха в съзнанието му, без да се съгласуват нито по място, нито по историческа епоха, нито по правдоподобност.

Съвсем ясно видя светилището, издигнато от пехотинците върху онзи пуст наносен бряг в чест на Афродита на гълъбите^[65]. Бяха изгладнели. Походът ги бе изтощил до крайност, бе изострил у тях усещането за смърт, което е стаено във всяка войнишка душа до мига, в който лумне отпред с ослепителна яркост. Товарните животни измираха от липса на храна, хората — от липса на вода. Не смееха да спират при изворите и кладенците, защото водата в тях бе отровена. Мяркащите се задници на скитащи диви животни — уви така далеч, че и стрела не можеше да ги стигне — ги влудяваше с обещанието за месо, до което никога нямаше да се доберат, защото колоната неумолимо напредваше, разгръщаше се сред бедната растителност на покритото с тръни крайбрежие. Продължаваха похода си към града, въпреки знаменията. Пехотата напредваше без бойно снаряжение, макар да знаеха, че това е чиста лудост. Оръжията им ги следваха отзад в каруци, които вечно изоставаха. След колоната се носеше възкиселият мирис на неизмити тела, пот и волска пикоч. И въоръжените с прашки македонци, които пърдяха като кози.

А врагът им — поразителен в своето великолепие: лъскавото снаряжение на кавалерията ту заблестяваше, ту изчезваше от погледа

по маршрута на дългия поход. По-отблизо се виждаха и воините в пурпурни плащове, везани туники и тесни копринени трика. Носеха златни синджири около загорелите си вратове и гривни около бицепса на стисналите копия ръце. Пленителни като орляк девици. Гласовете им се извисяваха — бодри и гръмовни. Каква разлика между прашкаджиите и тях — закоравели в боеве ветерани, калени в зими, когато от студ сандалите залепват за ходилата, и в лета, когато от пот кожата на подметките става по-корава и от твърдия мрамор. Златна плячка, а не войнишка страст ги бе подмамила в тази рискована авантюра, чиито несгоди сега понасяха със стоицизма на мъже, които хранят семейства. Животът им се бе превърнал в безполов каиш, който се впива все по-надълбоко и по-надълбоко в плътта. Слънцето ги бе изсушило, бе вкоравило кожата им, а затлачените им от прах гърла бяха изгубили гласа си. Гордите шлемове с пера — зачислени на всекиго поотделно — се нагорещяваха така, че не можеха да се носят по пладне. Африка, която си бяха представяли като едно продължение на Европа, вече им бе дала да разберат, че е нещо свършено различно: черен заплашителен мрак с грачещи гарвани и виещи бездуховни души, с порции смях или по-скоро накъсан маймунски кикот.

Понякога успяваха да хванат пленник — самотен уплашен мъж, излязъл на лов за зайци — и тогава не можеха да се начудят, че и той е човек като тях. Събличаха набързо дрипите му и дълго зяпаха с недоумение и пресилен интерес човешките му гениталии. Друг път влизаха в някой град или богаташко имение в подножието, колкото да ги оплячкосат. Тогава се гощаваха с мариновано месо от делфин, затворено в делви (пияните войници пируваха в обора сред воловете, накичили гърдите си с гирлянди от дива коприва, поклащаха се несигурно на краката си и току посягаха към задигнатите чаши от злато или рог). Ала всичко това беше още преди да стигнат пустинята...

После се озоваха на един кръстопът, направиха жертвоприношение на Херакъл (и веднага убиха двамата си водачи ей така, за всеки случай); но оттук нататък всичко тръгна на зле. Дълбоко в себе си знаеха, че никога няма да стигнат града и никога няма да го обсадят. И моля те, Господи, нека никога повече не се повтаря онази зима в бивака в подножието. Колко носове и пръсти измръзнаха и окапаха! А непрестанните атаки! Още чуваше скърцащия, хрущящ

звук от стъпките на часовоя — цяла зима напред-назад в снега. По тези места вражеските воители носеха на главите си лисичи кожи с хищнически клон и дълги кожени туники, които покриваха целите крака. Бяха съвсем безшумни, сливаха се с пейзажа, сякаш бяха част от него, така както бедната растителност беше част от тези стръмни дефилета и от опасните пътеки на големия вододел.

Когато войската тръгне в поход, спомените се произвеждат като на конвейер. Общите изпитания и лишения сближават войниците, техните мисли и мечти. Ето, той знае, че онзи тих мъж там си мисли за розата, намерена в нейното легло в деня на Игрите. Друг не може да забрави мъжа с откъснатото ухо. Насила взетият да служи учен с вечно киселата и леко иронична физиономия пък се чувства съвсем не на мястото си — като пукало по време на симпозиум. А онзи тлъстият, дете колкото и да е странно, бе запазил бебешката миризма на тялото си, той беше шегаджия и непрекъснатите му подмятания размиваха авангарда. Мислеше си за нов египетски депилатор, за пухкава постеля, за легло с търговска марка „Херакъл“, за бели гълъби с подрязани криле, за да могат само да пърхат край банкетната маса. Цял живот го бяха посрещали на прага на публичния дом с викове и смях, с приветствено размахани във въздуха чехли. Имаше и други, които не мечтаеха за толкова прости неща — коса, напудрена с бял оловен прах, или пък голи момчета в редица по две на зазоряване, отиват в училището на Арфиста, а снегът се сипе отгоре им на едри парцали. Във вулгарната страна Дионисия имат обичай да носят огромен кожен фалос сред шумни и невъздържани възгласи, но щом бъдат посветени в култа, поемат предложената им сол и фалоса с треперещи ръце. Той размножава мечтите, отваря умовете, така както се отваря главна артерия, и оттам рукват видения — царствено, разточително.

Странно, да се притаиш до Жюстин, облян в лунната светлина на шарената есен, понесен от прилива на толкова нездравословни мисли: той почувства как тялото му от плът и кръв ги разпръсна по силата единствено на своето тегло и маса. Балтазар се бе отместил, за да му направи място за сядане, въпреки че продължаваше да говори тихо на жена му. (Пиеха виното тържествено, но вятърът пак оплиска дрехите им. Генералите им бяха казали само преди миг, че никога няма да се доберат до този град, няма да го намерят.) И той си спомни съвсем живо как Жюстин, след като се бе любила, имаше навика да сяда по

турски в леглото и да размесва тестето на малкото таро, което винаги стоеше на лавицата между книгите — сякаш, за да види колко още късмет им остава след последното им гмуркане в подземните ледени води на страстта, която тя не можеше нито да усмири, нито да уталожити. („Умове, осакатени от нагона — каза веднъж Балтазар. — Те никога не намират покой, преди старата възраст и отпадналите сили да ги убедят, че безмълвието и кротостта не са враждебни чувства.“)

Не отразяваше ли дисонансът на техния живот онази степен на безпокойство, която бяха наследили от града или от века?

„О, боже мой — за малко да изрече той. — Жюстин, защо не се махнем от този град и не потърсим друга атмосфера, дето да не е така пропита с чувството на осъденост и разтление?“ После се сети за думите на стария поет^[66], които прокълтяха, сякаш бе натиснал докрай педала на пиано, отекнаха мощно в крехката черупка на надеждата, която мисълта му бе спасила от удавяне в черните талази на съня.

— Моят проблем е — промълви той тихо, като опипа челото си, за да види дали има температура, — че жената, която обичах, ми носеше пълно удовлетворение, но това не повлия на нейното щастие — и се замисли върху всички онези заблуди, които намираха потвърждение във физическия свят. Така веднъж взел да удря Жюстин, да я налага, докато ръцете го заболяват, докато пръчката се счупи в нея. Разбира се, това било сън. И все пак, щом се събудил, открил, че цялата му ръка се е подула и го боли. В какво да вярва човек, когато с действията си реалността се подиграва на въображението?

В същото време, разбира се, той напълно осъзнаваше, че страданието, всъщност дори всички болести представляват остра форма на самонадеяност и цялото учение на Кабал идваше само да засили самопрезрението му. Той чуваше, като далечно ехо от паметта на града, гласа на Плотин, който му говореше не за бягство от непоносимостта на времето и мястото, а за бягство към нова светлина, към нов град на Светлината. „Това обаче не е пътуване с крака. Погледни вътре в себе си, оттегли се вътре в себе си и наблюдавай.“ Ала това бе единственото нещо, на което, както се оказа, не бе способен.

Чудно, но чак сега, разказвайки за тези моменти, си спомням колко малко от неговата вътрешна промяна се прояви на повърхността, дори за онези, които го познаваха отблизо. Твърде оскъдни бяха

нещата, които човек можеше да забележи — само едно усещане за пустота, подобно на любимата мелодия, изпята на нов, леко фалшив глас. Вярно е, че по онова време той бе започнал да дава своите приеми, известни с небивалото си разточителство — нещо, което градът не беше виждал дотогава дори от страна на най-заможните фамилии. Сега вече голямата къща не оставаше и за миг празна. Обширната кухня, където вечер често се отбивахме да си сварим по едно яйце или да изпием по чаша мляко след някой концерт или пиеса — винаги пуста и потънала в прах, — сега бе приютила цял гарнизон от напудрени с брашно и въоръжени с ножове готвачи, които не преставаха да важничат. Стаите на горния етаж, стълбището и салоните, където навремето отекуваха единствено печалният хор на стенните часовници, сега гъмжаха от черни роби, които се движеха царствено като лебеди, докато изпълняваха неотложните си задачи. Белите им спретнати униформи, ухаещи на гладено, блестяха от чистота — дълги мантии, пресечени през кръста от алени пояси със златни пафти, изобразяващи глави на костенурки: символът, който Несим си бе избрал. Над влажните им делфинови очи стърчаха обичайните алени фесове, а маймунските им ръце бяха облечени в бели ръкавици. Пристъпваха безшумно като самата смърт.

Това, че досега не бе задминал големите знаменитости на египетския хайлайф по щедрост, изобилие и прахосничество, не означаваше, че не се е състезавал с тях, че не се е мъчел да ги засенчи. От къщата денонощно долитаха студените меланхолични мотиви на наетия квартет или дълбокият всепоглъщащ плач на саксофони, които виеха в нощта като неутешим рогоносец.

Стените на дългите красиви салони бяха начупени на най-неочаквани места от дълбоки ниши и усамотени кътчета, с което се увеличаваше и броят на местата за сядане. Понякога на тези богати и безсъдържателни вечери се събираха двеста-триста души, а техният домакин обикновено седеше, изпаднал в съзерцание пред празната си чиния, в която се мъдреше една-единствена червена роза. Но това негово забавление не беше нещо забележително, тъй като във всеки миг той можеше да отвърне на безсмислиците на тривиалния разговор с усмивка, така изненадваща, както когато човек вдигне захлупена чаша и отдолу най-неочаквано изпълзи рядко насекомо с неизвестно за науката име.

Какво друго да добавя? Малките ексцентричности в облеклото му не можеха да направят впечатление, защото неговото богатство бе предопределило вкуса му и той никога не носеше нито спортни фланелени панталони, нито сака от туид. Сега, в прохладния си костюм от плътна коприна с червен пояс през кръста, изглеждаше точно това, което винаги е бил — най-богатият и най-красивият от всички банкери в града: тези подхвърлени деца на съдбата. Хората смятаха, че най-накрая е намерил своето амплоа. Точно така трябваше да живее всеки на неговото място и с неговото богатство. Само дипломатическият корпус подуши в това разсипничество някакви подмолни мотиви, може би конспирация за пленяването на краля, и затова взеха най-редовно да се навъртат из гостоприемните му салони и дълбокомислено да се озъртат. Зад привидно отпуснатите и превзети физиономии на контетата дипломати се долавяше неспокойно любопитство, желание да се подушат кроежите на Несим, тъй като точно тогава кралят беше чест гост в голямата му къща.

Междувременно това въобще не промени съществуващата ситуация. Сякаш замислените от Несим действия се осъществяваха с безкрайна мудност, нарастваха със скоростта на сталактити, и винаги се намираше време за други неща — фойерверките оставяха искрящи бразди по кадифеното небе, прониквайки все по-надълбоко и по-надълбоко в нощта, където ние с Жюстин лежахме със склучени ръце и мисли. В спокойната вода на фонтаните се плискаха човешки отражения, осветени от златните и алени звезди, които съскаха в небето като прежаднели лебеди. Есенният небосклон, запален от пъстри искри, ни съзерцаваше с невъзмутимостта на човек, за когото цялото незаслужено страдание на човечеството се бе отдръпнало и разтворило в небитието — както става с продължителната болка, която от едно определено място тръгва да пълзи и се разлива, за да наводни цялото тяло и ума. Красивите следи от изстреляните ракети на фона на черния мрак ни изпълваха единствено с усещането за поразителната хармония в света на любовта, който щеше скоро да се отдръпне от нас.

Тази нощ сияеше от зарята на летни светкавици и още несвършило това представление, на изток откъм пустинята долетя глух гръмотевичен тътен и покри като струпей мелодичната тишина. Заръмя — свеж младежки дъждец, и изведнъж мракът се изпълни със забързани силуети, които се разтичаха към осветените къщи с

повдигнати над глезените дипли, а гласовете се извисяваха до пискливите трели на щастливото удоволствие. За миг уличните светлини разголиха минавачите, очертаха телата им под прозрачното було на техните дрехи. А ние двамата безмълвно се скрихме в една беседка зад сладкия аромат на живия плет и легнахме върху каменната скамейка във формата на лебед. Възбудената чуруликаща тълпа от гости плъзна към светлините на къщата; а ние се отпуснахме в люлката на мрака и нежните иглички на дъжда погъделичкаха лицата ни. Последните фойерверки бяха предизвикателно запалени от мъже в смокинги и в косата ѝ видях само последните бледи комети, които излетяха и изчезнаха в нощното небе. Цветовете им още мигаха в съзнанието ми, когато с изгарящо удоволствие вкусих напористия ѝ топъл език в устата си и усетих допира на неспокойните ѝ ръце. Силата на това щастие — не бяхме в състояние да говорим, само се поглъщахме с поглед, а очите ни плуваха в непролети сълзи.

Откъм къщата долетя сухият пукот на тапите от шампанско и невъздържан смях.

— Вече никога не остава сам.

— Вярно, какво става с Несим?

— И аз не знам. Когато има какво да крие, човек се превръща в актьор. А това кара и другите около него да играят.

Същият човек без съмнение — онзи, който населяваше повърхността на всекидневието им — същият внимателен, мил и точен в задълженията си човек: ала по някакъв зловец начин всичко се бе променило и него вече го нямаше.

— Взаимно се напуснахме — прошепна тя с тиха въздишка и се притисна в мен; целувката — обобщение на споделеното от нас — едва-едва ни сля за миг, преди да прелее в обсадилия ни мрак и да ни изостави. Като че с всяка прегръдка тя си казваше: „Може би именно с това, което така боли и което не искам никога да спре — може би чрез него ще успея да намеря пътя обратно към Несим.“ А аз ненадейно изпаднах в непоносима депресия.

По-късно, докато се разхождах в квартала, изпълнен с пискливи звуци, пронизващи мрака светлини и мирис на човешки тела, се зачудих, както неведнъж преди, накъде ни води времето. И сякаш за да проверя смислеността на чувствата, които пораждат толкова много любов и тревога, влязох в една осветена кабинка, украсена с част от

филмов плакат — огромната половина от лицето на някой екранен любовник, безизразно и празно като обърнатия нагоре корем на умрял кит, — и седнах на столчето за клиенти, като в бръснарница, за да си изчакам реда. Една мръсна завеса ме делеше от вътрешната врата и оттам се чуваха приглушени звуци, като от събрание на непознати за науката същества, не точно отблъскващи — всъщност доста интересни, тъй като естествените науки са за онези, които нямат претенции да възпитават чувствата. По това време аз, разбира се, бях пиян и ужасно уморен — пиян колкото от Жюстин, толкова и от пивкото „Пол Роже“.

На стола до мен се мъдреше мюсюлмански фес, взех го разсеяно и го сложих върху главата си. Отвътре беше топъл и лепкав, а дебелията му кожена подплата прилепна към челото ми като вакуум. „Искам да знам какво точно означават“ — казах си аз в едно огледало, чиито счупени парчета бяха залепени с изрязани пощенски марки. Разбира се, имах предвид знаменателните схватки на секса, самия акт на проникване, който може да докара човек до отчаяние заради същество с две гърди и един *кроасан*, както находчиво се изразяват в Леванта. Звуците отвътре се усилиха до многозначително стенание и скърцане — задъханият човешки глас се сля с възбуденото блъскане и потропване на старото легло с ред дъски вместо пружина. По всичко личеше, че това е същият онзи недиференциран акт, на който се радвахме и ние с Жюстин, както и целият свят, към който, така или иначе, принадлежахме. А по какво да се диференцира? Колко далеч ни бяха отвели чувствата от онзи простичък, обикновен и механичен животински акт? Докъде се простираше вината на предателския ум с неговия безкраен списък от сърдечни доводи? Исках да си отговоря на въпрос, за който отговор няма; ала така силно копнеех за някаква сигурност, та ми се струваше, че ако успея да изненадам акта в неговия естествен разгар, мотивиран, както бе в случая, по-скоро от пари, отколкото от любов, но иначе с нищо неподправен, бих могъл да напипам истината за собствените си чувства и желания. Подтикван от нетърпение да намеря отговор на въпроса, повдигнах завеската и тихо пристъпих в тясната кабинка на спалнята, която бе подходящо осветена със съскаща, поклащаща се парафинова лампа с намален докрай пламък.

Леглото бе населено с неясните очертания на купчина плът, която се движеше едновременно в няколко посоки и шаваше като мравуняк. Трябваше ми известно време, преди да различа бледите космати крайници на възрастен мъж от тези на неговата партньорка — зеленикавата белота на пълна жена с глава на питон — главата и с ореол от щръкнали, мятащи се във всички посоки черни къдрици, провиснали от края на мръсния дюшек. Изглежда, бяха взели внезапното ми появяване за полицейска проверка, защото последва въздишка, ахване и гробно мълчание. Сякаш мравунякът изведнъж опустя. Мъжът изпъшка, обърна се наполовина към мен и ме изгледа учудено, а после, в желанието си да се скрие, зарови глава между огромните гърди на жената. Как можех да им обясня, че не ме интересува нищо друго освен акта на тяхното съвкупление. Приблжих се до леглото с решителна крачка, малко гузен на вид и с отнесеното изражение на чисто научния интерес. Хванах ръждивата рамка на кревата и се загледах надолу, не към тях, защото аз почти не ги забелязвах, а към мен и Мелиса, към мен и Жюстин. Жената се почувства неловко и обърна големите си черни като въглен очи към лицето ми и каза нещо на арабски.

И двамата лежаха като жертви на страшна злополука; непохватно и някак безразборно вкопчени един в друг, сякаш бяха първите две същества в историята на човечеството, експериментирали точно с този начин на общуване. Позата им, така абсурдна и неудобна, приличаше на ранен, още тромав опит, който след векове на повсеместни упражнения може би щеше да се превърне в телесен навик с безпогрешен синхрон и балетна грация. Нещо обаче ми подсказваше, че това няма да се случи и че тази поза ще си остане неизменна за вечни времена — именно тази малко трагична и вечно нелепа поза на сношение. От нея идваха всички онези аспекти на любовта, които поети и луди използват в услуга на философията си за естетическата възвишеност. От нея започват страданията на болните и лудостта на безумците; нейния отпечатък носят и отегчените, опустошени лица на дългогодишните брачни двойки, вързани, така да се каже, гърбом един за друг, като две заклецили се кучета.

Отривистият дрезгав смях, който излезе от устата ми, ме учуди, но в същото време даде възможност на наблюдаваните от мен екземпляри да се окопитят. Мъжът повдигна глава и наостри слух,

сякаш за да се увери, че полицаи не може да се смее по такъв начин. Жената като че си обясни мислено моите мотиви и се усмихна.

— Изчакай навън — рече тя и ми посочи завесата с бялата си, обсипана с петна ръка. — Още малко. — А мъжът, сякаш смъмрен от тона ѝ, се почувства виновен и направи няколко конвулсивни движения, като паралистик, който тепърва ще прохожда — подтикван не толкова от похотлив мерак, колкото от поетото задължение. Лицето му издаваше изблик на любезно внимание — като на човек, който става в претъпкания трамвай, за да отстъпи мястото си на инвалид от войната. Жената изсумтя и пръстите ѝ стиснаха ръба на леглото.

Оставих ги — така нелепо съвкупени, изсмях се, излязох на улицата и тръгнах да обиколя още веднъж квартала, в който продължаваше да кипи абсурдният реален живот на мъже и жени. Дъждът беше спрял и влажната земя изпускате топлото спарено ухание на пръст, човешка плът и увехнал жасмин. Тръгнах бавно, вътрешно развеселен, и започнах да си описвам с думи този квартал на Александрия, защото знаех, че много скоро ще бъде забравен и ще го навестяват само онези, чиито спомени са станали част от трескавия град и живеят още в умовете на старци като изветрял парфюм по дреха: Александрия, столицата на Паметта.

Тясната уличка бе покрита с изпечена ухаеща глина, сега поразмекната от дъжда, но не и мокра. По цялата ѝ дължина бяха наредени цветните кабинки на проститутките, чиито страстни мраморни тела позираха свенливо — всяко пред собствената си куклена къща — като пред олтар. Седяха на трикраки столчета, досущ като гадателки, с цветни чехли на краката, с които се разхождаха по прашната улица. Оригиналното осветление придаваше на улицата някаква безсмъртна романтика, защото вместо да сияе с електрически крушки, по цялото ѝ протежение върху земята бяха наредени карбидни лампи, които надупчваха нощта като цедилник и хвърляха трескави, прелъстителни, теменужени сенки нагоре към нишите и фронтоните на куклените къщи, влизаха в ноздрите и очите на посетителите и лягаха върху покорната мекота на пухкавия мрак. Вървах бавно сред тези невероятни цветя на порока и си мислех, че и градът, подобно на всяко човешко същество, таи у себе си апетити, страхове и най-различни настроения. Той също съзрява, ражда своите пророци, а после на преклонни години изпада в летаргия или в самота, като второто е по-

страшно от първото. Неразбрали, че техният град майка умира, живите в него продължаваха да седят навън по улиците като кариатиди, подпирajući тъмнината, а болката от бъдното притваряше клепачите им; безсънно бдящи ловци на безсмъртие, устояли на всички пророчески векове на времето.

Една от кабинките бе цялата украсена с прецизно изрисувани тъмносини кралски лилии върху фон с цвят на праскова. Пред вратата седеше гигантското синкаво дете на негърка, на около осемнайсет години, облечено в червена фланелена нощница, която смътно напомняше сиропиталище. Върху черната си вълниста глава носеше венец от блестящи нарциси. Ръцете ѝ бяха скромно прибрани в скута — престилка, пълна с накълцани пръсти. Приличаше на райско черно зайче, клекнало пред дупката си. Пред съседната врата седеше жена, крехка като обрулен лист, пред следващата — друга, посърнала от анемия и цигарен дим. Навсякъде по тези кафеникави, плющящи на вятъра стени се виждаше основният талисман на страната — отпечатък на длан с разперени пръсти, сякаш да спре настъплението на ужаса, притаил се в мрака извън периметъра на осветения град. Докато минавах край тях, издаваха не човешки подвиквания със звън на монети, а ласкави гукащи примамки — смирените им гласове изпълваха улицата с манастирска глухота. Не секс предлагаха те в еднотипните си паянтови кутийки сред мигащите жълти светлини на улицата, а като истински александрийки — дълбока безпаметна забрава в обятията на плътски наслади, за които отвращение няма.

Куклените къщи потрепериха и се олюляха под напора на нахлулия откъм морето вятър, който блъсна зле прикрепените прегради и изду прострениите навън дрехи. Една от къщите бе съвсем без параван и през вратата се виждаше вътрешният двор с малка като за саксия палма. На светлината на огън, запален в пълна със стърготини кофа, се различаваха три момичета, седнали на ниски трикраки столчета, загърнати в изпокъсани наметки, които разговаряха тихо, протегнали ръце към самодивските пламъци. Изглеждаха някак отнесени, погълнати, съсредоточени, сякаш се бяха скупчили край жарова в далечна степ.

(Мислено видях големите късове лед — преспите, в които Несим изстудяваше шампанското си, видях синьо-зеленикави отблясъци като

от престарял шаран в познатото езерце. И за да се върна на земята, подуших ръкава си с надежда да доловя парфюма на Жюстин.)

Най-накрая влязох в празно кафене. Изпих си кафето, поднесено ми от един саиди с гротескно дръпнати очи, през чиито цепки сигурно виждаше всичко двойно. В най-отдалечения ъгъл, свита на кравай върху куфара си и така неподвижна, че в първия момент въобще не се забелязваше, седеше престаряла дама и пушеше наргиле, което от време на време избълбукваше като внезапно обадила се гълъбица. Тук измислих цялата история от самото начало до самия край, която започваше в дните преди да срещна Мелиса и свършваше скоро след това с една напразна, но прагматична смърт в града, към който не принадлежах; казах, че аз съм я измислил от начало до край, ала неизвестно защо не гледах на нея като на нещо лично и мое, а по-скоро като на историческо платно на това място. Казвах си, че то се явява неразделна част от поведението на града в съответствие с всичко, което е било, и с всичко, което ще бъде. Сякаш въображението ми бе упоено от околната среда и не можеше да реагира на лични, съвсем индивидуални преценки. Бях изгубил способността да усещам дори възбуда от дебнешката опасност. Но най-много се страхувах — типично в мой стил — за безпорядъка, в който бях оставил записките си по ръкописа. Винаги съм мразел недовършеното, частичното, половинчатото. Реших, че поне те трябва да бъдат унищожени, преди да предприема следващата крачка. Изправих се — и в същия миг най-ненадейно осъзнах, че мъжът, когото бях видял в малката кабинка, беше Мнемджиян. Как е възможно да не разпозная щръкналата му гърбица? Тази мисъл продължи да ме занимава, докато отново пребродих целия квартал по посока към големите булеварди край морето. Вървах през този мираж от тесни пресичащи се сокаци, както човек прекосява бойно поле, погълнало всичките му приятели от младостта; ала не можех да сдържам насладата си от околните аромати и звуци — удоволствието на оцелелия. Тук на един ъгъл стоеше гълтач на огън с вдигнато към небето лице, устата му бълваше огнен стълб, който след миг се превръщаше в черен потрепващ като мараня пушек и пробиваше дупка в небето. От време на време мъжът отпиваше бензин от едно шише, после пак отмяташе глава назад и изригваше двуметрови пламъци. На всеки ъгъл виолетовите сенки се препъваха, падаха и потъваха, белязани от човешкия опит — едновременно

дивашки и нежно лиричен. Приех го като знак за собствената си зрелост — това, че вече не страдах от гнетящо ме самосъжаление, а по-скоро от желание да бъда призован от града, да бъда вписан сред неговите тривиални или трагични спомени — ако, разбира се, заслужавах.

Когато се върнах в малкия си апартамент и изрових сивите тетрадки, в които бях нахвърлял записките си, вече не мислех да ги унищожавам. Нещо повече, настаних се под светлината на лампата и продължих да записвам, докато Помбал, отпуснат в единствения друг фотьойл, умуваше върху живота.

„Връщам се в стаята си и седя умислен, заслушан в тежкия тембър на нейния парфюм: мирис, съставен от плът, пот и цветя, втъкан в богатия брокат на съществото ѝ. Това е особен вид любов, защото нямам чувството, че я притежавам — нямам и желание да бъде така. По-скоро като че и двамата се сляхме в момент на хладнокръвно самообладание, станахме партньори в един и същ етап на своето израстване. Да, ние просто вбесихме любовта, защото доказахме, че спойката на приятелството е по-здрава. Тези записки, независимо как ще се четат, имат смисъл само като мъчителен, макар и с любов написан коментар върху света, в който съм се родил, за да споделя най-самотните си мигове — тези на съвкупление — с Жюстин. По-близо от това до истината не мога да стигна.

Неотдавна, така се случи, че по една или друга причина не можех да я видя, и тогава усетих такъв болезнен копнеж по нея, та отидох в Пиетрантони да си купя шишенце с нейния парфюм. Напразно. Момичето, което продаваше, беше много мило и сложи върху ръцете ми по малко от всички марки, които имаше на склад, и на два пъти ми се стори, че го надуших. Но не. Все нещо не достигаше — предполагам, че това беше плътта, която парфюмът носи. Изглежда, стаеният мирис на тялото бе липсващият фактор. И чак тогава, вече изгубил всякаква надежда, споменах името на Жюстин и продавачката веднага ми подаде първия парфюм, който бях помирисал. «Защо не ми казахте веднага?» — попита тя с обиден тон, сякаш бях засегнал професионалното ѝ достойнство; всеки с изключение на мен, сякаш искаше да ми внуши тя, знае кой е парфюмът на Жюстин. Не бих го познал. Въпреки това се изненадах, че *Jamais de la vie* не беше от най-скъпите или екзотични парфюми.“

(Когато занесох вкъщи малкото шишенце, намерено в жилетката на Коен, духът на Мелиса още стоеше затворен в него. Още се усещаше.)

Помбал четеше на глас онзи дълъг и ужасен откъс от „Нрави“, който се нарича „Манекенът говори“. „Във всички тези случайни сблъсъци с животното мъжкар никога не познах избавата, въпреки че какво ли не видях тялото ми. В огледалото винаги ме е посрещал образът на застаряващия гняв, който крещи: *“J’ai rate mon propre amour — mon amour a moi. Mon amour-propre, mon propre amour. Je l’ai rate. Je n’ai jamais souffert, jam ais eu de joie simple et candide.”*”^[67]

Спря, колкото да каже:

— Ако това е вярно, обичайки я, ти просто се възползваш от една болест. — И тази забележка ме покоси като брадва, размахана от човек, който не осъзнава неимоверната си сила.

* * *

Когато наближи времето за големия годишен лов на патици в езерото Мареотис, Несим започна да изпитва някакво магическо облекчение. Най-накрая си призна, че каквото има да се решава, ще се реши сега или никога. Изглеждаше като човек, успял да се пребори с коварна болест. Наистина ли преценката му, макар и несъзнателна, беше толкова погрешна? По време на своя брак всеки ден бе повтарял: „Толкова съм щастлив“ — думи фатални като ударите на стенен часовник под вечната обсада на дебнещото безмълвие. Сега вече не можеше да изрича тези думи. Общият им живот приличаше на кабел, заровен дълбоко в пясъка, който по някакъв необясним начин и в незнаен момент се бе скъсал, повличайки и двамата в бездната от непрогледен мрак.

Разбира се, лудостта сама по себе си не се съобразява с обстоятелствата. По-скоро се наслаждава, но не върху измъчваните до непоносимост личности, а направо върху дадена ситуация. В известен смисъл ние всички участвахме в нейните проявления, ала само Несим имаше роля на действащо лице и я олицетворяваше в плът и кръв. Краткият период, който предшестваше големия лов сред водите на Мареотис, продължи може би цял месец — или малко повече. И тук

отново онези, които не го познаваха, нищо не доловиха. Но илюзиите се умножаваха с такава скорост, та по собственото му описание човек имаше усещането, че гледа бактерии под микроскоп — здравите клетки, като в случаите на рак, просто полудяваха и повече никога не възвръщаха нормалното си поведение.

Мистериозната серия от кодирани послания, които получаваше от имената на улиците, представляваше ясен и неоспорим признак, че става дума за свръхестествени сили, развилнели се и плашещи със закана си за невидимо наказание — за него или за другите, не се разбира. Трактатът на Балтазар, който жълтееше на витрината в някаква книжарница, един ден се появи и върху гроба на баща му в еврейското гробище — редом с всички онези бележити имена, издълбани върху камъка, които отекваха с цялата непоносимост на мъката, изстрадана от европейските евреи в изгнание.

А после и въпросът с шумовете, които идваха от съседната стая: нещо като тежко дишане, последвано от внезапно гръмналата музика на три пиана едновременно. Той знаеше, че тези звуци не са измамни, а представляват брънките в една окултна верига — логическа и убедителна само за ума, минал отвъд здравомислието на причинно-следствените връзки. Ставаше все по-трудно и по-трудно да се преструва на нормален, спазвайки общоприетите правила за държане. Терзаеше се в мъките на онова състояние, което Сведенборг описва в своя труд „*Devastatio*“.

Пламъците в откритата камина започнаха да приемат невероятни форми. И това лесно се доказваше, защото угасен и отново запален, огънят само потвърждаваше истинността на неговите видения — страховити пейзажи и човешки лица. Бенката върху китката на Жюстин също го тревожеше. Докато се хранехме, той непрекъснато се бореше с желанието си да я докосне, и то така трескаво, че пребледняваше и стигаше почти до припадък.

Един следобед смачканият чаршаф на леглото му започнал да диша, приемайки формата на тяло, което лежи отдолу. И това продължило половин час. Една нощ се събудил от пърхането на огромни криле и видял подобно на прилеп същество с цигулка вместо глава, която било подпряло върху рамката на кревата му.

А после и контрастите на доброто — едно послание от калинка, кацнала върху тетрадката му точно когато записвал нещо в нея;

музиката на „Пан“ от Вебер, която зазвучавала всеки ден между три и четири от пианото в съседната стая. Усещал как умът се превръща в бойно поле за силите на доброто и злото и че тази задача опъва докрай нервите му, тъй като не било лесно да разпознае едните сили от другите. Действителният свят започнал да му играе номера до такава степен, че сетивата му непрекъснато обвиняваха реалността в непоследователност. Разумът му се намирал в опасност.

Веднъж жилетката, която бил праметнал върху облегалката на стола, започнала да пулсира, сякаш приютила в себе си цяла колония туптящи сърца. Щом се обърнал да я претърси обаче, сърцата спрели да бият и категорично отказали да подновят демонстрацията за пред Селим, който бил извикан в стаята на мига. Същия ден видял собствените си инициали, изписани в злато върху облак, който се отразявал в една витрина на улица „Сен Саба“. *Това вече доказвало всичко.*

Същата седмица в кафенето „Ал Актар“ един непознат се настанил на масата в ъгъла, която била винаги запазена за Балтазар, и преспокойно си отпивал от арака — същия, който и той възнамерявал да поръча. Мъжът му заприличал на него самия, но по някакъв изопачен начин, особено след като обърнал лице към огледалото, разтеглил устните си в усмивка и зъбите му се оголили. Той не изчакал, ами направо хукнал навън.

Докато крачел по улица „Фуад“, усетил как плочникът под краката му се превръща в мека гъба; потънал до кръста, преди химерата да изчезне. В два и половина същия следобед се надигнал от неспокоен сън, облякъл се и излязъл с единствената цел да провери доколко е вярно измъчващото го предчувствие, че както „Паструди“, така и кафенето „Дордали“ са празни. И те били. Този факт го изпълнил с ликуващо облекчение; но то било краткотрайно, защото на връщане към стаята си най-ненадейно се почувствал така, сякаш сърцето му е изгонено от тялото и на негово място ритмично почукват отривистите удари на въздушна помпа. Беше започнал да мрази тази своя стая и да се страхува от нея. Дълги часове останал заслушан в очакване шумът да се появи наново — хлъзгави жици се развивали със свистене по пода, после изцвърчало животинче — писъците стигнали до слуха му приглушени, сякаш някой припряно го напъхвал в торба. После рязкото щракване от закопчалки на куфар и дишането на човек,

прилепен от другата страна на стената, заслушан и в най-малкия шум. Несим събул обувките си и отишъл на пръсти до еркерния прозорец с намерението да надникне в съседната стая. Решил, че неговият нападател трябва да е възрастен човек — мършав, с остри черти и с угаснали зачервени очи като на мечка. Но не успял да потвърди представата си. Сутринта, в деня, в който трябвало да бъдат разпратени поканите за големия лов, се събудил рано и от прозореца на спалнята си с ужас забелязал върху покрива двама души със съмнителен вид и арабско облекло, които с помощта на въже се опитвали да изправят един хаспел. Двамата го посочили с пръст и шепнешком разменили няколко реплики. После започнали да спускат надолу нещо тежко, завито в кожено палто, право на улицата. Ръцете му треперели, докато с равния си почерк попълвал големите бели квадрати на поканите с имената от написания на машина списък, който Селим бил оставил на бюрото му. Все пак се усмихнал под мустак като си припомнил колко много място отделя местната преса всяка година на това паметно събитие — големия лов в Мареотис. Имал доста работа, но смятал, че нищо не бива да се оставя на случайността; въпреки че грижливият Селим се навъртал наоколо, Несим свил устни и настоял всичко сам да провери и лично да приготви поканите. Моята, изпълнена с всички знамения, вещаещи нещастие, ме гледа и сега от полицата над огнището. Втренчих в нея очи с внимание, разсеяно от никотина и виното, но все пак си дадох сметка, че по някакъв неясен начин именно в нея се намираще разрешението, към което всички се стремяхме. („Там, където науката свършва, започват нервите“, „Нрави“.)

— Ти, разбира се, ще откажеш. Нали? — обади се Жюстин с толкова рязък тон, че усетих напрегнатия ѝ поглед. Стоеше надвесена над мен в сумрака на ранната утрин и помежду изреченията даваше по едно ухо към тежко дишания призрак на Хамид зад вратата. — Няма да предизвикваш провидението, нали? Отговори ми! — И в желанието си да бъде по-убедителна, тя свали полата и обувките си и се мушна в леглото — топла коса, меки устни и коварните неспокойни движения на тяло, което се гушеше в мен, като че беше наранено и търсеше утеха, сякаш раздражено от незарасналите си рани. Тогава ми се стори — и в това убеждение нямаше и следа от нафукано перчене, — стори ми се, че повече не мога да лишавам Несим от онова удоволствие,

което той очакваше от мен. В дъното на всичко това, разбира се, имаше и известно облекчение, което почти ме развесели, ала тогава видях тъжното сериозно лице на моята приятелка по оръжие. Жюстин лежеше и гледаше с онези свои изключително изразителни тъмни очи, сякаш от някакъв висок прозорец по етажите на собствената ѝ памет. Тя се взираше — и аз знаех това — в очите на Мелиса, в тревожните чисти очи на жената, която с всеки изминал ден на нарастваща опасност се приближаваше все по-близо и по-близо до нас. В края на краищата човекът, който можеше да бъде най-сериозно засегнат от онова, което замисляше Несим, бе Мелиса — че кой друг? Мислено тръгнах по желязната верига от целувки, които Жюстин бе изковала, надолу към спомените, бързо, като сръчен моряк, който се спуска, хванал веригата на котвата само с ръце, и потъва в най-черните дълбини на застоялата пристанищна вода — паметта.

От многобройните провали в живота човек си избира онези, които най-слабо уронват чувството му за собствено достойнство и най-малко го излагат. Моите бяха в изкуството, в религията и в човешките отношения. В изкуството се провалих (изведнъж ми хрумна в този миг), защото не вярвах в човешката дискретност. („Дали — пише Пърсуордън — хората са винаги едни и същи, или образите им така бързо се наслагват, като върху филмова лента, че създават впечатлението за едни и същи черти?“) Не вярвах в истинността на хората и затова не можех успешно да ги пресъздавам. В религията ли? Ами аз така и не открих достойна за мен религия, която да спечели доверието ми, да ме предразположи и умилостиви — всъщност има ли религия, която да не търпи тези обвинения? Да ме прощава Балтазар, но ми се струва, че всички църкви и всички секти представляват в най-добрия случай школи за самообучение срещу страха. Третият обаче, най-страшен провал (зарових лице в тъмната жива коса на Жюстин) бе провалът ми в човешките отношения: докарах си го сам, чрез постепенната, ала все по-осезателна изолация на духа, която ме научи да съчувствам, но ми забрани да притежавам. И полека-лека, съвсем необяснимо, аз ставах все по-плах и неуверен в любовта, макар че все по-щедро се раздавах — най-хубавата част от любовта. И именно с това, проумях аз с ужас, успявах да задържа Жюстин. Като всяка жена с вродено чувство за собственост тя бе обречена да се опитва да плени онази част от мен, която винаги щеше да ѝ убягва — последното ми

убежище, което се наричаше присмех и приятелство. Този вид любов обаче в известен смисъл я изпълваше с отчаяние, защото аз не зависех от нея; а желанието за притежание, ако се изостри дотам, може докрай да обсеби духа. Колко е трудно да се анализират тези отношения, които остават вечно скрити под тънката ципа на нашите привидни действия; защото какво е любовта, ако не езикът именно на тази тънка ципа, а сексът — само терминология.

Освен това, за да разголя докрай нашата болезнена връзка, която ми причини толкова мъка, разбрах, че именно мъката е единствената храна за спомена: защото удоволствието свършва с края на удоволствието и всичко, което дава, е усещане за добро здраве — извор на енергия. Докато аз бях като батерия с изтощени клетки. Без ангажименти, аз се чувствах свободен да кръжа в света на други мъже и жени, като пазител на истинските права на любовта, които не са страст, нито навик (те само я окачествяват), а божественото прегрешение на боговете с простосмъртните — Афродита, нашата приятелка по оръжие. Така обсаден, аз въпреки всичко съзнавах ясно онова качество у себе си, от което, разбира се, най-много ме болеше: себеотричането. Него Жюстин обичаше у мен — не моята личност. Жените са крадци на секс и не друго, а моята неангажираност се надяваше да открадне тя от мен — бисера в жабешката корона. И именно в тази неангажираност и откъснатост от света тя съзря подписа на случайността, дисонанса и безпорядъка, които управляваха моя живот. Стойността ми не беше в нещо, което съм постигнал, нито в нещо, което притежавам. Жюстин ме обичаше, защото аз ѝ давах нещо неразруσιμο — една отдавна формирана личност, която не можеше да бъде пречупена. За нея обаче бе невъзможно да се отърве от усещането, че дори когато я любя, аз продължавах да искам да умра! Това тя не бе в състояние да понесе.

А Мелиса? На нея, разбира се, ѝ липсваше проникателността на Жюстин. Мелиса знаеше единствено, че моята сила ѝ е нужна там, където самата тя се чувстваше най-слаба и уязвима — в отношенията си със света. Боготвореше всеки мой признак на човешка слабост — разхвърляните ми навици, неспособността ми да се оправям с парите и така нататък. Обичаше моите слабости, защото именно в тях се чувстваше най-полезна за мен; Жюстин отминаваше всичко това като недостойно за нейния интерес. Тя обаче си бе открила у мен друг вид

сила. Аз я интересувах само с една моя особеност, която не можех да ѝ поднеса като дар, нито тя можеше да ми я открадне. Това се има предвид, когато говорим за притежание — всеки страстно да воюва за качествата на другия, да се бори за богатството на неговата личност. Ала възможно ли е такава война да не бъде унищожителна и безнадеждна?

И все пак колко заплетени са човешките мотиви: защото не друг, а именно Мелиса бе успяла да извади Несим от убежището му в света на фантазиите и да го подтикне към действие, за което сам знаеше, че ние всички горчиво ще съжаляваме, защото то щеше да ни убие. Една нощ, подбудена от собственото си нещастие, тя се приближила към масата, на която той седял пред празна чаша шампанско и замислено оглеждал кабарето: пламнала и разтреперана, склопила изкуствените си мигли и на един дъх изрекла седем думи — „Твоята съпруга вече не ти е вярна“ — фраза, която останала да трепти в ума му като забит нож. Вярно е, че от дълго време досиетата му набъбвали с все нови и нови доклади за този ужасен факт, но докладите са като вестникарски описания на катастрофи, които са се случили далеч, в страна, която никога не си виждал. Сега обаче пред него стоял жив свидетел, жертва, оцелял участник... Тази единствена фраза като че наново оплодила излиялата му способност да чувства. Онези мъртви папки с доноси изведнъж оживели и закрещели своите тайни доноси в лицето му.

Гримьорната на Мелиса представляваше смрадлива дупка, почти изцяло заета от извитите тръби на канализацията. Имаше само едно парче от счупено огледало и малък рафт, покрит с бяла опаковъчна хартия за сватбени торти. Върху него беше наредила всевъзможните си пудри и моливи, с които успяваше да се изрисува така нескопосно.

Именно в това парче от огледало цъфнало лицето на Селим, леко разкривено от треперещия въздух край газените лампи, като същински призрак, изскочил направо от недрата на подземния свят. Кръвта ѝ замръзнала във вените. Заговорил с язвителен тон, който очевидно бил усвоил от господаря си, и в този глас имитация тя доловила безпокойството на верния паж за единственото човешко същество, което той наистина обожавал и на чиито тревоги реагирал като разбунен от спиритически сеанс дух.

Мелиса се уплашила, защото знаела много добре, че тук всяко оскърбление срещу първенците на града се наказва светкавично и по

най-ужасен начин. Изпаднала в паника, като си дала сметка какво е извършила, и едва успяла да потисне напиралците у нея ридания, докато с треперещи ръце сваляла миглите си. Било немислимо да откаже на поканата. Облякла се с най-хубавите, макар и доста овехтели дрехи и носейки умората си като тежка раница, тръгнала подир Селим към големия автомобил, скрит в най-черните сенки на нощта. Той ѝ отворил вратата и тя седнала до Несим. Поели бавно през плътния сумрак на александрийската вечер, чиито силуети се сторили напълно непознати на обезумялата от страх Мелиса. Профучали край морето с цвят на сапфир, после завили към вътрешността, прекосили бедняшките квартали на път към Мареотис и черните планини от шлага в Макс, където лъчите на фаровете обелвали една по една люспите на мрака и разкривали малки, до болка познати сценки от египетския живот в Александрия — разпяващ се пияница, библейска фигура, яхнала ослица, две деца, като че избягали от войниците на Ирод, един хамалин, нареждащ денкове по големина — така сръчно, сякаш размесвал тесте карти. Очите ѝ следвали тези познати гледки с трепет, защото зад тях се простирала пустинята и пустотата ѝ отеквала глухо като морска раковина. През цялото това време нейният спътник не проронил дума, а тя пък нито смеела да се обади, нито дори да го погледне.

Но когато изчистеният стоманен силует на дюните изплувал пред тях, осветен от закъснялата луна, Несим спрял колата. Бръкнал в джоба, извадил чековата си книжка и казал с неуверен глас, без да обръща към нея насълзените си очи.

— Колко струва твоето мълчание? — Тя го погледнала и чак тогава видяла мъката и чувствителността на това смугло лице. Вместо боязън, обзел я срам. В израза на лицето му разпознала неговата слабост — наричала се доброта — и веднага разбрала, че той не може да ѝ бъде враг. Плахо докоснала ръката му и рекла:

— Срамувам се от постъпката си. Моля те, прости ми. Не бях на себе си, дори не помня какво съм казала. — И се почувствала така изнемощяла, че вместо да се заплаче, устата ѝ се разтегнала в прозявка. Дватамата се погледнали в очите, вече с ново разбиране, всеки проумял, че другият е невинен. За миг дори им се сторило, че се влюбват един в друг, само заради голямото облекчение, което изпитали.

Колата набрала скорост и много скоро двамата вече препускали през пустинята към студения блясък на звездите и черния хоризонт, тътнещ от грохота на вълните. Несим с това странно сънливо създание до него се замислил: „Благодаря на Бога, че не съм гений — защото геният няма с кого да споделя.“

Изгледал я крадешком и от един поглед научил много за нея, както и за мен като неин любовник. Крехката ѝ красота, изглежда, го е обезоръжила и развълнувала, както бе направила и с мен. Това бе красота, която изпълваше човека с ужасното предчувствие, че е била създадена за мишена на силите на унищожението. Сигурно си е припомнил онзи случай с Пърсуордън, който също като Несим я бе открил в задименото кабаре; само че при Пърсуордън тя седяла сред другите танцьорки, които продавали билети. Пърсуордън, който бил мъртво пиян, я извел на дансинга, умълчал се, после се обърнал към нея с тъжен, но властен тон.

— Comment vous defendez-vous contre la solitude? — попитал я той. Мелиса вдигнала напълно искрените си очи към него и тихо промълвила:

— Monsieur, je suis devenue la solitude meme^[68] — Пърсуордън бил толкова впечатлен, че успял да запомни тази случка и по-късно я разказваше пред приятели, добавяйки: „И изведнъж си помислих, че това е жена, която бих могъл да обичам.“ Но доколкото знам, не си направил труда да я посети отново, защото книгата му вървяла добре и в новоразпалената симпатия той разпознал номер, който най-лекомысленият дял от неговата природа се канел да му погоди. Точно тогава пишел за любовта и не желал да се разколебава в идеите, които вече бил формулирал, за да проповядва по темата. („Не мога да се влюбя — възкликваше един от героите му, — защото принадлежа към древното тайно общество на шегаджиите!“; а и навсякъде другаде, където се случеше да спомене за брака си, той пишеше: „Открих, че ядосвайки другите, аз най-вече раздразвам себе си; сега, останал сам, мога да раздразвам само себе си. Каква радост!“)

Жюстин все още стоеше надвесена над мен, втренчила поглед в лицето ми, докато тези парещи спомени изгаряха ума ми.

— Ще измислиш някаква причина — повтори тя с дрезгав глас.

— Няма да отидеш. — Струваше ми се, че не съм способен да намеря изход от това неприятно положение.

— Как мога да откажа? — попитах. — Как ти ще откажеш?

Те продължили да пътуват в топлата спокойна пустинна нощ, Несим и Мелиса, обзети от внезапен прилив на състрадание един към друг, ала все още безмълвни. При последния стръмен склон, преди да стигнат Бург ел Араб, той изключил мотора и пуснал колата по инерция.

— Хайде — казал й. — Искам да ти покажа Летния дворец на Жюстин.

Хванали се ръка за ръка и поели по пътеката към малката къща. Пазачът бил заспал, но Несим имал собствен ключ. В стаята миришело на влага и пустош, ала иначе били пълни с отразената от белите дюни светлина. След малко той запалил огън от тръни в голямата открита камина, извадил старата си аба от гардероба, загърнал се с нея, седнал и рекъл:

— Кажи ми сега, Мелиса, кой те изпрати да ме следиш? — Всъщност, пошегувал се, но забравил да се усмихне и Мелиса цялата пламнала от срам и прехапала устни. Дълго останали така край огнището, загледани в пламъците, с усещането за нещо споделено — общата им безнадеждност.

Жюстин изгаси цигарата си и бавно стана от леглото. Взе да крачи замислено напред-назад по килима. Страхът я бе обсебил и виждах как с мъка се сдържа, за да не избухне — нещо толкова типично за нея.

— Какви ли не неща съм вършила в този живот — обърна се тя към огледалото. — Лоши неща може би. Но никога по невнимание, никога безразсъдно и необмислено. Винаги съм гледала на действията като на послания, като на пожелания от миналото към бъдещето, които провокират самопознанието, себеоткриването. Сгрешила ли съм? Сгрешила ли съм? — Разбира се, не към мен отправи тя въпроса си, а към Несим. Много по-лесно е въпросите, предназначени за съпруга, да се задават на любовника. — А що се отнася до мъртвите — продължи след миг, — винаги съм си мислела, че те смятат нас за мъртви. Тъй като вече са се върнали към живите, след краткото си и маловажно пребиваване в привидния живот.

Хамид се размърда и тя хвърли бърз и уплашен поглед към разпилените си дрехи.

— Трябва да отидеш — каза тя тъжно, — както и аз. Прав си. И двамата трябва да отидем. — После се обърна към огледалото да довърши тоалета си и добави: — Още един бял косъм. — И се наведе напред да разгледа отблизо порочното си светско лице.

Докато я наблюдавах, впримчена за миг в блясъка на слънчев лъч, случайно проникнал през мръсното стъкло на прозореца, не можех да не си помисля — за кой ли път? — че у нея липсва какъвто и да било коректив, за да контролира или насочва интуицията, която бе развила у себе си, вследствие на дълбоко интроспективната си природа: не разполагаше нито с нужното образование, нито с онази интелектуална подплата, с която евентуално би могла да се противопостави на повелите на ревностното си сърце. Нейната дарба бе дарбата, която човек понякога открива у невежите гадателки. Всичко, което у нея минаваше за мисъл, бе плагиатство — дори това подмятане за мъртвите, срещащо се в „Нрави“; знаеше за най-значителния принос на всяка книга, не защото я бе чела, а защото бе слушала внимателно неповторимите разговори между Балтазар, Арнаути и Пърсуордън върху нея. Тя беше като крачецо резюме на творенията на всички писатели и мислители, които бе обичала — но коя умна жена е нещо повече от това?)

Несим взел ръцете на Мелиса в своите (те висели отпуснати, тънки и студени като нафора) и започнал да я разпитва за мен с ненаситност, която издавала страстно любопитство по-скоро към мен, отколкото към Жюстин. Човек винаги се влюбва в избраника на онзи, когото обича. Какво не бих дал, за да науча какво му е казала, възбуждайки в същото време още по-силно неговото състрадание ту с прямота, ту с неочакваната си съдържаност. Но единственото, което разбрах, че е изгърсила, бе:

— Дори и сега те не са щастливи, защото непрекъснато се карат. Така ми каза Хамид, когато го видях последния път. — Очевидно нейният опит ѝ бе стигнал дотолкова, че да съзре в тези подшушнати ѝ скандали цялото съдържание на нашата любов. Мисля, че у Жюстин тя виждаше само егоизъм и нищо друго, само онази демонстративна липса на интерес към останалите хора, която бе толкова типична за моя любим тиранин от женски пол. Защото Жюстин бе напълно лишена от онова великодушие на ума, без което Мелиса не можеше. У Жюстин нямаше човещина, тя винаги отсъства у хората, изцяло

обсебени от своето его. Какво, по дяволите, разчитах да намеря у нея? — задавах си този въпрос за хиляден път. А Несим, който се бе заел да изучи и обича Мелиса единствено като продължение на Жюстин, той очерта най-точно създалата се житейска ситуация. Мелиса търсеше у него онези качества, които си въобразяваше, че аз трябва да съм открил у неговата съпруга. Ние четиримата, без да съзнаваме, се допълвахме взаимно, обвързани в една заплетена безизходица. („Ние, които много сме пътували и много сме обичали: ние, които — няма да кажа сме страдали, защото чрез страданието винаги сме опознавали собствената си независимост, — само ние можем да оценим сложната природа на нежността и да разберем как тясно се преплитат любовта и приятелството.“ „Нрави“.)

Продължили да говорят, сякаш били обречени брат и сестра, като взаимно подхранвали у себе си чувството на облекчение, което идва, щом намериш човек, пред когото да излееш душата си, натежала от несподелена мъка. Ала върху това взаимно състрадание изведнъж легнала сянката на желанието — все още бледо видение, сякаш доведеното дете на изповедта, от която ти олеква, и на новото усещане за избавление. В известен смисъл това предопределило и неизбежното отдаване, което не било така грозно, както нашето с Жюстин. Любенето е много по-истинско, ако състраданието, а не желанието свързва телата; защото то не оставя след себе си рани. Вече се зазорявало, когато двамата станали — схванати и сковани от дългото седене край камината, — огънят бил отдавна угаснал. Тръгнали към колата по влажния пясък, загледани в бледолилавия небосклон, който бавно просветлявал на изток. Мелиса била намерила приятел и закрилник; а що се отнася до Несим, той се чувствал напълно преобразен. Събуденото у него състрадание като с магическа пръчка го превърнало в стария Несим, което ще рече, в мъж, готов да действа (стига да пожелае, като нищо би убил любовника на жена си)!

Качили се в колата и поели успоредно на красивия роден бряг, а първите филизи на слънцето се развили, протегнали лъчи от хоризонт до хоризонт през цялата шир на гордото Средиземноморие и краищата им стигнали едновременно чак до светия, навеки изгубен Картаген и до Саламис в Кипър.

След малко там, където пътят хлътва и се вие сред дюните по посока към морето, Несим спрял колата и небрежно ѝ предложил да се

изкъпят. След настъпилата у него промяна той изпитал внезапно желание да се покаже гол пред Мелиса, за да я възхити с красотата, която толкова дълго бе лежала забравена и пренебрегната, като изящно ушит костюм, захвърлен на тавана.

Съвсем голи, ръка за ръка, те със смях прекрачили в ледената вода, а свенливото слънце оцветило гърбовете им в розово. Сякаш първото утро след сътворението на света. Мелиса също побързала да се отърве от дрехите си с усещането, че са бремене за плътта, и се превъплътила в онази танцьорка, която можела да стане; защото голотата винаги ѝ е придавала завършеност и уравновесеност, които ѝ липсваха в кабарето.

После дълго време останали да лежат в пълно мълчание, опипвайки пътя напред сред мрака на чувствата си. Той разбрал, че моментално е спечелил нейната благосклонност — че сега тя вече е негова любовница във всичко.

Поели заедно към града, като усещали едновременно и щастие, и неловкост — някаква кухота в сърцевината на блаженството. Тъй като и двамата не изгаряли от желание да се върнат към очакващото ги всекидневие, взели да се помайват, колата също намалила скорост, а паузите между гальовните им реплики сами се удължавали.

Най-сетне Несим си спомнил някакво порутено кафене в Макс, където човек можел да закуси със сварено яйце и чаша кафе. Въпреки че било много рано, сънливият собственик грък бил вече на крак и им застлал маса под безплодната смокиня в задния двор, пълен с кокошки и постните им курешки. Навред край тях се издигали пристани от вълниста ламарина и фабрики. Морето присъствало само като далечен мирис на влага, нагорещено желязо и катран.

След закуската той я оставил на уличния ъгъл, където сама пожелала, и ѝ казал „довиждане“ по един „сковано формален“ начин — вероятно се страхувал, че някой от неговите служители може да го види. (Това последното е лично мое предположение, тъй като думите „скован“ и „формален“, които намирисват на литература, звучат някак не на мястото си.) Механичният грохот на града рязко прекъснал мислите им, за да ги върне отново към познатите им до болка задължения на всекидневието. Мелиса се прозяла — сънлива и както винаги, напълно естествена — и щом се разделила с него, веднага влязла в малката гръцка църквица, за да запали свещ. Прекръстила се

от ляво на дясно, както е според православния канон, и като отметнала с ръка кичур черна коса, се навела над иконата и заедно с металния вкус на целувката почувствала утехата, която често ѝ е носил този забравен навик от детството. Обърнала се уморено и открила, че Несим стои зад гърба ѝ. Бил блед като смъртник и я гледал втренчено с измъчено умиление и любопитство. И тя разбрала всичко. Прегърнали се като жертви на едно и също терзание — без да се целуват, само притискали телата си едно към друго и изведнъж той започнал да трепери от изнемога. Зъбите му загракали. Тя го примъкнала към църковната пейка, той седнал, останал така известно време с отнесено изражение, сякаш се мъчел да каже нещо, ала само прокарал ръка по челото си като току-що изваден удавник. Не че имал какво да ѝ каже, но тази неспособност да говори го уплашила, че може би в момента преживява мозъчен удар. Едва събрал сили да се обади с грачещ дрезгав глас:

— Ужасно късно е, почти шест и половина. — Допрял ръката ѝ до наболата си буза, изправил се като старец и подпирайки се тук-там по пътя си, излязъл през големите порти, озовал се сред обляния в слънце ден, а нея оставил да стои загледана подире му.

Никога зората на деня не е била така прекрасна в очите на Несим.

Градът му изглеждал блестящ като скъпоценен камък. Телефоните изпълвали с пискливия си глас големите каменни сгради, в които финансистите живеели от сутрин до вечер, и това механично чуруликане му прозвучало като птича песен, обещаваща фараонско благополучие. Дърветата в парка били окъпани от необичайния ранен дъждец. Целите блестели в диаманти, а закръглените им корони приличали на огромни самодоволни котараци, извили гръбнак, за да направят тоалета си.

Пътувайки към петия етаж с асансьора, Несим плахо понечил да се приведе в приличен вид и да изглежда по-важен (попипал наболата си брада, стегнал възела на връзката си) и с любопитство изгледал отражението си в евтиното огледало, озадачен пред пъстрата гама от чувства и вяра, с която го заредило краткото преживяване. Под тази обвивка обаче, като гангрениясал зъб или забрал нокът, пулсирал смисълът на онези седем думи, които Мелиса изстреляла право в сърцето му. Някак смътно разбрал, че Жюстин е мъртва за него — от

неизличим образ в съзнанието му се превърнала в гравюра, в медальонче, което човек може цял живот да носи до сърцето си. Винаги е малко тъжно да се разделиш със стария си живот и да започнеш нов — ала всяка жена означава нов живот, отделен, самостоятелен, *sui generis*. Като личност тя избледняла отведнъж. Несим повече не искал да я притежава, а да се отърве от нея. От жена се превърнала в обстоятелство.

Той позвънил да дойде Селим и когато секретарят се появил, му издиктувал няколко еднообразни търговски писма с такова невъзмутимо спокойствие, че ръката на момчето се разтреперила, докато ги записвало с педантично точните си стенографски йероглифи. Никога преди Несим не бил изглеждал така страшен в очите на Селим, както в този момент — настанен зад голямото си полирано бюро с цяла батарея от мигащи телефони пред него.

Известно време след този епизод Несим и Мелиса не се виждали, но той ѝ пишел дълги писма, които след това накъсвал и пускал в тоалетната чиния. За него било важно, по някаква невеста причина, да ѝ обясни и оправдае Жюстин и всяко от тези писма започвало с пространно и болезнено тълкуване на миналото на Жюстин и неговото собствено. Смятал, че без този преамбюл няма да може да опише на Мелиса с какво и как е успяла да го трогне и плени.

Той, разбира се, защитавал жена си не от Мелиса, която никога не я е критикувала (с изключение на една фраза), а от собствените си съмнения, които се появили след срещата му с Мелиса. Точно както и моето преживяване с Жюстин хвърли нова светлина върху Мелиса и ме накара да я погледна по друг начин, така и той, като се взрял в сивите очи на Мелиса, видял как там се ражда една нова и неподозирана дотогава Жюстин. И взел да се опасява не за друго, а за това до каква степен е възможно да намрази Жюстин. Тогава осъзнал, че омразата е само неосъществена любов. Завидял на Пърсуордън за неговата праволинейност, когато се сетил за онзи надпис върху последната му книга, която подарил на Балтазар с подигравателно надрасканото отгоре:

Пърсуордън за Живота

NB! Храната е за ядене
Изкуството е за преструвки
Жените за милувки
Край
РИП

А когато отново се срещнали, при много по-различни обстоятелства... Липсва ми кураж да продължа. Бях изучил Мелиса така надълбоко чрез собствения си ум и сърце, че не мога да понеса мисълта за онова, което Несим е открил у нея — страници, пълни със заличени и поправени места в текста. Страници, които бях откъснал от моите дневници и унищожил. Сексуалната ревност е любопитен звяр — помещава се навсякъде, дори в спомена. Извъръщам лице от мисълта за целувките на Несим, за целувките на Мелиса, която в лицето на Несим бе избрала най-подобните на моите устни...

От съвсем нова пачка картончета, върху които след свенливите ми, но настойчиви молби един печатар, дете работеше незаконно, се бе съгласил да сложи името и адреса ми, извадих една визитка, след което взех писалката си и написах:

Мистър..... приема с удоволствие любезната покана на мистър..... за лов на патици в езерото Мареотис.

Струваше ми се, че е настъпил моментът да науча някои важни истини за човешкото поведение.

* * *

Есента бе дошла. Най-сетне. Огромните вълни се заблъскаха в крайбрежните камъни на Корниш. Прелетните птици започнаха да се събират в плитчините на Мареотис. Водите на езерото преливаха от златисто до сиво — пигментът на зимата.

Участниците в лова заприиждаха към къщата на Несим по здрач — удивително сборище от малки и големи автомобили. И тук започна дългото товарене и разтоварване на плетени кошници и паласки, което се извършваше под акомпанимента на коктейли и сандвичи. Невиждано разнообразие на костюми. Всеки си хвалеше пушката и

патроните, разговорите се въртяха само около лова — несвързани, разхвърляни, поучителни. Когато жълтеникавият безлунен здрач се спусна, промененият ъгъл на избледнелите слънчеви лъчи бавно превърна стъкленото вечерно небе в бледолюляково. Свежо време, бистро като водно стъкло.

Двамата с Жюстин сновяхме по паяжината на дребните си занимания с изражението на хора, които вече са се разделили. Тя носеше познатия ми костюм от памучно кадифе — сакото с дълбоки напречни джобове, мека велурена шапка, нахлупена над очите ѝ като на дръзка ученичка, и високи кожени ботуши до над коленете. Избягвахме погледите си, а когато се случеше да разменим няколко реплики — правехме го с глухо безразличие. Измъчваше ме ужасно главоболие. Тя ми пъкна в ръцете собствената си резервна пушка — красива, здрава „Пърди“, дванайсети калибър, идеална за такъв неопитен стрелец като мен.

Докато се теглеше жребият за сформирание на отделните ловни дружинки, навред кънтеше смях, чуваха се и ръкопляскания. Според регламента щяхме да се разпръснем в широк кръг около езерото и онези, които изтеглят западните стрелкови позиции, трябваше да заобиколят по суша през Макс и крайнините на пустинята. Водачите на всяка дружинка започнаха да теглят от една шапка сгънати листчета, на които бяха изписани имената на гостите. Несим бе вече изтеглил Каподистрия, който се бе издокарал с чисто спретнато кожено яке с кадифени маншети, сиво-кафяв габардинен голф и карирани чорапи. На главата си бе нахлупил стара шапка от туид с перо от фазан и целият се бе препасал с тежки патрондаши. Следващият в групата на Несим бе старият гръцки генерал Рали, със сивопепеляви торбички под очите и закърпени на няколко места бричове; после Пали, френският шарже д'афер с астраганово яке; и най-накрая аз.

Жюстин и Помбал се случиха в дружинката на лорд Еръл. Стана ясно, че ще бъдем разделени. Изведнъж, докато наблюдавах безизразния блясък в очите на Несим, за пръв път усетих истински страх. Заехме местата си в различните коли. Селим затегна каишите на тежък куфар от свинска кожа. Ръцете му трепереха. Когато всички приготовления приключиха, моторите на колите изръмжаха и при този сигнал ято слуги се спуснаха откъм голямата къща с чаши шампанско за изпроводяк. Това малко развлечение предостави възможност на

Жюстин да се приближи до нашата кола и под претекст, че е дошла да ми даде пачка бездимни патрони, притисна ръката ми нежно и окуражително и ме изгледа настойчиво с изразителните си черни очи, в които като че ли се четеше облекчение. Аз се опитах да изкривя устата си в нещо като усмивка.

Потеглихме. Несим беше на волана. На излизане от града хванахме последните лъчи на залеза и продължихме покрай вълнообразните дюни към Абукир. Всички бяха в повишено настроение. Рали буквално не си затваряше устата, а Каподистрия ни забавляваше с истории за своя невероятен откачен баща. („Първата проява на лудостта му беше когато заведе дело срещу двамата си синове, като ги обвини в предумишлена и трайна незаконороденост.“) От време на време вдигаше ръка и с един пръст докосваше памучния компрес върху лявото си око, стегнат отгоре с черна превръзка. Пали бе нахлупил върху главата си старомоден каскет с големи наушници и приличаше на умислен галски заек. Щом се случеше да надзърна в шофьорското огледало, улавях погледа на Несим, който ми се усмихваше.

Като пристигнахме до брега на езерото, вече беше тъмно. Стариият хидроплан ръмжеше на място, докато ни изчакваше. Беше пълен с ловджийски мюрета. Несим взе със себе си няколко пушки и триножника, после се качи при нас в плоскодънната лодка и потеглихме през оградената с тръстики пустош на езерото към самотната хижа, където щяхме да пренощуваме. Хоризонтът изчезна от погледа ни, докато заобикаляхме черните течения на водата, а шумната ни компания разбуди обитателите на езерото с грохота на моторите; тръстиките се извисяваха над нас, а наред водата току изникваха малки островчета, чиито туфи от острица обещаваха добро прикритие. На няколко пъти пред очите ни се откри необятна водна шир, която се губеше в далечината, и точно тогава успяхме да видим разтревожените птици, чийто покой бяхме смутили и те бързаха да излетят от убежищата си. В паническия си бяг плавниците на зеленоглавата патица оставяха дълбоки драскотини по гладката повърхност на езерото. Кормораните пък се щураха в различни посоки, като с любопитство изпъваха дългите си лакоми човки, пълни с острица. Навсякъде гъмжеше от живот — невидимите обитатели на езерото се приготвяха за нощта. Когато моторите на хидроплана

заглъхнаха, тишината изведнъж се напълни с всевъзможни патешки звуци.

Полъхна ветрец и набразди водата край малката дървена хижа. На балкона седяха помагачите и ни чакаха. Мракът се спусна отведнъж и гласовете на лодкарите зазвучаха по-отривисто, изпращаваха във въздуха като възторжени фойерверки. Ловджийските помагачи бяха диви хора; прескачаха от остров на остров, пискливите им крясъци огласяха водната шир, нехаеха за студа, наметнати единствено със своите галабеи^[69]. Черните им сенки изглеждаха огромни, сякаш изсечени направо от мрака. Изтеглиха ни един по един, след това плъзнаха с лодките си да поставят мюретата, а ние се прибрахме в осветената с парафинови лампи хижа. От малката кухничка се носеше приятната миризма на топла храна, подушихме я одобрително, свалихме от себе си пушки и патрондаши и изритахме с крак ботушите си. И ето че дойде най-хубавото време за мъжете — табла и сладки ловджийски приказки. Рали взе да маже старите си закърпени ботуши със свинска мас. Манджата бе вкусна, а червеното вино приповдигна настроението на всички.

Към девет обаче на повечето от нас се доспа; Несим беше още навън, даваше последни указания на помагачите, а после нави стария ръждясал будилник за три сутринта. Само на Каподистрия не му се спеше. Седеше, потънал в размисъл, отпиваше от виното си и пушеше лула. Разговаряхме известно време за незначителни неща, но после, съвсем неочаквано, той взе да критикува третия том от книгата на Пърсуордън, който току-що се бе появил в книжарниците.

— Онова, което най-много ме учудва — каза, — е, че представя някои наистина сериозни духовни теми, сякаш са изтъркани тривиалности и ги илюстрира с героите си. Мисля си например за неговия Пър, сладострастника. Той толкова прилича на мен. Като се заема да защити похотливия си живот, е направо фантастичен — например в онзи абзац, когато твърди, че хората виждат само долното сластолюбие, което диктува действията ни, но не виждат онзи глад за красота, който ни подтиква към тези действия. Да бъдеш така завладян от едно лице, че да искаш да го изпиеш черта по черта. Дори когато любиш тялото под омаялото те лице, това пак не те утолява, не те насища. Какво да се прави? Срещат се хора като нас. — Той въздъхна дълбоко и отклони разговора към Александрия и това, което е

представлявала навремето. Говореше с нетипично за него смирение, търпение и нежност за онези отминали дни, когато сам е бил младеж и животът му е изглеждал прекрасен. — Аз никога не стигнах до дъното като баща ми. Той беше саркастичен старец и гледаше на всичко с язвително презрение, но нищо чудно зад тази негова хапливост да се е криела ранена душа. Едва ли може да се нарече обикновен човек, който е изрекъл мисли, така проникателни и точни, че да се помнят и до днес. Веднъж, като говореше за брака, той подхвърли: „Чрез брака узакониха отчаянието“ и „Всяка целувка е преодоляване на отвращението“. Навремето ми правеше впечатление на човек с последователни и ясни схващания за живота, но дойде лудостта и единственото, което ми е останало от него, са няколко случки и фрази. Де да можех и аз толкова да оставя след себе си.

Лежах буден в тясното дървено легло и разсъждавах над думите му; вече всичко бе потънало в мрак и тишина, чуваше се само бързият приглушен говор на Несим, който от балкона нареждаше нещо на помагачите отвън. Не можех да доловя отделните думи. Каподистрия остана още известно време в мрака, колкото да си допуши пурата, след това тежко се изтърколи на нара си под прозореца. Другите бяха вече заспали, ако се съди по силното им хъркане, особено на Рали. Страхът у мен пак отстъпи място на примирението; сега, в периферията на дрямката, отново се замислих за Жюстин — само миг преди да потъна в забравата, населена с далечни сънени гласове и ритмично плискащите се водни въздишки на езерото.

Събудих се от допира на Несим, който бе сложил ръка на рамото ми и леко ме побутваше. Наоколо бе тъмно като в рог. Будилникът не бе звънял. Помещението беше пълно с прозяващи се и протягащи се тела, които се надигаха от нарвете си. Помагачите бяха спали отвън на балкона, свити на кравай като пастирски кучета. Сега се бяха разшавали — палеха парафиновите лампи, чийто призрачен блясък трябваше да освети набързо погълнатата на крак закуска от кафе и сандвичи. Отидох до пристана и наплисках лицето си с ледена езерна вода. Непрогледен мрак. Всички говореха с приглушени гласове, като че натежали от бремето на тъмнината. Откъслечни пориви на вятъра и малката хижа потреперва, сякаш е построена върху крехки колове над водата.

На всекиго от нас се падаше по една плоскодънна лодка и по един помагач.

— Ти вземи Фарадж — нареди ми Несим. — Той е най-опитният и на него може да се разчита. — Благодарих му. Черно варварско лице под изцапана бяла чалма — безизразно и бездуховно. Взе такъмите ми и безмълвно влезе в черната лодка. Сбогувах се шепнешком с останалите, качих се в лодката и се настаних удобно. Фарадж грабна лодкарския прът и със сръчен замах я подкара навътре. Ето ни, вече чертаехме бразда върху сърцето на черния елмаз. Водата гъмжеше от звезди — Орион, Капела, — всички хвърляха искрящи отблясъци. Дълго време се носехме върху гладката, ромбовидна, осеяна със звезди повърхност, навред цареше пълна тишина, чуваше се само плисъкът на водата край лодкарския прът. После свихме рязко и навлязохме в един по-широк ръкав, където вълните една след друга се разбиваха глухо в носа на лодката, а вятърът довя от невидимото море дъх на сол.

Докато прекосяхме мрака на този изгубен свят, въздухът се изпълни с предчувствие за зората. Еднообразието на подстъпите към ширналата се отпред вода се разчупи от нежно изваяните силуети на внезапно изникнали островчета, филизи, тръстики и острица. Отвсякъде се чуваше хоровото кудкудякане на дивите патици и пискливите крясъци на чайките, поели към морето. Фарадж взе да сумти и пъшка, докато най-накрая успя да закрепил лодката край едно от островчетата. Протегнах ръка в тъмнината и улових ледения край на най-близкото гюме, после трмаво се прехвърлих в него. То представляваше две пресъхнали бъчви с изкорубени дъски, привързани една към друга и покрити отгоре с тръстика за прикритие. Фарадж уравни люлеещата се лодка, докато успея да го освободя от грижата за моите такъми. Сега вече не ни оставаше нищо друго, овен да седим и да чакаме зората, която скоро щеше да се роди от това черно безизразно тъмнило.

Беше ужасно студено и дори дебелият ми шинел не можеше да ме стопли. Казах на Фарадж, че сам ще зареждам пушката си. Той кимна апатично с бездушното си лице и щръкна като бостанско плашило сред съседните тръстики. Останахме така, загледани в далечината — сякаш минаха векове.

Изведнъж в дъното на теснината очите ми доловиха лекото избледняване на една ивица с жълтозеленикавия цвят на блатно

лютиче, която постепенно се сгъсти и доби очертанията на лъч, който бавно проби черната облачна маса на изток. Невидимите птици край нас се разшумяха — пърхане на перушина и плисък на вода. Бавно, мъчително, като тежка, едва откряваща се врата зората се сипна и изтласка назад тъмнината. Само миг и от небето леко се спусна прозирната възжена стълба на утрото и докосна хоризонта, за да могат очите да се ориентират в пространството. Фарадж се прозя шумно и взе да се чеше. Всичко се обагри в убито розово и прегоряло злато. Облаците се раздвижиха в зеленикаво и жълто. Езерото започна да се отърсва от съня си. Черният силует на един примкар пресече зрителното ми поле и продължи на изток.

— Време е — измърмори Фарадж; но минутната стрелка на ръчния ми часовник показваше, че остават още пет минути. Костите ми бяха прогизнали от мрак. Усетих как напрежението и инерцията се борят в сънливия ми ум. Споразумението ни беше да няма изстрели преди четири и половина. Заредих бавно, свалих патрондаша си и го оставих до мен, за да ми е подръка.

— Време е! — прошепна Фарадж, този път по-настойтелно. Чу се цопване и после като че някакви птици прехвъркнаха наблизо. В средата на езерото две белочели водни кокошки клечаха замислено. Тъкмо се канех да кажа нещо, когато от юг долетяха първите гърмежи — сякаш в далечината се бяха чукнали две топки за крикет.

Самотните птици отшелници първи запрелитаха — по една, по две, най-много по три. Светлината порасна, червената зора се развидели до зеленикаво. Облаците се раздвижиха и откриха огромни пролуки в небето. Обелка след обелка утрото се показва като сочен плод. Орляк диви патици се вдигна на около двеста ярда разстояние и бързо се строи в четири отделни ята във формата на стрела. Стройната им формация прелетя над мен под удобен ъгъл и аз открих огън. Както обикновено, оказаха се по-бързи и по-нависоко, отколкото ми се стори. Сърцето отмерваше минутите. Отблизо се чу единичен пукот и цялото езеро бе вече нащрек. Патиците се мяркаха по-начесто — в групи по три, по пет, по девет. Прелитаха ниско и много бързо с пърхащи криле, разперена перушина и източени шии. По-високо в небето се виждаха редиците на зеленоглавата патица, които пореха въздуха в боен строй. Пушките изпълниха въздуха с гърмежи, които опустошиха всичко по пътя си и бавно заглъхнаха някъде към откритото море. Още по-високо

в небето се точеха нишките на дивите гъски, които изглеждаха като навързани една за друга — грачеха подобно на автомобилни клаксони и огласяваха облените в слънце води на Мареотис.

Нямаше време за мислене: примкарите и свирачките профучаха над мен като свистящи стрели. Прицелвах се бавно и внимателно. Мишените бяха толкова много, но за мига, в който прелитат, е трудно да направиш своя избор. На няколко пъти се улових, че стрелям напосоки. Когато е уцелена, птицата се олюлява, завърта се във въздуха, сякаш спира за миг, и после започва бавно и грациозно да пада надолу като кърпичка, неволно изпусната от пръстите на дама. Тръстиките приютяват кафявите тела и се затварят над тях, ала неуморният Фарадж грабна лодкарския прът, развъртя го чевръсто и тръгна да ги събира. Понякога скачаше направо във водата, вдигнал галабеята до кръста, за да не се мокри. Лицето му гореше от възбуда. От време на време надаваше по някой боен крясък.

Вече прииждаха отвсякъде, носеха се под различен ъгъл и с различна скорост. Пушките джавкаха, подлайваха, подгонваха птиците ту напред, ту назад по езерото. Някои от тях, макар и опитни летци, вече бяха уморени, бяха претърпели и тежки загуби; други пък — единци — изглеждаха страшно паникьосани. Едно младо и очевидно глупаво пате кацна до лодката на Фарадж почти на една ръка разстояние, но бързо подуши опасността и изхвърча сред пръски и пяна. Аз се справях сравнително добре, като се има предвид цялата тази суматоха и вълнение, което ми пречеше да се прицелвам много точно. Слънцето бе вече високо и нощната влага се бе изпарила. Още час и щях да започна да се потя в тези дебели дрехи. Лодките бяха препълнени с прогизналите тела на жертвите, червени струйки кръв обогряха разбитите човки и се стичаха по дървеното дъно. Смъртта бе убила блясъка на красивите пера.

Гледах да използвам мунициите, с които разполагах, пестеливо, но в осем и петнайсет вече бях изстрелял и последния си патрон; Фарадж продължи да се щура из тръстиките с настървението на ловджийско куче. Аз запалих цигара и за пръв път се почувствах освободен от сянката на лошите знамения и предчувствия — можех да дишам на воля и да разведря ума си. Странно как предусещането за смърт затваря съзнанието като с железни капаци и като с нож прерязва мисълта за бъдещето, която се подхранва единствено от надеждата и

желанията. Попипах наболата брада по необръснатото си лице и закопнях за гореща вана и топла закуска. Сред островчетата от острица Фарадж продължаваше упорито да търси убити птици. Гърмежите позаглъхнаха, а в някои участъци на езерото и съвсем утихнаха. Размислих се за Жюстин, измъчван от някаква тъпа болка; тя се намираше отвъд слънчевата вода. Не се страхувах за нейната безопасност, защото моят верен слуга Хамид беше нейният носач.

Изведнъж на сърцето ми олекна, развеселих се и извиках на Фарадж да престане с това щурание и да докара лодката. Той се подчини, ала доста неохотно. Най-накрая тръгнахме да прекосим езерото, обратно към хижата по същите канали и коридори, очертани от тръстиката.

Осем чифта са малко — казва Фарадж, като сигурно си мислеше за препълнените торби, с които щяха да се появят опитните стрелци Рали и Каподистрия.

— За мен са таман — отвърнах му аз. — И бездруго едва стрелям. Това ми е най-доброто представяне досега. — Навлязохме в по-гъстите канали, които са и по-близо до брега.

В дъното на един от тези коридори, макар и срещу светлината, зърнах друга плоскодънна лодка, която плаваше към нас и от нея постепенно изплува познатият силует на Несим. Той носеше стара шапка от молескин^[70] с вързани отгоре наушници. Махнах му, но не отвърна на поздрава ми. Изглеждаше умислен. Седеше на носа на лодката с обвити около коленете си ръце.

— Несим! — провикнах се аз. — Как е? Събрах осем чифта и изгубих един. — Лодките ни почти се изравниха, поеха успоредно една на друга. Вече плавахме към устието на последния канал, който извеждаше право пред хижата. Несим изчака, докато съвсем се приближим, и ми отвърна със странно спокойствие.

— Чу ли? Случи се нещастие. С Каподистрия... — Сърцето ми спря. Цялото ми тяло се сви в болезнен гърч.

— Каподистрия ли? — изпелтечих. Несим продължаваше да стои с онова странно дяволито спокойствие, изписано на лицето му, като човек, който си почива след голямо изтощение.

— Мъртъв е — казва той и в същия миг чух ръмженето на хидроплана, който се показва зад стената от тръстика. Несим кимна към звука и добави с равен глас:

— Карат го в Александрия.

Хиляди изтъркани фрази минаха през ума ми, хиляди банални въпроси, но дълго време не можах да кажа нищо.

Останалите се бяха събрали на балкона — смутени, сконфузени като група неразумни ученици, чиято глупава лудория бе довела до смъртта на тяхно другарче. Тътенът на хидроплана още отекуваше във въздуха. Наблизо се чуваха и подвиквания, шум от запалените мотори на коли. Навързаните тела на дивите патици, които друг път биха били повод за всевъзможни хвалби, самохвалства и големи приказки, сега лежаха разхвърляни из хижата, никому ненужни, някак неуместни и абсурдни. Оказа се обаче, че и смъртта е нещо относително. Защото когато навлязохме въоръжени в черните води на езерото, ние всички бяхме готови да я приемем до известна степен. Но смъртта на Каподистрия натежа в стаената неподвижност на въздуха като зловоние, като нелепа шега.

Бяха изпратили Рали да го вземе и именно той бе открил тялото, захлупено по очи в плитчината, а черната му превръзка за окото плавала във водата до него. Нямаше съмнение, че е нещастен случай. Помагачът на Каподистрия, който трябвало само да зарежда пушките му, беше възрастен мъж, кльощав като корморан. Сега седеше на балкона, превит надве над кашата си от боб, и не можеше да разкаже нищо свързано. Беше от Горен Египет и върху умореното му лице се мъдреше изражение на откачен пустинник.

Рали бе ужасно нервен и непрекъснато се наливаше с бренди. Разказа историята за седми път, просто защото чувстваше необходимост да говори — така си успокояваше нервите. Тялото не било стояло дълго във водата, но въпреки това кожата се била набръчкала като ръцете на перачка. Когато го вдигнали, за да го пренесат в хидроплана, изкуственото чене се изплъзнало от устата и така шумно тупнало върху дъсчения под, че всички си изкарали акъла. Тази случка, изглежда, бе направила голямо впечатление на Рали. Аз пък изведнъж се почувствах уморен и коленете ми се огънаха. Налях си кафе, свалих си ботушите и се свих на най-близкия нар. Рали продължаваше да говори с умопомрачителна настойчивост; свободната му ръка цепеше въздуха с изразителните си жестове. Останалите го наблюдаваха с отнесено, неясно и някак унило любопитство, всеки потънал в собствените си мисли. Помощникът на Каподистрия

продължаваше да мляска шумно като прегладняло животно, само от време на време вдигаше глава, колкото да премига срещу слънцето. След малко се появи лодката с полицаите — кацнали несигурно в нея, разперили ръце, за да запазят равновесие. Несим наблюдаваше странното им кривене с невъзмутимост, примесена с едва доловимо задоволство; сякаш мислено се усмихваше на себе си. Тропот на ботуши и приклади върху дървените стъпала — идваха, за да снемат показанията ни. По сериозните им лица бе изписано подозрението, което и без това тегнеше над всички ни. Един от тях сложи внимателно белезници на помагача на Каподистрия и го подкара към лодката. Докато му щракваше железата, онзи гледаше с празен недоумяващ поглед — същото изражение имат и старите маймуни, когато извършват някои присъщи на хората действия, дето са ги заучили, без да ги разбират.

Беше станало почти един, когато полицията приключи със задълженията си на място. По това време почти всички ловджийски дружинки се бяха прибрали от езерото и потеглили към града, където вестта за смъртта на Каподистрия вече се беше разчула. Но това не беше всичко.

Един по един се събрахме на брега, натоварени с ловните си такъми. Колите ни чакаха и тогава дойде моментът за дългия пазарлък с носачите и лодкарите, на които трябваше да се плати; пушките бяха изпразнени и уловът — разпределен. В суматохата зърнах моя слуга Хамид, който някак притеснено си пробиваше път през насъбралите се хора, като примижаваше срещу слънцето със здравето си око. Помислих си, че търси мен, но не: отиде право при Несим и му подаде малък син плик. Искам да опиша съвсем точно това, което последва. Несим взе плика разсеяно с лявата си ръка, докато с дясната се бе пресегнал да остави кутия патрони в жабката на колата. Първо погледна нехайно написаното върху плика, после отново спря поглед върху него, този път с подчертано внимание. След това вдигна очи към Хамид, въздъхна и отвори плика, за да прочете половин страница текст от лист за писма. Чете го цяла минута, после пхна листа обратно в плика. Огледа се наоколо. Лицето му беше свършено променено, сякаш внезапно му бе прилошало и търсеше къде може да се скрие, за да повърне. Проби си път сред множеството, удари челото си в ъгъла на една кирпичена стена и изстена мъчително, като останал без дъх

бегач на дълги разстояния. После тръгна обратно към колата, за да се върне към задълженията си, които го очакваха — привидно успокоен и със сухи очи. Тази кратка случка остана съвършено незабелязана от останалите гости.

Колите започнаха да се разотиват, потеглиха към града сред облаци прах; дивата тълпа на лодкарите взе да вика и маха за поздрав, усмивките им — като разцепени дини с отблясъци от злато и слонова кост. Хамид отвори вратата и скочи в колата като маймуна.

— Какво има? — попитах го аз. Той скръсти смирено ръце като за молитва — жест, с който искаше да каже: „Не винете носителя на лоши вести“ и измънка под носа си:

— Господарю, дамата е избягала. Вкъщи има писмо за теб.

Сякаш целият град се сгромоляса отгоре ми. Тръгнах бавно към апартамента, движех се като замаян, както вероятно оцелелите след земетресение обикалят улиците на родния си град, учудени от това от колко много довчера познати неща са се променили... улиците „Пируа“ и „Франция“, джамията Тербана (ухаеща на пълен с ябълки шкаф), Сиди Абу ел Аббас (сладолед и кафе), Анфуши, Рас ел Тин (Носът на смокините), Икинги Марют (беряхме диви цветя, а аз бях убеден, че тя не може да ме обича), статуята на Мухаммад Али на кон... Малкият, почти комичен бюст на генерал Търл, убит през 1885-а... Една изпълнена с лястовици вечер... гробниците в Ком ел Шугафа, мрак и влажна почва, и двамата се страхуваме от тъмнината... Улица „Фуад“, старият път за Каноп^[71], някогашната улица „Розета“^[72]... Хъчинсън развали цялото водоснабдяване на града, като откъсна дигите... Онази сцена в „Нрави“, където той се опитва да ѝ чете от книгата, която пише за нея. „Тя е седнала в плетения стол със скръстени в скута ръце, сякаш позира за портрет, но изражението на лицето ѝ издава нарастващ ужас.“ Най-накрая не издържам, хвърлям ръкописа в запалената камина и извиквам: „За какво са ми, след като ти нищо не разбираш. Тези страници са написани от едно дълбоко ранено сърце.“ Представям си Несим, който изкачва тичешком голямата стълба, влиза в стаята ѝ и намира Селим — смутен и объркан, той стои загледан в празните гардероби и тоалетката, пометена като от лапата на леопард.

В пристанището на Александрия сирените са надали боен крясък, вият на възбог. Корабните туловища се поклащат с пращене,

натопили дъната си в зелените мазни води на вътрешната наносна ивица. Лениво се полюшкват, сякаш дишат в такт със систолите и диастолите на земната твърд, а яхтите са навирили мачти право в небето. Някъде дълбоко в сърцевината на всичко преживяно съществува порядък и хармония, които могат да се доловят, стига да сме достатъчно внимателни, достатъчно влюбени или достатъчно търпеливи. Но ще ни стигне ли времето?

[57] Горещ южен египетски вятър, който духа откъм Сахара, обикновено през пролетта, и изпълва въздуха с песъчинки. — Б.пр. ↑

[58] Старши ранглер се нарича всеки випускник, заел първо място на изпита по математика в Кеймбриджкия университет. — Б.пр. ↑

[59] Селище в Египет, разположено на едноименния залив в Средиземно море, 20 км североизточно от Александрия. В историята е известно с голямата победа на адмирал Нелсън над флотата на Наполеон (Абукирската или Нилската битка през 1798 г.), както и с победата на Наполеон над войските на Мустафа паша, 25 юли, 1799 г. — Б.пр. ↑

[60] Прекъснат полов акт (лат.). — Б.пр. ↑

[61] Египетска забележителност между Гиза и Сахара, където се намират пирамидите на няколко царе от Петата династия. — Б.пр. ↑

[62] От стихотворението „Следобедното слънце“ от Константинос Кавафис, превод Георги Мицков; ИК „Христо Ботев“, 1995 г. — Б.пр. ↑

[63] Анк — кръстът с дръжка (лат. *сгux ansata*). Важен староегипетски символ, означаващ „живот“. — Б.пр. ↑

[64] Вероятно авторът има предвид Плотин, който е един от философите, работили в Александрийския музейон. — Б.пр. ↑

[65] Свещени птици на Афродита, както и нейни атрибути, са двойка гълъби. — Б.пр. ↑

[66] Става дума за Константинос Кавафис и неговото стихотворение „Градът“. — Б.пр. ↑

[67] Изпуснах моята истинска любов — моята любов. Моето себелюбие, моята истинска любов. Изпуснах я. Никога не съм страдал и никога не съм изпитвал проста и искрена радост. (фр.) — Б.пр. ↑

[68] Как ще се защитиш срещу самотата? — Господине, аз вече съм се превърнала в самата самота, (фр.) — Б.пр. ↑

[69] Галабея — свободна дълга дреха, която обикновено носят по-бедните хора от арабскоговорещите страни на Средиземноморието. — Б.пр. ↑

[70] Молескин — дебел памучен плат, от едната страна като чортова кожа, употребяван за изработка не само на облекла, но и на различни видове луксозни подвързии. — Б.пр. ↑

[71] Каноп — пристанище в Древен Египет, на петнайсет мили североизточно от Александрия. — Б.пр. ↑

[72] По името на гр. Розета, в делтата на Нил, където през 1799 г. е открит Розетският камък. Смята се, че камъкът представлява ключ към разчитането на египетските йероглифи. — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

Изчезването на Жюстин ме изправи пред ново изпитание. То промени целия модел на нашите отношения. Сякаш тя бе откъртила ключовия камък в арката: двамата с Несим бяхме изоставени сред руините, бяхме изправени, така да се каже, пред задачата да възстановим отношенията си, които бяха изцяло плод на едно нейно хрумване и които сега, при отсъствието ѝ, кънтяха на глухо и празно, отекваха с вината, която според мен занапред щеше винаги да тегне като сянка върху нашата любов.

Неговото страдание беше повече от очевидно за всички. Живото му лице доби ограбено нездраво изражение и бледнината на мъченик. Като го видях такъв, веднага си спомних за собствените си чувства по време на последната ми среща с Мелиса, преди тя да потегли за клиниката в Йерусалим. Нежната откровеност, с която тогава ми каза: „Всичко свърши... И може никога повече да не се върне... И сега тази раздяла.“ Гласът ѝ бе хриплив и влажен, замъгляваше краищата на думите. Тогава тя вече се чувстваше много зле. Състоянието ѝ отново се беше влошило. „Време е да обмислим отношенията си... Защо не съм Жюстин... Знам, че си мислиш за нея, докато се любиш с мен... Не отричай... Знам, скъпи, знам го... Ревнувам те дори от собственото ти въображение... Ужасно. Не ти стигат другите главоболия, ами сега и да се самообвиняваш... Няма значение. — Тя издуха носа си и се усмихна мъчително. — Имам нужда от почивка. Много съм уморена... А сега пък и Несим се влюби в мен.“ Запуших устата и с ръка. Таксито ръмжеше на място с безпощаден звук, сякаш някой нарочно го дразнеше. Край нас се разхождаха съпругите на александрийци — издокарани, балсамирани привидения. Шофьорът ни наблюдаваше в огледалцето си като шпионин. Вълненията на белите хора, сигурно си мислеше той, са странни и будят отвращение. Гледаше ни, както се гледат съвкупяващи се котки.

— Никога няма да те забравя.

— Нито пък аз. Пиши ми.

— Ще се върна при теб, винаги, стига да искаш.

— Не се съмнявай в това. Първо се оправи, Мелиса. Трябва да се погрижиш за здравето си. Аз ще те чакам. После ще започнем наново. Чувствата ми към теб са непокътнати. Всичко пазя, то е у мен.

Думите, които влюбените използват при такива случаи, са винаги заредени с изопачени чувства. Само тяхното мълчание носи в себе си онази жестока безпогрешност, която ги приближава до истината. Стояхме смълчани, хванати за ръце. Тя ме прегърна, после даде знак на шофьора да тръгва.

„Без нея градът му стана странно непознат — пише Арнаути. — Когато се случеше да завие зад някой навяващ спомени ъгъл, тя мигом оживяваше пред очите му и тогава всички улици и площади се превръщаха в нейните очи, ръце. Откъси от стари техни разговори изникваха в съзнанието му, докато обикаляше сред лъснатите маси на кафенетата, където някога бяха седели двамата, впили очи един в друг като пияници. Понякога в тъмна уличка тя му се явяваше на няколко крачки пред него. Ще се спре да си оправи каишката на сандала и той ще я настигне с разтуптяно сърце, ала винаги се оказваше, че се е припознал. На моменти му се струваше, че я е видял да влиза през току-що затворена порта. Тогава сядаше отпред и чакаше упорито. Друг път внезапно го обземаше непреодолима увереност, че тя ще пристигне с определен влак, и тогава той се втурваше към гарата, започваше като луд да си проправя път из тълпата от пътници и посрещачи, досущ като човек, тръгнал да прегазва буйна река. Или пък след полунощ сядаше в задушната чакалня на летището и наблюдаваше всички пристигащи и заминаващи хора ей така, в случай че е решила да го изненада с връщането си. И по този начин, контролирайки въображението му, тя всъщност му показва колко крехко нещо е разумът; каквото и да правеше, той я носеше у себе си, усещаше я непрекъснато — като умряло дете, с което човек не може да се раздели.“

В нощта, когато Жюстин изчезна, по някаква прищявка на природата се разрази необикновено силна буря. Часове наред скитах из дъжда, жертва не само на чувства, които не бях в състояние да контролирам, но и на угризения за мъката, която смятах, че съм причинил на Несим. Истината е, че не смеех да се прибера в празния си апартамент, за да не бъда изкушен и подобно на Пърсуордън да

поема по онзи опасен път, който той бе избрал с такава лекота, без дори да се замисля. Когато минавах по улица „Фуад“ за седми път, без палто, без шапка в онзи плющящ порой, изведнъж зърнах светлинка във високия прозорец на Клия и по силата на някакъв безразсъден импулс натиснах звънеца ѝ. Външната врата се отвори с протяжно скърцане и аз прекрачих в тишината на сградата направо от мрака на улицата, където дъждът кипеше в канавките и с плисък заливаше отводнителните люкове.

Тя ми отвори вратата и веднага се досети за състоянието ми. Покани ме да вляза, свали от гърба прогизналите ми дрехи и ме накара да облека синия халат. Малката електрическа печка бе като дар божи за зъзнещото ми тяло, а и Клия се зае да ми свари едно горещо кафе.

Тя беше по пижама, златната ѝ коса — разресана за сън. Книгата „На обратно“^[73] лежеше разтворена върху пода до пепелника, в който димеше цигара. От време на време, на пресекулки в прозореца проблясваха мълнии и осветяваха сериозното ѝ лице със светкавици от магнезий. Гръмотевиците отекваха глухо и се гърчеха в черното небе отвън. Вътре в притихналата стая обаче аз успях да прогоня макар и само част от страховете си, говорейки за Жюстин. Ала Клия като че бе наясно — нищо не можеше да остане скрито от любопитството на александрийци. С други думи, тя знаеше всичко за Жюстин.

— Сигурно вече си се досетил — вметна уж непринудено, — че именно Жюстин е жената, за която ти бях споменала, че навремето съм обичала толкова силно.

Костваше ѝ доста усилия да го изрече. Бе застанала до вратата с чаша кафе в едната си ръка, облечена в пижама на сини райета. Затвори очи, докато говореше, сякаш очакваше някой да я удари през лицето. От притворените клепачи се изтърколиха две сълзи и се застичаха надолу по страните ѝ. Приличаше на млад елен със счупен глезен.

— О, нека повече да не говорим за нея — прошепна най-накрая. — Тя никога вече няма да се върне.

След време понечих да си тръгна, но бурята продължаваше да вилнее навън, а и дрехите ми бяха вир-вода.

— Можеш да останеш тук — рече Клия, — при мен. — После добави с нежност, от която гърлото ми се сви. — Но моля те — не знам как да го кажа, — моля те, не прави опити да се любиш с мен.

Лежахме в тясното легло и говорихме за Жюстин, докато бурята навън плющеше и шибаше прозорците с пороя, пристигнал откъм морето. Клия се бе успокоила, дори затворила в себе си, и в тази нейна поза имаше повече красноречие, отколкото в думите ѝ. Разказа ми много неща за миналото на Жюстин, които само тя знаеше; говореше за нея с удивление и нежност, така както се говори за любимо, но пакостливо дете. Докато коментираше авантюрите на Арнаути в областта на психоанализата, подхвърли с насмешка:

— Знаеш ли, тя всъщност не беше умна, ала владееше всичките хитрости на уловено в капан животно. Не съм сигурна дали разбираше смисъла и обекта на тези негови проучвания. Въпреки че винаги отговаряше уклончиво на докторите, беше съвсем откровена с приятелите си. Например цялата тази кореспонденция относно думите „Вашингтон Д.С.“, които страшно ги озадачиха — спомняш ли си? Една нощ, докато лежахме двете тук, аз я помолих да ми изреди всичките си свободни асоциации, свързани с тази фраза. Разбира се, тя имаше пълно доверие на моята дискретност. Тогава ми отвърна безпогрешно (беше ясно, че вече си бе изработила отговор, въпреки че не искаше да каже на Арнаути): „Има един град недалеч от Вашингтон, който се нарича Александрия. Баща ми често говореше как ще отидем там на гости на наши далечни роднини. Те имали дъщеря, която се казвала Жюстин и била точно на моите години. Но полудяла и я затворили в лудница. Била изнасилена от един човек.“ Тогава я попитах за това Д.С. и тя отвърна: „Да Капо. Каподистрия.“^[74]

Не си спомням колко дълго е продължил този наш разговор, нито кога точно сме заспали, но на следващата сутрин се събудихме прегърнати, а бурята бе утихнала. Градът беше като изкъпан. Закусихме набързо и аз поех към бръснарницата на Мнемджиян по улици, чийто естествен цвят бе измит от дъжда и сега в чистия въздух трептяха с невиджана красота. Писмото на Жюстин бе още в джоба ми, но не смеех да го прочета отново, от страх да не наруши душевното ми равновесие, с което ме бе дарила Клия. Само уводната фраза продължаваше настойчиво да пулсира в съзнанието ми: „Ако се върнеш жив и здрав от езерото, това писмо ще те очаква.“

Върху лавицата над камината във всекидневната на апартамента ме очакваше и друго писмо, което ми предлагаше двегодишен договор като учител в Католическото училище на Горен Египет. Без да се

замисля, веднага седнах и им написах, че приемам. Това щеше още веднъж да промени всичко и да ме освободи от магията на тези градски улици, които напоследък бяха започнали да ме преследват дори насън и нощем често сънувах как се лутам безпомощно из тях и търся Мелиса сред гаснещите огньовете на арабския квартал.

Изпратих писмото с приетото предложение, смятайки, че това ще постави началото на нов период в моя живот, защото щях да се разделя с града, в който ми се бяха случили толкова много и толкова важни неща; толкова много неща, които ме бяха състарили. Известно време обаче — известен брой дни и часове — животът ми щеше да си продължи постарому. Тези същите улици и площади щяха още дълго да изгарят въображението ми, така както Александрийският фар прогаря вековете на историята. Някои стаи, в които съм любил, някои кафенета, където от допира на сплетените пръсти съм притихвал бездиханен, където през напечения плочник на тротоара съм усещал пулса на Александрия, нейните зажадливи за любов, трескави целувки, нейните ласки и гальовни думи, прошепнати с пресипнал от копнежи глас. За ученика в любовта раздялата е истинска школа — болезнена, но нужна за възмъжаването. Помага да се оголиш мислено докрай, да се отървеш от всичко друго и да останеш насаме единствено с жаждата за повече живот.

А и общата рамка на нещата взе да се променя, макар и неуловимо, защото се случиха и други раздели. Несим отиваше да прекара ваканцията си в Кения. След дълго разпъване на кръст Помбал бе получил назначение в консулството в Рим, където без съмнение щеше да се чувства по-щастлив. Тогава се започна серия от апатични прощални приеми, които се оказаха „добре дошли“ за всички ни, макар и обременени от отсъствието на един човек, чието име никой повече не споменаваше на глас — Жюстин. Освен това стана ясно, че ни чака световна война, която бавно се прокрадваше през теснините на историята, и този факт сам по себе си удвояваше нашите изисквания един към друг и общо към живота. Противната сладникава миризма на кръв бе увиснала в смрачаващия се въздух и така възбуждаше усещането за вълнение, привързаност и лекомислие. Такива нотки не се долавяха доскоро.

Полилеите в голямата къща, чиято грозота бях намразил, блестяха над събиранията в чест на моя приятел. Всички бяха тук —

познатите ми до болка лица и истории: Свева, облечена в черно, Клия — в златисто, Гастон, Клер, Габи. Забелязах, че през изминалите няколко седмици косата на Несим се е прошарила. Птолемео и Фуад се караха с настървението на бивши любовници. Навред усещах типичното александрийско оживление, което секваше и се разгаряше на приливи и отливи в разговори толкова повърхностни, преходни и празни, колкото чупливи са стъклените влакна. Жените на Александрия с тяхната стилна греховност бяха тук, за да се сбогуват с един човек, който ги бе пленил с това, че им бе позволил да се сприятелят с него. Що се отнася до самия Помбал, той беше напълнял, освен това се бе и възгордял от издигането си в служебната йерархия. В профила му вече се долавяше нероновска осанка. Заяви ми *in sotto voce*^[75], че се тревожи за мен; не се бяхме виждали на четири очи от няколко седмици и чак тази вечер бе научил за моите учителски намерения.

— Трябва да се измъкнеш оттук — каза ми той, — да се върнеш в Европа. Този град ще подкопае волята ти. Какво всъщност може да ти предложи Горен Египет? Зной, жегга, прах, мухи и лакейска служба... В края на краищата ти не си Рембо.

Прииждащите отвсякъде лица обаче отпиваха от чашите си с шампанско и не ми даваха възможност да му отговоря, което е добре, тъй като нямах какво да му кажа. Само го зяпах, вцепенен от някаква злокобност, и поклащах глава. Клия улови китката ми, дръпна ме настрана и прошепна:

— Имам картичка от Жюстин. Работи в някакъв еврейски кибуц в Палестина. Да кажа ли на Несим?

— Да. Не. Не знам.

— Тя ме моли да не казвам.

— Тогава недей.

Твърде горд съм, за да попитам дали има някакво съобщение за мен. В този момент гостите запяха „Защото той е страшен симпатяга“ в неравномерен такт и с разнородни акценти. Помбал порозовя от удоволствие. Аз се освободих внимателно от ръката на Клия, за да мога да се включа в песента. Дребничкият генерален консул взе да ръкомаха оживено и да се подмазва на Помбал; той бе толкова доволен от заминаването на моя приятел, че бе изпаднал в пристъп на умиление и приятелски чувства. Английската група от консулството се мъдреше

с безутешния вид на пуйки, които си сменят перушината. Мадам Де Венута си тактуваше с елегантно облечената си в ръкавица ръка. Чернокожите прислужници с техните дълги бели ръкавици се придвижваха бързо от една група гости към друга като лунни затъмнения. Ако реша да се махна, мислех си аз, в Италия, или може би във Франция, да започна нов живот, този път не градски живот, а да речем, на някой остров в Неаполитанския залив... Ала веднага си дадох сметка, че проблемът, който стои неразрешен в моя живот, не се казва Жюстин, а Мелиса. По някакъв непонятен за мен начин бъдещето ми, ако въобще имаше такова, е било свързано с нея. Но аз се чувствах безсилен да го променя с решения или дори надежди. Усещах, че по-скоро трябва да чакам търпеливо, докато сенките на нашата история се слоят отново, докато пак влезем в крачка. Ала това можеше да отнеме години — нищо чудно да остареем, преди късметът ни да се е обърнал. Или може би надеждата щеше да умре в ината си, или пък приливът на събитията щеше да я разбие и да я изхвърли на брега като корабкрушенец. Нямах никаква вяра в себе си. Парите, които Пърсуордън остави, бяха още в банката — не бях докоснал и едно пени от тях. С тази сума бихме могли да живеем две-три години в някое закътано евтино място под слънцето.

Мелиса продължаваше да праща вдъхновени и безгрижни писма, на които ми бе трудно да отговарям с друго, освен с вечното си оплакване от незавидното положение, в което бях изпаднал, и от вечната си непредвидливост, съчетана с неразумно прахосничество. Мислех си, че напусна ли веднъж града, ще ми бъде по-лесно. Тогава пред мен щеше да се открие нов път. Тогава щях да намеря сили да ѝ напиша всичко съвсем откровено, да ѝ разкрия онова, което чувствам — дори и нещата, които съм сигурен, че никога няма да разбере.

— Ще се върна напролет — каза Несим на барон Тибо — и ще отседна в лятната си резиденция в Абусир. Решил съм да намаля темпото поне през следващите две години. Напоследък непрекъснато се преуморявам, а пък не си струва. — Странна бледност бе покрила лицето му, но въпреки това то изглеждаше успокоено, дори освежено; сърцето бе объркано, но се виждаше, че най-сетне нервите са отпочинали. Беше отпаднал, приличаше на човек, който се възстановява след дълго боледуване; ала вече не беше болен. Разговоряхме известно време, шегувахме се; изглежда, и нашето

приятелство щеше да се възстанови рано или късно — защото сега имахме общ източник на нещастие, от който да черпим сили.

— Жюстин — казах аз, а Несим изохка, сякаш някой бе забил трънче под нокътя му — се е обадила от Палестина. — Той кимна бързо и лекичко ме избута встрани.

— Знам. Проследихме я. Няма нужда да... Аз ще ѝ пиша. Нека остане там колкото пожелае. Да се върне, когато сама реши. — Би било глупаво да го лишавам от утехата, която това сигурно му носеше, ала аз знаех, че тя никога няма да се върне, не и при предишните условия. Това ставаше ясно от всяка фраза в нейното писмо до мен. Не толкова нас бе напуснала тя, колкото един начин на живот, който заплашваше разсъдъка ѝ — града, любовта, всичко, което ни свързваше. Какво ли му бе писала, зачудих се аз, спомняйки си пресекливия му дъх, когато се облегна на белосаната стена?

* * *

През тези пролетни утрини, в които островът бавно изплува от морето, облян в лъчите на подранилата зора, аз се разхождам по пустите плажове, опитвам се да възкреся спомените си от времето, прекарано в Горен Египет. Странно наистина, но всичко, свързано с Александрия, е така живо в паметта ми, а от този прахосан период не мога да си възстановя почти нищо. Или може би не е чак толкова странно — защото в сравнение с градския живот, който бях живял, този, новият бе ужасно скучен и монотонен. Спомням си само тягостните училищни задължения: разходките из равните като тепсия плодородни полета с богата реколта; черния затлачен от тиня Нил, чието пълноводие мудро се разлива през Делтата към морето; селяните, пълни с глисти и тении, чието търпение и великодушие личи и през дрипите им, сякаш са обеднели благородници; селските патриарси, които напяват в речитатив; слепия добитък, който крачи бавно и тежко, върти глобуса на водното колело, не вижда еднообразието, не страда от него — колко малък може да стане светът? През този период нищо не четях, нищо не мислех, нищо не бях. Отците в училището бяха достатъчно любезни да ме оставят на мира през свободното ми време, може би усещайки моето отвращение към

свещеническият сан и цялата система на Светата църква. Разбира се, децата бяха живо мъчение — ала всъщност кой учител с по-изострена чувствителност не би сложил ръка на сърцето си, повтаряйки страшните думи на Толстой: „Винаги когато вляза в училище и погледна пълната стая с деца, облечени в дрипи, мърляви, но с бистри очи и понякога с ангелски личица, обзема ме безпокойство и ужас, сякаш виждам хора, които се давят“?

Колкото и нереална да ми изглеждаше всякаква кореспонденция, продължавах да поддържам безцелната си връзка с Мелиса, чиито писма винаги пристигаха точно навреме. Клия също ми писа един-два пъти и най-ненадейно — старият Скоби, който изглеждаше силно раздразнен от факта, че така тежко изживява моето отсъствие. Писмата му бяха пълни с невероятни упреци срещу евреите (които винаги наричаше подигравателно „обрязани петли“) и съвсем неочаквано, срещу пасивните педераста (на които бе лепнал прозвището „херми“, тоест хермафродити). Не се учудих, когато научих, че тайните служби го разочаровали, затова сега имаше възможност да си прекарва почти целия ден в леглото с „биберона“, както го наричаше, на една ръка разстояние. Но се чувстваше самотен и затова ми пишеше.

Тези писма ми бяха много полезни. Защото чувството ми за нереалност ме бе обсебило до такава степен, че понякога не се доверявах и на собствената си памет и не можех да повярвам, че на света някога е съществувал град като Александрия. Писмата бяха пълната ми връв, чрез която поддържах връзката си с един живот, към който вече не можех да кажа, че принадлежа.

Щом задълженията ми за деня приключеха, аз се затварях в стаята си и се свивах на кравай в леглото; до него държах зелена кутия от нефрит, пълна с цигари от хашиш. Ако животът ми правеше впечатление на околните и се коментираше, поне в работата си гледах да не давам поводи за критика. Би било несправедливо да не одобряват единствената ми чудатост — тоест моя необикновен вкус към самота. Истината е, че отец Расин направи един-два плахи опита да ме извади от това състояние. Той беше най-чувствителният и може би най-интелигентният от всички учители и вероятно си мислеше, че приятелството му с мен ще уталожил собствената му жажда за интелектуално общуване. Беше ми мъчно за него и в известен смисъл съжалявах, че не съм в състояние да отвърна на предложенията му.

Самият аз страдах от прогресивно вцепенение на духа и умствена апатия, които ме караха да се дърпам като опарен от всеки опит за контакт. Един-два пъти го придружих по време на разходките му покрай реката (той беше ботаник) и го чух как увлекателно и умно умееше да говори по предмета си. Но моето усещане за пейзажа, неговата необикновена равнинност и сезонно еднообразие бе съвършено закърняло. Сякаш слънцето бе пресушило всякакво желание у мен — за храна, за компания, дори за разговори. Предпочитах да лежа в кревата и да зяпам в тавана, да слушам шумовете, които стигаха до мен от всички страни на жилищния блок: как отец Годие киха, като непрекъснато отваря и затваря чекмеджета; как отец Расин свири една и съща мелодия на флейтата си и я повтаря до нескончаемост; размишленията на разпадащия се орган, долитащи откъм мрачния параклис. Тежките цигари упояваха ума ми, изпразваха го от мисли.

Един ден, докато пресичах вътрешния двор, Годие ми извика, че някой ме търси по телефона. Отначало не го разбрах, просто не можех да повярвам на ушите си. Кой би ми телефонира след толкова дълго мълчание? Може би Несим?

Телефонът се намираше в кабинета на директора — строга, мрачна стая, пълна с тежки мебели и книги с красиви корици. Слушалката, която леко пращеше, бе поставена върху голямата попивателна на бюрото пред него. Той примижа и каза с отвращение:

— Някаква жена от Александрия.

Помислих си, че трябва да е Мелиса, но за най-голямо мое учудване гласът на Клия нахлу в обърканата ми глава.

— Обаждам ти се от гръцката болница. Мелиса е тук и е много зле. Изглежда, умира.

Цялата ми изненада и объркване избиха в гняв.

— Тя не ми разреши да ти позвъня по-рано. Не искаше да я виждаш болна... толкова отслабнала. Но реших, че е време да ти съобщя. Можеш ли да дойдеш веднага? Сега вече тя ще иска да те види.

Мислено си представих потракващия нощен влак с безкрайните си спирания и тръгвания наред потънали в прах градчета и паланки — мръсотия и жегга. Пътуването щеше да продължи цяла нощ.

Обърнах се към Годие и поисках разрешение да отсъствам през почивните дни в края на седмицата.

— В изключителни случаи даваме разрешение — продума той замислено. — Ако ще се жениш например, или ако твой близък е сериозно болен. — Заклевам се, че идеята да се ожена за Мелиса не ми беше хрумвала, преди Годие да изрече тези думи.

Спомних си и друго нещо. Един спомен, който ме навести, докато стягах евтиния си овехтял куфар. Пръстените, пръстените на Коен бяха все още в моята кутия за ръкавели, завити в кафява хартия. Останах така известно време загледан в тях, зачудих се дали и неодушевените предмети имат съдба като нас, човешките същества. Тези нещастни пръстени, помислих си — сякаш бяха стояли тук, нетърпеливо очаквайки да им дойде времето — също като хора; очаквайки мизерната си реализация върху пръста на човек, паднал в капана на някой брак по сметка. Пъхнах ги в джоба си.

Отминалите събития, преобразени от спомена, придобиват лъскавина и блясък, защото човек ги разглежда откъснато от контекста, откъснато от подробностите преди и след тях, откъснато от влакнцата и връзките на времето. И ние, актьорите в тези събития, страдаме от същото преобразяване; потъваме все по-дълбоко и по-дълбоко в океана на спомените, като натежали тела, и на всяко ново ниво стигаме до нови откровения, до нов смисъл, скътан в дълбините на човешкото сърце.

Дезертърството на Мелиса не ми причини толкова болка, колкото гняв, безсмислена ярост, която според мен бе плод на разкаянието ми. Безбрежният пейзаж на бъдещето, който при цялата му неяснота винаги бях населявал с нейния образ, сега се проваляше поради непредвиденото ѝ невявяване; чак сега проумях до каква степен бях разчитал на това бъдеще, на неговата наличност. То винаги бе стояло като открита възможност, като огромен фонд, като сметка, от която един ден щях да черпя. Сега изведнъж се оказа, че съм фалирал.

Балтазар ме чакаше на гарата. Седеше в малката си кола. Потупа ме съчувствено и рече делово:

— Тя умря снощи, бедното момиче. Дадох ѝ морфин, за да не се мъчи. Сега? — Той въздъхна и ме погледна косо. — Жалко, че нямаш навика да лееш сълзи. Плачът щеше да те облекчи.

— Гротескно облекчение.

— Задълбочава чувствата... пречиства.

— Стига, Балтазар!

— Предполагам, че тя те е обичала.

— Знам.

— Непрекъснато само за теб говореше. Клия остана край нея цяла седмица.

— Достатъчно.

Никога преди това градът не ми бе изглеждал така очарователен, както през тази мека утрин. Усетих лекия ветрец откъм пристанището като целувка от стар приятел върху наболата ми брада. Мареотис проблясваше на места помежду палмовите върхари, помежду кирпичените колиби и фабрики. Магазините по улица „Фуад“ с новите си луксозни стоки ми приличаха на парижки. Изведнъж осъзнах, че съм се превърнал в истински провинциалист от Горен Египет. Александрия ми приличаше на столичен град. В грижливо подредените градини дойките бутеха бебешки колички, а малчуганите шибеха с пръчка големи обръчи. Трамваите се поклащаха със звън и дрънчене.

— Има и нещо друго — каза Балтазар, докато пътувахме. — Детето на Мелиса от Несим. Предполагам, че знаеш всичко за него. Сега е в лятната вила. Малко момиченце.

Трудно ми беше да възприема всичко. Бях като опиянен от красотата на града, който бях забравил почти напълно. Пред общинския съвет върху трикраки столчета седяха професионалните писачи на писма и други документи с техните мастилници, пера и подпечатани листове хартия. Почесвах се и разговаряха дружелюбно. Изминахме дългия кокалест гръбнак на пътя за Каноп, изкачихме невисокия нос и се озовахме върху широкия отвесен склон, където се намиреше болницата. Балтазар продължаваше да говори, когато излязохме от асансьора и тръгнахме по дългите бели коридори на втория етаж.

— Отношенията ми с Несим доста охладняха. След като Мелиса се върна, той отказа да се срещне с нея поради някакво отвращение, което според мен бе направо нечовешко и много трудно да се проумее. Не знам... Що се отнася до детето, опитва се да намери осиновители. Предполагам, че вече е успял да го намрази. Той смята, че Жюстин никога няма да се върне, докато детето на Мелиса е при него. А ако

питах мен — добави бавно и замислено, — ето как аз гледам на нещата: по силата на едно от онези неведоми размествания, на които само любовта е способна, детето, което Жюстин изгуби, е върнато обратно чрез Несим, но не на нея, а на Мелиса. Разбираш ли?

Нарастващото усещане за нещо призрачно, което ме бе обзело, се дължеше на факта, че се приближавахме към малката стая, в която бях посещавал и умирация Коен. Разбира се, Мелиса сигурно лежеше в същия тесен железен креват в ъгъла до стената. Съвсем в стила на истинския живот — да имитира изкуството, и то в такъв момент.

В стаята имаше няколко сестри, които се суетяха край леглото, разговаряха шепнешком и нареждаха параваните; но още при първата заповед на Балтазар се пръснаха и изпокриха. Дватама застанахме на прага един до друг и цял миг гледахме втренчено към леглото, без да помръднем. Мелиса беше бледа и някак съсухрена. Бяха вързали челюстта ѝ с бинт и бяха склопили очите ѝ, така че приличаше на заспала след козметичен масаж. Добре че очите ѝ бяха затворени, не бих издържал на погледа им.

Останах за малко насаме с нея в потискащата тишина на белосаното болнично отделение и изведнъж усетих, че ме измъчва ужасно притеснение. Човек трудно се учи как трябва да се държи в присъствието на мъртвите; невероятното им безмълвие и вцепененост изглеждат така изкуствени, така престорени. Човек се стъписва като в присъствието на кралска особа. Покрих уста с ръката си, покашлях се и закрачих нагоре-надолу, като от време на време поглеждах крадешком към нея с крайчеца на околото си, спомняйки си обзелото ме смущение, когато за пръв път се отби в квартирата ми с букет цветя. Бих искал да ѝ сложа пръстените на Коен, но и двете ѝ ръце бяха здраво пристегнати към тялото. В този климат телата се разлагат за броени часове и затова така набързо и безцеремонно ги тикват в гроба. „Мелиса“ — промълвих неуверено на два пъти, като се наведох над ухото ѝ. После запалих цигара и седнах на един стол край леглото. Загледах се в лицето ѝ и взех да го сравнявам с всички други лица на Мелиса, които се тълпяха, блъскаха се в паметта ми, където вече бяха удостоверили своята идентичност. Не приличаше на нито едно от тях, ала въпреки това ги включваше в себе си, или по-скоро представляваше техният завършек. Това бяло дребно личице беше

последното от цялата серия. След него идваше само една заключена врата.

В такива мигове човек търси безпомощно жест, с който да отговори на страшната мраморна неподвижност на волята, която се чете върху лицата на мъртъвците. Уви, няма нищо в торбата с човешки емоции. „Ужасни са четирите лица на любовта“ — пишеше Арнаути по друг случай. Мислено обещах на тялото в леглото, че ще взема детето, ако Несим се съгласи, и след това безмълвно споразумение целунах високото бледо чело и я оставих на грижите на онези, които щяха да я подготвят за гроба. Напуснах стаята с облекчение, напуснах тази заплашително отблъскваща и претенциозна тишина. Предполагам, че ние, писателите, сме жестоки хора. Това мъртвите не ги засяга. Но живите все пак могат да бъдат пощадени, стига да успеем да изнамерим онова послание, което лежи заровено в сърцевината на целия човешки опит.

(„В древни времена, когато корабите се нуждаели от баласт, събирали костенурки от сушата и пълнели с тях огромни бурета — пускали ги вътре живи. Онези, които оцелявали след кошмарното плаване, ги продавали като домашни любимци за малки деца. Разложените тела на останалите изхвърляли в пристанищните води. От костенурките имало предостатъчно там, където поначало се въдели.“)

Тръгнах да се разхождам из града с олекнало сърце, като избягал затворник. Виолетовите очи на Мнемджиян се напълниха с виолетови сълзи, всеки негов жест изразяваше успокоително съчувствие и нежност. Отвън, по облените в слънце тротоари, се разхождаха жителите на Александрия — всеки потънал в свой свят от лични отношения и страхове, ала всички те ми се струваха безкрайно далеч от онези, които занимаваха моите мисли и чувства. Градът се усмихваше със съкрушителното безразличие на живнала в мрака кокотка.

Сега ми оставаше да направя само още едно нещо — да се видя с Несим. С облекчение научих, че го очакват да се върне в града същата вечер. И тук отново времето ми готвеше изненада, тъй като Несим от моите спомени се бе променил.

Беше остарял като жена — устните и лицето му се бяха разширили. Докато вървеше, гледаше теглото му да е равномерно и удобно разпределено върху плоските му ходила, сякаш тялото му бе

преживяло една дузина бременности. Странната лекота на походката му бе напълно изчезнала. Сега излъчваше меко, отпуснато очарование, примесено с тревога, което го правеше на пръв поглед направо неузнаваем. Глупава диктаторска властност бе сменила предишната му пленителна свенливост. Току-що се бе върнал от Кения.

Още преди да доловя и разуча тези нови впечатления, Несим ми предложи да отидем заедно в „Етоал“ — нощния клуб, където танцуваше Мелиса. Клубът имал нов собственик, добави той, сякаш това по някакъв начин извиняваше посещението ни в него в деня на нейното погребение. Макар и дълбоко шокиран и изненадан, аз се съгласих без колебание, подтикван от любопитство относно неговите чувства и от желание да обсъдя сделката за детето — това митично дете.

Докато слизахме по тесните непроветриви стълби, за да пристъпим в бялата светлина на заведението, някой извика и момичетата се втурнаха към него от всички ъгли подобно на хлебарки. Виждаше се, че е добре известен като редовен посетител. Той разтвори обятията си за тях и се разсмя гръмогласно, като същевременно погледна към мен, сякаш търсеше одобрението ми. Вземаше ръцете на момичетата едно подир друго и ги притискаше страстно към горния джоб на самото си, за да могат да опипат издутината на дебелия му портфейл, който беше натъпкан с банкноти. Този жест ми напомни за една случка, когато веднъж бременна жена ме спря посред нощ в тъмна уличка и щом рекох да избягам, тя улови ръката ми и сякаш за да ми даде представа за удоволствието, което предлага (или може би, за да подчертае в каква нужда бе изпаднала), я притисна към издутия си корем. Сега, като наблюдавах Несим, изведнъж си спомних неспокойния пулс на сърцето на плода в осмия му месец.

Трудно ми е да опиша колко странно се чувствах, докато седях до този вулгарен двойник на онзи Несим, когото познавах. Изгледах го внимателно, но той избегна погледа ми и се постара да ограничи разговора ни до мъчителни тривиалности, които накъсваше с прозевки, елегантно прикривани зад натезалата му от пръстени ръка. От време на време обаче зад тази нова фасада се прокрадваше по някоя физиономия от едновременната му стеснителност, но скрита, заровена, както хубава физика може да бъде заровена под планина от тлъстини. В тоалетната келнерът Золтан сподели с мен: „Откакто жена

му избяга, заприлича на себе си. Всички в Александрия го казват.“ Истината е, че той бе заприличал на самата Александрия.

Късно същата нощ по волята на някакъв каприз той реши да ме закара в Мунтаза — цялата окъпана в лунна светлина; седяхме в колата дълго време, без да проговорим, пушехме загледани в сребристите вълни, които куцукаха по пясъчната ивица на брега. Именно по време на тази смълчаност проумях истината за него. Той не се беше променил отвътре. Само бе възприел нова маска.

* * *

В началото на лятото получих дълго писмо от Клия, с което ще приключа и тези свои кратки уводни мемоари от Александрия.

„Може би ще ти бъде интересно да научиш за една моя среща с Жюстин преди няколко седмици. Ние двете, както знаеш, си разменяхме картички от време на време и когато тя научи, че ми предстои да мина през Палестина на път за Сирия, сама предложи да се видим за малко. Обеща ми да дойде до граничния пункт, където влакът от Хайфа има половинчасов престой. Селището, в което работи, било наблизко и тя щяла да намери някой да я докара. Писа ми, че ще се видим на перона и там ще си поговорим. Съгласих се.

В първия миг едва я познах. Беше доста напълняла в лицето и бе подстригала косата си така небрежно, че отзад стърчеше като миши опашки. Предполагам, че това е така, защото през повечето време ходи забрадена. У нея не е останала и следа от предишната ѝ елегантност, от нейния шик. Чертите на лицето ѝ като че са се разширили, станали са по-типично еврейски — особено устните и носът. Отначало бях направо шокирана от блесналите ѝ очи и от бързото ѝ задъхано и хрипливо говорене — сякаш бе в треска. Сигурно се досещаш, че и двете ужасно се притеснявахме една от друга.

Излязохме от гарата, тръгнахме по пътя и след малко седнахме край едно пресъхнало дърво; по земята се виждаха няколко самотни пролетни стръкчета цветя с уплашен вид. Имах усещането, че предварително бе избрала това място за нашата среща; вероятно е решила, че този гол суров пейзаж ще бъде в унисон с настроението ни. В това обаче не съм сигурна. Отначало не спомена нито Несим, нито теб, говореше само за своя нов живот. Твърдеше, че в работата си в служба на общността е намерила съвършеното щастие; изразението, с което го каза, ми напомни за религиозна преданост. Не се смей. Знам, че е трудно да проявяваш търпение към слабите. Тя твърди, че в съсипващия труд в това комунистическо селище е постигнала «ново смирение». (Смирение! Това е последният капан, който очаква егото, търсещо абсолютната истина. Обзе ме отвращение, но не казах нищо.) Описа ми задълженията си в селището с делови глас, без никакво въображение, както би направила и една селянка. Забелязах, че ръцете ѝ, за които навремето полагаше толкова много грижи, бяха груби, напукани и покрити с мазоли. Хората имат право да разполагат с телата си, както намерят за добре, казах си аз мислено и се засрамах, защото се сетих, че сигурно излъчвам чистота, охотен живот, благовонни вани и добра храна. Между другото още не е станала марксист, а само изнемогващ от работа мистик, нещо като Панайотис от Абусир. Като я гледах, си спомних старата, трогателна и вечно измъчваща се личност — каквато представляваше тя в нашите очи — и затова ми беше трудно да възприема промяната, тъй като пред мен стоеше една тантуреста дребна селянка със задебели ръце.

Изглежда, че събитията са нещо като анотации на нашите чувства — едното предполага другото. Времето ни носи (самонадеяно си въобразяваме, че сами моделираме собственото си бъдеще) напред по инерцията, създадена от онези чувства в нас, за които най-малко си даваме сметка. Може би това ти се струва прекалено абстрактно? Значи

лошо съм се изразила. Искам да кажа, че в случая с Жюстин, след като се е излекувала от психическите си недъзи, подклаждани от собствените ѝ сънища и страхове, тя се е свила като спукан балон. Толкова дълго я занимаваха фантасмагориите на собствения ѝ живот, че след това се е почувствала напълно лишена от всичките си стари похвати и необходимия за тях инвентар. На първо място смъртта на Каподистрия премахна главния актьор в това нейно представление на сенките, премахна главния ѝ тъмничар. И не само това. Нейната нимфомания поддържаше напрежението ѝ и след като се излекува от нея, тя се е почувствала напълно омаломощена. Заедно със своята болезнена сексуалност бе унищожена, така да се каже, и претенциите си към живота, дори разсъдъка си. Хора, докарани по този начин до самите предели на свободната воля, са принудени да се обърнат нанякъде за помощ, да вземат крайни решения. Ако тя не беше александрийка (тоест скептичка), това нейно състояние би се проявило под формата на религиозен фанатизъм. Как да опише човек подобни моменти на прелом? Тук не става въпрос за това да бъдеш щастлив или нещастен. Един огромен къс от собствения ти живот внезапно се отронва и потъва в морето, както може би се е случило и с твоя живот след смъртта на Мелиса. Но (в живота е така, защото действия наказателният закон, според който на всяко зло се пада добро и на всяко добро — зло) нейното освобождение избави и Несим от задръжките, които потискаха неговия чувствен живот. Според мен той винаги е знаел, че докато Жюстин е жива, никога няма да успее да се отдаде и на най-повърхностна връзка с друга. Мелиса го опроверга, или поне Несим реши, че е така; но със заминаването на Жюстин старата сърдечна рана отново се отвори и той се изпълни с непреодолимо отвращение към онова, което ѝ бе сторил — на Мелиса.

Любовниците никога не са равностойни партии, нали? Единият винаги засенчва другия и прекъсва неговото развитие, осакатява го, така че засенченият започва да се

измъчва от желание да избяга, да се освободи от опеката, за да продължи развитието си. И това е единственото трагично нещо в любовта, нали?

Така че ако нещата се погледнат от друг зрителен ъгъл и Несим наистина е планирал смъртта на Каподистрия (както твърдят всички в Александрия), тогава той не би могъл да избере по-пагубен път на отмъщение. Би било много по-умно да убие теб. Може би се е надявал, че като освободи Жюстин от нейния зъл демон (както бе вярвал и Арнаути преди него), ще я освободи за себе си. (Твърдял е подобно нещо, ти сам си ми казвал.) Но се е случило точно обратното. По този начин ѝ е дал нещо като опрощение или пък това неволно е сторил клетият Каподистрия и резултатът сега е, че тя мисли за него не като за любовник, а като за един вид архисвещеник. Говори за него с благоговение, което би го отвратило, ако можеше да я чуе. Тя никога вече няма да се върне, и как би могла? Но дори и да стане това, той веднага ще разбере, че я е изгубил завинаги — защото онези, които могат да се изповядват пред нас, значи не могат да ни обичат, не могат никога да ни обичат истински.

(За теб Жюстин само сви рамене и каза: «Просто трябва да престана да мисля за него.»)“

Ето, това са някои от разсъжденията, които ме занимаваха, докато влакът ме носеше през портокаловите горички към крайбрежието; те изпъкваха още по-отчетливо на фона на книгата, която си бях избрала за из път: предпоследния том на „Бог е шегаджия“. Колко много е пораснал авторитетът на Пърсуордън след смъртта му! Преди той като че със самото си присъствие пречеше на нашия прочит, на това да разберем книгите му. Сега виждам, че онова, което намирахме за загадъчно у него, бе грешка в самите нас. Един творец не живее личния си живот като нас, той го крие, като по този начин ни принуждава да се обърнем към произведенията му, ако желаем да се докоснем до истинския извор на неговите чувства. Дълбоко заровен под всичките му занимания със секс, общество,

религия и така нататък (всъщност всички абстракции от първа необходимост, които задействат мозъка колкото да работи ченето), е стоял, съвсем простичко казано, *човек, измъчван до непоносимост от липсата на нежност в света.*

„Всичко това ме връща обратно към моя милост, защото аз също съм се променила по един доста любопитен начин. Стариат ми, напълно самостоятелен живот се е преобразил в нещо, което вече ми изглежда кухо и празно. Той повече не отговаря на моите основни нужди. Някъде дълбоко в мен приливът се е обърнал. Не знам защо, скъпи приятелю, но сега се разлива към теб, напоследък мислите ми все по-често се връщат към теб. Може ли човек да бъде откровен? Възможно ли е приятелство там, където е имало любов? Въсъщност аз вече не говоря за любов — тази дума и нейните условности са ми опротивели. Но възможно ли е да се постигне приятелство, по-силно от любовта, много по-силно, при това без думи, без идеали? Нужно ми е да намеря човешко същество, на което да бъда вярна — не телом (това е работа на църквата), а духом, пред онзи престъпник ума. Този проблем обаче едва ли те интересува точно сега. На няколко пъти съм изпитвала абсурдното желание да дойда при теб и да ти предложа услугите си, може би да се грижа за детето. Но сега ми е ясно, че ти не искаш никого край себе си, че твърде много цениш самотата си — повече от всичко друго...“

Писмото свършваше с още няколко реда, последвани от обичайните любезности.

* * *

Цикадите изпълват въздуха на големите равнини и синьото средиземноморско лято се е ширнало пред мен в цялото си великолепиe. Някъде там, отвъд пулсиращата бледоморава линия на хоризонта, е Африка, Александрия, дете е поотпуснала хватката на обичта си, в която ни държи чрез спомените, а пък те полека-лека се връщат в селенията на забравата; спомените за приятели и отдавна отминали случки. Бавната нереалност на времето слага ръка върху тях, размива очертанията им така, че понякога се чудя дали тези страници описват действията на истински човешки същества, или това не е просто една история на няколко неодушевени предмета, които са предизвикали разиграването на драма — имам предвид една черна превръзка, едно ключе за навиване на часовник и две никому ненужни венчални халки...

Скоро ще се спусне вечерта и бистрото нощно небе ще се посипе с летни звезди. Аз, както винаги, ще бъда тук и ще пуша цигара край плискащите се вълни. Реших да оставя последното писмо на Клия без отговор. Не искам никого да насилвам, да давам обещания, да мисля за живота в рамките на договори, решения, уговорки. Клия сама трябва да разтълкува моето мълчание според собствените си нужди и желаниа, да дойде при мен, ако ме иска, или не — това само тя знае. Нали всичко зависи от нашето тълкуване на заобикалящото ни безмълвие? Така че...

[73] Роман от френския писател Жорж Шарл Юисманс (1848–1907). — Б.пр. ↑

[74] На английски D.C. — Da Capo. Capodistria. — Б.пр. ↑

[75] Полугласно (ит.) — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.